

Kulttuurivihkot

Numero 4-5 / 2011
Irttonumero 9,90 €
39. vuosikerta

Ylen
suuri murros

MITEN KÄY
KULTTUURIN?

Terry Eagleton:
Marxin ylistys

Kalevi Seilonen
in Memoriam

INTERNATIONAL THEATRE FESTIVAL

BALTIC CIRCLE

KANSAINVÄLINEN TEATTERIFESTIVAALI

WWW.BALTICCIRCLE.FI

16.—20.11.2011 HELSINKI

OHJELMISTOSSA VIISI ENSI-ILTA!

FESTIVAALILIPPUPAKETTI

Kolme eri esitystä vain 45 / 35 €

LIPUNMYyntI

Q-teatteri

Tunturikatu 16, 00100 Helsinki

Puh. 09 4542 1333 (ti-pe 11:00–15:00)

Lippupalvelu

Puh. 0600 10 800

www.lippupalvelu.fi

PYSTYKORVA SUOSITTELEE

**PER GAHRTON:
GEORGIA - PELINAPPULA
UUDESSA SUURESSA PELISSÄ**

Georgia näyttäytyy alueena, jonka sijainti asettaa sen eräänlaiseksi maailman keskipisteeksi. Kaukasian alueella olevat luonnonvarat kiinnostavat maailmalla laajalti, ja niihin liittyvä politiikka nostaa Georgian jatkuvaksi puheenaiheeksi tavalla tai toisella. Kirjassa kerrotaan alueen pitkästä historiasta sekä kulttuurista ja politiikasta.

**ALLAN ASPLUND:
KOKEMUKSIA SUOMALAISILTA
KESKITYSLEIREILTÄ**

Vavisuttava ja karmea kertomus suomenruotsalaisen toimittajan omista kokemuksista suomalaisilta keskitysleireiltä jatkosodan aikana.

**Tilaa nämä ja muut
Pystykorvakirjat netistä:
www.rauhanpuolustajat.fi**

WWW.KULTTUURIVIIHKOT.FI

SUURI YLE-KESKUSTELU suorana nettivideona 16. 10. klo 13.00.

Mukana Jouko Aaltonen, Li Andersson, Ilkka Kantola.

Studioisäntänä Elias Krohn. Lisäksi musiikkiohjelmaa.

KILPAILUYHTEISKUNTA LIHOTTAÄÄRILIIKKEITÄ

Kun epävarmat
tulevaisuudennäkymät
rasittavat mieliä,
väestöryhmien välit
kiristyvät.

YKSITTÄISTEN IHMISTEN laajamittaisia väkivallantekoja, kuten Norjan heinäkuista joukkomurhaa tai Suomen aiempia kouluampumisia, voidaan tarkastella yksilöpsykologisesti, mutta myös siltä kannalta, miten ne kuvastavat yhteiskunnassa laajemmin esiintyviä ilmiöitä. Julkisen keskustelun kannalta lähinnä jälkimmäinen näkökulma on relevantti. Yksilön psykologiaa ei kansalaistoiminnalla tai politiikalla voida juurikaan muuttaa, mutta yhteiskunnallista ilmapiiriä voidaan,

Vaikka murhaajan psyyken puiminen voi olla mediaseksikkäämpää, Norjan tragedia on herättänyt myös laajaa keskustelua siitä, mihin suuntaan pohjoisten hyvinvointiyhteiskuntien arvoilmasto on kehittymässä. Onhan Suomessakin voimistunut sama yleiseurooppalainen maahanmuuton ja islamin vastainen liikehdintä, jonka tähän mennessä äärimmäisimpiä ilmentymiä **Anders Behring Breivikin** rikokset ovat. Internetissä leviävää vihapuhetta on laajasti vaadittu kuriin ja maahanmuuttovastaisia poliitikkoja vastuuseen sanomisistaan.

Toisella puolen vedotaan sananvapauteen ja halutaan yhä »murtaa tabuja». 1990-luvulla tabujen murtaminen suhtautumisessa itänaapuriiin oli muun muassa sitä, että kokoomusnuoret hoilasivat illanvietossaan ryssäntappolaulua. Tämän päivän maahanmuuttokeskustelussa on samankaltaisia piirteitä. Vaatimusta, että ongelmista on voitava puhua avoimesti, käytetään keppihevosenä viholliskuvien rakentamisessa.

MUUKALAISVASTAISUUDEN KASVUA on kuitenkin syytä tarkastella myös syvemmin. Marxilainen lähestymistapa, jonka mukaan kulloinkin vallitsevat aatteet muotoutuvat yhteiskunnan taloudellisen perustan ja taloudellisten suhteiden mukaan, saattaisi yhä olla käyttökelpoinen. Harva kyseenalaistaa esimerkiksi sitä, etteikö fasismin leviäminen Euroopassa 1930-luvulla olisi millään tavalla juontunut silloisesta suuresta lamasta.

Nyt koko Eurooppaa vaivaa melkoinen työttömyys, joka viime vuosikymmenten monetarististen talousoppien aikakaudella ei ole edes nousukausina talttunut entiseen tapaan. Velkakriisin kärjistyessä pankit pelastetaan, mutta kansantalouksia ajetaan alas sisäisellä devalvaatiolla. Se merkitsee julkisen sektorin leikkauksia, työttömyyttä, palkanalennuksia, eläkkeiden heikennyksiä, maastamuuttoa... Näin syntyvä kurjistumisen kierre jatkuu varovaisestikin arvioiden useita vuosia.

Kun epävarmat tulevaisuudennäkymät rasittavat mieliä, väestöryhmien välit helposti kiristyvät, etniset tai kulttuuriset ristiriidat korostuvat ja ongelmille haetaan syntipukkeja. Halpatyövoiman maahantuonti voi kärjistää ristiriitoja entisestään. Kasvualusta ääriliikkeille on mitä otollisin.

NIIN JOKELAN KOULUAMPUJAN kuin Norjan joukkomurhaajan manifestissa korostuvat kova kilpailueetos, selviytymistaistelu ja vahvemman oikeus. Ne kuvastavat aikamme yleisiä arvoja, vaikkakin äärimilleen viedyllä tavalla. Nämä arvot puolestaan kumpuavat viime kädessä taloudesta ja tällä hetkellä vallitsevasta kapitalismin muodosta, jossa kilpailun ja selviytymiskamppailun tahti jatkuvasti kiihtyy.

Tässä *Kulttuurivihkojen* numerossa tutkijat **David Brolin**, **Göran Fredriksson** ja **Vesa Oittinen** todistavat (sivuilla 70–79), kuinka vasemmistosuuntautuneet intellektuellit ovat viime vuosikymmeninä keskittyneet ilmassa leijuvaan postmoderniin uusnietzscheläiseen teoretisointiin. Yhteiskunnan rakenteisiin ja aineelliseen perustaan nojaava analyysi on jätetty syrjään. Oittinen näkee merkkejä postmodernin vaiheen päättymisestä ja paluusta juurille. Tämä olisi mitä toivottavinta, koska nykyisessä reaalkapitalismissa ja yhteiskunnallisissa ilmapiirissä kaikkine ääri-ilmiöineen riittäisi älyköille työarkaa.

Artikkelit

20 PÄÄOSASSA MUSIIKKI, EI »ÖRDÄYS»

Maija Lassilan kokemuksia tämänvuotisilta Flow-festivaaleilta.

22 MALILAIISOHJAAJA KOULIINTUI MOSKOVASSA

Afrikan tunnustetuimpiin kuuluva elokuvaohjaaja Kulttuuri-vihkojen haastattelussa Sodankylän elokuvajuhlilla. Sodankylä-paketissa kuullaan myös monta menestyselokuvaa kuvannutta Michael Chapmania.

26 KARUA TEATTERIA KYLÄSAARESSA

Piia Peltolan Maaseutu-näytelmässä pohditaan nykyihmisen ristiriitaista suhtautumista maalla asumiseen.

28 KALEVI SEILONEN 1937–2011

Kirjailija Ilpo Tiihonen muistelee kollegaansa.

30 VERBAALINEN RÖNTGENSÄDE

Elmosta kuulu Juhani Peltonen oli monipuolinen sanataituri.

32 IDEALISTISTA HULLUUTTA

Kesuurassa hyvä teksti pääsee julki, vaikka se myisi vain 15 kappaletta.

35 ONGELMALLINEN ALKUPERÄISYYDEN ETSINTÄ

Itä-Aasian tutkija Taru Salmenkari pohtii turismin eri puolia.

40 AASIAN KOLMAS SUKUPUOLI

Turisteja baareissa viihdyttävien ladiypoikien kohtalo on julma.

42 TAIVAALLINEN KURTISAANI

Tuhatvuotinen kambodžalainen temppelitanssi lumooa katsojan.

44 TYÖMATKALLA LOMAKOHITESSA

Kirjailija Hannu Niklander sai Rhodoksesta paljon irti.

64 MIKSI MARX ON AJANKOHTAINEN?

Kirjallisuusteoreetikko Terry Eagletonin essee.

70 HUKKASIKO SIVISTYNEISTÖ IHANTEENSA?

Vasemmistointellektuellit joutuivat kauas tasa-arvoihanteista tukeutuessaan Nietzscheen, väittävät David Brolin ja Göran Fredriksson.

76 VASEMMISTONNIETZSCHELÄISYYDEN LOPPU?

Friedrich Nietzscheen nojaavaa postmodernia teoretisointia kyseenalaistetaan vihdoinkin, todistaa dosentti Vesa Oittinen.

Kaunokirjallisuus

82 TEKSTEJÄ

Rita Dahl

84 RUNOJA

Mikko Rätty

86 KAUGUMMI

Martin Ernstsenin sarjakuva

Palstat

3	PÄÄKIRJOITUS
6–19	200 SANAA
16	LEVYPALSTA
17	DVD-ARVIO
18	ELOKUVANURKKA
80	PUHEENVUORO
90	KOLUMNI / AVELIN
91	KOLUMNI / BERGER
92–98	KIRJA-ARVIOT
99	KOLUMNI / SOIKKELI

TÄMÄN NUMERON TEKIJÖITÄ

DAVID BROLIN

Ruotsalainen kirjastonhoitaja ja kulttuuri-kirjoittaja. Kirjoittanut kirjan *Friedrich Nietzsche. Liv, filosofi, politik* (Häftan för kritiska studier, 2010).

JORMA MÄNTYLÄ

Yhteiskuntatieteiden tohtori, tutkija Helsingin yliopistolla.

GÖRAN FREDRIKSSON

Riippumattoman sosialistisen aikakauslehden ja kustantamon *Häftan för kritiska studier* toimittaja ja kustantaja.

TERRY EAGLETON

Brittiläinen kirjallisuudentutkija. Kirjoittanut yli 30 teosta, joista uusin on *Why Marx Was Right* (Yale University Press, 2011).

VESA OITTINEN

Venäläisen filosofian ja aatehistorian professori Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutissa.

SANNA UUTTU

Helsinkiläinen katselija, lukija ja filosofian opiskelija.

Yleisradio

SIVUT 50–65

Digitalisoituminen myllertää julkisen palvelun radio- ja tv-toiminnan perusteita. Kulttuurivihkojen teemapaketti vie keskustelua perusasioihin ja pohtii rahoitusratkaisujen ohella Ylen merkitystä kulttuuri-instituutiona muun muassa elokuvan ja musiikin näkökulmasta. Tarkastelussa ovat myös maineikas tv-teatteri ja kuunnelmat.

50 BUDJETTIRAOITUKSEN VAROITAVAT ESIMERKIT

Tutkija Jorma Mäntylän johdatus Yle-teemaan.

52 BBC ON YHÄ ESIKUVA

Professori Hannu Nieminen kertoo Ison-Britannian yleisradiokeskustelusta.

55 »RIIPPUMATTOMUUS TURVATTAVA LAILLA»

Hollannissa yleisradioyhtiön budjettirahoitus johti leikkauksiin.

56 EI-KAUPALLISEN ELOKUVAN ELINEHTO

Elokuva-alalla ollaan yksimielisiä Yleisradion korvaamattomuudesta.

59 MIKÄ ON RADION MERKITYS MUUSIKOLLE?

Säveltäjä Pekka Airaksinen kertoo urastaan ja Ylen vaikutuksesta siihen.

60 KOKO KANSAN SÄHKÖINEN TEATTERI

Ylen Televisioteatteri toi näytelmätaiteen olohuoneisiin. Nykyisin tv-sarjat ja elokuvat ovat syrjäyttäneet teatterin.

62 KUUNNELMA PITÄÄ PINTANSA

Kuunnelma ei ole kadonnut radiosta, vaikka kuunnelmien tekeminen on kallista. Tästä on kiittäminen Ylen Radioteatteria.

Kulttuurivihkot | 39. vuosikerta

Julkaisija Domirola Oy **Päätoimittaja** Elias Krohn | **POLITIikka, FILOSOFIA, MIELIPIIDE**, 200 SANAA **Toimituspäällikkö, kehitys** Ari Lahdenmäki **Toimitussihteerit** Marko Korvela, POPULAARIMUSIIKKI, KIRJALLISUUS, MARXILAISUUS | Katja Nissinen, YHTEISKUNTA, TIEDE, TAMPERE | Anna Pihlajaniemi, KIRJA-ARVIOT | Kirsi Vanhamaa, TEATTERI, ELOKUVA | Riikka Ylitalo, KAUNOKIRJALLISET TEKSTIT **Ulkoasu** Miika Immonen **Toimittajat** Aleksi Ahtola, HISTORIA | Johan Alén | Jouni Avelin, TURKU | Riia Colliander | Eero J. Hirvenoja, ELOKUVA | Janne Hukka, Mari Lukkari, Tomi Toivio, Iisa af Ursin **Toimituksen yhteystiedot** <http://www.kulttuurivihkot.fi> | (09) 4114 5369 (vastaaja) | Kaasutehtaankatu 1/12, 00540 Helsinki | etunimi.sukunimi@kulttuurivihkot.fi **Osoitteenmuutokset ja tilaukset** Kulttuurivihkot ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Lähetä tilaus tai tieto osoitteenmuutoksesta toimituksen osoitteeseen kirjeitse tai sähköpostitse: tilaus@kulttuurivihkot.fi tai käyttäen www.asiakaspalveluamme osoitteessa: <http://www.kulttuurivihkot.fi>. Kuuden numeron kestopilaus 39 €, vuoden määräaikainen tilaus 46 €. **Ilmoitushinnat** Koko sivu: 739 €, puoli sivua: 474 € sekä arvonlisävero: 23 %. Mediakortti: www.kulttuurivihkot.fi **Kirjoitusten lähettäminen** Toimitus ottaa sitoumuksetta vastaan lehdessä julkaistavaksi tarkoitettua materiaalia. Tekstit vain RTF- eli Rich Text Format- tai ASCII- eli tekstitiedostoina sähköpostitse toimitussihteerille tai lehden osoitteeseen (tuloste ja mahdollinen levyke). Lehti ei vastaa tilaamatta lähetetyn materiaalin säilyttämisestä eikä palauttamisesta. Aiheiden tarjoaminen onnistuu parhaiten ottamalla yhteyttä toimitussihteeriin. Ks. työnjako yltä. Kulttuurivihkoihin kertyvä aineisto luovutetaan vanhennuttuaan Kansan Arkistoon tallennettavaksi. **Kirjapaino** KTMP Ykkös-Offset, Singöby.

ISSN: 0356-3367v

Sananvapaus ja vihapuhe puhuttivat Kiasmassa

Onko sananvapaus tekosyy teoille vailla vastuuta? Missä kulkevat vihan, yllyttämisen ja kritiikin rajat? Vaalien lietsoma keskustelu rasismista ja vihapuheesta kiihtyi Norjan tragedian myötä, mutta on populismisyytösten ja sananvapauden uudellenmäärittysten tiimellyksessä jäänyt pienempään rooliin.

TAITEIDEN YÖN Café Kiasman Poliitiikkaa ja polemiikkaa -keskustelusarja käsitteli myös ajankohdasta vihapuheen teemaa. Pitääkö vihapuhetta pelätä? -paneelissa nähtiin Hallan vaara -pamfletin tekijä, toimittaja **Jussi Förbom**, Perussuomalaisten nuorten puheenjohtaja **Simon Elo** sekä sotahistorioitsija **Jussi Jalonen**. Keskustelua veti toimittaja **Sanna Ukkola**.

Panelistit jakoivat mielipiteen todellisen vihapuheen kiistattomasta olemassaolosta. Määrittely, reagoitukynns ja verkkomaailman etiketti irrottivat jo näkemykset moninaisempiin suuntiin. Esiin nousi myös Perussuomalaisten rooli keskustelussa.

BLOGISTAANKIN tunnettu Elo tarttui vihapuheeseen rasismien näkökulmasta.

»Terminä sitä uhkaa samankaltainen inflaatio kuin rasismia. Särähtää, kun puhutaan ikärasis-

mista, vaikka rasismi pohjaa etnisiin syihin. Vihapuheen määrittäminen on vaikeaa: jos määreeksi rajataan vaikka yllyttäminen, mitä sanoa puolueista? Nekin yllyttävät: äänestämään, olemaan mieltä.»

»Vihapuheena pidän rasismia, ja sen kohdalle vedän rajan: jos puhe kohdistuu ihonväriin, se on vihapuhetta. Uskonnon tai ideologian kritisointi on sallittava.»

Elo katsoo Perussuomalaisten kohdanneen vihaa jälkimmäisen seikan vuoksi.

»Islam on tabu, johon ei saisi tarttua. On nähty **Hannu Salamat**, ja kristinuskoa on saanut kritisoida myös kansanedustajana. Kommunismi on lähihistorian suurin vihapuheen levittäjä. Onko yksittäisen henkilön kritiikki vihapuhetta verrattessa sitä luokkavihollisuutta saarnaavaan poliittiseen suuntaukseen?»

Jalonen lähestyy varjoa verhon takana.

»Ongelma ei ole retoriikka, vaan aatemaailman takana. Onko vihapuheen takana kasvamassa uusi, äärimmäisyyksien ideologia? Jos, sellainen ei tyynty kosmeettisilla kielenkäytön rajoituksilla.»

»Valtaosaa maahanmuuttokritiikistä en näe vihapuheena. Sen takana on vihan sijaan pelkoa, paranoiaa. Se voi synnyttää vihaa, mutta lähtökohdalla on tietämättömyys. Sitä ei poisteta kielloilla, vaan tiedolla, viemällä polttoainetta.»

Förbom puuttuu valtavirtaistumiseen.

»Äärisuuntaukset ovat vaihikka valtavirtaistuneet. **Kyösti Tarvaisen** vieraskynäkirjoitus 'Kantasuomalaisista voi tulla vähemmistö' *Helsingin*

»Vihapainotusten kärjistyessä tarvitaan selkärankaa ja asiantuntijuutta.»

gin Sanomissa voidaan toki lukea median velvoitteeseen polarisoida keskustelua ja HS:n tapaan antaa tilaa myös ilmiöille, mutta onko tällainen puheenvuoro keskustelua vai vainoharhan lietsomista?»

»Viha tulee tiedostaa, kohdata ja puhua retoriikkaa vastaan. Hiljan joukko tamperelaisia maahanmuuttoaiheiden tutkijoita ilmoitti esiintyvän vastaisuudessa nimettöminä. Tällaista kutsun kansalaispelkuruudeksi. Vihapainotusten kärjistyessä tarvitaan selkärankaa ja asiantuntijuutta.»

»MEDIA on asettanut meidät kollektiiviseksi syylliseksi, vaikka puolue on julkilausumassaan yksiselitteisesti irtisanoutunut rasistista teosta ja arvoista. Mitä enempiä voisimme tehdä? Aihe on meille kaput, käsitelty», Elo avaa Ukkolaan osoittaen.

»Irtisanoutuminen lopettaa keskustelun», Jalonen huomauttaa. »Penäämme keskustelua. On uskomatonta, ettei Perussuomalaisissa ole nähty tarvetta ryhmän keskustelulle siitä, millaisia arvoja siinä esiintyy ja mitä sallitaan.»

Förbom kommentoi poliittisen vihollisuuden tematiikkaa.

»Viha ja puhe ovat olleet olemassa jo ennen puoluetta, eikä Perussuomalaisia tule nostaa kollektiiviseksi syylliseksi. Siitä ei silti päästä, että on ääritoimijoita, jotka ammentavat samoilta ideologisilta laareilta.»

Förbom peräänkuuluttaa kansalaiskeskustelua ja selkärankaa seistä vihapuhetta vastaan. Elo muistuttaa kieltojen taas rakentavan lisäpainetta.

»Vapaan keskustelun puutteessa paine kasvaa ja lopulta pato murtuu. Silloin esiintyy väistämättä epäkorrektejakin puheenvuoroja.»

Jalonen muistuttaa maalaisjärjestä.

»Tulee ymmärtää, että sana on teko. Juridiikka ei ole ensisijainen keino, mutta tarvittaessa siitä voidaan muistuttaa. Kiihotus kansanryhmää vastaan on todellinen rikoslain pykälä.»

Norjassa suru on ollut suuri ja kansallinen yhteishenki vahvaa heinäkuun joukkomurhan jälkeen.

Kehitysavusta hyötyvät eniten sen antajat

Kehitysapua moititaan usein tehottomuudesta. Nyt on selvitetty, mistä se suurelta osin johtuu: raha palaa lähtömaihin, erityisesti niiden suuryhtiöille.

BRYSSSEL (Inter Press Service)

KEHITYSAVUN tehottomuus johtuu pääosin siitä, että se toimii kuin bumerangi. Raha palaa rikkaiisiin maihin, koska hankkeiden toteuttajista kaksi kolmasosaa tulee sieltä, tuore tutkimus kertoo.

Eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen Eurodad-verkosto tutki tilannetta Namibiassa, Ghanassa, Ugandassa, Bangladeshissa, Nicaraguassa ja Boliviassa.

»Havaitimme, että valtaosa avusta ei koskaan päädy kehitykseen talouteen», raporttia kaksi vuotta valmistellut **Bodo Ellmers** sanoo.

oecd:n tilaston mukaan maailmassa annettiin vuonna 2009 virallista kehitysapua 92 miljardia euroa. Ellmersin mukaan siitä kaksi kolmannesta meni rikkaiden maiden yrityksille.

oecd hyväksyi jo vuonna 2001 sopimuksen, jonka oli määrä lopettaa avun sitominen hankintoihin antajamaasta. Tutkimuksen mukaan viidenes kahdenvälisestä avusta on edelleen sidottua. Lisäksi useimmat sitomattomatkin sopimukset menevät rikkaiden maiden yrityksille.

Maailmanpankin rahoittamista hankkeista puolet meni viime vuosikymmenellä rikkaiden

maiden firmoille, joiden osuus kasvoi suhteessa hankkeiden kokoon. Vuonna 2008 kaikista Maailmanpankin hankkeista 67 prosenttia meni kymmenessä maassa toimiville yrityksille.

Ellmersin mukaan Maailmanpankin tuen ehtona on usein se, että kehitysmää päästää ylikansalliset yritykset kilpailemaan sopimuksesta. Ne päihittävät helposti paikalliset kilpailijat.

Eurodad vaatii muutosta. »Tien rakentaminen Ghanaan pitäisi antaa ghanalaiselle yritykselle. Sen hyöty on kaksinkertainen: tien lisäksi saadaan työpaikkoja, tuloja ja lisää osaamista», Ellmers tähdentää.

DAAN BAUWENS

AIVOLOHKOLÄMMITIN

Studio e palaa eetteriin

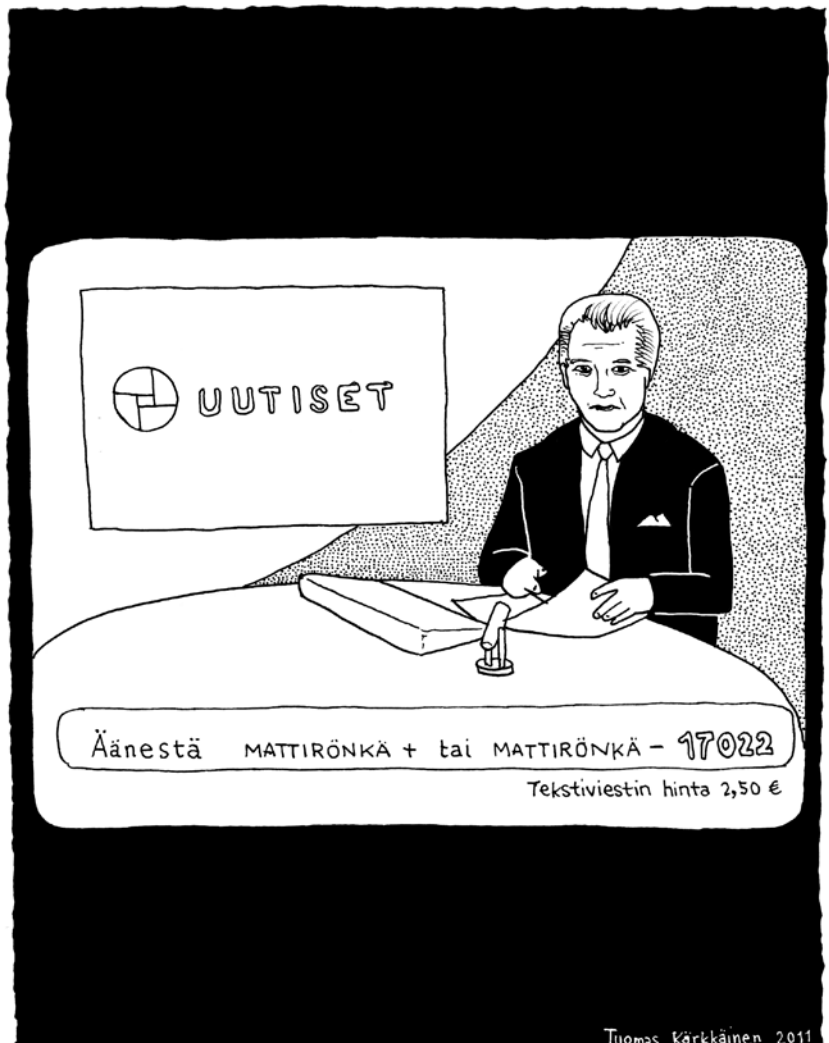
PARI VUOTTA tauolla ollut *Kulttuurivihkojen* keskusteluohjelma Studio e elvytetään. Aiemmin lähetykset ovat olleet tallenteita, mutta vast'edes ohjelma on mahdollista katsoa suorana internetvideona.

Ensimmäinen uudistetun konseptin mukainen Studio e -lähetyksen nähdään sunnuntaina 16.10. Aiheena on silloin Yleisradion tila ja tulevaisuus. Mukana keskustelemassa ovat elokuvantekijä **Jouko Aaltonen**, Vasemmistonuorten puheenjohtaja **Li Andersson** sekä Ylen hallintoneuvoston tuore puheenjohtaja, kansanedustaja **Ilkka Kantola** (SDP). Studioisäntänä on tuttuun tapaan *Kulttuurivihkojen* päätoimittaja **Elias Krohn**.

Lähetykseen sisältyy myös muun muassa musiikkiohjelmaa. Lähetyksen tallennetaan ja on näin katsottavissa sivustolla myös jälkepäin.

Studio-ohjelmia toteutetaan jatkossa säännöllisesti muutamia kertoja vuodessa. Lähetykset tulevat *Kulttuurivihkojen* toimitiloista Helsingin Suvilahdesta.

→ Studio e:n Yle-keskustelu sunnuntaina 16.10. klo 13.00 *Kulttuurivihkojen* internetsivustolla: <http://www.kulttuurivihkot.fi>. Lähetyksen kesto noin tunnin.

Halpatyö yleisty myös länsimaissa

Teollisuus-, rakennus- ja maatalousala painostavat jatkuvasti hallituksia sulkemaan silmänsä halpaa työvoimaa tuottavalta laittomalta ihmiskaupalta. Ammattiliittojen mukaan esimerkiksi Euroopan maataloudesta lähes viidennes pyörii jo pakkotyövoimalla.

PARISI (Inter Press Service)

ORJUUS kiellettiin 200 vuotta sitten, mutta siihen verrattava ihmiskauppa on nyt kasvussa. Yli 12 miljoonaa ihmistä joutuu vuosittain pakkotyön kaltaisiin oloihin rikollisjengien välittämänä, Maailman työjärjestö ILO arvioi.

Naiset altistuvat riistolle useimmiten seksityössä tai kotiapulaisina. Nuoria taas kaapataan jopa varaosakauppaan eli heiltä riistetään elimiä myyntiin.

Kiihtyvä ihmiskauppa tyydyttää halvan työvoiman tarvetta muun muassa hotelli- ja ravintolialalla, maataloudessa ja rakennuksilla.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj) varoitti kesällä, että ihmiskauppa on maailmanlaajuisista, mutta se kasvaa Euroopassa erityisen nopeasti. Ammattiliitot arvioivat, että maanosassa on satojatuhansia orjuuteen alistettuja työläisiä.

Vaurauden houkuttelemat siirtotyöläiset Espanjassa, Ranskassa, Italiassa, Hollannissa, Britanniassa ja muissa Euroopan unionin maissa päätyivät mafioiden kynsiin ja menneiden vuosikatojen orjuutta muistuttaviin työoloihin.

ILO raportoi, että Italiassa Napolin eteläpuolella 1200 koditonta maatyöläistä raataa 12-tuntisia päiviä kasvihuoneissa surkealla palkalla ja ilman työsopimuksia. Heitä vartioivat pyssymiehet keskitysleiriä muistuttavissa oloissa.

Vastaavilla »työleireillä» on tuhansia muitakin paperittomia siirtolaisia eri puolilla Eurooppaa. Ammattiliittojen mukaan liki viidennes Euroopan maataloudesta pyörii pakkotyövoimalla.

VASTUU ihmiskaupan kasvusta lankeaa hallitsevalle talousmallille. Kolmena viime vuosikymmenenä sokkihoitona läpi ajettu uusliberaali globalisaatio on musertanut yhteiskunnan heikoimmat kerrokset ja aiheuttanut valtavat sosiaaliset kustannukset. Se on luonut raivoisan kilpailun työn ja pääoman välille.

Vapaa kauppa sallii suurten ylikansallisten yritysten valmistaa ja myydä tuotteitaan ympäri maailmaa. Tuotetaan siellä, missä työvoima on halvinta, ja myydään siellä, missä saa parhaan hinnan. Uusi kapitalismi on tehnyt kilpailukyvyttää moottorinsa, kun taas työstä ja työvoimasta on tullut kauppatavaraa.

Globalisaatio tarjoaa mahtavia mahdollisuuksia pienelle joukolle onnekkaita. Muut alistetaan Euroopassa raakaan kilpailuun, jossa ovat mukana palkkatyöläiset, pienyrittäjät, pienviljelijät ja näiden riistetyt kohtalotoverit muissa maaosissa. Tuloksena on ihmisten polkumyynti planeetan mittakaavassa.

Vaikutus työllisyyteen on tuhoisa. Ranskasta on 20 vuoden aikana kadonnut yli kaksi miljoonaa

Ammattiliitot arvioivat, että Euroopassa on satojatuhansia orjuuteen alistettuja työläisiä.

teollisuuden työpaikkaa.

Työvoimapulasta kärsivät alat pestaavat laitomia siirtolaisia, mikä ruokkii ihmiskauppaa. Esimerkiksi maatyöläisillä käydystä kaupasta on lukuisasti todisteita.

Kansainvälinen laki antaa kosolti välineitä taisteluun näitä ilmiöitä vastaan. Myös poliitikot tuomitsevat ne usein puheissaan, mutta tahtoa niiden suitsimiseen ei silti tunnu löytyvän. Itse asiassa teollisuus-, rakennus- ja maatalousala painostavat jatkuvasti hallituksia sulkemaan silmänsä laittomalta ihmiskaupalta.

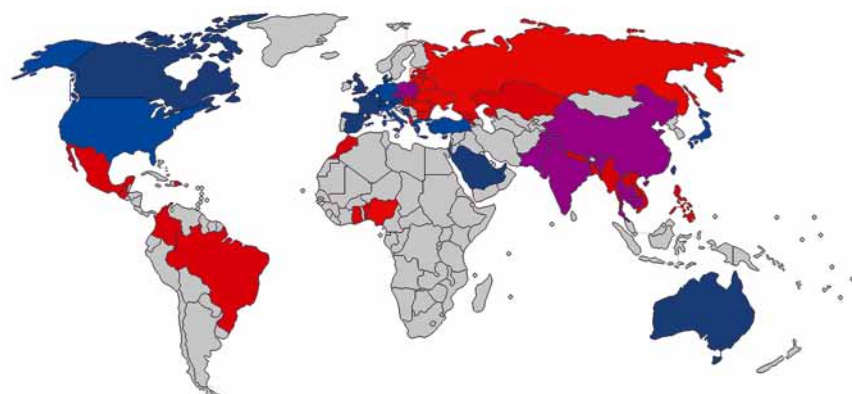
Teollisuus on aina kannattanut joukkomuuttoa, koska se laskee työvoiman hintaa. Euroopan komissio ja alueen yrittäjäjärjestöt ovat vuosikymmeniä kannustaneet maahanmuuttoa.

IHMISKAUPPIAAT eivät kuitenkaan enää ole ainoita orjatyövoiman riistäjiä. Kehityksessä on »laillinen orjuus». Italiassa Fiat esitti helmikuussa työntekijöilleen uhkavaatimuksen: joko teette enemmän työtä pienemmällä palkalla ja kehnommissa oloissa tai yhtiö siirtää toimintansa itäiseen Eurooppaan. 63 prosenttia työntekijöistä kannatti itseensä kohdistuvan riiston koventamista.

Monet muut eurooppalaiset yritykset turvautuvat samaan menettelyyn vedoten talouskriisiin ja sen vaatimiin leikkauksiin. Uusliberaali globalisaatio on antanut niille mahdollisuuden pelotella työntekijöitään kaukaisten maiden halvan työvoiman uhalla.

Jos haluamme välttää tuhoisan sosiaalisen taantumisen, on kyseenalaistettava nykyinen globalisaatio ja käynnistettävä sille käänteinen deglobalisaatio.

Kirjoittaja on Le Monde Diplomatique -lehden ranskankielisen painoksen päätoimittaja.

Ihmiskaupan lähtömaat | Ihmiskaupan kohdemaat | Ihmiskauppaa molempiin suuntiin

Ihmiskauppa suuntautuu pääasiassa köyhistä rikkaisiin maihin.

Lähde: YK:n raportti »Trafficking in Persons Global Patterns» vuodelta 2006.

Performansseja Turku–Helsinki-akselilla

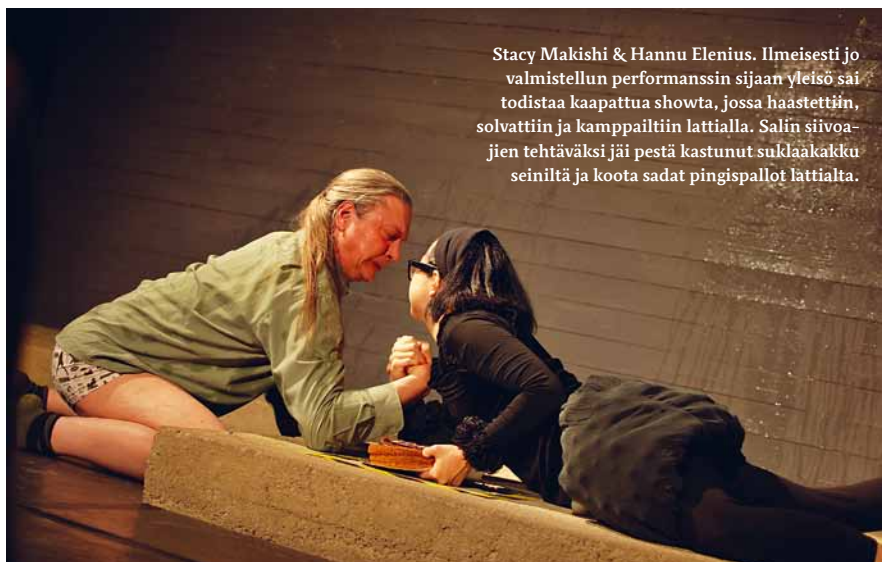
Kaksi alkukesän performanssifestivaalia nostattivat ajatuksia ja lähtemättömiä elämyksiä. Turussa paneuduttiin esiintyjän ja katsojan suhteeseen, Helsingissä esiintymisen prosessiin.

TURUN Performanssi 2011-festivaali (27.–29.5.) toi sateisen viikonlopun ajaksi kaupunkiin kolmetoista ulkomaalaista taitelijaa tai heidän töitänsä sekä esitti joenrantagalleriassa neljän suomalaistaiteilijan ääniteoksia. Museoissa, teattereissa, kaduilla ja kampaamoissa esitettujen performanssien lisäksi ohjelmaan kuului kaksi seminaaria, kaksi nelipäiväistä työpajaa, kolmetuntinen keskeneräisen taiteen BETA-areena sekä kokoelmalevy, kansainvälisesti esitettävä videoesari ja performanssipankki-kotisivun julkaiseminen. Festivaalilla oli kolme eri kuraattoritahoa ja parvi moderaattoreita. Jo festivaalikatologin indeksi hengästytti lukijansa.

Festivaalin mieleenpainuvin yksittäinen teema oli esitysten yleisösuhte. Esiintyjän ja katsojan suhdetta pohdittiin osallistamisen, poissaolon ja eristämisen avulla. Esimerkiksi *Me and The Machine* -duon, **Clara García Frailen** ja **Sam Pearsonin**, esitys *When We Meet Again (Introduced As Friends)* oli tarkoitettu vain yhdelle katsojalle kerrallaan. Perjantai-illan päättänyt **Kim Noblen** alimpiin tunteisiin vetoava *Kim Noble Will Die* -spektaakkeli pakotti yleisönsä reagoimaan iholle tulevaan ja osin kankaalle heijastettuun esitykseen tekstiviestein, äänestämällä ja tarjoamalla rahojaan.

Stacy Makishin työpaja ja demo *Killing Time – Exquisite Corpses* sekä *An Audience With* -workshop-esitys käsittelivät teoksen syntymistä reaktiona tilaan, ympäristöön tai toisiin ihmisiin. Myös festivaalin puhutuin esitys, Makishin lauantai-illan *There's a Hole In My Heart That Goes All The Way To China*, muodostui kommentiksi esiintyjän ja yleisön suhteeseen, kun tuoppia kädessään pitelevä turkulaismies **Hannu Elenius** keskeytti huutelullaan Makishin monologin.

Koetut esitykset eri tehdastiloissa ja lasiseinin erotetuissa luentohuoneissa olivat mieleenpainuvia ja intensiivisiä. Moni seminaarin kysymyksenasettelu jäi seuraamaan vielä Turku–Helsinki-ratayhteydelle, ja etenkin Noblen häiriintynyt monimediaesitys teki lähtemättömän, joskin hylkivän, vaikutuksen. Silti Turun viikonloppufesti-

Stacy Makishi & Hannu Elenius. Ilmeisesti jo valmistellun performanssin sijaan yleisö sai todistaa kaapattua showta, jossa haastettiin, solvattiin ja kamppailtiin lattialla. Salin siivousten tehtäväksi jäi pestä kastunut suklaakakku seiniltä ja koota sadat pingispallot lattialta.

Esitystaiteilijoiden keskuudessa ei voinut välttää ajattelemasta uskonnollista yhteisöä.

vaali näytti tavoittaneen yleisöksen vain taiteilijakollegat ystävineen. Helsingin Suvilahden Per Forma jakoi kohtalon seuraavana viikonloppuna.

Muu ry on järjestänyt esitystaiteen festivaaleja vuodesta 1995, alkujaan Amorph!-nimellä. Tämänkertainen oli järjestyksessään kymmenes.

ENSIMMÄISTÄ kertaa järjestetty Per Forma -festivaali (3.–4.6.) kutsui ihmisiä kahden päivän ajan Helsingin Suvilahteen, nykyteatteri Circon uusiin tiloihin. Per Forman takana oli koreografi **Liisa Pentin**, Zodiakin ja Forum Produktionin sekä tuottajien **Krista Petäjäjärven** ja **Nora Hentusen** yhteistyö. Avaussanoissaan Liisa Pentti petasi yleisön eteen viimeaikaisista yhteiskunnallisista tapahtumista, kuten Perussuomalaisten taidepolitiikan avauksesta ja myöhemmästä vaalituloksesta, järkkyyneen yhteiskunnan ja esitteli tapahtuman teemaksi esiintyjän prosessin rajaamatta sitä esitystaiteen tai nykytanssin kategorioihin.

Huolellisesti kuratoitu ohjelma käsitti viisi keskustelua, neljä nykytanssiin painottunutta

teosta, **Daive Giovanzanan** ja **Juha Sääsken** luento-performanssin sekä **Jan Ritsemanin** työpajan esityksen. **Esa Kirkkopellon** luento »Performers Metamorphose» peruuntui viime hetkellä ja antoi siten tilaa jatkaa tarpeellista keskustelua Ritsemanin ja työryhmän välillä. Ritsemanin karismaattinen läsnäolo ja uuden anarkismin paatos kannattelivat lauantaan helteistä aamupäivää ja jatkoivat jo edeltäneenä päivänä alkanutta keskustelua harjoittamisesta harjoittelemisen vastakohtana. Esiintymisen prosessi, jota kuvattiin tällä kokonaistaideteosta korostavalla käsitteellä, oli tapahtuman teemanakin. Esitystaiteilijoiden keskuudessa ei voinut välttää ajattelemasta uskonnollista yhteisöä: toistuva hengellinen ja poliittinen sanasto yhdistivät ohjelmaa ja jokaista teosta seurannutta keskustelua.

Suvilahden kaasutehtaan syvä kojehalli tarjosi upean ja muunneltavan salin esityksiin. Korotamaton lava ja katsomo yhdessä tai kahdessa tuolirivissä loivat mittasuhteistaan huolimatta intiimin tilan ja yleisösuhteen, jota hyödynnettiin onnistuneesti erityisesti Giovanzanan & Sääsken luentoesityksessä ja **Giorgio Convertiton** nykytanssikomiikassa.

→ Performanssit jatkuvat Fluxee-klubilla 24. 10. Tehdas Teatterissa, Itäinen rantakatu 64, Turku.

→ <http://www.performanssi.com>
 → <http://www.muu.fi>
 → <http://www.presentaatio.org>
 → <http://www.liisapentti.com>

Katastrofi ja kuolema elämän perustana

Kulttiohjaaja Jan Lauwers vieraili Tampereen Teatterikesässä kuuluisan teatteriryhmänsä Needcompany'n kanssa. »Taide on tyhjänpäiväistä ja kärsimys ainoa tapa olla elossa», väittää Lauwers.

JAN LAUWERS (s. 1957) on kuvataiteilija, teatteriohjaaja ja videotaiteilija. Tunnetuksi hän on tullut teatteriryhmästään Needcompany, joka on perustettu Brysselissä 1986. Needcompany vieraili Tampereen Teatterikesässä tämän vuoden elokuussa esityksellä *The Deer House*.

The Deer House (Kauristalo) on kolmas osa *Sad face / Happy face* -trilogiaa. Kun aikaisemmissa osissa käsiteltiin menneisyyttä (*Isabella's Room*) ja tulevaisuutta (*The Lobster Shop*), on viimeisin trilogian osa *The Deer House* eli suomeksi *Kauristalo* nimenomaisesti kertomus tästä hetkestä. »Koko teos linkittyy tapaan näytellä: voinko olla näyttämöllä ja puhua itsestäni niin, että se todella olisi minä itse?» selittää Lauwers.

»**TEATTERINI** ei ole missään tapauksessa improviisaatiota, vaikka se siltä saattaa vaikuttaa. Harjoitusvaiheessa kaikki lähtee ryhmästä itsestään, ja siitä tulee henkilökohtainen vaikutelma lopputulokseen. Loppujen lopuksi kaikki on hiottu tarkasti kokonaisuudeksi», Lauwers analysoi oman teoksensa dramaturgiaa.

Ohjaaja itse on suunnitellut esityksen visuaalisen ilmeen, mikä pitää sisällään suuren määrän tarpeistoja ja liikkuvan näyttämökuvan, jossa pienillä siirroilla tehdään suuria tilavaihdoksia. Toisaalta lavasteiden siirtyminen on osa koreografiaa, mikä tekee esityksestä jatkumona muuttuvan kuvan, ei niinkään näytöksestä toiseen siirtyvän palapelin.

»Suhde yleisön ja esiintyjien kanssa muotoutuu siitä, että lava on täynnä erinäisiä kohteita, joihin voi tarttua, joita voi hetken seurata. Jokaisella yksittäisellä tavarallakin on oma kiinnostavuutensa», kuvailee Lauwers.

*Kauristalo*ssa käsitellään Lauwersin olettamusta siitä, että kaikki taide lähtee kärsimyksestä ja että kuolema ja katastrofi ovat kaiken ihmisyyden ja elämisen perusta. »Tämä konkretisoituu hautajaisissa, jotka ovat ainoa ihmisten kulttuuris-

»Ryhmäni näyttelijät yrittävät olla läsnä esittämisen sijaan.»

– JAN LAUWERS

Kuva- ja mediataiteilija sekä teatteriohjaaja Jan Lauwers vieraili esiintyvän ryhmänsä Needcompany'n kanssa Tampereen Teatterikesässä.

ta riippumatta seremoniallinen läsnäolon hetki», pohtii Lauwers.

Surun läsnäolo hetkessä ja näyttelijäntyön ristiriitaisuus ilmenee surun esittämisessä: *Kauristalo*ssa on kohta, jossa nainen yrittää pukea kuolleelle tyttärelleen vaatteita, mutta se ei onnistu, kun ruumis on jäykkä ja painava. Suru on tuo sureva äiti. Onko suru siis tässä hetkessä vai ei? »Esittämättä mikään ei ole olemassa, eli äidin on esitettävä surullista, jotta suru konkretisoituu katsojalle. Vain olemalla surullinen, ei tunnetta tavoiteta», Lauwers selittää.

Kauristalo on esitys paitsi ihmiskohtaloista myös kauriista. Lauwers sanoo valinneensa kuoleman ja tuskan kuvaajaksi kaikista eläimistä juuri kauriin, koska se kuvastaa toivoa: »Kaurista ei voi saada kiinni.»

KAIKKI Lauwersin teoksissa lähtee hänen omista ryhmän mukana kiertävistä näyttelijöistä, joille hän aina teosta alkaa koostaa.

»*Kauristalo* on omistettu näyttelijälle, joka kuu- lee näyttämön takana olevassa pukuhuoneessa,

että hänen veljensä on kuollut Kosovossa. Tämä on sekä esityksen alkupiste että yksi kohta», Lauwers kertoo. Hän myös pohdiskelee Tampereen esityksen olevan sikäli omituinen tilanne Needcompanylle, että esityksessä on korvaava näyttelijä: »Se on aika outoa meille, koska kun teos ja siinä esitetyt asiat on tehty juuri tietylle henkilölle, tuntuu niiden esittäminen toisen toimesta huijaukselta.»

Lauwers avaa teoksissaan sitä, miten merkityksetöntä taide itsessään on, koska esittämisessä aina jollain tavoin takerrutaan historiankirjoitukseen, eikä tällöin olla todellisesti tässä hetkessä. Teatteria itsessään hän ei välttele, vaan pitää olemisen ja esittämisen ristiriitaa juuri syynä teatteritaiteen mysteerillisyyteen. »Ryhmäni näyttelijät yrittävät *Kauristalo*ssa olla läsnä (present) esittämisen (represent) sijaan», Lauwers kokoa.

Sivulauseessa hän kertoo uusimman teoksensa, Espoossa huhtikuussa vierailuna nähtävän esityksen *The Art of Entertainment – Needcompany plays the death of Dirk Roofhooft* jo menevän varsin eri tyyllillä: »Siinä eri näyttelmissä tapoja on laitettu yhteen, mutta pohjimmiltaan samojen kysymysten äärellä liikutaan.»

Surullisen hahmon ritari herättää tunteita

NYKYTEATTERIA huomaa katsovansa siitä, että lavalla juostaan, huudetaan ja toimitaan, sekä siitä, että näyttelijät pyrkivät vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Näyttämön ja katsomon välisen rajan rikkominen on muodikasta. Ryhmäteatterin *Don Quijote* -sovitus on tässä mielessä nykyaikainen. Toimintaa on enemmän, sillä etenkin näytelmän toinen puolisko sisältää lähes pelkästään juoksentelua ja huutoa, mutta yleisökin yritetään saada mukaan. Nimihahmoa esittävä **Vesa Vierikko** jutusteli eturivissä istuneelle naiselle ja kutsui tätä unelmiensa naiseksi.

Don Quijoten tarina kestää aikaa, sillä kaikki taistelevat omalla tavallaan tuulimyllyjä vastaan.

Kaikki taistelevat omalla tavallaan tuulimyllyjä vastaan.

taan. Ryhmäteatterin tulkintaa pitää koossa Vierikko, jonka loistavan näyttelemisen ansiosta muuten melko köykäistä esitystä jaksaa katsoa. Myös **Pertti Sveholm** on hyvä *Don Quijoten* aseenkantaja Sancho Panzana. On kuitenkin pääosanestäjän ansiota, että näytelmä tavoittaa klassikkoromaanin traagisuuden ja koomisuuden. *Don Quijote* esitetään rikkinäisenä ihmisenä, jonka toiveet ovat mahdollisuuksia suurempia.

Näytelmän lavastus on riisuttua, ja tekijät ovat myös etsineet nykyteatterille tyyppillisiä vaihtoehtoisia lavastusratkaisuja, kuten valkoisiin turkeihin käärittyjen matkalaukkujen käyttäminen lampaina. Muista vastaavista ratkaisuista muistamme vaikkapa **Kristian Smedsin** *Tuntemattoman sotilaan*, jossa pesukoneet esittivät venäläisiä sotilaita. Kaiken kikkailun sijaan *Don Quijotea* pitää silti koossa huumori. Surullisen hahmon ritarin toilailuja seuraa iloa ja sääliä tuntien.

ESA MÄKIJÄRVI

MATTIANSKANEN

Vesa Vierikko (edessä) vakuuttaa **Don Quijoten** roolissa. Taaempina vasemmalta **Pertti Sveholm**, **Ulla Tapaninen** ja **Taisto Oksanen**.

DON QUIJOTE Ryhmäteatterin Helsinginkadun näyttämöllä. Alkuperäisteos Miguel Cervantes, ohjaus ja sovitus Raila Leppäkoski. Rooleissa Vesa Vierikko, Pertti Sveholm, Ulla Tapaninen, Taisto Oksanen, Minna Suuronen ja Janne Hyytiäinen. Lavastus ja pukusuunnittelu Janne Siltavuori, valaistussuunnittelu Tomi Tirranen, äänisuunnittelu ja musiikki Jussi Kärkkäinen, maskeeraus suunnittelu Riikka Virtanen.

Traagista Beckettä mustalla huumorilla

SAMUEL BECKETT (1906–1989) osasi käsitellä ihmiselämän kärsimyksiä. Hänen *Godota odottaessa* -näytelmässään ihmisen työ nähdään Sisyfoksen työnä ja ihmisen elämä puolestaan kuoleman odotuksena. Tämä näytelmä, jota on esitetty suomeksi useilla eri nimillä, nousee traagiseksi kuvaukseksi ihmisen jokapäiväisistä ja aina hyödyttömiksi osoittautuvista ponnisteluista.

Beckettin hirtehdinen huumori uppoaa suomalaiseen yleisöön, sillä Kansallisteatterin näytöksessä hörstiin naurusta tämän tästä. Tämä johtui tosin osin näyttelijöiden ilmeistä ja elehdinnästä, sillä ne korostivat esimerkiksi hahmojen itsemurhakeskustelujen sarkastisempaa puolta. Tämä *Godota odottaessa* on mustan huumorin sävyttämä, mutta synkempiäkin Beckettin tekstien tulkintoja on nähty. Huumorin suurta määrää lukuun ottamatta Kansallisteatterin *Godota odottaessa* on alkuperäistekstille uskollinen aina riisuttua lavastusta myöten.

Godota odottaessa ei mielestäni edusta absurdiä teatteria, jonka merkkipaaluksi se yleensä lockeroidaan, vaan näytelmä on pikemminkin symbo-

Näyttelijöiden ilmeet ja eleet korostavat sarkasmia. Kuvassa Janne Reinikainen.

linen. Päähahmot Vladimir ja Estragon odottavat tienhaarassa, että mystinen herra Godot saapuisi pelastamaan heidät elämän tyhjyydeltä. Koskaan saapumaton Godot on helppo tulkita ihmiskunnan heitteille jättäneeksi Jumalaksi, vaikka Beckett tämän näkemyksen jyrkästi kielsikin. Tarina jää avoimeksi. Se vihjailee hienovaraisesti, että näytelmän katsojatkin odottavat kuolemaansa ja ovat sitä teatterissa paossa.

ESA MÄKIJÄRVI

GODOTA ODOTTAESSA Kansallisteatterin pienellä näyttämöllä. Alkuperäisteos Samuel Beckett, ohjaus ja suomennos Arto Af Hällström. Rooleissa Esko Salminen, Eero Aho, Hannu-Pekka Björkman, Janne Reinikainen, Amos Brotherus ja Elias Majander. Lavastus Katri Rentto. Pukusuunnittelu Anna Sinkkonen. Valosuunnittelu Aslak Sandström. Naamiointi Heikki Nylund.

Kaustinen jatkaa vaikeuksista huolimatta

Taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppaileva Kaustinen Folk Music Festival tarjoi kaikesta huolimatta monipuolisen ja uusia elementtejä sisältäneen läpileikkauksen kansanmusiikin nykykirjosta – suomalaisia lauluntekijöitä ja paikallisväriä unohtamatta.

VIIME VUOSINA taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppaillut Kaustinen Folk Music Festival aloitti tänä vuonna puhtaalta pöydältä. Jo 44. kertaa järjestetyn kansanmusiikkifestivaalin ohjelmasta vastasi ensimmäistä kertaa Pro Kaustinen ry.

Dramatiikkaa ei nytkään ole järjestelyistä puuttunut. Aiemmin juhla järjestänyt Kaustisen kansanmusiikkisäätiö joutui nimittäin kesällä poliisin syyntiin. Virkavalta haluaa selvittää festivaalin talouden kuralle ajaneen säätiön hallituksen taloudellisia vastuita. Poliisin mukaan asian tutkinta etenee syksyn mittaan syyteharkintaan.

Myös Kaustisen Kansanmusiikkijuhlien ohjelmatuottaja **Ville Kangas** jätti tehtävänsä toukuussa. Syyksi Kangas ilmoitti Kaustisen kansanmusiikkisäätiön johdon omavaltaisen toiminnan.

JÄRJESTELIJEN turbulensseista huolimatta Kaustinen Folk Music Festival oli ainakin satunnaisen kävijän silmissä onnistunut. Musiikillinen tarjonta oli monipuolista ja paikallisesti värittynyttä.

Onnistunut uusi innovaatio oli intiimi Iholla-konserttisarja, joka esitteli suomalaisia laulaja-lauluntekijöitä. Musiikkilukion salissa nähtiin maamme eturivin muusikoista muun muassa **Jarkko Martikainen, Dave Lindholm, Heikki Salo, Matti Johannes Koivu** sekä **Samuli Putro**, joista etenkin viimeksi mainittu oli kovassa vedossa myös toisessa, koko yhtyeen kera esitetyssä konsertissaan.

Vaikuttaakin siltä, että juuri Putrosta on tullut eräs tärkeä sillanrakentaja perinteisen suo-

malaisen folkin ja uudemman populaarimusiikin välillä. Jo Zen Café -yhtyeessään mainioksi teksti- ja sävelnikkariksi osoittautunut Putro on saavuttanut soolourallaan sekä kuulijoiden että kriitikoiden suosion. Kaustisellakin taitava taustayhtye – **Elina Katajamäki** (viulu, laulu), **Sami Kuoppamäki** (rummut, lyömäsoittimet, kitara, laulu) ja **Hannu Pikkarainen** (kitarat, koskettimet, rummut, lyömäsoittimet, laulu) – antoi Putrolle laajemman ilmaisun spektrin kuin perinteinen rock-yhtyeen soitinvalikoima. Pääosaan nousevat kappaleet, joista tarttuvimpina rallina mieleen jäi keväällä ilmestyneeltä *Älä sammuu aurinko* -levyltä löytyvä *Rämpytimies*, itseironinenkin kuvaus pakkomielteeksi yltyvästä hitinmetsästyksestä. Myös esikoissoololevyn nimikkokappale *Elämä on juhla* soi upeasti tummenevassa pohjalaisillassa tuoden tunteen, että totta tosiaan, juhlaahan tämä on.

SIINÄ MISSÄ Samuli Putron esiintyminen kansanmusiikkiin profiloituneella festivaalilla tuntui luonteelta, samaa ei voinut äkkisiltään sanoa lauanta-ilan pääesiintyjästä **Maija Vilkkumaasta**. Oli selvää, että lopettajaiskiertueella ollut Vilkkumaa oli palkattu vetämään yleisöä ja siltä osin paikkaamaan Kaustisen taloustilannetta.

Keikka kuulosti siltä, että Vilkkumaa on nyt paremmassa vireessä kuin koskaan. Taustayhtyeikin veti tutut hitit kaikkea muuta kuin leipääntyneen oloisena. Ryhmä sai hyvin mukaansa yleisön, jonka nuoresta koostumuksesta voi päätellä, että Vilkkumaa ei kovin usein ikärajattomia keikkoja ole näillä seuduilla tehnyt. Show sai itse kunakin miettimään, oliko Vilkkumaan päätös jäädä keikkatauolle sittenkin hätköity...

Vaikka Kaustisen kävijämäärä jäi tavoitteesta, ylsi festivaali silti ennalta asetettuun taloudelliseen tavoitteeseen. Kaustisen kansanmusiikkijuhlat järjestetään seuraavan kerran ensi vuoden heinäkuun 9.–15. päivää.

Tavallista synkempi Tuska

Synkimmästä vedosta vastasi ruotsalainen Katatonia. Norjan joukkomurha toi festivaaliin murheellisen lisäsävyn.

RASKAASEN musiikkiin keskittyvä Tuska Open Air -metallimusiikin festivaali oli viime kesänä muuttanut Helsingin Kaisaniemestä pari kilometriä itään Suvilahteen, samoihin maisemiin, joissa vietetään muun muassa konemusiikin festivaalia Flow'ta. Samalla Tuskan ajan kohta siirtyi paria viikkoa myöhemmäksi, heinäkuun loppuun.

Uusi aika ja paikka aiheuttivat järjestäjille hieman päänvaivaa: löytääkö Kaisaniemen vihreyteen ja rautatieaseman läheisyyteen tottunut festarikansa uuden, urbaanin ja hieman keskustan ulkopuolella sijaitsevan areenan.

Jostain syystä Tuskan vuoden 2011 ohjelmisto tuntui ja kuulosti raskaammalta ja synkemmältä kuin vähään aikaan. Lieneekö syynä ollut perjantaina Norjassa tapahtunut äärioikeistolaisen terroristin suorittama joukkomurha, josta festivaaliyleisön valtaosa oli vielä iltapäivällä autuaan tietämätön?

TUSKAN ensimmäisen päivän tuhdimmasta doom metal -annoksesta vastasi englantilainen Electric Wizard. **H.P. Lovecraftin** okkultistisista teksteistä aiheitaan ammentava yhtye yhdistelee musiikkiinsa stoner-rockin vaikutteita. Lopputuloksena on hidasta, raskasta ja hypnoottiseen toistoon perustuvaa perinnetietoista metallia, jolla ei kyllä myyntitilastoja hätyytellä.

Metalliyhtyeiden joukkoon oli pujahtanut jo liki 33 vuoden ikään ehtinyt post-punkin legenda Killing Joke. 1990-luvun puolessavälissä pillit väliaikaisesti pussiin pannut brittiyhtye aktivoitui uudelleen 2000-luvun alussa. Killing Joken musiikki on toiminut monen tunnetun orkesterin innoittajana. Esimerkiksi Metallica, Ministry, Nirvana, Nine Inch Nails sekä Foo Fighters ovat listanneet Killing Joken erääksi esikuvakseen.

Moni yhtye osoitti sympatiaa terrorismin uhreille.

Tuska-festivaali kokosi kansaa Suvilahden vanhan kaasutehtaan ympäristöön.

Mustissa kokohaalareissa lavalle astellut keulahahmo **Jaz Coleman** oli meikannut kasvosensa valkoisiksi ja muistutti erehdyttävästi *Batman – Yön ritari* -elokuvan Jokeria. Yhtyeen suurin hitti, 1985 julkaistu kaunis ja riipaiseva *Love Like Blood* kuultiin jo setin toisena kappaleena. Colemanin lauluääni ei enää salli entisen kaltaista revittelyä. Se, mikä laulun soinnissa menetettiin, korvattiin tunteella.

Jaz Coleman oli jo kuullut Norjasta kantautuneen uutisen **Anders Behring Breivikin** suorittamista terrori-iskuista ja intoutui kesken keikan ilmaisemaan myötätuntoaan norjalaisille. Moni varmasti ihmetteli siinä vaiheessa, mistä oikein oli kyse.

Perjantai-illan myötä suru-uutinen tavoitti jokaisen festarikävijän. Moni yhtye osoittikin viikonlopun aikana sympatiaa terrorismin uhreille. Tuskassa esiintyneet pari norjalaisyhtyettä kantoivat käsivarsissaan mustaa surunauhaa. Yleisön seassa näkyi myös lukuisia Norjan sinipunavalkoisia lippuja.

LAUANTAIN synkimmästä vedosta vastasi jo kahdenkymmenen vuoden ikään ennättänyt ruotsalainen Katatonia. Laulaja **Anders Nyströmin** ja kitaristi **Jonas Renksen** johtama yhtye on jalostanut death doominsa vuosien varrella omaperäiseksi

musiikkitylyiksi, josta tekijät itse käyttävät määritelmää dark rock.

On äärimmäisen vaikea kuvitella, minkälaisesta mielenmaisemasta solisti-lauluntekijä Nyström kappaleiden sanoitukset metsästää. Katatonian tekstit ovat oivaltavia, kliseitä vältteleviä epätoivon ja ahdistuksen sävyttämiä parahduksia, joista on turha etsiä muuta valonpilkahdusta kuin se kuuluu tunnelin päässä välkkyvä vastaantulevan junan etulyhty. Kappaleiden sovituksissa raskaat kitarat ovat antaneet tilaa koneille, mutta sointi perustuu yhä doom metalin äänimaailmaan ja sujuvaan riffittelyyn ja melodiodien vuoropuheluun. Katatonia esiintyy Tuskan lisäksi tasavuotia juhlistavalla kiertueellaan joulukuun alussa Helsingissä.

Tuska-festivaalin uutuutena oli neljäs, sisätiloihin sijoitettu klubilava, joka ei suinkaan tarjonnaltaan jäänyt muiden estradien varjoon. Sunnuntain pääesiintyjänä lavalle nousi Katatonian tavoin 20-vuotisjuhlaansa viettävä Black Crucifixion, eräs suomalaisen tasokkaan black metalin pioneereista. Yhtyeen keikka kruunasi hienosti kesän hienoimman raskaan musiikin festivaalin, jonne metallikansa tuntui löytävän hyvin paikalle. Kolmen päivän aikana Tuskassa vieraili noin 28 000 kävijää.

Oopperaa rantaparatiisissa

Pärnun oopperafestivaalilla seurattiin laulajien kurssitusta ja kilpailua ja nautittiin harvoin nähdyn Giuseppe Verdin Attila-oopperan seikkailusta.

KLAUDIA TAEV -LAULUKILPAILU järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1996. Se on laajentunut joka toinen vuosi Pärnussa järjestettäväksi oopperafestivaaliksi, johon kuuluu Saksan tunnetuimpiin kuuluvan saksalaisen laulopedagogi, oopperalaulaja **Ingrid Kremlingin** mestarikurssi.

Kremling osoittautui tinkimättömäksi opettajaksi ja taitavaksi pedagogiksi, joka näki jokaisen vahvuudet ja heikot kohdat salamannopeasti vuosien mittaan karaistuneella röntgenkatsellaan. Hän vaati, että jokainen osallistuja teki – tai ainakin yritti tehdä – musiikkia.

Edellisen kilpailun voittaja **Anatoli Siuko** oli valinnut harvoin esitetyn **Verdin Attilan** festivaalin oopperaksi. Aiheena ovat hunnikomentaja Attilan (**Siuko**) seikkailut roomalaiskenraali Ezion (**Vladislav Sulimski**) ja naistaistelijoitten johtaja Odabellan (**Sandra Janušaitė**) ja uskonnollisen johtaja Foreston (**Eric Fenton**) maanitellessa häntä sopimusehdotuksella tai karvaammalla myrkyllä. Futuristis-scifihenkinen puvustus perustui materiaalien kierrätykseen ja kitschiin. Pukuparodian avulla – paaville oli kehitelty pastellipallokaus – ylevän ja matalan rajoja rikottiin; puvustuksen herättämät avaruusmielteet tekivät taivaallisesta taidelajista maallisen. Solistit suoriutuivat osistaan erinomaisesti.

Villa Ammenden Art nouveau -huvilassa järjestetty Klaudia Taev -muistokonsertti oli vähällä saada dramaattisen lopun, kun 90-vuotias operettiprimadonna ja -säestäjä pyörtyi lattialle. Onneksi yleisö pääsi pelkällä säikähdyksellä karismaattisen artistin pongahtaessa pystyyn ja kysyessä, mitä tapahtui.

NUORILLE OOPPERALAJILLE järjestettyyn Klaudia Taev-kilpailuun osallistui laulajia peräti 17 maasta. Jo ensimmäisellä kierroksella karsiutui pois muutamia huippuja, muun muassa eteläkorealainen baritoni **Kim Boran** ja puolalainen mezzosopraano **Bernadetta Wiktorja Grabias**. Kolmannelle finaalkierrokselle pääsi vain kuusi Kremlingin johtaman tuomariston huippuina pitämää laulajaa.

Toiselle sijalle selviytyi voimaan luottanut valkovenäläinen baritoni **Andrei Sauchanka Verdin Il Trovatoresta** poimitulla »Tutto... Il balen del suo sorriso!« sekä **Rossinin Sevillan parturista** otetulla »Largo al factotumilla«, ja kolmanneksi valittiin dramaattinen sopraano **Eliina Volkmae** tulkinnoillaan **Massenet'n Manonin** »Adieu, notre petite tablesta« ja **Cilean Adrianan Lecouvrierin** »Io son fumile ancillasta«. Ukrainalainen laatusopraano **Tatiana Ganina** ja erittäin musikaalinen nuori baritonilupa **Juri Samoilov** jäivät tällä kertaa vailla palkintoa. Virolainen **Pirjo Püvi** palkittiin kauneimmasta **Schubertin Ave Mariasta**, ja Sauchanka äänestettiin myös yleisön suosikiksi.

→ <http://www.promfest.ee>

Klaudia Taev -kilpailun voitti Andrei Sauchanka, baritoni Valko-Venäjältä.

Puvustuksen herättämät avaruusmielteet tekivät taivaallisesta taidelajista maallisen.

KESKUSTELUT, BLOGIT, VIDEOT, TILAUKSET www.kulttuurivihkot.fi

■ Tilaan 3 seuraavaa numeroa (6 kk lehdet) vain 14,90 euroa. Tilaus jatkuu kestopilauksena tarjouskauden jälkeen.

■ Teen määräaikaisen tilauksen vuodeksi eteenpäin. Hinta on 46 euroa.

■ Aloitan edullisen kestopilauksen ja saan kuusi seuraavaa numeroa 39 eurolla.

Nimi

Osoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelin tai sähköposti

Allekirjoitus

Tilaukset myös sähköpostitse: tilaus@kulttuurivihkot.fi

Asiaa
taiteesta ja
yhteiskunnasta
kuudesti
vuodessa

KULTTUURI-
VIHKOT
MAKSAA
POSTIMAKSUN

Kulttuurivihkot
Domirola Oy
Vastauslähetyks
Tunnus 5011437
00003 Helsinki

Harvinaisia miljöitä ja voimakkaita musiikkielämyksiä

Paraisten urkupäivien Voimasta voimaan -konsertti kuultiin alun perin Naantalin musiikkijuhlien avajaisissa. Jean-Baptiste Lullyn Overture Suite ja Chaconne edustivat konsertin tyylikästä hovimusiikillista antia.

PARAISTEN urkupäivien erikoisuutena on konserttien sijoittaminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin miljöihin, kuten Nauvon keskiaikaiseen kivikirkkoon. **G. P. Telemannin** vastalöydetty loppiaiskantaatti *Hier ist mein Herz* (twv 1: 795) sopraano **Hanna-Leena Haapamäen**, mezzosopraano **Melis Jaatisen** ja kahden viulun ja continuo esittämänä tuntemattoman runoilijan tekstiin oli päätöskonsertin kohokohtia **Olli Kortekankaan** *Pyhiinvaeltajan lauluja* -tilaustyön ohella. Ihminen lahjoittaa sydämensä Jeesus-lapselle lahjana; tätä verrataan itämaisten tietäjien kultaan, suitsukkeeseen ja mirhaan.

Urkupäivien toinen suuri ilonaihe oli **Melis Jaatisen**, gambisti **Varpu Haaviston** ja luutonsoit-

Georg Philipp Telemann (1681–1767).

taja **Eero Palviaisen** konsertti Lemlahden kartanon viljamakasiineilla. Barokkimusiikki sopi 1850-luvun tunnelmalliseen aitaan erinomaisesti alkuperäissovituksina.

Säveltäjä-laulaja **Giovanni Sancesin** *Usurpator tiranno* ja *Lagrimosa* beltä olivat perinteisemmän **Purcellin** ja **John Dowlandin** ohella kiinnostava 1600-luvun klassikko: laulajalle kirjoitettua melo-

Barokkimusiikki sopi 1850-luvun tunnelmalliseen aitaan erinomaisesti.

dialtaan yksinkertaista, mutta harmonisesti jännittävää välimerellistä musiikkia, joka toi etäisesti mieleen **Orlando di Lasson** astetta rohkeammat ja modernimmat harmoniat. **Alessandro Grandin** (1586–1630) *O quam tu pulchra es* oli jumalallisen kaunista ylistysmusiikkia, joka olisi soinut vielä jumalaisempina sopraanon esittämänä. Ajalle tyypilliseen tapaan maallista rakkautta pysyvämäksi osoittautui ainoastaan taivaallinen.

Urkupäivillä järjestettiin myös **Päivi Nisulan** ja **Jouni Kuorikosken** laulukurssit ja **Kari Vuolan** urku kurssi.

RITA DAHL

→ Paraisten urkupäivät 27.6.–1.7.2011

Kirkossa soi gospel

SUOMEN SUVEA sulostuttavat musiikitapahtumat historiallisissa miljöissä, usein kirkkoissa. Kuudetta kertaa järjestetyn Sysmän Kirkko soi -tapahtuman avasi **Tšaikovskin** *Vuodenajat*-tilausteos sellokvartetin (**Seeli Toivio**, **Jussi** ja **Matti Makkonen**, **Ulla Lampela**) esittämänä.

Impressionistis-romanttiset kappaleet alkoivat mielenkiintoisia, kromaattisia harmonioita sisältävällä tammikuulla ja etenivät karnevalisoidun helmikuun, leivon laulusta kimmeltävän maaliskuun kautta viimein joulukuuhun. **Osmo Hokkanen** lausui musiikin pohjana olevat runot.

Kansainvälistäkin uraa tehnyt Kansallisopperan vakiosolisti, baritoni **Jaakko Kortekangas** lauloi hengellisiä, suvea ja Karjalaa ylistäviä

lauluja. **Taneli Kuusiston** modernit virret *Sielut ja Sun ristic juureen*, **Toivo Kuulan** klassikko *Kesäyö kirkkomaalla* ja *Nobody knows*-negrospirituaali erottuivat **Hannu Bisterin** kansanlaulumaisten Karjala-sovitusten ohella muusta ohjelmistosta.

Kirkko soi päättyi mezzosopraano **Kaarina Ollilan** ja pianisti **Jukka Ollilan** yhteiskonserttiin. Kaarina Ollilan dramaattisvoittoinen ääni säkenöi Jukka Ollilan *My Soulissa* ja klezmer-kappaleissa *Yevarechecha* ja *Od Yishama*. Hidastempoisten negrospirituaalien sijaan ohjelmistossa olisi voinut olla enemmän *Standing in the need of prayerin* kaltaisia nopeatempoisia kappaleita. Vatkaavat kädet ja epäselvä artikulointi vaikeuttivat perillemeno.

RITA DAHL

Kaarina Ollilan dramaattisvoittoinen ääni säkenöi.

Syvän tunnelman äänet

Ambient-musiikki on pitkälti luottonimiin perustuva laji.

AMBIENT ON haastava tyyli, jota tehdään lukuisin eri keinoin. Perinteinen nauhojen toistaminen on jo koettu, ja helpoksi työvälineeksi havaittu läppäri on varsinkin livenä tylsä ja muuttuu kotioloissakin sellaiseksi varsin pian, jollei kyseessä ole todella lahjakas artisti. Parhaissa äänimaisemaveivissä on juuri siksi hyvin selkeä omaperäisyyden tuntu, silloinkin kun itse musiikki on hyvin minimaalista. Korva sanoo sen, mitä instrumenttiletelo ei.

LEIPZIGILÄINEN Inade on ollut keskeinen tekijä alalla jo kaksi vuosikymmentä. Uusin teos, kauniiseen pahvikoteloon paidan kanssa pakattu *Antimimon Pneumatos*, on kokoelma live-taltiointeja viidestä eri kaupungista vuosilta 2009 ja 2010. Mukana on myös aineistoa Turusta. Kappaleet on miksattu niin taidolla yhteen, että syntyy vain yksi, puhdas, hiljalleen muuttuva kokonaisuus, ei kasaa lavaesiintymisiä. Kukin raita erottuu itsenäisenäkin, mutta vain, koska mukaan on valikoitu yhtyeen selkeimpiä »hittejä», kuten *A Lefthanded Sign* ja *Chapel Perilous*, joiden rakenne ja vokaalien käyttö nousee väistämättä esiin äänimatosta. Moni albumin tulkinnoista on kaiken lisäksi vielä alkuperäisiä hienompia.

TOINEN LUOTTONIMI, Troum, on jo kauan tehnyt yhteislevyjä muiden artistien kanssa, usein improvisoituina. Parina on tällä kertaa kanadalainen metalliyhtye Nadja, jonka tyyli on tosin nyt vaihtunut sekin ambientiksi. Tämä ei ole ihme, sillä yhtyeen nimen takaa löytyy **Aidan Baker**, joka on tehnyt kokeellista musiikkia useilla eri projekteilla. Improvisaatiosta huolimatta levyn kolmella raidalla tavoitetaan uskomaton harmonia, kun Troumin tavaramerkki, hypnoottinen ja aaltoileva kitara, yhdistyy Nadjan tuomiin lisäpalasiin, oli kyse sitten vokaaleista tai oudoista pienistä äänikuvioista. Troum voi hetkittäin toistaa itseään, mutta näin upeassa fuusiossa niin saakin tehdä, jotta kunkin artistin osuus kokonaisuudesta erottuu.

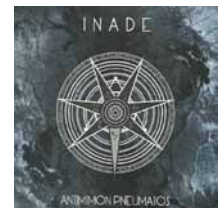
VOICE OF EYE -duo on puolestaan tunnettu hyvin orgaanisesta soinnistaan, mutta *Anthology Two* esittelee sen vähemmän tunnettuja puolia. Tupla-levy on koottu harvinaisista kokoelmaraidoista ja ennen julkaisemattomasta materiaalista. Niistä osa on upeita, toiset olisivat ehkä ansainneet pysyä piilossa jatkossakin. Kokonaisuus kallistuu kuitenkin edellisen kategorian puolelle, aivan kirkaasti, ja on pakko ihastella sitä, millaisia harmonioita voidaan luoda käyttämällä soittimina muun muassa pakettiautoa, sahaa, polkupyörää ja tuulta. Materiaali on peräisin 1990-luvun alkupuolelta, mutta ei osoita tippaakaan ikäänsä – paitsi korkeintaan edelläkävijän statuksensa osalta.

KOSKA KOKO genre on hankala hallittava, ja moni artisti korkeintaan vain hiukan omaperäinen, kannattaa siihen myös tutustua huolella. Spotify ei erityisen hyvää kattausta tarjoa, mutta onneksi on olemassa vaihtoehtoja. Esimerkiksi Loki-yhtiö sivunimekkeineen julkaisee muutaman vuoden välein *Incendium* -näytelevyjä, joita saa joko pikkurahalla tai ilmaiseksi pientenkin tilaustensa kuppeessa. Niille on koottu sekä edustavimpia (ei siis aina parhaita, vaan artistin tyyliä kuvaavimpia) raitoja yhtiön ja sen kumppanien valikoimista sekä myös kokonaisen tuntuista katkelmia pitkistä kappaleista, jos yhtyeen linja painottuu sellaiseen. Levyn tarkoituksena on totta kai markkinoida yhden levyn ostajalle lisää samansuuntaista, mutta se on tietenkin julkaisutoiminnan tavoite, sekä kaupallisessa että laadukasta musiikkia levittävissä mielessä. Kaikki voittavat.

AMBIENT on pitkälti luottonimiin perustuva laji, ainakin jos kuulija on vähänkään kokeneempi ja osaa poimia muutakin kuin metalliartistien sivuprojekteja. Näiden artistien kohdalla ei ole vuosikymmenten aikana vielä harha-askelia nähty.

→ brokenspineprods.wordpress.com
 → www.inade.de
 → www.troum.com
 → www.voiceofeye.com
 → www.deep-audio.de
 → www.denovali.com
 → www.loki-found.de

Inade:
*Antimimon
 Pneumatos*
 Loki Foundation, 2011

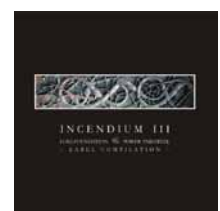
Nadja/Troum:
Dominium Visurgis
 Transgradient Records/
 Denovali Records, 2010

Voice Of Eye:
Anthology Two
 1992–1996
 Transgradient Records,
 2010

V/A:
Incendium III
 Loki Foundation/
 Power & Steel, 2011

Työ on miehen kunnia

Paul Newman (1925–2008) ei ollut vain elokuvatähti, autourheilija ja salaattikastikevelho. Hän oli poikkeus – näyttelijä, joka osasi myös ohjata.

NYTTEMMIN unholaan painuneet **Paul Newmanin** draamat *Rachel Rachel – haluan rakastaa* (1968), *Ei tuumaakaan* (1970) ja *Kehäkukkia* (1972) keräsivät aikoinaan kriitikkojen kehuja. Newmanilla oli silmää melankolisille ja yksinkertaisille henkilötarinoille, kykyä herkkään henkilöohjaukseen ja riittävästi malttia hitaaseen kerrontaan.

Ei tuumaakaan perustuu **Ken Keseyn** (1935–2001) romaaniin *Sometimes a Great Notion* (1964), jonka nimi on peräisin vuonna 1932 ensimmäisen kerran levytetystä amerikkalaisesta kansanlaulusta *Goodnight, Irene*. Kappaleen juuret ovat 1800-luvulla, mahdollisesti kauempanakin historiassa, ja sen ovat sittemmin purkittaneet muun muassa **Frank Sinatra**, **Little Richard**, **Johnny Cash** ja **Tom Waits**. Mustan huumorin sävyttämässä laulussa todetaan: »Sometimes I live in the country / Sometimes I live in the town / Sometimes I get a great notion / To jump into the river an' drown.» Ken Kesey myös kävi seuraamassa *Ei tuumaakaan* viimeisiä kuvauksia syksyllä 1970 Oregonissa, jossa kirjailija ja ohjaaja-näyttelijä paitsi juhlivat myös kisailivat moottoripyörillä.

Ei TUUMAAKAAN on yksinkertainen tarina Stamperin klaanin, tukkeja sahoille toimittavan perheyrietyksen kiirastulesta paikallisten metsätyöntekijöiden ryhtyessä lakkoon. Työtään jatkavat Stamperit saavat rikkurin leiman ja joutuvat tihutöiden uhriksi. Perheen patriarkka Henry (**Henry Fonda**) ja toiseksi nuorin veli Joe Ben (**Richard Jaeckel**) menehtyvät työmaannettomuuksissa. Hank (Paul Newman) ja New Yorkista harhavuosiltaan palaava tuhlaajavesa, hänen velipuolensa Leeland (**Michael Sarrazin**) onnistuvat kuitenkin uittamaan tukit sahalle kahteen pekkaan.

Newmanilla oli kanttia näytellä vastenmielisiä ja hieman luonnevikaisiakin rooleja. Hankin ja Henryn alleviivattua, maskuliinista ja antikommunisminkin siivittämää junttuiuho tasoittavat lapsukas Joe Ben ja intellektuaalinen Leeland sekä syrjästäkatsojaksi jäävä Hankin vaimo Viv. Hahmot ovat näytelmällisiä ja karrikoidujakin, mutta

Paul Newman: *Ei tuumaakaan*.

Kuinka usein näemme nykyelokuvassa pitkiä kohtauksia työnteosta?

toisaalta ne antavat tukevan pohjan henkilöiden väliselle jännitteelle.

Lawrence J. Quirk arvailee Newman-elämäkerrassaan (2009), että Newmanin edellinen elokuva, **Stuart Rosenbergin** ohjaama *WUSA* (1970), karkotti vasemmistolaisuudellaan elokuvateattereista »moraalisen enemmistön». Quirkin mukaan *Ei tuumaakaan* oli Newmanin yritys tuoda katsojat takaisin teattereihin. Hän myös väittää, että Newman osti elokuva-oikeudet Keseyn romaaniin juuri Joe Ben Stamperin kiistatta dramaattisen hukkumisepisodin vuoksi.

HENRY STAMPERIN motto »ei tuumaakaan» viittaa paitsi suvun elämänsenteeseen myös joenrannalle rakennettuun suvun taloon. Ympäristön eroosiota kiihdyttävä alati levenevä ja jatkuvasti korkeammalle nouseva Siletz-joki on tuhonnut kaikki muut jokivarren talot. Vain Stamperin talo sinnittelee luontoa vastaan, perustuksia ja penkereiden tukirakenteita on kohennettava päivittäin.

Ei tuumaakaan on tarina miesten kunniaista. Stamperin klaanille »sana» on pyhä. Sopimuksia ei rikota, lupaukset pidetään ja tukit toimitetaan, kuten on luvattu. Kunnia ja »sana» käyvät siis solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden edellä. Arvoista ei voi neuvotella.

Perheen ulkopuolisten, Vivin ja Leelandin välille syntyy side ja lyhyt suhde, joka kuitenkin perustuu heidän ulkopuolisuuteensa eli käänteisesti Stamperien perheyhteeseen. Leelandin provosoimana Viv jättää Hankin, Stamperit ja Oregonin. Leeland on tarinan hajottava tekijä ja katalysaattori. Hänen on murrettava ahdasmielinen perheyhteys, vasta sen jälkeen hän voi itse astua osaksi perhettä.

Näin *Ei tuumaakaan* ensimmäisen kerran vuonna 1978. Upeat ja samalla kammottavat savottakuvaukset ikaikaisissa mahtavissa hongissa roikkuvista metsureista moottorisahoineen ja luontoa väkivaltaisesti arpeuttavista avohakkuuraiskioista tekivät väkevän vaikutuksen – epäilemättä myös Newmaniin, joka kärsi korkean paikan kammosta. Juuri näissä kohtauksissa sana kääntyy kuviksi.

Ei tuumaakaan ei ole suuri tai loistava vaan vaikuttava elokuva, upeasti näytelty, hallitusti ohjattu, briljantisti kuvattu, eppinen ja käänteisään lähes shakespearelainen sukusaaga. Kuinka usein näemme nykyelokuvassa pitkiä kohtauksia työnteosta?

Paul Newman: Ei TUUMAAKAAN (*Sometimes a Great Notion*, 1970). Käsikirjoitus: John Gay Ken Keseyn romaaniin *Sometimes a Great Notion* (1964) perustuen. Elokuvaaja: Richard Moore. Leikkaus: Bob Wyman. Musiikki: Henry Mancini. Pääosissa: Paul Newman, Henry Fonda, Lee Remick, Michael Sarrazin, Richard Jaeckel. Kuvaformaatti: 16:9 anamorfinen widescreen 2.35:1. Kesto: 1 t 50 min. Future Film Oy 2011.

Täydelliset sotilaat

Ensi-iltaelokuviissa taviksista koulitaan voittamattomia taistelijoita.

YHDYSVALTOJEN elokuva-alan ja sotilashallinnon kumppanuudesta on huhuttu kautta vuosien. **Carl Boggsin** ja **Tom Pollardin** kirjassa *Hollywoodin sotakone* (2007) kerrotaan näiden kahden salaisesta liitosta, jonka seurauksena Hollywoodin toimintaelokuviissa edistetään järjestään militaristista ja ääri-isänmaallista ajattelua.

Eräs Yhdysvaltojen sotapolitiikkaa ja sikäläisiä toimintagenren elokuvia varmasti yhdistävä tekijä on jatkuva vihollisten etsintä. Ilman »pahiksia» nimittäin niin sotateollisuus kuin valkokankaan sankaritkin jäisivät toimettomiksi.

Hollywood-elokuviissa ei uhkakuvien maalailussa tarvitse rajoittua edes maanpäällisiin pahan-tekijöihin. Joskus harvoin vihollinen voi olla liian kova pala jopa USA:n asevoimille. Tällöin hätiin saapuvat aina pyyteettömät supersankarit.

VIHREÄPUKUIINEN maailmankaikkeuden suojelija *Green Lantern* teki ensiesiintymisensä sarjakuvayhtiö DC Comicsin julkaisuissa jo vuonna 1940. Hahmon mukaan nimetyssä tuoreessa filmatisoinnissa rämöpäinen ilmavoimien lentäjä Hal Jordan (**Ryan Reynolds**) saa Maahan haaksirikkoutuneelta alienilta vihreän sormuksen ja lyhdyn, jotka takaavat hänelle supervoimat. Taisteluoppeja saatuaan Jordan on valmis kohtaamaan universumin rauhaa uhkaavan valtavan avaruusmörön.

Martin Campbellin ohjaamassa elokuvassa korostetaan pelottomuuden ja tahdonvoiman merkitystä taistelussa vihollisia vastaan. Tässä mielessä *Green Lantern* ei luultavasti eroa suuresti Yhdysvaltojen armeijan rekrytointi- ja propagandafilmeistä.

Ainoa positiivinen puoli koko jutussa on, että suurbudjetista huolimatta elokuva lienee tehty ainakin osittain pilke silmäkulmassa. Toivoa ainakin sopii, ettei kukaan edes Hollywoodissa tee tällaista aivan tosissaan.

TOISEN MAAILMANSODAN ja myöhemmin kylmän sodan ajan propagandatuote *Captain America* on DC Comicsin kilpailijan Marvelin luomus, ja sen juuret juontuvat *Green Lanternin* tavoin 1940-luvun alkuun. Yhdysvaltojen lippua mukailevaan korniin trikooseen sonnustautunut sankari taisteli sarjakuvalehtien sivuilla ja pian myös elokuviissa natsveja, sittemmin kommunisteja vastaan.

George Lucasin ja **Steven Spielbergin** tuotantosen tehostemiehenä uransa Hollywoodissa aloittaneen **Joe Johnstonin** ohjaama *Captain America: The First Avenger* sijoittuu hahmon alkuaikoihin toisen maailmansodan vuosiin. Siinä armeijaan kelpaamaton sairaalloinen ja hintelä nuori mies Steve Rogers (**Chris Evans**) muuntuu teknologian siunauksella lihaksikkaaksi supersotilaaksi.

Pian Rogers määrätään johtamaan saksalaisia vastaan Euroopassa taistelevaa sissiarmeijaa. Heidän pelottavin vastustajansa on maailmanheruutta tavoitteleva ja yliluonnolliseen viehtynyt salaperäinen natsiupseeri (**Hugo Weaving**), jopa **Hitleriä** vaarallisempi mielipuu.

Visuaalisesti näyttävä *Captain America* tarjoilee runsaasti ultramodernia aseteknologista pullisteluja, johon varmasti ainakin Pentagonin suunnalla suhtaudutaan myönteisesti.

NAISET elokuvien toimintasankareina eivät ole enää mitenkään tavaton näky valkokankaalla. Monesti varsin vähissä vaatteissa esiintyvät sankaritaret vaikuttavat valitettavan usein miespuolisten tekijöiden märkien unien tuloksilta. Yleensä näissä

Ilman »pahiksia»
niin sotateollisuus
kuin valkokankaan
sankaritkin jäisivät
toimettomiksi.

elokuviissa onkin lähinnä kyse »naisenergiksi» naamioidusta seksismistä ja sovinnismista.

Toimintaelokuvien eräs alalaji kuvaa naispuolisia ammattitappajia. Suuntauksen perusteos on **Luc Bessonin** *Tyttö nimeltä Nikita* (1990), joka oli menestys myös Yhdysvalloissa ja sai paljon jäljittelijöitä. Nyt kaksi vuosikymmentä myöhemmin Besson yrittää toisintaa kansainvälisen läpimurtoelokuvansa menestyksen kirjoittamalaan ja tuottamallaan yhdysvaltalais-ranskalaisella yhteistuotannolla *Colombiana*.

Elokuvasa **Zoe Saldana** näyttelee pikkutyttönä Kolumbiasta Yhdysvaltoihin paennutta Cataleyaa, joka on valinnut elämäntehtäväkseen tasata tilit hänen vanhempansa surmanneen huumekartellin kanssa. Setänsä (**Cliff Curtis**) kouluttamasta Cataleyasta on kasvanut muutamat inhimilliset heikkoudet huomioiden suvereeni tappokone – ilman yliluonnollisia voimia ja ihmeaseita.

Colombianassa on jätetty sivummalle kaikenlaisen moraalinen pohdinta. Sitäkin enemmän siinä nähdään sarjakuvamaista väkivaltaa ja ennalta arvattavia juonenkäänteitä. Tämänkaltaiset kostoelokuvat loppuvat aina kesken. Niissä ei koskaan näytetä, kuinka päähenkilö onnistuu täyttämään tyhjiön elämässään saavutettuaan päämääränsä.

Green Lantern.

Captain America.

Colombiana.

Työttömän sosiaaliturvan teoria ja käytäntö

VALMISTUIN filosofian maisteriksi viime toukuussa, enkä pitänyt tilannettani erityisen epätavallisena. Näin ei kuitenkaan voisi päätellä niistä reaktioista, joita niin työttömyysturvan, yleisen asumistuen kuin toimeentulotuenkin hakemukseni herättivät.

Yleisen asumistuen hakemukseni hylättiin sillä perusteella, että minulla oli tuolloin oikeus opintotukeen. Asumistuki myönnettiin vasta, kun olin valittanut päätöksestä ja lähettänyt lisäselvityksen tuloistani. Minua pyydettiin myös lakkauttamaan opintotuki itse, vaikka Kelan internetsivujen mukaan tätä ei tarvitse tehdä.

Ennen asumistuen saamista hain myös toimeentulotukea. Minulla ei ollut siitä juuri muuta käsitystä kuin, että se on »viimesijainen toimeentuloturvan muoto». Hakemukseni kuitenkin hylättiin, koska minulla oli nostamatonta opintolainaa jäljellä.

Minulle selvisi myös, että toimeentulotukea haettaessa touko- eli edellisen kuun tuloja laskeaan kesäkuun tuloiksi. Tähän summaan laskeettiin myös nostamaton opintolainani. Valitin toimeentulotuen päätöksestä kaksi kertaa, mutta en saanut tukea – suurimmaksi osaksi juuri opintolainan vuoksi. Viimeinen kielteinen päätös tuli toukokuun lopussa, joten säästämistä toukokuun tuloista kesäkuulle edellytettiin hyvin myöhäisessä vaiheessa.

TYÖTTÖMYYSTURVAN haku oli helpointa, mutta mahdollista vasta, kun olin saanut tutkintotodistuksen. Hakemuksen käsittely kesti useita viikkoja, ja arvelen tietäväni tähän syyn. Soitettuani Kelaan minulle kerrottiin, että aluksi minun ei katsottu kuuluvan työttömyysturvan piiriin. Tämä taas johtui siitä, että työvoimatoimisto oli antanut ensimmäisen lausuntonsa Kelalle ennen valmistumistani. En tiedä, onko tämä yleinen käytäntö.

Minulle luvattiin, että saisin työmarkkinatuen viikon kuluessa. Kun näin ei tapahtunut, soitin uudestaan Kelaan. Myöhästymisen syy oli se, että työvoimatoimistolta oli tässä vaiheessa pyydetty lausuntoa oikeudestani peruspäivärahaan. Olin itse varma, etten saisi sitä, koska työssäoloehto ei täyttynyt. Soitettuani työvoimatoimistoon

sain tietää, että työssäoloehdon oli katsottu kuitenkin täyttyneen, ja tulisin saamaan peruspäivärahaa. Seuraavalla viikolla sainkin päätöksen peruspäivärahan myöntämisestä. Asia oli kuitenkin alkanut edetä vasta, kun olin itse ottanut yhteyttä Kelaan. Samoin oli asumistuen kohdalla.

Jatko-opintosuunnitelmani yliopistossa olivat myös sulkea minut pois kahden tuen piiristä. Jatko-opiskelija voi saada työttömyysturvaa, jos tekee kirjallisen selvityksen opintojensa laadusta. Työvoimatoimistossa minulle korostettiin, että minun kannattaisi kuitenkin miettiä tarkkaan jatko-opintojen tekoon ryhtymistä. Niistä olisi työvoimaneuvojan mukaan hyötyä vain, jos ne auttaisivat työllistymisessä.

Myös sosiaalitoimisto tähdensi useaan kertaan, että toimeentulotuella ei voida rahoittaa jatko-opintoja. Minua siis yritettiin pikemminkin saada nukkumaan päivät kuin tekemään väitöskirjaa ja osallistumaan seminaareihin. Sosiaalityöntekijän äänessä tapahtui muutos, kun kerroin hänelle puhelimesta, että aioin myös ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. (Mainittakoon, että olinertonut tästä myös hakemuksessani.) »Kyllähän se sitten on mahdollista, jos jatko-opinnot ovat vain harrastus!» sosiaalityöntekijä sanoi.

VASTAUS kaikkiin hakemuksiini oli siis aluksi »ei», vaikka peruspäivärahasta en saanutkaan hylkäävää päätöstä. Tämä ei lainkaan vastaa sosiaali-

Minua yritettiin
pikemminkin saada
nukkumaan päivät
kuin tekemään
väitöskirjaa.

turvan tarkoitusta – pitäisihän olla täysin selvää, että opintotuen jälkeen kuulun jonkin muun tuen piiriin, jos työtä ei ole. En voi olla ajattelematta, onko tällaisen järjestelyn tarkoitus saada minut jättämään tukien haku kokonaan sikseen.

Uuden ammatin hankkimista en ole harkinnut, koska olen havainnut kirjallisuuden alan sopivan minulle. Jos ei sopisi, 18-vuotiaana tekemäni päätös opiskella kirjallisuutta yliopistossa ei olisi ollut se kaikkein parhain. Tukien saannin näkökulmasta tämä on kuitenkin ollut huono ratkaisu. Valmistumistani voisikin kohdallani kutsua siksi, joksi tässä kirjoituksessa aioin sitä kerran vahingossa nimittää: valaistumiseksi.

Kirjoittaja on kirjallisuus- ja internet-nörtti ja Kulttuurivihkojen sivutoiminen toimitussihteeri.

Vastavirrasta valtavirtaan

Flow on kasvanut suureksi musiikkifestivaaliksi, josta kuitenkin löytyy jokaiselle jotakin. Helsingin Suvilahdessa järjestettävän tapahtuman onnistuneimmista keikoista vastasivat tällä kertaa suomalainen Jo Stance ja yhdysvaltalainen Janelle Monáe.

EN OLE KOSKAAN pitänyt rockfestivaaleista. Lukioaikaisesta festarikokemuksestani jäi mieleen poljetusta maasta huokuva kusen, viinan ja oksenuksen haju. Rankkaa. Joitakin vuosia sitten löysin Flow-festivaalit, joilta pääsee kotiin yöksi. Ei siis tarvitse herätä haukkomaan henkeään auringon kumentamassa teltassa. Tajusin myös, että Flow'ssa soitetaan musiikkia, joka on enemmän omaan makuuni.

Nopeasti yli 50 000:n kävijän festivaaliksi kasvanut Flow on esiintyjätarjonnassaan hämmentävän kunnianhimoinen tapahtuma. Musiikki ja sillä fiilistely on oikeastaan täällä pääosassa, ei se perinteinen »ördäys». Toki siihenkin on mahdollisuuksia. Suvilahden entinen teollisuusalue on oivallinen ympäristö näiden festivaalien erilaisille musiikkikokemuksille, isoista ulkoilmakonserteista intiimeihin sisätiloihin. On ollut myös aina hauska katsoa Flow'n kävijöiden tyylejä; se on musiikin lisäksi parasta festivaalin antia ja eittämättä osa sen luonnetta. On ehkä kuvaavaa, että festareille useimmat tulevat stadilaisesti pyörillä, mutta tyyli menee useimmiten käytännöllisyyden ohi.

Kalifornialaista retroa ja suomalaista indietä

Seuraavaksi katsaus muutamaani tämän vuoden Flow'n (12.–14. 8.) kiinnostaviin artisteihin. Dj-klubikeikat olivat oma lukunsa, eikä niistä tässä mahdu kirjoittamaan. On mai-

nittava, että tanssit olivat tänäkin vuonna Flow'ssa hyvät.

Los angelesilainen **Ariel Pink** soitti keikkansa aluksi The Byrdsiä. Retrovaikutteinen Ariel Pink tuo mieleen Kalifornian auringon ja aallot; laulaja näyttää aivan 70-lukulaiselta surffarilta ja soundikin on mukavan suoraviivaista, ainakin aluksi. Festareiden ensimmäisen päivän parhaisiin esiintyjiin kuulunut Ariel Pink soitti kuitenkin epätasaisesti. Ensimmäiset ja tunnetuimmat kappaleet, kuten *Fright Night* ja *Round and Round* bändi soitti mukaansatempaavasti. Oli kuitenkin vaikea pitää koko keikasta, sillä osa biiseistä oli vaikeasti aukenevaa mölyä. Ariel Pinkissä on valtavirtaan sopivaa outoutta, mitä niin monissa bändeissä tällä hetkellä; elektroniset elementit ja studiokikat saavat aikaan sen, että rosoisuutta ja omatekoisuuden tuntua ei ole. Vaikka musiikki on indietä, tuntuu siltä, että sen on kuullut jo aiemmin. »Garagemaisuus» puuttuu, ja musiikki sopisi yhtä hyvin Kiasman aulaan, jää siis kuuntelijalle jotenkin kaukaiseksi ja kylmäksi, vaikka tiettyjä tarttuvia melodioita ja rytmejä löytyisikin. Biisi saattaa alkaa hyvin, mutta seuraavaksi tulee käsittämättömiä sanoituksia tai melodiakulun vaihtoja, jotka herättävät kuulijassa pettymyksen tunteen.

Festarihumussa on mukavaa törmätä bändiin, jolla on intohimoa musiikkiin, saatiin, että se välittyi myös yleisölle. Suo-

Tärkeintä on, mitä musiikki merkitsee sillä hetkellä ja mitä kelloa se kuulijassa soittaa.

malainen Rubik veti alusta loppuun täyden, tunnelmallisen ja nostattavan keikan. Yleisön puolella tuntui mahtavalta, kun laulaja huusi liikuttuneena: »Kiitos! Tämä muistetaan vielä pitkään! Tämä merkitsee meille paljon!» Suomen indien parhaimmiston viime vuosina noussut Rubik tekee monitasoisia kappaleita, jotka koskettavat myös syvempää. Rubikissa yhdistyvät makoisa yleisön pomppimaan saava pehmoreck, joihin lukeutuvat esimerkiksi kappaleet *City and the Streets* tai *Laws of Gravity* sekä toisaalta progevaikutteinen, monimutkaisempi ja taiteellisempi puoli.

Soulin tunnelma nousee kepeydestä

Kun laulaja **Johanna Förstin** ja rumpali **Teppo Mäkysen** bändi Jo Stance esiintyi lauantaan auringossa päälavalla ison bändin kanssa, muhkea ja pettämätön soulsoundi täytti ilman. Soulissa kyse on fiiliksestä: kepeydestä nousee myös syvyys ja tunnelma.

Balkan-bändi Shantel saa yleisön hurmioon.

Parhaimmillaan hyvä soulmusiikki saa todellakin sielun värähtelemään ja tuo esiin ihmisen, niin laulajan kuin kuulijankin, puhtaimmillaan, raaimmillaan. Johanna Förstin ääni saa ihon kananlihalle. Flow'n keikalla, missä näin bändin nyt ensimmäistä kertaa liveinä, Försti oli upea souldiiva ja bändillä saksofonisteineen mahtava meno.

Brittiläinen **James Blake** oli sunnuntain, ja siten koko festivaalin, viimeisiä artisteja. Minut tämä paljon hehkutettu, valittava konemusiikki jätti kuitenkin kylmäksi. Jotain kertoo ehkä se, että Blakea luonnehditaan »elektroniseksi säveltäjäksi», eikä poplaulajaksi. Blake tunnetaan etenkin versiostaan Feistin kappaleesta *Limit to your love*, mutta miksi Blaken pitää mennä sorkkimaan Feistin jo kertaalleen täydellisesti esittämää kappaletta? Blaken bändi koostui sähkörummuista, syntetisaattorista, bassokitaraista ja elektronisista elementeistä. Blake käyttää musiikissaan muun muassa dub stepin tyylistä järeää bassosoundia, mikä on kiinnos-

tava valinta. Blaken ääni ja olemus olivat kuitenkin suunnattoman ärsyttäviä. Minulle heräsi kysymys, osaako Blake lainkaan laulaa, sillä hän joutui muuntelemaan ääntään digitaalisesti. Toisaalta Blake myös kuulosti valittavuudessaan Antony and the Johnsonsin Antonylta, missä ei olisi mitään pahaa, jos Blake olisi Antony.

Viimeiseksi on mainittava amerikkalaisen laulaja **Janelle Monáe**. Naisen ääni tuo mieleen nuoren **Michael Jacksonin**. Janelleen show oli luultavasti festivaalien paras sekä tanssittavin. Janelleen ja hänen bändinsä tyyli, lavariehunta ja taito vakuuttivat. Janelle kuulostaa modernilta ja vaikeasti luokiteltavalta, myös hauskalta. Hänen kappaleistaan esimerkiksi *Tightrope* tai *Cold War* voivat olla hengästyttäviä, joillekin jopa kaupalliselta kuulostavia ja pitkälle tuotettuja. Mutta mitä siitä. Yleisö tuli katsomaan hyvää show'ta ja sen se myös sai! Tärkeintä on, mitä musiikki merkitsee sillä hetkellä ja mitä kelloa se kuulijassa soittaa. ▽

Näkymättömän maailman kosketus

MITÄ HAEMME musiikista ja konserteista? Haemme näkymättömän maailman kosketusta, joka saattaa unohtua arjen maailmoissa. Live-konserteissa saa kokemuksen yhteisyydestä, että esillä olevan ilmiön jakaa muidenkin ympärillä olevien ihmisten kanssa. Missäpä tässä maallisessa yhteiskunnassamme voisimme kokea moista yhteistä hurmiota kuin mitä parhaimmillaan konserteissa? Musiikki elävänä vastaa sekä yhteisön että yksilön henkisytyteen. Musiikkifestareilla törmää yleensä aina jossain vaiheessa siihen omaan keikkaan tai hetkeen, jossa tuntuu mielettömän hyvältä. Tuntee olevansa elossa ja korkealla. Tuntee, että kaikki on mahdollista. Niin kuin onkin. **ML**

Souleymane Cissé: Yeelen.

Elokuva auttaa ymmärtämään afrikkalaisia

Malilainen Souleymane Cissé on aina ottanut kantaa yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Hän on myös joutunut kärsimään siitä kotimaassaan, jossa elokuvien tekemistä jo itsessäänkin on katsottu karsaasti.

ELOKUVAT OLIVAT 1940–50-LUKUJEN Malissa kaikkea muuta kuin tavallinen harrastus. **Souleymane Cissé**n (s. 1941) elokuvainnostus iski kuitenkin jo 5-vuotiaana.

»Kun näin ensimmäisen elokuvan, tunne ylitti kaikki maallisen olemisen rajat. Sen jälkeen minusta tuli cinefiili ja katsoin kaksi elokuvaa päivässä, koska enempää ei ollut», Cissé kertoo.

Ensimmäinen Cissé'n näkemä elokuva oli western-filmi, jonka nimeä hän ei enää muista. Malin elokuvatarjonta oli tuoloin, kuten vielä nykyäänkin, amerikkalaispainotteista.

Cissé'n elokuvainnostus jatkui lapsena ja nuorena siten, että hän rupesi itsekin järjestämään elokuvanäytöksiä. Toiminta yhdistyi

myös poliittiseen aktiivisuuteen, kun siirto-
maavallan loppu alkoi hämmöttää ja Ranskan
Sudan itsenäistyi Maliksi vuonna 1960. Itse-
näistymisen jälkeenkin entisten siirtomaiden
asema oli hyvin vaikea ja vanhat siirtomaa-
isännät sekaantuivat asioihin voimakkaasti.

»Näytimme nuorisolle parin minuutin
uutispätkän siitä, kuinka Kongon itsenäis-
yysjohtajaa **Patrice Lumumbaa** häpäistiin.
Salissa oli 300 henkeä, ja sinne laskeutui sy-
vä hiljaisuus», Cissé muistelee.

Cissé'n mukaan Malikin taisteli henkiin-
jäämisestään ja sai apua kylmän sodan toisel-
ta osapuolelta. Neuvostoliitto muun muassa
myönsi malilaisille vuosittain 300 harjoit-
telustipendiä. Sellaisen turvin Cissé päätyi
opiskelemaan elokuva-alaa Moskovaan.

»Itse en valinnut Moskovaan opiskelu-
paikakseni, vaan hallitus antoi minulle sti-
pendin nimenomaan sinne», Cissé selvittää.

Matka oli hänelle ensimmäinen Euroop-
paan, ja totuttelemisen elämäntapaan ja eri-
tyisesti kylmyyteen vaati vuosia aikaa.

»Itse elokuvakouluun liittyvät muistot ovat
kuitenkin hyviä. Siellä pystyin luomaan suh-
teita ihmisiin, jotka ovat antaneet minulle
paljon myös jälkepäin.»

»Moskova toi tuulahduksen koko maail-
man elokuvaan. Kaikki maailman suuret elo-
kuvat näytettiin. Joistain saatettiin sanoa, et-
tä niitä ei välttämättä kannata katsoa, mutta
ne olivat kuitenkin saatavilla.»

Muun muassa italialainen yhteiskunnalli-
nen elokuva teki Cissé'n vaikutuksen.

»Vietin Moskovassa melkein 9 vuotta enkä huomannut ajan kulkua.»

Elokuva naisen asemasta kohahdutti

Cissén kaikki elokuvat ovat hänen mukaansa aiheuttaneet skandaaleja. Hänen ensimmäisessä elokuvassaan *Den Muso* («Nuori tyttö») raiskattu, kuuromykkä nuori nainen tulee raskaaksi, joutuu ympäristönsä hyljeksimäksi ja päättyy itsemurhaan.

»Se aiheutti kansannousun: kaikki halusivat nähdä sen. Elokuva yritettiin sensuroida ja piilottaa. En ole koskaan ymmärtänyt, miksi.»

Cissé istui elokuvan vuoksi jopa vankilassa, koska häntä syytettiin sen luvattomasta levittämisestä ulkomaille.

»Perheeni ja koko Afrikan elokuvaväki aktivoituivat ja ryhtyivät tutkimaan asiaa. Ilmeni ettei syytöksillä ollut todellisuuspohjaa. Lopulta pääsin tapaamaan ylimmän valtiojohtajan, joka ymmärsi ja korotti äänensä: 'ei ole laitaa, että meillä on vain yksi elokuvan tekijä ja hänetkin laitetaan vankilaan.'»

Sodankylässä ei esitetty *Den musoa*, vaan neljä muuta Cissén elokuvaa: *Baara* (The Work, 1980), *Yeelen* (The Light, 1987), *Finyé* (The Wind, 1983) ja *Min yé* (Tell Me Who You Are, 2009).

Baara kuvaa erään afrikkalaisen kaupungin sosiaalista tilannetta ja muutoksia siinä. Päähenkilönä on insinööri, joka pyrkii työpaikallaan tuomaan esiin marxilaisen näkemyksen työstä. Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo konservatiivisen johdon vuoksi. *Yeelen* -elokuva käsittelee myös perinteen ja nykymaailman ristiriitoja, mutta eri keinoin. Elokuvan päähenkilö on nuori Niankoro, joka yrittää vapautua isänsä ja setänsä edustamista arvoista. Matkastaan Malissa kohti »valo» Niankoro tarvitsee avukseen magiaa. *Yeelen* on Cissén kansainvälisesti tunnetuin elokuva, joka on palkittu Cannesissa juryn palkinnolla.

»Ei ole laitaa, että meillä on vain yksi elokuvantekijä ja hänetkin laitetaan vankilaan.»

»Varsinainen tapahtumien tapahtuma oli elokuvani *Finyé* valmistuminen, koska siinä käsiteltiin asioita, joita koko kansakunta mielessään käsitteli mutta ei voinut sanoa ääneen. Se tuli ulos vaiheessa, jossa Malin kansa ei enää uskonut tulevaisuuteen eikä vapauteen, mutta elokuva antoi heille sanoja ja uskoa tulevaan. 10 vuotta elokuvan ilmestymisen jälkeen tapahtui oikeastikin samantyyppistä kansalaisliikehdintää kuin elokuvassa», Cissé kertoo viitaten poliittiseen kehitykseen, joka johti diktaattori **Moussa Traorén** syrjäyttämiseen 1990-luvun alussa.

»Joudumme lähtemään aina liikkeelle nolapisteestä. Sen takia Länsi-Afrikan audiovisuaalisen alan tekijät ovat nyt liittyneet yhteen ja yrittävät saada viestiään läpi hallituksiin ja suuryrityksiin, jotta ne kiihnoituisivat elokuvien tuottamisesta ja levittämisestä», Cissé kertoo.

Euroopassa tunnetaan afrikkalaista elokuvaa heikosti, eikä Afrikassakaan tunneta eurooppalaista elokuvaa juuri sen paremmin.

»Eurooppalaiset tuovat meille amerikkalaista elokuvaa, mutta eivät eurooppalaista», Cissé toteaa.

»Tavoitteeni on koskettaa ihmisiä elokuvilla ja avata heille uusia perspektiivejä», sanoo Souleymane Cissé. Vieressä Peter von Bagh.

Elokuva kertoo traagisesta kielletystä rakkaudesta kahden lukiolaisen välillä sekä lukiolaisten kapinasta vanhakantaista kuvernööriä vastaan. Kapina kukistetaan julmasti. Miten Cissé uskalsi tehdä näin poliittisen elokuvan?

»Ajattelin, että jos jo yksi elokuva naisen asemasta vie minut vankilaan, niin hyökätään sitten kunnolla. Jos ampuvat niin ampukoot», hän kuvaa silloista asennoitumistaan.

Tämä strategia tepsii: elokuva pääsi aiempia laajempaan levitykseen ja sai runsaasti positiivista huomiota. Viranomaiset jättivät Cissén rauhaan.

Elokuva edistää kulttuurien kohtaamista

Elokuvia tuotetaan Malissa ja muuallakin Afrikassa varsin vähän. Siksi on Cissén mukaan hankala luonnehtia malilaista tai edes afrikkalaista elokuvaa yleisellä tasolla.

Cissé kuitenkin uskoo elokuvan voimaan kulttuurien välisessä kommunikaatiossa. Esimerkiksi eurooppalaiset voivat oppia paljon afrikkalaisesta kulttuurista elokuvien avulla, vaikka ovatkin usein vastahankaisia vastaanottamaan sitä, mitä afrikkalaiset voivat elokuvillaan viestiä.

»Henkilökohtainen tavoitteeni on koskettaa ihmisiä elokuvilla ja avata heille uusia perspektiivejä. Elokuvan tehtävä on kommunikointi», Cissé määrittelee. ▴

Artikkeli perustuu Souleymane Cissén Kulttuurivihkoille antamaan haastatteluun sekä Peter von Baghin vetämään aamu-keskusteluun Sodankylän elokuvajuhlilla 18. 6. 2011.

→ Kulttuurivihkojen videoreportaasi Souleymane Cisséstä Sodankylän elokuvajuhlilla: <http://kulttuurivihkot.fi/lehti/videot/>

Elokuva on työtä, ei taidetta

Aamukeskustelussa Peter von Baghin kanssa Michael Chapman (16.6.2011)

ELOKUVAAJA **MICHAEL CHAPMAN** (s. 1935) oli Sodankylän elokuvajuhlien päävieraita. **Martin Scorsesen** *Taksikuskin* (1976) ja *Kuin raivo härän* (1980) pääkuvana ehkä parhaiten tunnettu Chapman on ollut elokuvana 45 elokuvassa ja kameraoperaattorina yli kymmenessä elokuvassa. Chapmanin pitkä ura ulottuu 1960-luvun alusta vuoteen 2007, jolloin hän kuvasi viimeisen elokuvansa.

Bostonin lähistöllä keskiluokkaisessa perheessä varttuneen Chapmanin suosikkikirjoihin kuuluivat lapsena **Rudyard Kiplingin** viidakkokirjat sekä **Lewis Carrollin** *Liisa ihmemaassa*. Suuren visuaalisen vaikutuksen nuoreen Michaeliin tekivät sota-aajan uutiskatsaukset sekä Mainen rannikon valo-olosuhteet.

Collegen jälkeen Chapman siirtyi Columbian yliopistoon (NY) ja sai ystäviä New Yorkin taidepiireistä 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. Chapman ajautui tavaravaunujen jarrumieheksi, mutta hengaili iltaisin Greenwich Villagessa. Armeijapalveluksen jälkeen Chapman palasi New Yorkiin ja tyttöystävän isä järjesti hänelle »kunniallisemman» työpaikan elokuva-alan hanslankarina. Chapman korosti, että elokuva-ala perustui tuoloin vielä kiltajärjestelmään, jossa opitaan tekemällä.

Chapman teki mitä tahansa työtä elokuva-alalla, **Jean Vigon** leffat ja **Elia Kazanin** *Alastoman sataman* (1954) kuvanneen **Boris Kaufmanin** (1906–1980) kanssa mainoksia, päästen sittemmin elokuvaaja **Gordon Willisin** avustajaksi, muun muassa **Francis Ford Coppolan** *Kummisedän* (1972) kameraoperaattoriksi. Chapman totesi, että elokuva on ollut 1940-luvulta lähtien teollisuutta, ja kuvaajan työ on vain ja ainoastaan työtä.

Chapmanin mukaan Gordon Willis uudisti radikaalisti elokuvien valaistuksen palauttamalla sen realistiseksi. *Kummisedän* valaistus herättikin kummastusta ja elokuvaa pidettiin hämäränä.

Pienen budjetin klassikko

Chapmanin mukaan *Taksikuski* oli pienen budjetin elokuva. Tuotantoyhtiö asetti

Scorseselle ehdoksi sen, että jo *Sudenpesässä* näytellyt **Robert de Niro** vastaisi pääosasta. Suurempi merkitys oli sillä, että New Yorkissa syntyneet Scorsese, Chapman ja käsikirjoittaja **Paul Schrader** tunsivat miljöön ja tunnelman. *Taksikuski* tehtäessä he aistivat, että jotakin merkittävää oli syntymässä.

Ammattiyhdistysliike sääтели hanketta voimakkaasti ja rahoitus oli niukka, joten kuvauksiin ei saatu generaattoreita. Tämä

ja Chapman tutkivat nyrkkeilyleffoja ja molemmilla oli mielikuva nyrkkeilystä mustavalkoisena urheilulajina.

Kuin raivo härässä esitettävät »kaitafilmit» on kuvattu 16-millisellä kameralla, mutta ne perustuvat Jake LaMottan omiin kotielokuviin. Chapman ja Scorsese yrittivät kuvata nämä kohtaukset, mutta jälki oli aina liian laadukasta, kunnes kameran varteen napattiin kaveri, jolla ei ollut mitään kokemusta

Kameraoperaattorin työ on fantastista, koska hän näkee kaiken ensimmäisenä, totesi Michael Chapman Sodankylän elokuvajuhlien aamukeskustelussa.

korosti Chapmanin työssä sekä Kaufmanilta että Willisiltä imettyjä oppeja vähäisen valaistuksen hyödyntämisestä tyylillisesti. Kuvamaailmasta Chapman tosin soi kunnian ainakin osin Scorseselle, joka vastasi pitkälti sekä valoista että linsseistä.

Vaikka Chapmanista sittemmin tulikin pääkuvana, hän hoiti mielellään myös kameraoperaattorin hommat, sillä hänestä on tyydyttävää tehdä kaikki itse. Ammattiyhdistysliikkeen ukaaseja kierrettiin siten, että kameraoperaattori palkattiin vain »paperille» ja siirrettiin saman tien pois kuvioista.

Amatöörit tekevät paremmin

Kuin raivo härässä (1980) oopperoista tutut hahmot on siirretty Bronxiin, nyrkkeilykehä on Jake LaMottan näyttämö. Scorsese

kuvaamisesta. Näin otoksiin saatiin vihdoinkin oikea amatöörimäinen kotileffatunnelma.

Keskustelua seurannut festivaaliyleisö olisi epäilemättä kuullut mieluusti Chapmanin työstä Coppolan *Kummisedässä* (1972) ja vaikkapa **Carl Reinerin** nerokkaassa komediassa *Kuollut mies ei palttoota kaipaa* (1982). Chapman tosin yritti itse nostaa esiin **Philip Kaufmanin**, jonka kolmessa elokuvassa hän oli pääkuvana.

Peter von Baghin perinteiseen kysymyksen, minkä elokuvan Chapman ottaisi mukaan autiolle saarelle, Chapman vastasi, ettei yksi riittäisi: Matkaan lähtisivät *Rio Bravo*, *Frankenstein* ja *Viimeiseen hengenvetoon*. ▴

→ Artikkelin laajempi versio internetissä: <http://kulttuurivihkot.fi/lehti/jutut/artikkelit/195-elokuva-on-tyoetae-ei-taidetta>

Egoyan ja Skolimowski vakuuttivat Sodankylässä

Sodankylän elokuvajuhlilla nähtiin jälleen laadukkaita mykkäelokuvia, klassikoita ja uutuuksia. Yksi onnistuneen festivaalin kohokohdista oli Aki Kaurismäen elokuva *Le Havre*, joka uusittiin yleisön toivomuksesta.

KESÄKUUN VIISIPÄIVÄISILLE SODANKYLÄN elokuvajuhlille saapui tänä vuonna ennätysmäärä yleisöä: eri tilaisuuksissa vieraili yhteensä yli 26 000 kävijää. Kansainvälisistä elokuvantekijöistä festivaaleilla nähtiin muun muassa ohjaaja **Souleymane Cissé** Malilta, ohjaaja **Atom Egoyan** Kanadasta, kuvaaja **Michael Chapman** Yhdysvalloista ja ohjaaja **Apichatpong Weerasethakul** Thaimaasta. Kotimaisia tekijävieraita olivat muun muassa ohjaaja **Zaida Bergroth** ja käsikirjoittaja-leikkaaja **Jan Forsström**.

Ulkomaisten päävieraiden elokuvista koostettujen retrospektiivien lisäksi Sodankylässä näytettiin niin mestariluokkien klassikoelokuvia, elävällä musiikilla säestettyjä mykkäelokuvia kuin ulkomaisia ja kotimaisia uutuuselokuviakin. Jälkimmäisiin kuuluivat kaikkien festivaalin perustajajäsenten uudet elokuvat: **Aki Kaurismäen** *Le Havre*, **Mika Kaurismäen** *Mama Africa*, **Anssi Mänttärin** *Tarkastaja* sekä **Peter von Baghin** dokumenttikokonaisuus *Sodankylä ikuisesti*. Kaurismäen *Le Havre* -elokuvan ensi-ilta oli festivaalien suosituin esitys, ja se esitettiin uudestaan viimeisenä yönä. Yhteensä elokuva sai lähes 1 500 katsojaa.

Festivaalilla on myönnetty vuodesta 1988 lähtien Sodankylä-palkinto suomalaiselle henkilölle, joka on edistänyt merkittävästi kotimaista elokuvakulttuuria. Tänä vuonna palkinto myönnettiin oululaiselle elokuvakerhoaktiiville **Sauli Pesoselle**, joka on toiminut pitkään Oulun elokuvakeskuksen toiminnanjohtajana. Hän hoitaa myös Pohjois-Pohjanmaan alueen maakunnallista elokuvaneuvontaa ja on ollut mukana useissa elokuvaseminaareissa ja -tapahtumissa.

Elokuvajuhlilla julkistettiin ohjaaja **Jouko Aaltosen** teos *Seikkailu todellisuuteen – dokumenttielokuvan tekijän opas* (Like). Kyseessä on ensimmäinen suomeksi julkaistu kirja

dokumentin teosta, ja siinä esitetään sekä ohjaajan että tuottajan näkökulma. Aaltosen huhtikuussa ensi-iltansa saanut *Taistelu Turusta* -elokuva myös esitettiin festivaaleilla.

Egoyanin elokuvissa surua ja mysterejä

Kahdestatoista elokuvanäytöksestä, joissa itse kävin, tekivät vaikutuksen erityisesti Atom Egoyanin *Exotica* (1994) ja *Suloinen ikuisuus* (1997) sekä **Jerzy Skolimowskin** *Essential Killing* (2010).

Miksi tapahtuu onnettomuus, jossa koulubussi suistuu jokeen ja 14 lapsimatkustajaa kuolee?

Egoyanin *Exoticassa* kuvataan yhden privaattitanssijan ympärillä tapahtuvia asioita strippiklubi Exoticassa. Tilintarkastaja Francis tuntuu viehättyneen yhteen tiettyyn tanssijatyttyöön ja haluaa juuri tämän tanssijan itselleen. Kuvio ei kuitenkaan ole niin kliseinen, kuin aluksi näyttää. Lisäksi klubin dj päättää jostakin syystä ajaa Francisin ansaan ja järjestää tälle porttikiellon – mutta miksi hän niin tekisi? *Exotican* lopussa sel-

viävät asiat saavat haluamaan nähdä elokuva uudestaan. Mieleeni jäi katsojana myös **Leonard Cohenin** kappale *Everybody Knows*, jonka sanat toivat elokuvaan vielä yhden näkökulman.

Suloinen ikuisuus on puolestaan elokuva surusta ja menettämisestä ja herättää saman kysymyksen eri merkityksessä kuin *Exotica*: miksi? Miksi tapahtuu onnettomuus, jossa koulubussi suistuu jokeen ja 14 lapsimatkustajaa kuolee? Onnettomuutta tarkastellaan eri näkökulmista: lakimiehen, kuolleiden lasten vanhempien ja onnettomuudesta selvinneen kuljettajan. Tärkeä henkilö on myös teini-ikäinen tyttö, joka selviää onnettomuudesta ja joutuu pyörätuoliin. Hän osaa kertoa, mitä autossa tapahtui, mutta mitä hän kertookaan ratkaisevassa kuulustelussa?

Puolalaisen Jerzy Skolimowskin elokuva *Essential Killing* on Puolan, Norjan, Irlannin ja Unkarin yhteistuotantoa. Elokuva kertoo Mohammedista, jonka amerikkalaisjoukot vangitsevat vastarintataistelijana Afganistanissa. Mohammed onnistuu kuitenkin pakenemaan vankileiriltä, jonne hänet viedään. Nälän siivittämä eteneminen lumisissa metsissä, kenties Puolassa tai muualla itäisessä Keski-Euroopassa, on päämäärättömän oloista. Elokuva on enemmän tunteisiin vetoava kuin poliittinen, mikä saa loppuratkaisun tuntumaan erityisen lohduttomalta. *Essential Killing* oli viimeinen elokuvajuhlilla katsomani elokuva. Festivaalikoemukseni päättyi siis vaikuttavasti, joskaan ei kovin hauskasti. ▴

- Jouni Avelinin laaja raportti »Cinefilian juurilla» Sodankylän elokuvajuhlien annista: <http://kulttuurivihkot.fi/lehti/jutut/artikkelit/200-cinefilian-juurilla>
- Netti- ja videoraportti Atom Egoyanista Sodankylän elokuvajuhlilla: <http://kulttuurivihkot.fi/lehti/videoet>

Piia Peltolan ohjaama näytelmä sai alkunsa luonnon karusta näyttämöstä, johon ohjaaja halusi tehdä esityksen. Romun ja kivikasojen keskellä käsiteltiin maaseutua vieraantumisen ja solidaarisuuden kautta.

OHJAAJA **PIIA PELTOLA** innostui Kyläsaaresta pari vuotta sitten käveltyään alueella ja päätti toteuttaa sinne teatteriesityksen. »Nyt alkoi olla viimeiset tilaisuudet käyttää aluetta hyödyksi, kun rakennustoimenpiteet ovat kohta alkamassa. Paikka on täynnä kiehtovia luonnonnäyttämöitä, jotka mahdollistavat upeita tiloja teatterille», Peltola selventää. Lavasteena käytettiin muun muassa kiukkuisia kalastajia, roskaa, autoja, laivoja ja epämääräisiä kiviröykkiöitä. Juuri alueen epämääräisyys innosti Peltola. »Paikka on määrittelemätön. Täällä on yllättävän paljon luontoa eikä juurikaan liikennettä», kertoo Peltola innoissaan.

Maaseutu-näytelmässä neljä epätoivoista 2030-luvulla elävää maaseutumuseon työntekijää pakenee maailmanloppua maaseudulle, josta he uskovat löytävänsä rauhaa ja aitoa elämää. Luonnosta vieraantuneet

Maaseudulle pakoon paha maailmaa

hahmot ihmettelevät matkan aikana betonin seassa kasvavia ruohomättäitä, taivaalla lentävää lorkkia sekä sinisenä kiiltävää merta. Esitys otti paikan omakseen ja löysi rumuuden keskeltä kauneutta. »Esityksen viesti on, että tuli vastaan mitä tahansa, niin ainut tapa suhtautua rakentavasti asioihin on rakastaa tätä hetkeä tässä nyt, kaikkine epäkohtineen ja outoksineen.»

Alueella saattoi aistia väliaikaisuuden tunnelman. Paikka oli täynnä puolihylättyjä rakennuksia ja ihmisten sinne tuomia huonekaluja. »Halusin tuoda esityksen avulla tänne jotain kaunista, jotta osaisimme arvostaa tällaista keskeneräistä rumaakin paikkaa.» Näytelmässä liikuttiin alueella noin kilometrin pituisen matkan, jonka aikana näyttämökuvaa muuttui vehreästä merenrannasta kiviviidakoksi. Maaseudun ihannoiti kulkijana mukana henkilöahmojen epätoivoisissa haaveissa ja nostalgian kaipuussa. Kyläsaari oli kuin autioituva maaseutu pienoiskoossa.

Konservatiiviset arvot

Peltola inspiroitui käsittelemään maaseututeemaa pohdittuaan oman sukupolvensa suhdetta maalla-asumiseen. »Maaseutu on meille nykyaikuisille usein hyvin vieras

paikka, johon sijoitetaan erilaisia fiktioita. Näemme teatteria ja elokuvia, jossa maaseutu esitetään hyvin eksoottisena paikkana: toisaalta utopistisena turvallisena melukylänlapset-lintukotona ja toisaalta hirvittävänä kauhuelokuvien näyttämönä», Peltola listaa. Kiinnostavaksi maaseudun tekee Peltolan mukaan myös tämänhetkinen konservatiivisten arvojen ihannoiti. »Yhä useampi nuori haaveilee maalle muuttamisesta ja haikailee omien isovanhempien arvojen ja

Ohjaaja Piia Peltola rakastui Kyläsaaren rumuuteen.

Maaseutumuseon työntekijät matkaavat kivisessä erämaassa. Kuvassa näyttelijät Maija Karhunen, Katariina Lantto ja Heikki Herva.

elämäntavan perään.» Esityksessä kaupungista pakenevat henkilöt turvautuvat ajatussissaan jo etäännyneisiin sukulaisiin, joiden luokse he kuvittelevat pääsevänsä asumaan.

Epäaitoa solidaarisuutta

Maaseutu tarkastelee maalle pakenemisen kautta solidaarisuutta ja toisilta ihmisiltä saamaamme turvaa. Näytelmän neljä työ-kaveria ovat näennäisesti toistensa tukena, mutta ovat valmiita puukottamaan toisiaan selkään oman edun sitä vaatiessa. Kaikilla on hätä päästä maalle ja kun käy ilmi, että yhdellä henkilöllä ei olekaan sukulaisia odottamassa, ollaan hänet valmiit jättämään matkasta. »Solidaarisuus teemana nousi esiin vasta harjoituskauden aikana. Aloimme pohtia vierautta ja huomasimme kuinka vahvasti siihen liittyy solidaarisuus toisia kohtaan.»

Näytelmä ottaa kantaa myös romanikypsy-mykseen ja maahanmuuttopolitiikkaan. Yksi liikuttavimmista hetkistä olikin esityksen lopussa, kun Kyläsaaren vastaanottokeskuksen asukkaat esittelevät kotitaloaan ja kertovat, kuinka onnellisia he ovat herätessään auringonnousuun Helsingissä, maailman kauneimmassa kaupungissa. »Halusin vas-

»Maaseutu on nykyaikuisille usein hyvin vieras paikka»

taanottokeskuksen mukaan näytelmään jos senkin takia, että liikumme heidän alueellaan.» Esityksen teemoihin vastaanottokeskus sopii luontevasti. Sen asukkaat edustavat meille vierautta ja suhtautuminen heihin on erittäin vaihtelevaa. Vastaanottokeskuksessa asuu perheitä, miehiä ja naisia eri puolilta maailmaa. »Se on hyvä vastakohta kolmekymppisen kaupunkilaisaikuisen, tietyllä tavoin eliittiin kuuluvan ihmisen maailmassa», pohtii Peltola. Esityksen aikana katsoja joutuikin kohtaamaan omia ennakkoluulojaan ja pohtimaan omaa solidaarisuuttaan. Myös päättäjien olisi suonut näkevän näytelmän. Peltola harmittelee, että esitys luultavimmin vetoaa lähinnä aktiivisiin teatterin katsojiin. »Ainahan on tavoitteena saada uutta yleisöä, mutta realismiahan on, että tätäkin tulee katsomaan sivistyseliitti. Tai oikeastaan tämä houkuttaa ehkä vieläkin kaapeampaa joukkoa, koska tämä vaatii sen, että uskaltautuu ulos», nauraa Peltola.

Solidaarisuuden ja vierauden teemaa työryhmä etsi elokuvista, lehtileikkeistä ja kirjoista. »Olemme huomanneet, että kun elokuvia katsellessa asettaa itselleen jonkin tavoitteen, niistä löytyy todella paljon uusia kulmia. Katsoimme treenikaudella yhdessä paljon elokuvia», ohjaaja kertoo. Monet elokuvista jatkoivatkin elämäänsä näytelmässä. Yleisö johdatettiin paikalle lapsinäyttelijöiden vihellellässä *X-files*-tv-sarjan tunnusmusiikkia, ja reitin varrella oli vertauskohtia moniin eri elokuviin ja näytelmiin. »Syvävertaustekstinä on ollut *Terminator 2:n* vanhemman ja lapsen suhde. Elokuvan tarina ja idea elävät esityksessämme.» *Maaseutu*-näytelmässä on paljon populaarikulttuurista ja mediasta tuttua maailmanlopun tunnelmaa. »Tuntuu, että nyt vielä enemmän on valloillaan sellainen pessimismi. Samaan aikaan kylvetään auringonkukkaa ja uumoillaan maailmanlopusta. Sukupolvemme on kasvanut sellaisessa tunnelmassa aikuisuuteen.»

Ylioppilasteatterin Maaseutu esitettiin Kyläsaarella elokuussa 2011. Ohjaus: Piia Peltola. Käsikirjoitus: Piia Peltola, Henna Partanen ja työryhmä.

Seilosen takissa

Runoilija Ilpo Tiihonen muistelee
kevällä kuollutta kollegaansa.

1 Espoon nykytaiteen museossa EMMassa on teemanäyttely *Punainen*. Se on koottu museon kokoelmista, ja yhdistävänä tekijänä on tuo väri. Näemme muun muassa **Juhani Harrin** kollaasin *Kalevi Seilonen kävelemässä Vanhankirkon puistossa* (1962). Kun tummaa työtä läheltä katsoo, näkee että keskeisenä materiaalina on lytistetty ja päälle maalattu pikkutakki.

Ensi kertaa tapasin runoilija **Kalevi Seilosen** Nuoren Voiman Liitossa 1970-luvun alussa, kun olin siellä puolipäiväisenä toimistoapulaisena. Seilonen teki arvostelupalvelun töitä.

Tuohon aikaan kirjoitin ylioppilaaksi ilta-koulusta, ja Hesari halusi pikku haastattelun moisesta eleestä. Otin kuvausta varten toimiston naulakosta päälleni hylätyn pikkutakin. Takin vuori oli tyystin riekaleina, kuin syöpynt, mutta muuten pukine kävi ehjänpuoleisesta ja käytinkin sitä silloin tällöin. Sittemmin selvisi, että Seilosen vanha takki se oli.

2 Odottelin tyttöystävääni Kosmoksen loosissa Seilosen ja **Väinö Kirstinän** seurassa. Myöhemmin hän kertoi säikähtäneensä, keiden puoliraunioiden kanssa siinä oikein istuin ennen kuin tutustui kyseisiin.

Runoilijoiden kummankin kasvot olivat paljosta pohtimisesta jo silloin arvokkaasti beckettillä. Niin, ja tarjoilijatkin siihen aikaan kysyivät vielä: »Ottaisivatko kirjailijat Kirstinä ja Seilonen vielä jotakin?»

3 Seilonen luki minunkin runojani silloin alussa. Maksutta, kuin luontoisetuna NVL:n työntekijälle. Mutta tiedän, että hän auttoi monia nuoria alkajia tällä tavalla yksityisesti ilman maksullista välikätkä.

Palkattua arvostelutyötä NVL:ssa Seilonen teki todennäköisesti pitempään kuin kukaan muu. Voiko surrealistinen runo olla samalla myös realistinen, hän kertoi pohtineensa runoistani.

4 Seilosen runojen Olento on aktiiviselle lukijalle mieleen jäänyt keskushahmo, ja se leijui kyllä enemmän tai vähemmän piirtyvänä siellä missä tekijänsäkin. Runoissa on dadaa ja anarkistista löysyyttä. Mutta Seilonen oli myös yllättävän pedantti ja maksoi vipit aina ajallaan.

Köyhien mökkien punaista -kokoelmaa tehdessään hän kertoi materiaaliksi lukeneensa 73 kirjaa, näytti kortistoineensa ne kaikki aakkosjärjestyksessä muistiinpanoineen.

Kuvataiteilijakin hän oli. Sittemmin innostui myös valokuvauksesta ja alkoi kuvata pilviä. Niissä kuvissa riitti tulkitsemista.

5 Yskintä oli yksi ulkoneva osa Seilosen persoonaa. Norttinen hyöky ravisutti melko hentoa kroppaa; joitakuita se ärsytti ja huolestutti, mutta ehkä se oli osa hänen keskittymistään. Virkayskä on paskantärkijän perinteinen performance, mutta nyt jälkeenpäin tuntuu siltä, että Seilonen yski vilpittömästi kuin kysymys sylissänsä.

6 Pöydälläni on runoantologia *Toistasataa runoilijaa* (Tammi 1989). Seilonen on koonnut siihen 60-luvun kulttuurilehdistä käännöslyriikkaa. Kiinalaista, japanilaista, afrikkalaista. Apollinairea, Lorcaa, Voznesenskia, Hlebnikovia, Tzaraa, Desnosia, Villonia etc. Suomentajina muun muassa Rossi, Saarikoski, Manner, Saaritsa, Anhava, Hollo, Polameri. Joitakin yllättäviä lehtiä: *Parnasson* ja *Nuoren Voiman* lisäksi esimerkiksi *Hälläpyörä*, *Medisiinari* ja *Teekkari*. Tällaista kokoavaa ja unohtukselta pelastavaa työtä Seilonen teki enemmänkin, aivan viimeisiin päiviinsä saakka hän toimitti uutta antologiaa.

7 Reivilällä Eerikinkadulla Kalevi pyysi päästä suihkuun. Kävi ilmi että kalarepusta hengissä löytynyt pikku ahven uiskenteli Vuosaarella runoilijan ammeessa. Seilonen oli onkimies. Aina kesän tultua lähdössä mökille jonnekin Mikkelin seudulle.

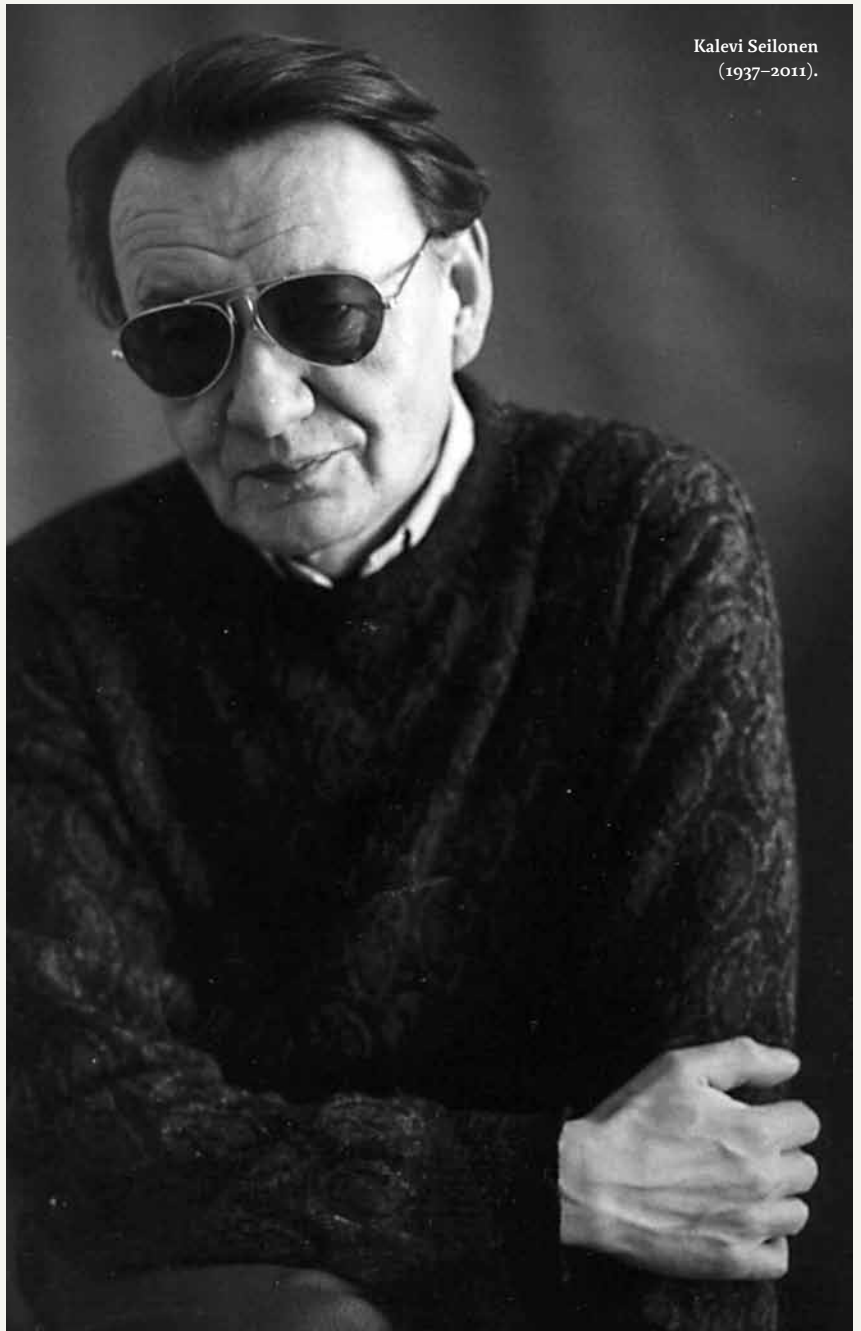
Kun asuin muutamia kuukausia korvessa Kajaanin kieppeillä, pyysin Kalevin sinne kalaan. Asuinkumppanini ensiluokkalainen poika oli kaksin tämän vanhemman lyyriikon kanssa Oulujärvellä koko päivän. »Kiva ukkeli», sanoi poika jälkepäin.

8 Hannu Kankaanpään ja Heikki Reivilän kanssa halusimme perustaa *Runous*-lehden. Konkari Seilonen pyydettiin päätoimittajaksi; toimituksessa meitä oli lopulta seitsemän runoilijaa.

Ensimmäistä numeroa puffattiin ja kampanjoitiin 1984. »Oi kuinka nuoria runoilijoita», ihasteli naistenlehden toimittaja infossa. »Kalevi meistä on nuorin», sanoi Teemu Hirvilampi. Talkoilla tehtiin kaikki työ. Postitukset tilaajille niputettiin itse ja vietiin kuplavolkkarilla Pasilaan. Kauppiaan poikana Seilonen opetti nopean ja pitävän nippusolmun.

9 Pari viikkoa ennen Seilosen kuolemaa kerroin hänelle tekstarilla EMMAN Punainen näyttelystä ja tuosta Juhani Harrin työstä. Ehdotin että järjestäisin käynnin näyttelyyn.

Ei siitä olisi enää mitään tullut. Kalevi ilahtui muuten, kyllä hän sen kollaasin muisti ja kirjoitti olleensa Harrin eli Jannen kanssa pitkällä Pariisin-matkallakin. Ehkä he molemmat lähtivätkin taas sinne, 60-luvun Pariisiin. ▽

Kalevi Seilonen
(1937–2011).

Kulttuurivihkojen päätoimittaja 1974–77

KIRJAILIJA JA TOIMITTAJA Kalevi Seilonen kuoli 30. toukokuuta Helsingissä. Mikkelissä 17. lokakuuta 1937 syntynyt Seilonen oli 73-vuotias.

Seilonen oli merkittävimpiä 1960-luvun runoilijoita ja radikaaleja. Hänen esikoisteoksensa, omakustanne *Proosarunoja*, ilmestyi 1959. Seilosen läpimurtoteos on *Tosiasioita minusta* (1965).

Seilonen oli 1970-luvulla mukana taistolaisliikkeessä, ja hänen välinsä useihin aikalaisiin katkesivat. Vielä 1986 Seiloselta ilmestyi klassikon aseman saanut kokeellinen proosateos *Metsäroisto*.

Vuodesta 1974 vuoden 1977 puoliväliin Seilonen toimi Kulttuurivihkojen päätoimittajana. Hän oli myös *Nuoren Voiman*, kuvataidelehti *Iriksen* ja *Runous*-lehden päätoimittaja.

Novellistina Juhani Peltonen oli parhaimmillaan

Teksti KARI SAVINIEMI

Kuva C. G. HAGSTRÖM, WSOY:N KUVA-ARKISTO

Juhani Peltosen novelleista on tänä vuonna koottu Valitut kertomukset -pokkari, jossa on tekstejä kirjailijan neljästä novellikokoelmasta.

KIRJAILIJA **JUHANI PELTOSSEN** (1941–1998) tie kulki värisokeasta merimiehestä kultti-kirjailijaksi ja romantikosta sanaurheilijaksi. Lopulta hänestä tuli miehen yksinäisyyden, kaipuun, väsymyksen ja syvän murheen tulkki.

Korsossa suurimman osan elämästään vaikuttanut, sieltä tökerösti savustettu ja Loppella 56-vuotiaana kuollut Peltonen nousi maailmanmaineeseen komealla, eri kielille käännettyllä radiokuunnelmallaan *Elmo, urheilija* (1977). Sitä seurasi *Elmo – muu maailma* (1978) samoihin aikoihin, kun kultti-kirjaksi sittemmin kohonnut suomalainen urheiluparodia, romaani *Elmo* (WSOY 1978), ilmestyi.

Peltosen moniääninen tuotanto on ainutlaatuinen. Lyyrikkona aloittanut Peltonen debytoi herkkänä romantikkona; omaperäisenä komitragedioiden dramaattikkona hän sai sittemmin kiitosta vaateliailta lautakunniltakin. Yksinäisyyden apoteoosiksi määritelty romaani *Iloisin suru* (WSOY 1986) oli kirjailijan iloksi Finlandia-palkintoehdokkaana.

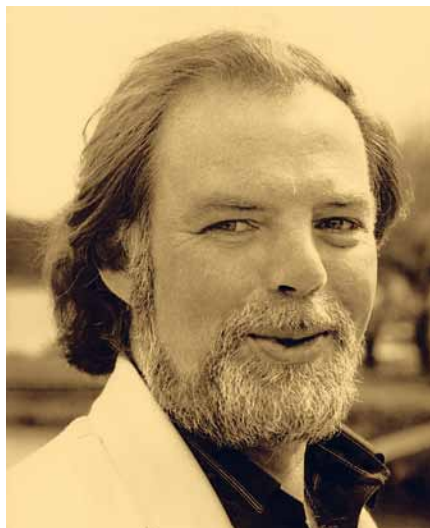
Verbaalinen röntgensäde, myyttien runoilija

Novellistina Peltonen näyttäytyi kuitenkin parhaimmillaan. Häntä on yritetty määritellä miten milloinkin – fabuloijaksi, surrealistiksi, Suomen slaavilaisimmaksi kirjailijaksi, originelliksi sanaurheilijaksi ja groteskin taitajaksi. Mutta hän on erityislaatunsa vuoksi määrittelyille liukas.

Valiokoiruukia sisältävässä kirjassaan *Natalian kanssa* (WSOY 1981) Peltonen esittelee itsensä ja litteräärin erikoislaatunsa hauskan fiktiivisen henkilönsä Arvid Klevön kautta oivallisesti: »kirjallinen ihmemies, seppiteellisen tosiolevan verbaalinen röntgensäde, syrjäisen suomalaisen kulttuurimme sanataiteen omaperäisin lyhty».

Kirjailija **Kalevi Seilonen** on eräässä *Savo*-lehden haastattelussaan 60-luvun puolivälissä verrannut Juhani Peltosen kirjailijan-roolia Sisyfos-myyttiin, ja **Matti Turunen** on nimennyt lehtijutussaan 60-luvun Peltosen samoin myyttien – ja luonnon – runoilijaksi.

Tänä keväänä ilmestynyt Peltosen *Valitut kertomukset* (WSOY 2011) on kustantajan

Juhani Peltonen (1941–1998).

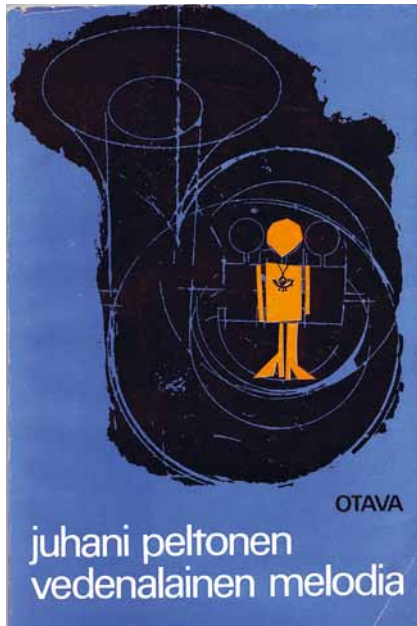
Kotimaiset valiot -sarjan lähes 500-sivuinen pehmeäkantinen pokkari. Sen sisältönä ovat samat tarinat kuin Peltosen aiemmin julkaisutissa valittujen kertomusten kovakantisessa niteessä *Metsästys joulun alla* (WSOY 1987) täydennettynä vain kokoelman *Puisto jouluksi* (1990) kolmella tarinalla. Pokkariuutuudessa novelleja on kaikkiaan viisitoista.

Humoristi ja selkiintymätön fatalisti

Valitut kertomukset -teokseen on poimittu tekstejä neljästä Peltosen novellikokoelmasta: *Vedenalainen melodia* (Otava 1965), *The End* (WSOY 1976), *Islanninhevosia, rakkaani* (WSOY 1988) ja *Puisto jouluksi* (WSOY 1990). Uusi kokoomanide näyttää toki Peltosen kirjalliset taidot ja kehityksen suunnan, mutta kirjasta puuttuu valitettavasti monia Peltosen novelliiklan huippuja – mainittakoon vain esimerkiksi *The End* -kokoelman upea kafkalainen nimikertomus originellista Odradek-tutkijasta ja muun muassa *Vedenalainen melodia*- ja *Islanninhevosia, rakkaani* -kokoelmien kiinnostavat niminovellit.

The End -kokoelman fantastinen niminovelli starttaa alkuteoksessa hätkähdyttävästi:

»Topi, Hans, Eemil End alkoi ensin käyttää nimestään lyhennettä T.H.E. End ja sitten The End, koska tämä tuntui hänen mielestään sujuvalta, joskus hieman pahaenteiselta. Ja allekirjoittaessaan epävirallisia tai virallisia papereita hänen kätensä vapisi usein; syntyi aina vaikutelma, milloin tuskallinen,

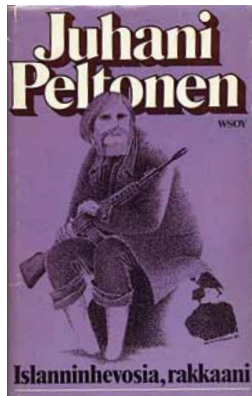
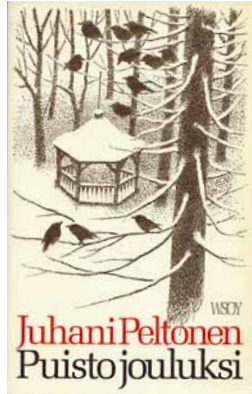
1.

1. Vedenalainen melodia, Peltosen esikoisnovellien kokoelma, ilmestyi 1965. Päällys Seppo Heinonen.

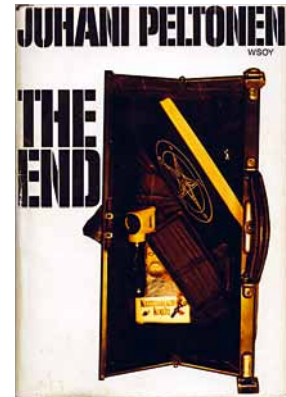
2.–4. Urpo Huhtanen teki päälluksen hienoon The End -kokoelmaan, samoin novelleiksi Islanninhevosta, rakkaani ja Puisto jouluksi, joka on Juhani Peltosen viimeisin novellikokoelma. Se ilmestyi vajaa kahdeksan vuotta ennen kirjailijan kuolemaa.

5. Peltosen Valitut kertomukset sisältää 15 novellia kirjailijan neljästä eri kokoelmasta. Kirjan päällys Marjaana Virta.

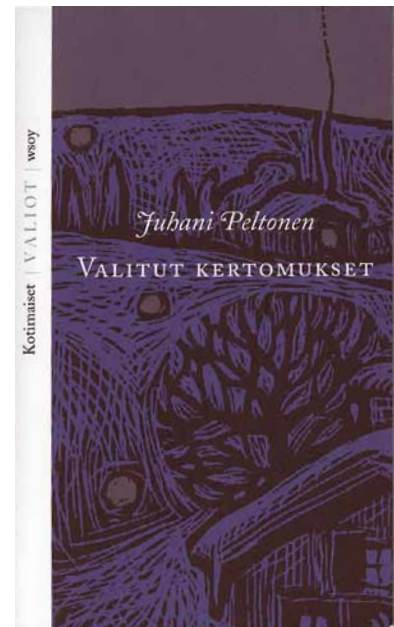
2.

4.

3.

5.

Häntä on yritetty määritellä miten milloinkin – fabuloijaksi, surrealistiksi, Suomen slaavilaisimmaksi kirjailijaksi, originelliksi sanaurheilijaksi ja groteskin taitajaksi.

milloin taas autuas, että kaikki olisi lopussa. Ammatti oli tehnyt hänestä selkiintymättömän fatalistin.»

Ja tarina jatkuu:

»Kun Julitta Kumminki, nykyinen End, ilmoitti aikoinaan menevänsä kihloihin ja saman tien naimisiin, varoittelivat omaiset ja koko suku ennen kaikkea juupoista ja Odradek-tutkijoista. The oli kumpaakin...»

Orjien kasvattaja Melihovossa ja Roomassa

Valittuihin kertomuksiin olisi voitu hyvinkin poimia Peltosen aiemmin julkaisemia novelleja myös kirjojen ulkopuolelta, muista yhteyksistä. Sopivia olisivat olleet sellaiset vaikuttavat tarinat kuin *Ei minkään jalan kenkä* sekä *Patja*, joka on herkullinen fantasiano-

velli 60-luvulta. Saattaisi kenties jo hyvinkin olla aika Peltosen kootuille teoksille.

Juhani Peltosen kirjalliset matkat Melihovossa, Roomassa ja monilla epämääräisillä seuduilla eri maailmankolkissa erikoisten henkilöhahmojen – orjienkasvattajien, hetekantyöntäjien, surunappilaukkumiesten ja urheiluselostajien – parissa ovat lukemisen arvoisia.

Kirjailijasta ei ole toistaiseksi olemassa kunnollista monografiaa tai kattavaa tutkimusta. Kirjallisuudentutkija **Irma Perttulan** väitöskirja *Groteski suomalaisessa kirjallisuudessa* (SKS 2010) sisältää neljä tapaustutkimusta, joista yksi koskee Peltosen novellia *Orjien kasvattaja* kirjailijan esikoisnovellikokoelmasta. Se on hyvä alku myöhemmälle Peltos-tutkimukselle. ▀

Eija Tuomela.

Kohtalokas Kanadan-matka

Idea kustantamon perustamisesta syntyi kohtalokkaalla Kanadan-matkalla, jossa Uudenmaan kirjoittajat ry:n puheenjohtaja Eija Tuomela-Lehti osallistui Artsperience-taidekesän luovan kirjoittamisen kursseille. Kesuura viettää tänä vuonna 20-vuotisjuhlaa.

KUSTANNUSMAAILMA YHDYSVALLOISSA ja Kanadassa on toisenlainen; suuremmille kustantamoille pyrkivät kirjailijat tarvitsevat agentin kustantajalle pääsemiseksi. Meille Suomeen agentit ovat rantautumassa hyvin pienessä mittakaavassa vasta 2010-luvulla. Erityisesti suurten kustantamoiden kirjailijat käyttävät agentteja etsiessään kirjoilleen kustantajia ulkomailla.

Kahdenkymmenen vuoden aikana Kesuura Oy on julkaissut lähes 200 kirjaa yli 50 kirjoittajalta. Monet ovat useamman kuin yhden kirjan luoja. Joillekin on siunaantunut paikallista julkisuutta, toisista on kuultu myös valtakunnallisen median kautta.

»Musiikkimaailmassa pieniä levy-yhtiöitä on ollut jo pitkään. Niitä alkoi syntyä, kun

musiikintekijät halusivat itse valvoa tuotantoprosessia ja pitää kaikki langat omassa käsissään. Kustannusmaailmaan ne tulivat vasta 1990-luvun alussa, jotkut pelkkinä kirjapainoina, toiset täyden palvelun kustantamoina, jotka tarjoavat kaikkea toimitustyöstä painamiseen ja ulkoasun suunnitteluun ja toteutukseen asti», sanoo **Eija Tuomela**.

Kesuura tekee yhteistyötä myös muiden kustantamoiden ja yhdistysten kanssa, tuottaa kirjoja muille ja tarvittaessa toimii agenttina ja kykyjenmetsästäjänä sekä ideasampuna. Kesuuran julkaisema kirja voi olla myös työnäyte. Kesuuran kirjat eivät ole aina välttämättä automaattisesti kirjakaupan hyllyssä, kuten eivät muidenkaan pienkustantamoiden kirjat. Mutta tilaamalla niitä saa takuu-

»Musiikkimaailmassa pieniä levy-yhtiöitä on ollut jo pitkään.»

varmasti. Kirjoja voi kysyä myös kirjailijoilta ja kustantajalta.

Riskit jaetaan

Kesuuran kirjat ovat usein jaetulla riskillä tuotettuja. Kirjailija lunastaa sovitun määrän kirjoja, jotka hän myy ja jakelee parhaaksi katsomallaan tavalla; Kesuura vastaa kirjojen tukkumyynnistä, jotta kirjat ovat kirja-

kauppojen tilattavissa ja tiedot tiedostoissa. Osa kirjoista on täysin omakustanteita, mutta jokainen kirja toimitetaan; Eija Tuomela korjaa kielioppivirheet, tarjoaa kielenhuoltoa ja keskustelee sisällöstä tekijän kanssa ystävällisesti kunnioittaen kirjoittajan omaa ääntä. Puhtaat omakustanteet ovat usein esimerkiksi omalle suvulle kirjoitettuja suku-

tarinoita tai muita suppealle kohderyhmälle tarkoitettuja erikoisteoksia.

»Minä olen sellainen idealistinen hullu, että julkaisen kirjan, vaikka tiedän sen myyvän vain 15 kappaletta, jos teksti on hyvä. Vain sillä on merkitystä. Uskon, että sellainen teksti kertoo meidän ajastamme aikaan esimerkiksi tutkijoille jotain sellaista,

mitä ei näe bestsellereistä. On sietämätön ajatus, että tulevaisuudessa tutkijoilla olisi käytettävissään vain suurten kustantajien myyntimenestyksiä. Osa tämän ajan pienten ihmisten pienistä ajatuksista jäisi piiloon ikuisiksi ajoiksi, ellei niitä kirjattaisi johonkin muotoon. Kuka pystyy sanomaan, mikä kirja tulee olemaan meidän aikamme tärkein tulkki? Eihän Aleksis Kiveäkään aikanaan painettu kuin 75 kappaletta. Jos nuo harvalevikkiset näytelmät olisi jätetty julkaisematta, miltä kirjallisuutemme tänään näyttäisi?»

Tuomela kertoo esimerkiksi **Muope Horton** proosarunokokoelman *Köyhä-Matti* myyneen vähän, mutta tarkkasilmäisen valtion kirjallisuustoimikunnan nostaneen sen valtion laatutuettavien kirjojen listalle.

»Joku siis todella tarkkailee ja lukee ilmestyviä kirjoja, eikä vain tuijota myyntilukuja! Köyhä-Matti ilmestyi vain vähän koulusurmien jälkeen ja kuvaili koulukiusatun ampujan mielenliikkeitä kuin tuo kamala tapahtuma olisi jo ollut totta kirjoitusajanaan.

Ensimmäinen rauhanturvaajapataljoona

Roope Alftan on keskittynyt romaaneissaan erityisesti kokemuksiinsa ensimmäisessä Kyprokselle lähetetyssä rauhanturvapataljoonassa.

ROOPE ALFTAN on käsitellyt aihetta muun muassa kirjoissaan *Vära gossar på Cypern* (Rauhan soturit), *Sinisen baretin tango*, tarinakokoelmassa *Ensimmäinen pataljoona*. *Kyproksella rauhaa turvaamassa 1964* (Kesuura 2006) sekä kuunnelmassaan *Sopimaton käyttäytyminen*. Tekeillä on Alftanin päiväkirjoihin, pakinoihin ja muun muassa viranomaisille kirjoitettuihin kirjeisiin perustuva *Sopeutumaton sotilas*, joka ilmestyy Kesuuran julkaisemana vielä tänä vuonna. Alftan on käsitellyt erityisesti jääkäri **Matikaisen** tapausta. Tämä sai surmansa yöllisessä hyökkäyksessä turkkilaisten kylän puolistajien luodeista. Alftanin mielestä ensimmäisen komppanian toiminnassa oli monia epäkohtia.

»Suomalaista partiota ammuttiin sen palatsessa pelloilta, missä se oli valvonut sadonkorjuuta. Bensatankkiin tuli reikä. Pataljoonan komentaja käski mukaansa taisteluosaston ja panssariautot, koska hän halusi rankaista ampujia. Tuli yö ja suomalaiset harhailivat tasangolla autojen valot välillä sammutettuina. Lopuksi heitä ammuttiin turkkilaisesta kylästä, jotka näkivät heidän lähestyvän kreikkalaisen kylän suunnasta. Matikainen sai surmansa. Hyökkäys oli vastoin yk-ohjeita, jotka kieltävät hyökkäyksen ilman lupaa. Hyökkäys-

luvan pitää tulla esikunnan ja yhteysupseerien kautta.»

Alftan löysi tapahtuneesta niin monia epäkohtia, että se on inspiroinut hänet kirjoittamaan monta kymmentä romaania, kuunnelmaa tai tarinakokoelmaa.

»Muun muassa auton valoja ei saa sammuttaa. Tapahtuneesta laati raportin pataljoonanupseeri, joka oli mukana suomalaisten hyökkäyksessä. Lautakunta totesi: mitään laitonta ei ollut tapahtunut. Suomalaiselle medialle asiasta tiedotettiin suorastaan valehtelemalla. Meitä asiasta tiettäviä velvoitettiin pitämään suumme kiinni. Minä en pitänyt.»

Tyypillinen yk-kantahenkilökunnan upseeri tai aliupseeri oli kielitaidoton, eikä pystynyt toimimaan välittäjänä ristiriitatilanteissa puutteellisen kulttuurintuntemuksen vuoksi. Alftan oli ainoa, joka kykeni komppaniassaan tulkkaukseen. Miehien menettäessä luottamuksen päällystöön syntyi henkilöistiriitoja ja muita ongelmia. Kansallisarkistossa on laaja arkisto rauhanturvaajien sukupuolitaudeista, alkoholismista, sekoamisista, varkauksista, vartiorikoksista ja tappeluista.

»Kohtasin vain yhden majurin, jonka osaaminen ja taidot hoitaa vaikeaa välitystehtävää osapuolten välillä oli kunnioitusta herättävää. Hänkin jätti eropaperit kahden kuukauden jälkeen. Muut olivat heikkoja ja tarrautuivat kiinni armeijan ohjesääntöihin ja sotilashierarkiaan.»

Alftan on toki käsitellyt muitakin aiheita kuin epäonnista ensimmäistä komppaniaa. Muistelmaromaani *Toista luokkaa* (Kesuura 2009) keskittyy Alftanin yläluokkaiseen lapsuuteen Tampereella. Helmi-maaliskuussa Alftanilta ilmestyi luonnonsuojeluaiheinen *Keinupuu*, jolla hän voitti Unicefin kirjoituskilpailun Japanissa. Kirjan kuvittaa hyvinkääläinen media-alan opiskelija

Katri Järvenpää. RD

Kesuuran kirjat ovat usein jaetulla riskillä tuotettuja.

Horton teksti on niin eriskummallista, etten mitenkään voi kuvitella suurten kustantajien ryhtyvän niin omituiseen ja työläseen toimitustyöhön vain muutaman kirjankappaleen tähden. Siihen vaaditaan mustan huumorin tajua, nöyryyttä ja uskoa johonkin, mitä muut eivät näe. Vielä.»

Laatu ennen kaikkea

Kesuuralla on tavallinen julkaisukynnys: Eija Tuomela valitsee julkaistavat kirjat nimenomaan laatua silmällä pitäen. Kesuuran tunnetuimpiin kirjailijoihin kuuluu muun muassa proosaa, runoja, aforismeja, esseitä ja novelleja julkaissut **Olli Hyvärinen**. Suomen aforismiyhdistys valitsi Hyvärisen kirjan *Vielä* kerran tulee toisenlainen aika vuoden 2007 aforismikokoelmaksi.

»Käsikirjoituksia tulee Kesuurallekin enemmän kuin yksi ihminen ehtii lukea. Ei ole mitään mahdollisuuksia julkaista läheskään kaikkea. Julkaisemme seitsemästä

Tyypillinen yk-
kantahenkilökunnan
upseeri tai aliupseeri
oli kielitaidoton.

»Joku siis todella tarkkailee ja lukee ilmestyviä kirjoja, eikä vain tuijota myyntilukuja!»

kahteentoista kirjaa vuodessa, emmekä pysty enempään, vaikka käytämmekin myös ulkopuolisia lukijoita.»

Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden opintojen lisäksi Pekka Halosen akateмиassa kuvataiteen syventävät opinnot suorittaneen ja Seurakuntaopiston kuvallisen viestinnän linjan käyneen Tuomelan uusin aluevaltaus on kuvataidegallerian perustaminen Käpylään entisen jalkinekorjaamon ti-

loihin yhdessä galleristina toimivan poikansa **Esko-Jaakko Lehden** kanssa. Galleria Suutarissa nähdään vaihtuvia näyttelyitä ja tila soveltuu myös runo- ja musiikki-iltojen pitämiseen. Kesuuran omat kirjailijat ja muut kirjoittajat voivat hyödyntää tilaa runoutensa tai proosansa levittämiseen.

kesuura@hotmail.com

Murteesta marginaaliin

Seija Mustaneva tuli Kajaaniin opiskeltuaan ensin Hämeenlinnassa Wettwroffilla. Sairauden vietyä työkyvyn hän löysi uuden elämän kirjailijana.

»**EN OLE** junan tuoma, vaan tulin Pohjanmaalta Kankaan linja-autolla viivasuora Kokkola-Kajaanin tietä pitkin ja muutuin Kärsämäen ja Pyhännän välillä pöyhööstä pölijäksi.»

Seija Mustaneva ehti työskennellä viisitoista vuotta käsityöopettajana ennen kuin sairaus vei hienomotoriikan käsistä ja vaikeutti myös puhumista, näkemistä ja kävelemistä. Hän jäi eläkkeelle 38-vuotiaana. Ystävä houkutteli Mustanevan kirjoittajapiiriin. Aluksi hän oli siellä kuunteluoppilana, koska kynnys kaunokirjallisen tekstin tuottamiseen oli korkea. Vihdoin joidenkin dramaattisten tapahtumien jälkeen runosuoni alkoi pulputa ja Mustaneva vei ensimmäiset tekstinsä ruodittaviksi.

»Äitini jäämistöstä löytyi päiväkirjoja ja soitilasmuistivihkoja 1930–40-luvuilta. Tämä johti sukukirjan kirjoittamiseen: aloitin mummojeni ja pappojeni elämistä ja jatkoin vuosituhanteen vaihteeseen. Mukaan tuli neljä-viisi sukupolvea. Halusin tallentaa kirjaan myös lapsuuteni ajan tunnelman ja kielen omien muistojeni pohjalta. **Anja Vähähon** ja **Liisa Enwaldin** asiantunteva ohjaus auttoi minua kirjoittajana paljon eteenpäin. Oman sukuni tarina on myös sukupolvi-

Paula Tapionmäki (vas.) ja Seija Mustaneva.

tarina; 1900-luvun historia koskettaa jokaista sukua.»

Sukukirjan ohella alkoi syntyä vapaampia runomuotoisia tekstejä, joiden Mustaneva oletti olevansa vain itseään varten. Hän tunnisti kuitenkin runoilmaisun omaksi lajikseen ja hakeutui Oriveden opiston kirjoittajakursseille saadakseen vahvistuksen asialle.

»Hetimitä alussa sain kannustusta, mutta hulluja murteella kirjoitettuja pöytälaatikkotekstejä en uskaltanut näyttää. Kerran otin niitä mukaan, opettaja nappasi niihin kiinni ja sanoi: Näistä teet ensimmäisen kokoelmasi. *Läpireikä-talo* (Myllylahti 2005) kertoo 2–12-vuotiaan tytön elämästä 1950–60-luvuilla. Aloin nähdä tekstin myös monologina näyttämöllä. Sinä vuonna täytin loppuvuodesta 50. Päätin pitää Linnan juhlat Sissilinnassa, jossa on nykyään Kajaanin kaupunginteatterin pieni näyttämö. Otin yhteyttä silloiseen teatterinjohtaja **Ilkka Laasoseen**, joka tutustui teksteihini, innostui ja auttoi minut esiintyjän tielleni. Esiintyminen jatkuu edelleen.»

Runoista syntyi kirjatrilogia, johon kuuluvat myös *Tamburiinin tahisa* (Myllylahti 2006) ja *Äitin kiintiät silmukat* (Myllylahti 2007). Esityksiä on nähnyt lähinnä Kainuussa ja Pohjanmaalla. Eräs kohokohdista oli 2008 talomuseoissa kiertänyt *Sammanlaine ku muukki* –esitys, jonka oli ohjannut **Aila Lavaste**. Suurin kiitos oli, kun 90-vuotias mummo tuli esityksen jälkeen kommentoimaan: »Kiitos! Tässä on kaikki, mitä olen elämäni aikana kokenut.»

MUSTANEVAN neljännessä runokokoelmassa *Marginaaliin kirjoitetut* (Kesuura 2010) ääneen pääsevät otsikon mukaisesti normaalisti syrjään sysätyt ihmiset: työkyvyttömät, mielenterveyspotilaat, taiteilijat ja muut kylähulluiksi leimatut.

»Lähtökohta näille runoille on ollut oma sairas-

Kumpi on vammainen – ihminen vai yhteiskunta?

tuminen ja sen myötä tulleet kokemukset. Olen ollut mukana vammaisjärjestötoiminnassa, kulkenut kuntoutuksissa, tutustunut moniin ihmisiin ja heidän tarinoihinsa, joutunut taistelemaan paikastani ja oikeuksistani yhteiskunnassa, etsinyt ja löytänyt oman tapani selvitä ja elää edelleen. Kirjan sivuilla ovat esillä hyvinvointiyhteiskunnan pahoitukset, mutta kumpi on vammainen – ihminen vai yhteiskunta? Kirjassa mennään silti valoa kohti pää edellä ja taide taittaa elämän ja antaa sille uuden suunnan.»

Raimo Leinosen kuvat maan haavasta ja Hyrynsalmen Hiidenkirkosta, jonka pohjalla on ikuinen jää, sitovat teoksen Kainuuseen ja Hyrynsalmelle – peräänantamattomuus tulee tekijän pohjalaisista juurista.

»Kuvat puhuvat samaa kieltä runojeni haavoitettujen ihmisten ja vammaisen yhteiskunnan kanssa. Runot ovat hautuneet 1990-luvulta saakka ja käyneet läpi monta muokkauskierrosta. Mietin pitkään julkaisenko näitä ollenkaan. Mitään valitusvirttä en ainakaan halunnut tehdä. Tutustuin **Eija Tuomelaan**, näytin runojani hänelle ja kirja alkoi muotoutua. Hän näki minua selvemmin teoksen rungon – taide joka on säilynyt elämässä mukana, vaikka fysiikka on välillä pettänyt.»

Paula Tapionmäki on dramatisoinut ja ohjannut kirjan pohjalta kirkkoesityksen *Odotit polkuni puolivälissä – sanoja ja säveliä kolhiintuneille*. Ensiesitys oli tammikuussa 2010 Kajaanissa ja teos nähtiin viime vuonna myös Runoviikko Off'issa Kajaanin kirkossa. **RD**

Turisti kävi, katsoi ja koki

Matkailijat levähtävät ruumishäkin päällä kesken turistikierrosta.

Turismissa katsotaan ja jätetään näkemättä, kohdataan ja pidetään etäisyyttä – sekä käytetään valtaa.

Teksti ja kuvat **TARU SALMENKARI**

MATKAILUSSA TURISTI ON se, jonka katsottavana vieras paikka ja sen ihmiset ovat. Vaikka paikallisetkin toki näkevät turistin, vain turistin muistot kohtaamisesta ikuistetaan, joko kameralla tai matkakertomuksiin kirjattuna. Silloinkin, kun muistin tukena käytetään paikallisten valmistamia matkamuistoja, tarkoituksena on vahvistaa turistin muistamista.

Turismi siirtää yksityisyyden rajoja niin turistin kuin paikallisen kohdalla. Paikalliset joutuvat luovuttamaan yksityisyytensä

tarkkailtavaksi, kun oma työ ja jopa koti saa eksotiikkaa etsivän turistin kiinnostumaan. Turistin oma yksityisyys säilyy, jopa vahvistuu, koska hän ei ole oman viiteryhmänsä katsottavana.

Autenttisuudesta

Turisti määrittelee matkakohteen autenttisuuden. Turistin mielikuvien kulttuuri on aidompaa kuin paikallinen eletty kulttuuri. Kohdemaan asukkaan omat valinnat voivat siis tehdä hänen kulttuuristaan epäaidon. Toisaalta keinotekoisesti turisteja varten luodut rakennelmat ja esitykset voivat täyttää aitouden vaatimukset.

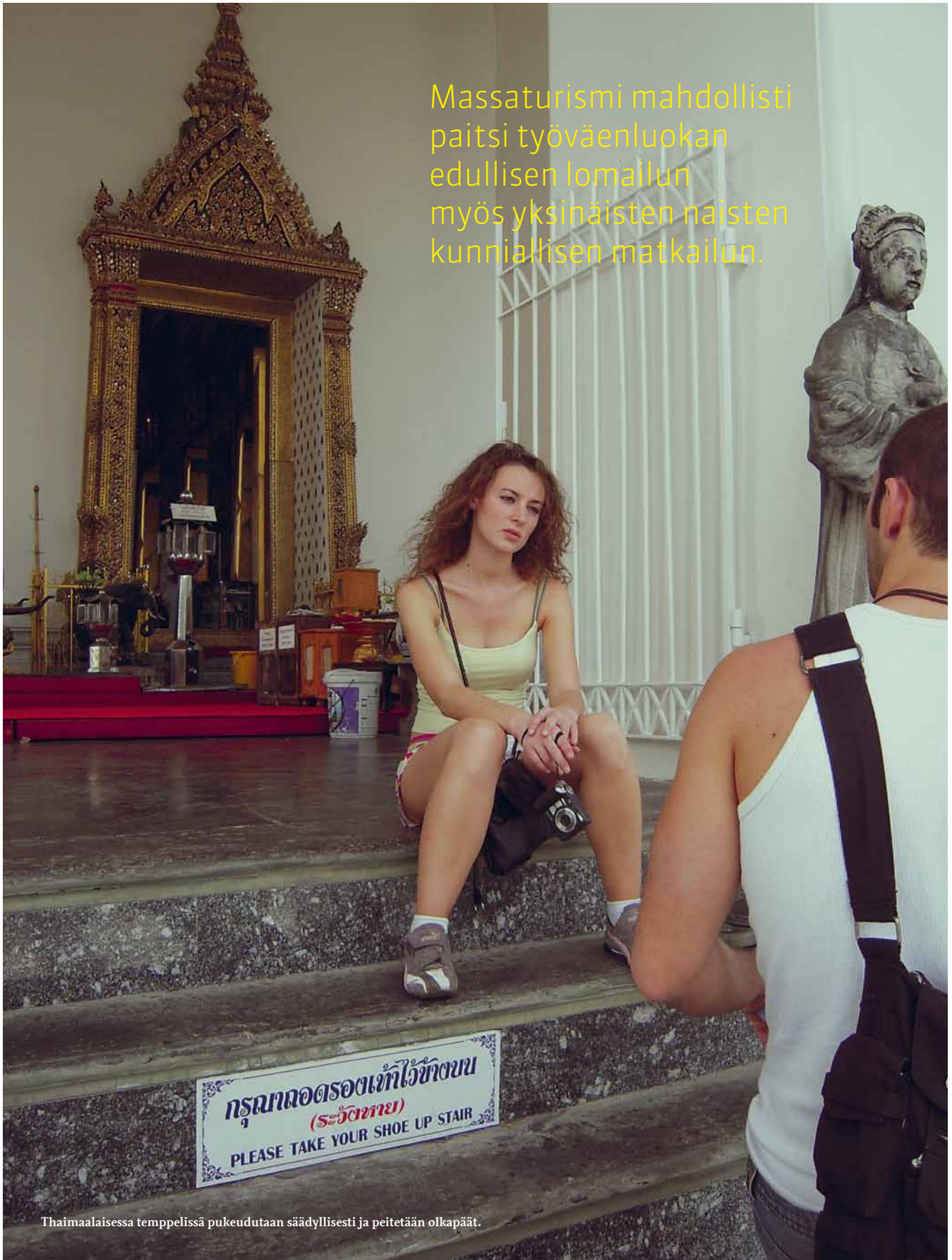
Kulttuuria ei matkailussa aina ymmärretä elettyinä. Paikallinen asukas ei välttämättä ole edes paikalla kulttuurissaan, kuten kulttuurin muutamiksi edustaviksi esineiksi tyypistävissä museoissa. Jo viktorianiset nykymatkailijoiden esi-isät painottivat matkailussa esteettisen sivistyksen hankkimista. Matkailijan oli nähtävä rauniot ja historialliset monumentit, jotka siis ovat sitä kulttuuria.

Kovin syvällisesti turistin ei tarvitse koheteeseensa perehtyä. Löytääkseen vieraan kulttuurin turisti tukeutuu asiantuntijoihin, kuten museoiden kuraattoreihin ja matkoppaisiin. Näiden määritelmässä kulttuurisineille annettava arvo on esteettisyyttä ja ikää, ei käytettävyyttä tai henkilökohtaisia muistoja.

Turisti etsii vierailta kulttuureilta alkuperäisyyttä, koska kehitys kuuluu länsimaille ja muiden kulttuurien pitää erota länsimaista. Siten paikallisten asukkaiden toiveet elintason nostamisesta voivat turistille näyttäytyä »aidon» elämäntavan menetyksenä. Köyhyshän on sitä matkailijan toivomaa turmeltumattomuutta.

Alkuperäisyyden etsintä auttaa turistia kokemaan ylemmyyttä paikallisiin nähden. Hän vakuuttuu oman maansa paremmuudesta, koska muualla näyttää vallitsevan kehitysmättömyys. Matkan aikana turisti ei ole edes hakeutunut paikkoihin, joissa tuota kehitystä näkisi. Hän on käynyt läpi rauniot ja basaarit, muttei ole astunut voimalaitoksiin

Massaturismi mahdollisti paitsi työväenluokan edullisen lomailun myös yksinäisten naisten kunniallisen matkailun.

Thaimaalaisessa tempelissä pukeudutaan säädyllisesti ja peitetään olkapäät.

tai IT-yrityksiin; miksi hän menisi katsomaan samaa, mitä kotonakin voi nähdä.

Turistin alkuperäisyyden etsintä ei useinkaan vastaa paikallisten samalle kohteelle asettamia kriteereitä. Uskovaiselle temppelein ei tarvitse olla ikivanha. Olennaista on, että sen kautta saavutetaan yhteys reaali maailman ulkopuolisiin voimiin. Uudisrakennusten keskellä pettyvä turisti ei huomaa, että uskovaisille nämä rakennukset ovat merkkejä heidän uskonsa ja sen kohteen voimasta.

Antropologi **Nelson Graburn** tunnistaa alkuperäisyyden etsinnässä nopean muutoksen aikakauden nostalgisen toiveen löytää jotain pysyvää ja autenttista. Kulttuurintutkija **Edward Said** puolestaan pitää sitä länsimaaisena vallankäyttönä. Vieraiden kulttuurien tulkinta niiden ikivanhojen tekstien ja arkeologisten löytöjen kautta liittyi saumatomasti imperialismiin. Alueiden valloitus sai oikeutuksen uskosta, että länsimaalainen tiede tunsu paikallisiakin paremmin muut kulttuurit.

Erottumisesta

Vaikka paikallisilta toivotaan alkuperäisyyttä, useimmat turistit toivovat hotelliltaan perinteistä asumusta korkeampaa varustelutasoa, kuten kylpyhuonetta ja juoksevaa vettä. Paikalle matkustamiseenkaan ei tulisi olla liian hankalaa: lentokenttä ja rautatie ovat toivottavia, ja tietä pitkin pitäisi päästä lähelle kaikkea näkemisen arvoista. Paikallisten asukkaiden elämäntapoihin ei kulkuyhteyksien kautta silti pitäisi tulla liikaa vaikutteita ulkopuolelta.

Turismi siis itsessään rapauttaa kulttuurien erityisyyttä. Useimmat turistit nimittäin haluavat vain tutunoloisista turvasatamista käsin pistäytyä vieraassa. Tämän tuttuuden takaamiseksi hotellihuoneet ovat kaikkialla samannäköisiä ja hotellit tarjoavat samoja palveluita. Turismiin liittyikin monia epäpaikkoja, kuten lentokenttiä ja ketjuhotelleja, joista paikallistamista auttavat yksityiskohdat on karsittu.

Jotkut turistit välttelevät näitä massaturismin epäpaikkoja. Matkailijoiden hierarkioissa yksilömatkailijat ovat aina halveksineet massaturismia. Paikalliset asukkaat eivät silti välttämättä kiinnosta heitä yhtään enempää, koska hekin matkustavat etsiäkseen kokemuksia. Heille, kuten 1800-luvun tutkimus-

matkailijoillekin, alueet ovat tyhjiä, kunnes länsimainen matkailija ne valloittaa. Useimmat näistä alueista ovat tietysti jo asuttuja.

Sosiologi **Deborah Bhattacharyya** näkee yksilömatkailijoiden opaskirjojen jopa vähentävän matkailijoiden kontakteja paikallisväestöön jakaessaan kokemuksia länsimaisten matkailijoiden kesken. Opaskirjoille enemmistö paikallisista jää näkymättömiksi. Vain turistipalveluiden tarjoajat ja eksoottisen värikkäät perinneryhmät kiinnostavat, mutta näiden ihmisten omat kokemukset eivät. Hotelleilta ja oppailta turisti edellyttää hyvää palvelua, kun taas katseen kohteena kuka tahansa paikallinen sopii edustamaan kaikkia kulttuurinsa edustajia.

Kohtaamispaikoista

Alkuperäisiltä vaikuttavien paikkojen ja epäpaikkojen lisäksi turismissa syntyy uusia kohtaamispaikkoja. Turismi antaa tilaisuuksia tutustua, mutta aika usein tämä merkitsee tutustumista toisiin matkailijoihin, ei paikallisiin. Ulkomaalaiset tutustuvat

Turismin synty ei sattumalta liity kapitalistisen työajattelun syntyyn.

toisiinsa niin massaturismin possujuhlissa ja diskoissa kuin reppuselkäturistien täydenkuun juhlissa ja retkeilymajojen illanvietoissa. Suomalaisen voi olla helpompi tutustua sveitsiläiseen turistina kuin arkielämässään.

Kaikkiin turistipaikkoihin paikalliset eivät edes pääse, elleivät he niissä työskentele. Hotellin ranta voi olla yksinomaan valkoisten pariskuntien auringonottoa paikka todellisuudessaakin, ei vain matkailumainosten kuvissa. Valikoivuus on hienovaraisempaa silloin, kun paikalliset päästetään baareihin vain, jos heidän pukeutumisenensa antaa maasta edustavan kuvan.

Turismi synnyttää paikkoja turistien ja paikallisten kohtaamisille. Nämä paikalliset ovat yleensä varsin valikoitunut otos väestöstä. Mukana on lähinnä keskiluokkaista diskonuoisorisoa, hotellinomistajia, taksikuskeja ja baarimikkoja sekä sosiaalisen hierar-

kian alapäästä kielitaitoisia kaupustelijoita, jopa kerjäläisiä. Menestyneimmät seurustelevat samanarvoisina turistien kanssa ja pystyvät ulkomaalaisten paikoissa irtautumaan oman ympäristönsä paineista kuten turistitkin. Ero silti pysyy, koska paikalliset jäävät samaan tilanteeseen, kun turisti palaa omaan ympäristöönsä.

Turismi luo samalla tiloja niin paikallisten kuin turistienkin oman sosiaalisen kontrollin ulkopuolella. Irtoisuudet ja sekoilu voivat olla kaikille hauskoja välitiloja arkitodellisuudesta, mutta turistin mahdollisuus itsekontrollinsa hetkelliseen unohtamiseen voi liittyä myös erittäin kontrolloituihin tiloihin. Bordelli rajoittaa seksityöläisen käytöstä, vaikka antaa turistin rahaa vastaan vapautua rajoitteistaan.

Jo viktoriaanisen ajan turismissa kulttuureihin rohkaistiin tutustumaan historiallisten monumenttien ja kulttuuriesineiden ostamisen välityksellä, sillä kohtaamiset paikallisten kanssa tapasivat jo tuolloin olla vääränlaisia. Jo silloin matkailijat viettivät enemmän aikaa kapakoissa ja bordelleissa kuin henkeissä keskusteluissa, joita nuoret aristokraatit lähetettiin oppimaan.

Turistille näkymättömäksi jäävät kohtaamisten vaikutukset paikallisyhteisöön. Varsinkin pienellä paikkakunnalla sosiaalisten hierarkioiden horjuttaminen voi käynnistää moninaisia valtapelejä, joissa vaikkapa juoruihin käydään turismista vaurastuneiden kimppuun. Turismi voi toki tehdä valtaväestöstä poikkeavan etnisen kulttuuripääoman arvokkaaksi tai antaa tilaisuuksia perinteisten paikallishierarkioiden syrjimille sosiaaliseen etenemiseen.

Moraalista

Turismissa matkailija on kokija ja näkijä, toiseuden havainnoija. Subjektina hän ei siis ajattele itseään tarkkailun kohteena. Paikalliskulttuurin normit eivät turistia rajoita, koska sosiaalista kontrollia viestivää vuorovaikutusta ei synny. Häntä ei häiritse pukeutua niukasti tai kosketella partneriaan intiimisti, vaikka paikalliset mieltäisivät asun tai eleet säädettömiksi. Turisti saa siis siirtyä valikoiden toiseen kulttuuriin. Paikallisilta odotetaan samanaikaisesti eksoottista toisetta, mutta myös turistin oman kulttuurin arvojen sietämistä.

Turismi johtaa silti paikallisten arvojen uudelleenarviointiin. On paikkoja, joissa turistia pyritään opettamaan toimimaan paikallisessa mielessä oikein. Turistia tervehditään paikallisella kielellä ja häntä varuten laitetaan esille ohjeita siitä, miten ei ole sopivaa toimia. Nämä ohjeet itsessään osoittavat, että rikkomuksia tapahtuu. Useimmisissa paikoissa on jo luovutettu kieli- ja käytösvalta turistille.

Turisti itse pitää pientä irrottelua lomaan kuuluvana tai huomauttaa olevansa maksaja, silloinkin kun käyttäytyy retydellä tai ylimielisyydellä, joita ei hänen omassa maassaankaan suvaittaisi. Matkakohteen asukkaiden moraalialia sopii toki arvostella. Varsinkin huono palvelu on anteeksiantamatonta.

Turisti määrittelee, minkälainen hyötyminen turismista on paikallisille sopivaa. Turisti voi esimerkiksi antaa pieniä lahjoja köyhille lapsille. Kun nämä oppivat odottamaan turisteilta anteliaisuutta ja tulevat itse pyytämään lahjoitusta, on tämä kiittämättömyyttä. Paikallinen näkemys voi olla hyvinkin erilainen ja arvostaa oveluudella hankittua pientä lisätienestiä ainakin paikallisväestöön verrattuna vauraalta turistilta.

Antropologi **Oriel Pi-Sunyer** osoittaaakin, etteivät vain turistit näe paikallisia yksilöttömänä massana. Myös turistialueen asukkaat käsittelevät vierailijoita kansallisten stereotyyppien kautta. Näin tavallisen kanssakäymisen normit eivät koske turistimassaa. Yksilöllisyyden kieltäminen oikeuttaa vaikkapa ylihinnan perimisen. Paradoksaalisesti ulkopuolisten kohtaamisten lisääntyessä stereotyyppiatkin vahvistuvat.

Sukupuolesta

Katsellessaan turistien paljasta pintaa ja juoppottelua myös paikalliset kokevat usein moraalista ylemmyyttä. Eräs tämän ylemmyyden mittari on oman kulttuurin säädyllyisesti puheutunut ja seksuaalisesti pidetty nainen. Langenneina pidettyjä naisia ei tietenkään kulttuurin omakuvaan sisällytetä. Nais turistit taas asettuvat paikallisten silmissä aina tarjolle, ja väärinymmärryksiä tästä syntyy.

Länsimainen matkailija puolestaan lukee paikallisten naisten siveyden merkit oman kulttuurinsa ylemmyyttä tuntien. Feministi **Inderpal Grewal** osoittaa, kuinka länsimainen kulttuuri samaistaa liikkumisen

Kapitalismissa kulttuuriperintöä arvioidaan investointeina ja keinoina houkutella maksavaa yleisöä.

vapautteen, jolloin naisten hyveellisyyden osoittaminen naisille sopivia tiloja rajamalla tulkitaan vapauden puutteeksi. Kun länsimainen nainen ymmärretään muiden kulttuurien naisia vapaammaksi, häivytetään epätasa-arvoa heidän ja länsimaisten miesten välillä.

Turismissa tämä epätasa-arvo länsimaisten mies- ja naismatkailijoiden välillä on ilmeinen. Matkaoppaissa naisia varoitetaan paikallisista miehistä, kun taas miehiä varoitetaan sukupuolitaudeista. Hajurako yksilömatkailun ja massaturismin välillä ei sekään välttämättä heijasta vain luokkaeroja. Massaturismi nimittäin mahdollisti paitsi työväenluokan edullisen lomailun myös yksinäisten naisten kunniallisen matkailun.

Myös länsimaisten naisten liikkumista on siis säädelty moraalisiin koodein, jotka pitkään rajoittivat yksinäisen naisen matkailua – tai vaikkapa sellaisilla matkailijalle tärkeissä paikoissa kuin ravintoloissa käyntiä – ja yhä varoittavat vaikkapa öisestä puistossa liikkumisesta kotikaupungissakin. Muiden alueiden naisten menestys vaikkapa työelämään astumisessa ja poliittisen vallan saavuttamisessa ei sekään korreloi perinteisen kulttuurin liikkumisrajoitteiden kanssa. Vapaammasta liikkumisestaan huolimatta japanilaiset naiset taistelevat yhä oikeuksista, jotka Kiinassa tai Taiwanilla ovat jo itsestään selviä.

Työstä

Turismin synty ei sattumalta liity kapitalistisen työajattelun syntyyn. Viljelijäyhteisössä työ ja asuminen tapahtuivat samassa paikassa. Tehtävätkin lomittuivat niin, etteivät työ ja huvi välttämättä erottuneet. Illalla tarinoita kerrottaessa vaikkapa kehrättiin ja paikatettiin kalaverkkoja.

Kapitalismi erotti työn ja muun elämän piirit toisistaan. Se rajasi työn omaan tilaansa, tehtaaseen tai toimistoon. Samalla myös muuhun kuin työhön käytettävä aika alkoi ohjautua omiin paikkoihinsa.

Nelson Graburn näkeekin työn ja loman eriytyneen arjen ja juhlan tapaisiksi sykleik-

si. Lomaan kuuluu se, että silloin lähdetään pois kotoa kokemaan jotain muuta. Kotona oleilu vapaa-aikana on muuttunut suorastaan epäilyttäväksi. Työ ja loma sopivat yhteiskunnan normeihin, työttömyys ja joutilaat rikkaat eivät.

Lomalla vapaudutaan työpaikan valvonnasta, joten lomalla haetaan kontrollia omaan elämään. Tämän kontrollin pettäminen esimerkiksi yllättävänä muutoksena suunnitelmiin saa toisten turistien hermot pettämään. Toisaalta turistit etsivät matkalta myös uutta ja erikoista. Näin yllätysten ja kontrollin välillä jatkuvasti tasapainotellaan. Torakka kylpyhuoneessa on kontrollin menetystä, sattuminen keskelle juhlamenoja taas mukava yllätys.

Alienaatiosta

Turistille matkailu on katko työntäyteiseen arkeen. Se on tilaisuus palkkatyön vaatimaan työkyntämiseen, kun taas monelle paikalliselle turismi on sitä työtä. Kapitalismia kumpikaan ei pääse pakoon.

Turismissa nomadinen länsimaalainen – tai yhä useammin myös oman maan kaupunkilaiskeskiluokkaan kuuluva – matkailija etsiytyy sinne, missä väestö on vielä juurtunut. Matkailun tutkijoista **Dean MacCannell** liittääkin turismiin vieraantumisen omasta modernisaation köyhdyttämästä elämästä, jota hoidetaan etsiytymällä katsomaan muiden todellisemmalta tuntuvaa arkea. Turisti viehättyy muiden yhteiskunnallisesti merkitykselliseltä näyttävästä työstä, oli se sitten käsityönäytös tai muinaisen työvoiman rakentama julkinen rakennus.

Feministi **Cynthia Enloe** toteaa kuitenkin, että turistin kiinnostus työhön on valikoivaa. Näkymättömäksi jää työ, joka pitää turismia yllä. Sänkyä petaava hotellisiivooja ei ole kiinnostuksen kohde, vaikka loman hauskuuteen kuuluu juuri se, että muut hoivat puolestasi arkiset askareet.

Koska turistien palvelu ei ole kiinnostavaa, se on yleensä naisten työtä. Sitä voidaan teettää halvalla ja se voidaan luokitella

Katseen kolme suuntaa: Laosilaismunkki katsoo ulkomaalaisia ja turisti kuvaa temppeleä. Henkilö kameran takana kuvaa munkkia.

ammattitaitoa vaatimattomaksi, koska naiset jotenkin luonnostaan petaavat sänkyjä ja pyyhkivät lattiaa. Naisistumiselle on Enloen mukaan toinenkin syy. Kävisi nationalistiselle itsetunnolle, jos kansakunta joutuisi näkemään miehensä mielistellessä ulkomaalaisia. Palvelualttiit naiset eivät kansakunnan voimaa alenna.

Kapitalismin uusintamisesta

Kapitalismi pelkistää niin matkan kuin kulttuurinkin niiden rahalliseen arvoon. Yksilötasolla tämä näkyy vaikkapa turistin tinkiessä perinne-esineen hinnan mielestään oikealle tasolle tai hotellilyöntekijän työpanoksen arvottamisesta palkalla. Kansallisella tasolla lasketaan kävijöitä ja heidän maahan jättämiään dollareita.

Kulttuuriperintöä arvioidaan investointeina ja keinoina houkutella maksavaa yleisöä. Kulttuuri typistetään esityksiksi ja esineiksi, joille voi antaa rahallisen arvon. Raha jopa avaa aiemmin suljettuja kultteja katsojille. Toisaalta maksavalle asiakkaalle luodaan uusia kulttuurielämyksiä tai esitetään omia toisten kulttuurien musiikkia ja tansseja. Globalisoituvan kulttuurin paineessa turismi voi myös tukea kulttuuripiirteiden säilymistä, usein tosin valikoiden ja muokaten.

Kapitalismi hyötyy turismista muutenkin kuin rahavirtoina ja työtehon kasvattajana.

Kulutus auttaa häivyttämään eroa luokkien välillä. Se tyypistää yhteiskunnalliset erot tuloeroiksi, jotka säästäväisyys ja ahkera työ auttavat ylittämään. Omistuksen muotojen ja yhteiskunnallisten erojen ylläpitämisen keinojen sijaan katse kiinnittyy ostovoimaan.

Todellisuudessa matkailuun on sisälle luotu hierarkioita, joita ostokyky ei riitä taasoittamaan. Sivistyneempänä itseään pitävä matkailija nyrpistelee nenäänsä työväenluokkaiselle massaturismille halvan viinan rantalomakohteeseen. Kuluttaminen ei riitä arvostuksen hankkimiseen edes matkailussa.

Monet matkailun tutkijatkin pahoittelevat sitä, kuinka matkakohteet pilaantuvat, kun liian monet tulevat niitä katsomaan. Sosiologi **John Urry** osoittaa näiden tutkijoiden ja massaturismia vierastavien oma-toimimatkailejoiden etsivän romanttista kokemusta, jossa yksilö muodostaa henkisen yhteyden katselemaansa kohteeseen. Muiden läsnäolo häiritsee tämän yhteyden saavuttamista.

Urry kuitenkin toteaa monien matkailijoiden hakevan aivan toista kokemusta. Yhdessäolo on jopa edellytys huvitapahtumien tiiviille tunnelmalle ja karnevalistisille kokemuksille. Niin rantalomakohteiden turistikokemuksissa sekoittautuja kuin Pariisin katuvilinä kahvilassa tarkkaileva matkailija tuntevat olevansa osa kollektiivista tapahtumaa.

Matkakohteet valikoituvat vauraan lännen turistien tarpeiden mukaan.

Vapaudesta

Matkailussa säilyy kapitalistinen mielikuva vapaaehtoisesta vaihdosta, jota taloudellinen puute ei motivoi eivätkä kansallisvaltioiden muuttoliikkeiden säätelykoneistot pyri rajoittamaan. Matkakohteiden asukkaita tämä vapaus ei välttämättä koske.

Länsimaalaisten ja korkeintaan paikallisen kaupunkilaiskeskiluokan matkailun sekä paikallisten enemmistön matkustusmuotojen välille tehdäänkin selvä ero. Jälkimmäiselle on varattu oma käsitteistö siirtolaisuudesta ihmiskauppaan.

Antropologi **Dennison Nash** korostaa myös sitä, että matkakohteet valikoituvat vauraan lännen turistien tarpeiden mukaan. Paikallisten yritys rakentaa vetovoimaisia matkailukeskuksia ja houkutella kävijöitä nähtävyyksiä katsomaan voivat kaatua kiinnostuksen puutteeseen. Turistit ovat valinnoissaan oikukkaita, eikä tämän hetken trendien pysyvyydestä ole taetta. Jo tämä saa hänet pitämään turismia imperialismina. ▶

AASIAN KOLMAS SUKUPUOLI

Tyttöpojat

Thaimaa tunnetaan seksiturismista. Baarit ovat täynnä nuoria nukkemaisia tyttöjä. Tyttöjäkin kauniimpia ovat Aasian kolmatta sukupuolta edustavat ladypojat, tyttöpojat. He eivät ole valinneet tietään itse. Sen tekivät heidän vanhempansa. He ovat vanhempiensa eläkevakuutus. Heidän kohtalonsa on julma.

THAIMAASSA LOMAILEVA TURISTI ei voi välttää törmäämästä maan kolmanteen sukupuoleen – ladypoikiin. Heitä tapaa pankissa, lähiravintolassa, hotellissa ja ennen kaikkea baareissa. He ovat hyvin kysyttyä työvoimaa. Heidät on kasvatettu tytöiksi ja palvelemaan. He edustavat thaimaalaisen kulttuurin peruselementtiä – hymyä.

Suurin osa maan ladypojista ajautuu turistien kansoittamiin seksibaareihin. Seksibaarit takaavat paremmat tulot. Pankkivirkailijan palkka on keskimäärin 12 000 Thaimaan bahtia (noin 400 euroa) kuukaudessa. Suositussa baarissa nuori ladypoika saa saman rahan neljässä illassa. Rahat ovat tarpeen. Ladypoikien vastuulla on heidän vanhempiensa vanhuuden turvaaminen. He ovat vanhempiensa eläkevakuutus.

Tiukka lääkitys jo kaksivuotiaasta

Suurin osa seksiteollisuuden palveluksessa olevista tytöistä, naisista ja ladypojista tulee maan pohjoisosasta. Pohjoisosassa on Thaimaan köyhintä aluetta. Perheet ovat suuria ja elanto tulee riisiviljelmistä. Monessa perheessä

on vain viisi tai kuusi poikalasta. Nuorimman poikalapsen kohtalona on ladypojaksi muuttaminen. Muutos alkaa kaksivuotiaana.

»Tuolloin aloin syödä hormoneja ja erilaisia yrtejä. Lääkitystä kesti aina murrosikään. Minulle ei tullut koskaan äänenmurrosta. Se vähäinen karvoitus, mikä meillä aasialaisilla on, jäi tulematta kokonaan. Pienestä asti olen kulkenut tyttöjen vaatteissa ja minua on kasvatettu kuin tyttöä – palvelemaan ja hymyilemään. Velipojat kohtelevat minua kuin tyttöä. Pienenä asiat ovat niin yksinkertaisia», kertoo ladypoika **Monika**.

Murrosiässä tulivat ensimmäiset epäilyt, itsesytykset ja tuska.

»Olin samaistanut tytön roolin. Murrosiässä tulivat epäilyt siitä, olenko normaali. Olin nähnyt tyttöjä alasti, ja minun kehoni oli erilainen. Minulla ei ollut rintoja, ei edes alkua, ja alapää oli samanlainen kuin velipojilla. Aluksi syytin itseäni. Sitten kysyin asiaa vanhimmalta veljeltäni, joka kertoi asian todellisen laidan», sanoo Monika hiljaisella äänellä.

Samalla hän sai tietää, että lapsuus ja osittain myös nuoruus ovat ohitse. 16-vuotiaana hänen odotettiin ottavan taloudellinen vastuu vanhemmistaan.

Bangkokin korkeakoulu

Totuus tulevan elämänsuunnasta selvisi 14-vuotiaana. Monikalla oli kaksi vuotta ai-

Monika. Monikan ollessa kaksivuotias päättivät vanhemmat hänen tulevaisuutensa. Hän on vanhempiansa eläkevakuutus. Vakuutusrahat tulevat länsimaisilta turisteilta.

Da on Monikan työ- ja kohtalontoveri. Baarissa ladypojat voivat tehdä töitä keskimäärin 10–15 vuotta. Sen jälkeen on jätävä eläkeelle.

Rintoihin säästäminen kesti kolme vuotta.

Monika on hyvin viehättävä. Tyttö vai ladypoika?

kaa valmistella itseään tulevaisuuteen. Pääkaupunki Bangkok oli ensimmäinen kohde.

»Ensimmäinen työpaikkani/korkeakouluni löytyi Bangkokin suosituilta Nanalta. Täällä tunsin ensimmäistä kertaa olevani 'normaali'. Paikka vilsee ladypoikia. He ottivat minut hyvin vastaan ja opastivat ammattiin. Kaikki olivat samassa asemassa. Kotiin pitää laittaa rahaa joka viikko. Monet tekevät seitsemänpäiväistä viikkoa saadakseen rahaa rinta- ja sukupuolileikkaukseen. Bangkokissa on monta klinikkaa jotka suorittavat näitä leikkauksia. Se on kallista ja kivuliasta», kertoo Monika.

Hänellä on rinnat. Niihin säästäminen kesti kolme vuotta. Rintaleikkauksista ennen ja sen jälkeen ladypojat syövät hormoneja, jotka pitävät testosteroidit kurissa. Pelkkä rintaleikkaus maksaa 1 500 euroa. Hormonit maksavat noin 130 euroa kuukaudessa. Rintaleikkaus on kivulias.

»Oi, oi, se on kivulias. Siitä toipuminen kesti viisi kallista viikkoa. Annoin asunnon vuokralle leikkauksen ja toipumisen ajaksi. Sain asua ystäväni luona. Vanhemmille en voinut lähettää rahaa lainkaan, mistä he eivät ilahtuneet. Tässä työssä vaativat baarien 'Mamasanit', että olemme aina hyvännäköisiä. Te korinnat eivät ole suosittuja», nauraa Monika.

Hän säästää rahaa sukupuolileikkaukseen, joka maksaa neljä kertaa enemmän kuin rintaleikkaus.

»Aina on oltava iloinen, vaikka sisällä asuisi tuska.»

»Minä olen enemmän tyttö kuin poika. Nyt on välivaihe. En aina välillä tiedä kumpi olen. Asiakkaat käsittelevät minua tyttöä – ainakin alkuillasta», sanoo Monika.

Monika tietää, että hän ei tule perustamaan perhettä.

»Ladypojan elämä on baarin ulkopuolella yksinäistä. Sukulaiset vieroksuvat. He pitävät mielellään etäisyyttä. Parhaat ystävät ovat toiset ladypojat ja baarien tytöt. Sosiaalinen elämä on täällä. Baarin ulkopuolella sitä ei ole. Meidät hyväksytään ja toisaalta ei hyväksytä. Olemme yksi Aasian nähtävyyksistä», kertoo Monika.

Tavallinen työpäivä

Ladypojat eroavat baarissa olevista oikeista tytöistä myös haaveiden suhteen.

»Tavalliset tytöt odottavat jokainen ilta kohtaavansa sen länsimaalaisen miehen, joka vie heidät pois täältä – uuteen elämään. Meillä ei tule koskaan olemaan tätä mahdollisuutta. Me olemme kiinni täällä. Hyvällä onnella pystymme säästämään sen verran,

että voimme ostaa oman pienen baarin. Tämä on kuluttavaa työtä. Aina on oltava iloinen, vaikka sisällä asuisi tuska. Mekin rakastamme. Meillä on tunteet. Voimme ihastua asiakkaaseen tai tavalliseen naapurinpoikaan. Monelle ainoa ulospääsy on piristeiden ja huumeiden käyttö – valitettavasti. Moni pakenee huumeilla arkea ja tätä työtä», sanoo Monika.

Monet pitävät ladypoikia Aasian baarien todellisina helminä.

»He ovat parasta, mitä Thaimaa voi tarjota. He ovat osittain naisia, mutta heillä on miehinen huumorintaju. Nämä naiset osaa- vat juhlia ilman ristiriitoja», kertoo baariin tullut **Andy**.

Hän on iskenyt silmänsä Monikaan. Monikalle tilanne on tuttu. Se toistuu ilta illan jälkeen.

»Monet miehet arvostavat meitä, iltaisin, mutta kukaan ei ottaisi meitä vakituiseksi 'tyttöystäväkseen'. Välillä sattuu kommelluksia. Kaikki eivät aina tiedä, että olemme ladypoikia. Miehet maksavat meille juomat täällä ja haluavat meidät vielä yöseuraksi. Sovimme hinnasta, joka on yleensä 3 000 bahtia (noin 70 euroa), baariin pitää maksaa 300 bahtia (noin 9 euroa). Monelle on tullut sitten myöhään illalla totuus esiin ja monesti on saanut lähteä aika kovalla kiireellä», nauraa Monika, yksi Aasian kolmannesta sukupuolesta. ▶

APSARA

TAIVAALLINEN KURTISAANI

Tuhat vuotta vanha temppelitantsi apsara lumoo katsojan. Jokainen liike tai ele kertoo kiehtovan tarinan kuninkaallisen hovin esileikistä. Kambodžan hirmuhallitsija Pol Pot kielsi apsaran tanssimisen kuolemantuomion uhalla. Moni menetti henkensä.

Täältä on Apsara lähtöisin. Tuhatvuotisen Tempelikaupungin jokaiseen temppeliin on kiveen ikuistettuna tanssin eri vaiheet.

ILTA HÄMÄRTYY TUHAT vuotta vanhan tempelikaupunki Angkor Watin ylle. Illan täyttää musiikki, joka johdattaa paikalla olevat katsojat tempelikaupungin ikäisen tanssin lumoihin. Apsara-tanssilla on pitkät juuret, ja ne ovat juurtuneet tiukasti Kambodžan maaperään. Tanssi on varhaiselta Siam-kaudelta.

Tämäniltaisen tanssin juuret lähtevät juuri täältä Angor Watin tempelikaupungista, jossa se alun perin oli kuninkaallisten ja munkkien hautajaisissa tanssittava tanssi. Kuningas **Sisowathin** valtakaudella kuningas valitsi tanssijoiden joukosta ne kauneimmat tanssijattaret tanssimaan vain hänelle. Sisowath ryhtyi nimittämään tanssia apsaraksi, ja samalla hän myös kevensi tanssijoiden vaatetusta ja lisäsi niiden loistoa. Tanssin kuviot pysyivät samana.

Tanssin tarkoitusta kuvaa hyvin nimi apsar – taivaallinen kurtisaani. Apsara on jäänyt elämään, ja se näkyy kaikkialla tempelikaupungissa. Jokaiseen kiveen on hakattu kuva apsar-tanssin eri vaiheista. Tanssi ja sen tanssijat olivat pitkään vain kuninkaiden etuoikeus. Vasta 1900-luvun alussa sai tavallinen kansa lumoutua apsarasta.

Valot himmenevät ja suitsukkeista tuleva tuoksu täyttää katsomon. Sitten he tulevat – nukkemaisen pienet ja kauniit naiset. Heidän liikkeensä ovat tanssin alussa hitaita. Tanssilla on tarina, jonka tanssijat kertovat käsillään. apsar kertoo lootuskukan puhkeamisen eri vaiheet. Tanssijat ovat äärimmäisen taitavia. Tanssista tietämätön pääsee helposti sisälle sanomasta.

Yhtäkkiä kuusi tanssijaa väistyy ja esiin saapuu apsaran kuninkaallisen baletin soolotanssija, **Somaly Kshetram**. Hänen soolonsa viettelee, houkuttelee tarinalla nuoruuden ikuisuudesta, vapaudesta, kauneudesta ja nuoren ruumin hehkuvista saloista. Somalyn olemus välittää kuvan seksuaalisesta riitistä. Jokainen käden, jalan liike on kutsu. Loppunäytös huipentuu uskomattomaan akrobaattiseen asentoon, joka vaatii

vuosien ja taas vuosien harjoittelun. Tunnin pituinen tanssiesitys lumoo ja herättää laulauksia.

Vainon kohteena

Kambodžan historia on julma ja verinen. Vuosina 1975–1979 maata hallitsi **Pol Pot**. Hän teki maasta maailman suurimman työleirin. Kaupungit tyhjennettiin, ja väestö siirrettiin maaseudulle perustuille leirille. Vain puhdas punaisten khmerien kommunistinen oppi oli sallittua. Henkensä menetti käyttämällä silmälaseja tai puhumalla muuta kuin khmerin kieltä. Kuolema seurasi myös apsaraa.

»Pol Potin aikana satoja apsar-tanssijoita tapettiin. Pahimman vainon kohteiksi joutuivat Kuninkaallisen balettiakatemian tanssijat. Osa onnistui pakenemaan Thaimaahan, jossa he pystyivät jatkamaan perinnettä ja opettamaan sitä», kertoo 24-vuotias Kambodžan Kuninkaallisen Balettiakatemian tanssija Somaly Kshetram.

Suurin osa hänen sukulaisistaan menehtyi työleireille tai teloitettiin. He olivat akateemiseksi koulutettuja. Apsara katosi julkisuudesta Pol Potin neljä vuotta kestäneen hallituskauden ajaksi. Hallituksen kaaduttua kaupungit täyttyivät. Kuninkaallinen balettiakatemia aukaisi ovensa 1980-luvun alkupuolella – apsar palasi juurilleen..

Pääosassa lootuskukka

Apsara on arvostettu taiteenlaji. Kuninkaalliseen balettiakatemiaan on joka vuosi enemmän pyrkijöitä kuin vapaana olevia paikkoja. Somaly Kshetram aloitti Akatemiassa seitse-

»Kambodžassa on paljon nuoria lahjakkaita tanssijoita, joilla ei ole varaa koulutukseen.»

Apsaran liikkeet perustuvat tuhatvuotiseen perinteeseen.

mänvuotiaana. 24-vuotias Somaly on pieni ja siro nainen, jonka nauru helisee ja hymy on aito.

»Olen tanssinut aina, ja olin siinä onnellisessa asemassa, että isällä ja äidillä oli varaa maksaa koulutukseni. Kambodžassa on paljon nuoria lahjakkaita tanssijoita, joilla ei ole varaa koulutukseen», toteaa Somaly.

Mihin apsar sitten perustuu?

»Apsaraa on verrattu ranskalaiseen balettiin, ja kieltämättä niissä on samanlaisuutta. Käsien liikkeet ovat keskeisessä asemassa. Käsien liikkeillä muodostetaan sanoja. Käsien on kerrottava sujuvasti ja kauniisti katsojalle kevästä, jolloin lootos puhkeaa kukkaan. Jalkojen liikkeissä on yhtymäkoh- ta ranskalaiseen balettiin. Jalkojen asento ja niiden asettelu kertoo joko lähdistä, kutsusta tai surusta.

»Koulutukseen kuuluu paljon akrobatiaa, ja se näkyy tanssissa. Asut ja päähineet ovat olennainen osa kokonaisuutta. Tanssijan jalat ovat paljaat. Varpaat ovat erikoisasemassa. Varpaat tutkitaan tarkkaan, kun oppilas valitaan koulutukseen», sanoo Somaly. Hänen varpaansa ovat kauniit punaisine kynsineen.

Kuninkaallinen baletti kiertää joka vuosi neljä kuukautta ympäri maata. Pääkaupunki Phnom Penhissä baletti on turistikauden, jolloin näytöksiä on viitenä iltana viikossa. Lomaa tanssijoilla on kolme viikkoa vuodessa ja tanssijoiden »eläkeikä» on 48 vuotta. ▶

Dodekanesiassa on tyypillistä suomalaismaisemaakin

*Kokousmatka Rhodoksella toi mahdollisuuden kokea
niin kreikkalaisia ruokaelämyksiä, hotellimiljöön kuin kirjailija
Nikos Kasdagliista kertovan esityksenkin.*

DODEKANESIA TARKOITTA A KAHTATOISTA saarta. On niitä enemmänkin, mutta laskeminen lopetettiin, kun saatiin tusina täyteen. Kookkain saari on Rhodos. Siellä sijaitsi antiikin aikaan yksi maailman seitsemästä ihmeestä: kolossi, iso miehen patsas, jonka haarovälistä laivat purjehtivat satamaan. Maanjäristys ja romunryöstäjät ovat vieneet patsaan. Tämän päivän Rhodos jakautuu kolmeen osaan. Yksi on turistien suosima pohjoiskärki lukuisine historiallisine nähtävyyksineen, toinen siitä etelään sijaitseva tavallinen keskikokoinen kaupunki yliopistoineen, ja laajin on molempien eteläpuolella harvaan asuttu vuoristoinen maaseutu.

Heti Rhodos Diagorasin lentokentällä voi bongata vaikka Ural Airin lentokoneen, ellei satu pitämään norjalaisia tai irlantilaisia eksoottisempina. Joka tapauksessa tänne lennetään viileämmistä maista. Tietysti näkyy myös Kreikan kotimaan lennoista eri puolille arkipelagia huolehtivia koneita.

Taksit tyrkyttävät palveluksiaan, mutta tiedän, että linja-autojakin kulkee kaupungille. Meren takana siintää vuoria, jotka ovat Turkin puolella Vähässä-Aasiassa ja muinaista Kaariaa. Kun kartalta katsoo, oivaltaa olevansa itsekin Aasiassa. Maanosien rajat ovat useimmiten aika sovinnaiset, mutta vakiintuneet. Itäisten saartensa puolesta Kreikka sijaitsee myös Aasiassa ja kuuluu niihin seitsemään valtioon, jotka levittäytyvät kahteen maanosaan. Loput ovat Venäjä, Kazakstan,

Zeuun temppeli sijaitsi kaupungin korkeimmassa kohdassa.

Turkki, Egypti, Indonesia ja Panama. Kun rhodiitit lähtevät Ateenaan, he sanovat menevänsä Eurooppaan.

Olen Rhodoksella jo neljättä kertaa. En ole täällä nytäkään lomailmassa vaan töissä, kokousmatkalla. Täällä sijaitsee Diethnes kentrologoteknoon kai metafrastoon Rhodou eli Rhodoksen kansainvälinen kirjailija- ja kääntäjakeskus.

Tulen hotelliin, jossa kysytään ystävällisesti, tahdonko puhua englantia vai saksaa. Valitsen saksan. Kerrotaan aamiaisajat, ja aulassa kuuluu suomea. Huone on niin kuin on, ei sietämätön, muttei matkan kohokohotakaan. Parvekkeelta näkyy vastapäinen ho-

telli, jonkin verran merta ja sen takana Vähän-Aasian aurinkoisia vuoria.

Tässä asiassa olen yhtä sovinnainen kuin useimmat muutkin: ilahdun merinäköalasta, meri on mukava oivallettava. »Thalatta, thalatta!» riemuitsivat jo Ksenofonin soturit viimein meren nähdessään. Meri suo väljyyttä, ja mistä meri näkyy, ainakaan siitä ei näy viereisen hotellin seinää parvekkeilla lepattavine kylpyppyyhkeineen. Pyyhkeitä on jonkin verran, kuin myös lippuja: Suomen, Ruotsin, Norjan ja Alankomaiden.

Kadulla kävelee ihmisiä. Heissä on turisteja matkailijan univormuissaan: hellelakissa ja lyhyissä housuissa. Osa on paikkakuntalai-

sia pikkutakeissa ja puolipitkissä hameissa. Joko tämä kevätsääkin aivan aidosti tuntuu matkailijasta kuumalta, tai sitten vilunväristysten uhalla kuljetaan kevyissä tamineissa. Matkastahan on kuitenkin maksettu ja Kreikan lämmöstä jo iloittu etukäteen.

Suu sanoo ja syö

Kadun varrella lukee kyltissä »Spritaffär vi talar svenska / Viinakauppa puhumme suomea.» Tämä on iloinen näky riittävän monelle: kauppaa kannattaa pitää. Samalla se kertoo siitä, että tämä on vakiintunut pohjoismaisen turismin kohde. Se taas saa monen nyrpistämään nenäänsä ja valitsemaan matkakohteen ensi kerralla toisin. En ymmärrä, miksi on erityisen tyhmää kirjoittaa ruotsiksi ja suomeksi; se on jotenkin rahvaanomaisempaa kuin ranskaksi ja englanniksi. Vielä hauskeempaa minusta tietysti olisi, jos siinä olisi vaikkapa islannin kieltä tai saamea.

Vai liittykö kulttuurihegemoniaan tavallisesti itsestäänselvyys? Mieluiten syön Kreikassa kreikkalaisia ruokia, aivan kuten valitsen matkalukemiseksi tähän maahan liittyvää kirjallisuutta. Tällä kertaa olen valinnut Kavafista, Ritsosta ja geometriaa. Sen sijaan en voi hyväksyä ajatusta, että pohjoismaalaisen tahto syödä Rhodoksellakin lihappullia olisi yhtään sen hölmömpi kuin

Ruotsalainen leipomo edustaa nostalgiaa turisteille ja etnoelämyksiä paikkakuntalaisille.

Kun YK:n ihmis-
oikeuksien julistuksen
mukaan ajattelemme,
että kaikki ihmiset
syntyvät tasa-arvoisina,
tähän liittyyneekin, että
kaikki kulttuurit ja kielet
ovat samanarvoisia.

italialaisen halu syödä pestoa tai ranskalaisen mieliteko saada aamukahvilla marmeladia voisarven kanssa myös Kreikassa. Paikallisuuden kunnioittamista tulee vaatia myös suurten maiden asukkailta, jos kerran muiltakin. Kun YK:n ihmisoikeuksien julistuksen mukaan ajattelemme, että kaikki ihmiset syntyvät tasa-arvoisina, tähän liittyyneekin, että kaikki kulttuurit ja kielet ovat samanarvoisia.

Kävelen puistokatua. Ortodoksien uskonnollisen tavarankäytön kauppa ei ole vielä tältä ilta suljettu. Poikkean sisälle ja sormeilen mitä näyttävempiä messukasukoita, joita on täällä vapaasti ostettavissa. Oma ostokseni on huomattavan huokealla myytävä muinaisen Bysantin lippu: musta kaksoiskotka keltaisella pohjalla.

Illallisen jälkeen pesen pyykkiä, lueskelen parvekkeella keskikoulun geometriaa ja katselen ylitse lipuvia lentokoneita.

Aamiaisen autuus

Keski-ikä alkaa silloin, kun aamupala kiinnostaa enemmän kuin yökerho. Näin minulle kävi jo vuosikymmeniä sitten. Tavoilleni uskollisesti olen aamiaisella heti seitsemältä, ja tarkoitukseni on pitkittää tämä nautinto parituntiseksi. Kuinka mukavaa onkaan juoda vähintään yksi lasillinen jokaista mehua ja juustoa. Sitten otan feta-juustosalaattia,

Vaikutteita eri ajoilta: venetsialaismallinen kello-torni sekä Kreikan tasavallan ja Bysantin keisarikunnan liput.

ja sen jälkeen vuorossa on kiltinruskea keitetty kananmuna. Koittaa todellisen hotelliruoan aika: makkaroita ja niiden jälkeen pekonia ja munakokkelia, hämeneksiä, kuten kanadansuomalainen sanoo. Ai niin, murett eivät saa unohtua: niiden sekaan hunajaa. Sitten onkin hedelmäkompotin vuoro. Tunti on kulunut, nyt voin siirtyä aamukahviin. Lueskelen aulasta löytämäni toissapäiväistä *Berlingske Tidendeä*. Samalla on mukava katsella jalkakäytävällä lojuvia koiria, vaaleanruskeita puoliluppakorvia kaikessa kiireettömydessään.

Kiinnitän huomiota lähestyvään kolinaan. Roska-auto tulee harmaan kuluneena arjen ikonina. Työparilla on hioutunut tehtävien jako. Lavapakettiauto peruuttaa kellarikerrokseen ja pian se työntää keulallaan luiskaa ylös pyörällisen roskasäiliön, jota toinen mies vieressä rientäen ohjailee. Tämä toistuu viidesti. Nyt säiliöt ovat siististi jalkakäytävällä kissojen ihmeteltävinä ja isompaa autoa odottelemassa.

Aamiaissali rupeaa täyttymään. Riikinruotsalainen erityispiirre on uskomaton hitaus noutopöytien äärellä. Tämä on sitäkin

yllättävämpää, koska kyseessä on ruotsalainen keksintö, rootsi laud, švedskij stol. Tätä ihmettelin Ruotsissa asuessani enkä keksinyt muuta selitystä, kuin että ehkä on epäkohteliasta vain lappaa lautaselleen tarjolla olevia herkkuja siinä järjestyksessä, kuin niitä siinä sattuu olemaan. Ei, on kiitollista tarjoi-luhenkilökuntaa kohtaan katsella, ihmetellä ja siunailla, mitä kaikkea hyvää tässä onkaan laitettuna; että mitähän siitä valitsisi, kun on niin vaikea päättää. Suoraviivaisemmat kansat ottavat kaiken.

Suomalaisen maisemaa

Täällä suomalaisetkin oppivat etelämaalaisittain huutelemaan toisilleen kadun ylitse vastapäisen hotellin parvekkeille. Pienoislippuja liehuu aamutuulella asukkaana kansallisuutta osoittamassa ja potentiaalista keskustelukumppania ilmaisemassa. Kiinnitän parvekkeelleni Bysantin lipun – siinähan riittää arvailmista.

Kävelen aivan saaren kärkeen. Se on koilliseen työntyvä hiekkainen riutta. Turkki näkyy hyvin, ja iso laiva menee ohitse. Käännyin saaren itärantaa etelään ohi myriadien aurinkotuolien. Tai siis Ellin rantaa, kuten suomalaiset sanovat. Nimen antaa Helleeniminen yökerho, joka äännetään »elli».

Jotakin hyvin luterilaista lomailussa tuntuu olevan. Kuinka tunnollisesti tänne saavutaankaan aurinkorasvojen kanssa, kuuria ottamaan ja suorittamaan lepäämistä säännöllisesti kuin missäkin tuberkuloosiparantolassa. Ehkä kaiken lojumisen taustalla ei

Delfiini oli antiikin kuvanveistäjien suosima eläinaihe.

Pienoislippuja liehuu aamutuulella asukkaana kansallisuutta osoittamassa ja potentiaalista keskustelukumppania ilmaisemassa.

olekaan velto hedonismi vaan investointi tulevaisuuteen: kotimaassa työskentelen tehokkaammin, kun nyt lepään levon ajalla.

Vaskipeurat reunustavat Mandrakin sataman sisäänkäyntiä. Nimi viittaa ympäröityyn, vallitettuun. Tämä paikka lienee useimmille suomalaisille tutuin juhlava välimerellinen näkymä. Vieressä kohoa venetsialaiseen tyyliin rakennettu julkinen rakennus sekä ortodoksinen kirkko, jonka edustalla hulmuavat niin Kreikan kuin Bysantinkin liput. Eikö tämä ole osa suomalaista kansallismaisemaa? Eikö tämä ole lukuisille suomalaisille tutumpi näkymä kuin monenkaan kotimaan kaupungin keskusta? Eikö useampi suomalainen osaa kulkea näillä kujilla paremmin kuin kylmiltään Haminaassa, Heinolassa, Uudessakaupungissa, Pietarsaareissa tai Kajaanissa?

Afroditeen palvojat

Vuosia sitten suomeksi lanseerattiin vanha kreikkalainen pesusienenkalaistajien työlaulu, jonka kertosaie »daa-dirlandaa» jäi monien mieleen. Laulun suomalaisissa sanoissa mies puhuttelee naista, jolla on Venuksen muodot. Antiikin patsaista edukseen poiketen nainen ei ole kuitenkaan marmoria, vaan elävä. Hän kulkee Rhodoksen satamassa lanheet keinuen niin, että katukahvilassa istuvaa laulajaa rupeaa ouzo yskittämään. Laulun menestys oli taattu; siinä on mieleen jäävä melodia, Rhodos on kuulijoille tuttu eikä sanoitukseen ole täysin vailla ansioita. Siinä ei väheksytä kuulijaa, vaan oletetaan olympo-

lainen jumalisto tutuksi samalla, kun päästään hyvinkin eroottisiin tunnelmiin. Mies seuraa naista, Afrodite saa vallan ja se tuntuu luonnolliselta kuumassa ilmanalassa. Kaikesta päätöksestä laulu on kemiallisen puhtas: näin tässä vain kävi, ja mitä ilmeisimminkin huomenna on samalla paikalla jo aivan toinen mies. Laulaja on luultavasti turisti, mutta kuka nainen on? Turisti hänkin vai rhodoslainen? Ja jos jälkimmäinen, niin prostituoituko, pornee, mikä ei ole tavallista, vai muuten vain kevytmielinen nainen, joka ei ole ihan yleistä sekään?

Ristiretkien jälkeen

Tällä hetkellä maailmalle lietsottuun kristillisen ja islamilaisen kulttuurin konfliktiin Rhodos antaa paljon ymmärrettävää. Mahavien linnoituslaitteiden ympäröimä vanhakaupunki liittyy ristiretkiin. Siinä ilmeni kristillinen intohimo vapauttaa Pyhä maa islamilaisilta, ja Rhodos oli tärkeä etappi samoin kuin Kypros sekä moni muu Välimeren saari. Tietenkin taustalla olivat valtapoliittiset intressit lännen ja idän kirkkojen välillä sekä lännessä ylimääräisten aatelispoikien runsaus, joka oli elintason kohoamisen tuoma ongelma. Kaikki eivät voineet periä maata, osa lähetettiin ristiretkille. Jollei siellä sattunut kuolemaan musulmaanin sapeliin, niin ainakin pikkuveli oli poissa kotinurkista karkymästä ja ehkä rikastui orientissa.

Ortodoksit kutsuivat ristiretkeläisiä latinalaisiksi. Kyseessä oli hyvin romaaninen hanke, jolle lähdettiin ennen kaikkea Ranskasta,

Etualalla Kirjailija- ja kääntäjäkeskus, taustalla Rhodoksen kaupunki, vielä etäämmällä hämmöttää Turkin rannikko.

eteläisestä ja pohjoisesta, sekä Kaakkois-Englannista, joka sekini oli ranskankielinen Angleterre. Rhodoksen vanhakaupunki sisältää komeita arkkitehtonisia näkymiä. Aivan kaikkia paikkoja ei ole täytetty rihkamakokujuilla. Erityisen näyttävä on ylämäkeen kohoava Ritarien katu Hodos toon Hippotoon. (Olen hiljakkoin täyttänyt 60 vuotta, joten minulle olkoon jo sallittua translitteroida nimiä muinaiskreikkalaisittain.)

Vahvimmin latinalaisista ovat pysyneet italialaiset. Ristiretkien tauottua Rhodos kuului Venetsian alaisuuteen ja Turkin taas heikettyä uudestaan Italialle vuosina 1912–1947. Italian taito on täällä yhä varsin yleinen.

Tavallisin kielitaito on kuitenkin monen kielen solkkaaminen. Kaupustelijat tunnustavat suomalaisen aika hyvin, vaikka tietysti välillä harhaan iskevätkin. He saattavat puhua hollantilaiselle venäjää tai huutaa minun perääni: »Hallo Günther!» Jotakin täällä on pohjoismaisten asiakkaiden toiveista opittu. Kaupustelu ei ole järin tyrkyttävää. On oivallettu, että pohjoismaista ostajaa se ei houkuttele, vaan karkottaa hänet tykkänään pois kaupan lähetyviltä.

Maaseutu-Rhodoksen suuri poika

Seuraavana aamuna lähdän juhlaan tilaisuuteen. Kuljen kaupungin halki kravatti kaulassani, ja kuin taikauskusta saan olla aivan rauhassa. Kukaan ei tarjoa mitään eikä huuda perään. Nyt en ole turisti, vaan seudulla asuva ulkomaalainen, ihminen, joka liikkuu muissa asioissa eikä ostaisi matkamuistoja.

Linja-auto ajaa kiemurtavia teitä. Matalaa mäntyä kasvavat vuoret ja syvät rotkot ovat suurpiirteisiä – kuin Tunturi-Lapissa. Lopulta tulemme Monolithoon kyläkoululle. Vahvistimastari kiskoo valkioristilippua salkoon, talonmies tuskailee käymälän avainten kanssa.

Tilaisuudessa kerrotaan jo edesmenneestä kirjailijasta nimeltä **Nikos Kasdaglis** (1928–2009). Keppiin tukeutuva ikätoveri muistelee Kasdagliin olleen loistavaa italiaa puhuva herra, jossa oli suurmiehen piirteitä: hän

Antiikin ajan stadion kelpaa juoksemiseen nykyäänkin.

Kuljen kaupungin halki kravatti kaulassani, ja kuin taikauskusta saan olla aivan rauhassa.

oli taitava purjehtija, kestävä uimari ja rämpäinen vuorikiipeilijä, joka usein makasi sairaalassa putoiltuaan rotkoihin. Kasdaglis oli rohkea myös poliittisesti. Hän oli sisällissodan punaisia, joka 1950-luvun alussa virui Makroneesoon pahamaineisella keskitysleirisaarella Attikan niemimaan edustalla.

Katselen Kasdagliin kirjoista koottua näyttelyä. Siihen sisältyy käännöksiä useille kielille sekä yhteenvetoja kirjojen kuvituksista. Kuvituksissa on konepistoolimiehiä hiipimässä, kaunis opettajatar liitutaulun äärellä, mastoon kiipeävä jäntevä matruusi, uhkeita alastomia naisia ja pitkiä mielenosoituskulkueita. Niissä kuvataan sitä maailmaa, joka tällä hetkellä ei ole valtajulkisuudessa juuri esillä. Suomessa sitä löytyisi jostakin Kiilan

taiteesta ja jatkosodan ajan maanalaisuuden vahamonisteista ja linoleumitöistä.

Nyt ollaan perustamassa nuorille suunnattua Kasdagliin nimeä kantavaa kirjallisuuspalkintoa. Antiikin ajan sanonta kuuluu: »Hic Rhodus, hic salta!» »Tässä on Rhodos, hyppää tässä!» Näin letkautettiin kerskurille, joka muualla kehui loikanneensa Rhodoksen saarella ihmeellisen hypyn. Taitojen ja valmiuksien tulisi olla yleispäteviä eikä paikkaan sidottuja. Tämän yleispätevyyden Kasdaglis on vakuuttavasti osoittanut: hänen kirjoituksensa ovat sisällöltään kansainvälisiä ja muodoltaan alueellisia.

Vielä käymme Kasdagliin kotitalossa. Se on kaunis rakennus merelle antavalla rinteellä. Omaiset tarjoavat vihannespiirakoita, pikkuleipiä, mehua ja pontikkaa. Tämäkin on erikoista. Usein olen maailmalla havainnut, että suurmiesten jälkeläiset saattavat olla aika hankalaa väkeä, mutta näiden seurassa on mukavaa. Tuntuu hyvin oikeudenmukaiselta, että kaiken kokenut Kasdaglis saattoi viettää vanhuuden päivänsä tässä leppoisassa maisemassa. ▴

Yleisradio

-
50	Yleisradion <i>Sininen laulu</i>	60	Televisioteatteri – klassikoita, draamaa ja todellisuutta jokaiseen olohuoneeseen!
52	Britannia luottaa yhä BBC:hen	62	Suomalaista kuunnelmaa hahmottamassa
55	Hollannissa budjettirahoitus johti leikkauksiin		
56	Elokuvan elinehto		
59	Kun radiossa soi jazz		

YLEISRADION SININEN LAULU

Olisiko mahdollista ajatella Yleisradiota kulttuuri-instituutiona, ettei Suomessa käy kuin Islannissa, Kanadassa, Unkarissa tai Hollannissa?

VANHA KAIPAA VÄLILLÄ remonttia toimiakseen seuraavat vuosikymmenet. Julkinen yleisradiolaitos on digitaalimyllerryksessä muun median tapaan. Käännekohdassa pitäisi arvioida Yleisradiota kulttuuri-instituutiona, kun puoluepolitiikat laskevat, miten julkilausumat ja kannanotot menevät läpi eri kanavilla. Lyhytnäköiset rahoitusratkaisut kostaavat pian. Maailmalla riittää varoittavia esimerkkejä.

REYKJAVIKISSA TURISTI EI voi olla huomaimatta valtavaa lasirakennusta. Se on Harpa, Islannin musiikki- ja kulttuuritalo. Siellä toimivat maan sinfoniaorkesteri ja ooppera. Harpan rinnalla Helsingin musiikkitalokin kalpenee.

Harpa on 2000-luvun alun hullean kasinotalouden jäämistöä kuuluen jollain tavoin onnistuneiden hankkeiden osastoon. Epäonnistuneita monumentteja Islannista löytyy sitäkin enemmän, kuten rahojen loppumisen takia kesken jääneitä pilvenpiirtäjiä ja valtava tyhjä Bauhaus-halli. Ehkä niille joku keksii joskus käyttöä?

Pankkiirien kuplatalouden pullistuessa Reykjavikin yliopistossa järjestettiin ulkomalaisille kurseja, joilla opetettiin, miten maan talousihme toimi. Kurssit lopetettiin loka-kuun 2008 talousromahduksen jälkeen, kun Landsbankinn-, Kaupthing- ja Glitnir-pankit kansallistettiin velkoineen. Nyt islantilaiset maksavat niiden velkoja, joita riittää. Rötös-herroja laitetaan kuriin. Kasinotalousajan pääministeri **Geir Haarde** on ollut kuultavana erityistuomioistuimessa *Landsdómurissa*. KASINOTALOUDEN KIIHKOSSA MAAN ylimässä johdossa syntyi nerokas idea: Islannin julkinen radio ja televisio Ríkisútvarpið (RÚV)

muutettiin osakeyhtiöksi, rahoitus siirrettiin valtion budjettiin ja televisiolupa lopetettiin. Rahojen budjetista piti olla korvamerkittyjä ja näin piti taata julkisen palvelun toiminta pienessä ja harvaan asutussa maassa. Laki astui voimaan vuoden 2009 alussa. Se oli oikeistolaisen Haarden hallituksen viimeisiä lakeja. Ehkä ajateltiin pankkibisneksen tuottavan loputtomasti niin hyvin, että pienen Islannin RUV kustannetaan ohimennen sen tuotoilla.

Seuraavissa vaaleissa Haarden itsenäisyyspuolue kärsi murskatappion saaden vain 16 paikkaa parlamenttiin. Islantiin tuli vasemmistohallitus.

Se joutuu nyt pohtimaan, mitä tehdä radioyhtiö RUV:lle, joka on syvässä kriisissä. Yli kolmestasadasta työntekijästä viisikymmentä on irtisanottu. Jäljelle jääneiden palkkoja on alennettu. Radio-ohjelmien sekä kotimaisten tv-ohjelmien määrää on vähennetty. Suttuinen televisiokuva lepattaa, sillä rahat eivät riitä digitalisointiin. Ei lupaa hyvää Islannin perinteiselle musiikki- ja elokuva-alalle.

Kuinkas siinä näin kävi? RUV:n rahojenhan piti olla korvamerkittynä valtion budjetissa.

Kuplatalouden nousuhumassa ei osattu ennakoita huonoja aikoja. Kolmen suuren pankin velkojen kaatumisen valtion eli ve-

Aina on löytynyt poliitikkoja, jotka pyrkivät käyttämään budjettirahoitusta oman, puolueen tai taustalla olevan yritysryppään edun ajamiseen.

Islannin musiikki- ja kulttuuritalo Harpa on hullean kasinotalouden jäämistöä. Siellä toimivat sinfoniaorkesteri ja ooppera. Maan radio- ja televisio-toiminta on sen sijaan kriisissä.

ronmaksajien maksettavaksi räjäytti Islannin kansantalouden. Ulkomaanvelka on nykyään 200 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Isotkaan korvamerkit eivät auta, kun äärimmilleen kiristettyjen veronmaksajien rahat menevät pankkivelkojen maksuun. Poliitikot tekevät arvovalintoja ja priorisoivat valtion menoja. He toimivat kuin suomalaiset kunnallispolitiikat kuntataloutta kiristettäessä. Aina löytyy valtuustosta joku, jonka mielestä kulttuurista ja taiteesta voidaan leikata, kunhan liikenne ja terveydenhuolto pelaavat.

ISLANTIA VOISI PITÄÄ sijaintinsa takia erityistapauksena, mutta sitä se ei ole. Hyvin samantapainen on toistunut Kanadassa, Hollannissa ja Unkarissa, missä hyvässä uskossa julkinen radiolaitos siirrettiin budjettirahoitukseksi.

Sitä ei ole missään saatu toimimaan. Hyvinä aikoina rahaa on toisinaan riittänyt, mutta aina löytyy poliitikkoja, jotka vaativat rahoituksen vastineeksi lähetyksia puolueen julkilausumille ja ehdokkaille. Kulttuuriset

arvot ovat tämän sarjan poliitikoille käsittämätöntä tuhlausta.

Pahin tilanne on Unkarissa. Laajaa kohua herättänyt medialaki ei ole ainoa ongelma, sillä viime heinäkuussa 550 työntekijää sai potkut Magyar radiosta ja televisiosta. Euroopan journalistiliiton EFT:n puheenjohtaja **Arne König** totesi, että Unkarin viranomaiset ovat haluttomia ja kykenemättömiä takaamaan yleisen edun edellyttämää julkisen yleisradiolaitoksen rahoitusta. *The Economist* -lehti kutsui operaatiota poliittiseksi puhdistukseksi maassa, joka oli EU:n puheenjohtaja 2011 alkupuoliskon.

Julkisen radion rahoituskriisit, irtisanomiset ja palkkojen alennukset etenkin vaikeina aikoina ovat tuttuja myös Hollannissa ja Kanadassa. Ei ole ollut apua »korvamerkityistä rahoista» tai erillisistä rahastoista, joiden muka pitäisi taata julkisen radion riippumattomuus maksajasta eli valtiosta. Aina on löytynyt poliitikkoja, jotka keksivät, miten käyttää budjettirahoitusta oman, puolueen tai taustalla olevan yritysryppään edun ajamiseksi.

Lupamaksurahoituksen keksijämaassa Englannissa kukaan ei vakavissaan edes esitä BBC:n budjettirahoitusta. Se olisi liberaalisessa traditiossa kulttuurin ja ideologian alistamista valtion holhoukseen. Siksi BBC:llä on oltava oma rahoituslähde.

PERINTEINEN TELEVISIOLUPA JULKISEN radiolaitoksen rahoitusmuotona on tulossa tiensä päähän. Sille on digimaailmassa käymässä kuin radioluvalle. Se lopetettiin 1970-luvulla, kun radioita alkoi olla kaikkialla ja televisiolupien tuotto riitti Yleisradiolle. Nyt televisiolähetyksiä voi vastaanottaa tietokoneella ja matkapuhelimen kokoisilla multimedialaitteilla.

Julkisen radiolaitoksen rahoitus on turvattu digimyllerryksessä. Olisiko mahdollista

Syrjäytyvät ihmiset jäisivät Ylen aseman heikentyessä entistä enemmän BB-talojen sun muiden tositelevisioiden maailmaan.

ajatella Yleisradiota kulttuuri-instituutiona, ettei käy kuin Islannissa, Kanadassa, Unkarissa tai Hollannissa?

Menetetään paljon, jos tällaista erikoista laitosta arvioidaan vain pankkimaailman tai politiikan näkökulmasta. Suomen viestintämaisema olisi kulttuurisesti nykyistä kapeampi ja mitättömämpi ilman Yleisradiota, tai jos sitä merkittävästi heikennettäisiin.

Mistä johtuu, että nimenomaan Yleisradio tuotti **Peter von Baghin Sinisen laulun** kaltaisen monumentaalisen taideoksen? Eikä *Sininen laulu* ole läheskään ainoa Ylen kulttuuriteko. Radio on musiikki-ihmisille elintärkeä media. Soittolistat ovat pahinta, mitä mainosradiot ovat tuoneet Suomeen. Yleisradiota kautta tarjolla on musiikkia, joka ei pääse mainosradioiden soittolistoilta.

Kulttuurinen monimuotoisuus, mainoksettomuus ja merkittävät taideproduktiot ovat olleet mahdollisia, koska Yleisradiolla on riippumaton rahoitusperusta. Tv-lupamaksun ansiosta poliitikkojen ja markkina-voiman holhous on jäänyt vähäisemmäksi kuin lyhytnäköisesti budjettirahoitukseen siirtyneissä maissa.

SEURATTUANI VUOSIA ERI maiden yrityksiä selvittä julkisen radiolaitoksen rahoitusongelmista digimaailmassa olen vähitellen kallistunut talouskohtaisen mediamaksun kannalle. Sellaisesta olisi enemmän hyötyä kuin haittaa. Maksu-tv kortteineen ei toimi julkisen yleisradiolaitoksen rahoituksena. Mainontaa Ylelle ei sallita, koska nettiaikana yksityiset mediatilat kärsivät levikkien ja mainostulojen laskusta, ja mainoksettomuus on Ylelle myös etu.

Kun pinnaaminen vähenisi, mediamaksu olisi edullisempi kuin nykyinen tv-maksu. Sen suurin vika on kalleus. Toki Ylen tv-maksu on silti halpa verrattuna yksityisiin maksu-tv-kanaviin.

Tv-maksun suuruudesta päättävien hyväntuloisten poliitikkojen ja virkamiesten on vaikea käsittää, että köyhyys on Suomessa täyttä totta. Pienituloiselle pätkätyöläiselle tai sosiaaliturvan varassa elävälle 250 euroa

Islannissa isotkaan korvamerkit eivät yleisradiotointaa auta, kun äärimmilleen kiristettyjen veronmaksajien rahat menevät pankkivelkojen maksuun.

vuodessa on valtava summa rahaa, ja näiden ihmisten määrä kasvaa.

Mediamaksun tasaveroluonnetta olisi helppo pehmentää. Britanniassa yli 75-vuotiaat on vapautettu lupamaksusta ja näkövammaiset saavat 50% alennuksen. Alennusta voivat hakea myös yli 60-vuotiaat ja vammaiset. Suomessa lisäksi joukkoon opiskelijat, joiden talous on eläkeläisiäkin tiukemmalla. Tietotekniikan avulla alennukset ovat toteutettavissa, jos halutaan.

Ylen aseman heikentäminen ei voi olla vasemmistolle yhdentekevää. Se merkitsisi kaupallisten tv-kanavien ja soittolistaradioiden vahvistumista. Kulttuurinen monimuotoisuus ja kotimaisen elokuvan sekä musiikin asema heikkenisivät. Syrjäytyvät ihmiset jäisivät entistä enemmän BB-talojen sun muiden tositelevisioiden maailmaan.

Suomessa on moneen kertaan huomattu, että taloustaantumien ja lamojen aikana teatterit täyttyvät. Olisinpa valmis väittämään, että myös hyvälle radiolle ja televisiolle on silloin sosiaalinen tilaus – jos on tarjontaa. ▽

BRITANNIA LUOTTAA YHÄ BBC:HEN

Isossa-Britanniassa ovat esillä samat teemat kuin suomalaisessakin yleisradiokeskustelussa. Budjettirahoitukseen siellä suhtaudutaan kuitenkin Suomea kielteisemmin, eikä BBC:n hallintomallinkaan muuttamiseen ole paineita.

HANNU NIEMINEN, 59, on Helsingin yliopiston viestinnän professori ja oppiaineen vastuhenkilö. Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluvat median ja demokratian välinen suhde, julkisuutta koskeva tutkimus ja mediapolitiikka, median oikeudellinen ja eettinen säättely.

Nieminen on väitellyt Lontoossa Westminsterin yliopistossa ja tuntee Britannian viestintäpolitiikkaa. Suomalaisessa keskustelussa viitataan usein kaikkien tunteman BBC:n (British Broadcasting Corporation) tekemisiin ja tulevaisuudennäkymiin. Kulttuurivihkot kysyi Niemiseltä, onko brittien viestintäpolitiikassa opittavaa suomalaisille.

Kerropa vähän yhteyksistäsi Englantiin. Väittelit aikoinaan University of Westminsterissä.

Olin Westminsterin yliopistossa jatko-opiskelijana 1992–1996 ja väittelin silloisessa Centre for Communication and Information Studies -tutkimuslaitoksessa keväällä 1996. Sen jälkeen olen vierailut Englannissa lähes vuosittain eri opetus- ja tutkimushankkeiden merkeissä, useimmiten Westminsterin yliopistossa mutta muissakin, viimeksi Exeterin ja Oxfordin yliopistoissa. Väitöskirjani käsiteli kansallisen julkisuuden kehitystä Englannissa, ja vertailin siinä **Jürgen Habermasin** ja **Raymond Williamsin** tulkintoja

historiasta, joten perahdyin sen yhteydessä myös jonkin verran brittiläiseen mediajärjestelmään.

BBC:n Royal Charter säädettiin 1926. BBC on maailman vanhimpia ja esikuva-na monille muille julkisille yleisradioyhtiöille. Mistä tämä esikuvallisuus johtuu? Ei siis ajatella vain korkeakulttuuria, vaan myös journalistista kulttuuria.

BBC:n vaikutusta voidaan jäljittää ainakin kahteen suuntaan. Ensimmäinen liittyy BBC:n asemaan tienraivaajana. BBC syntyi ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä erityislaatuudessa vaiheessa. Se oli perustamisensa aikaan Euroopan ensimmäinen var-

sinainen kansallinen yleisradioyhtiö. Siihen aikaan ei vain Englannissa, vaan monissa muissakin Euroopan maissa vallitsi jännittynyt sisäpoliittinen tilanne: taloudellinen ja sosiaalinen tyytymättömyys kanavoitui toisaalta voimakkaasti radikaalin vasemmiston suuntaan, toisaalla äärioikeisto oli vahvistumassa. BBC:n yhteiskunnallisena tilauksesta oli tilanteen rauhoittaminen, kansallisen yhtenäisyyden rakentaminen. Edellytyksenä oli sen asettuminen ohjelmatoiminnassaan päivänpolitiikan ulko- tai lämpöpuolelle ja vetoaminen eräänlaiseen idealisoituun kansalliseen kulttuuriin, joka oli aluksi varsin yläluokkaista. Vasta toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen alettiin BBC:ssäkin hyväksyä ohjelmistoon populaarikulttuurin aineksia, aluksi varsin varovasti mutta vähitellen laajemminkin. Toinen seikka koskee BBC:n journalistista laatua. Kun BBC:n uutistoiminta pyrki alusta lähtien pysyttämään välittömien poliittisten ja taloudellisten intressiritiriitojen ulkopuolella, sen ympärille kehittyi jo varhain vankka riippumattoman journalismin ammatillinen kulttuuri. Se on toiminut luotettavan uutisvälityksen esikuvana globaalistikin jo vuosikymmeniä. Sitä kohtaan on myös esitetty kasvavaa kritiikkiä, erityisesti kolmannen maailman maista: brittiläisiin uutiskriteereihin ja ammatillisiin koodeihin perustuva näkökulma ei välttämättä sovellu suoraan esimerkiksi Afrikan ja Aasian maiden uutisvälitykseen.

BBC:n maine on säilynyt

Internet syö yleisöä ja mainostajia yksityisiltä tv- ja radiokanavilta sekä lehdistä. Miten tämä näkyy brittiläisessä keskustelussa? Mitkä ovat BBC:n suurimmat ongelmat ja tulevaisuudennäkymät tämän hetken brittiläisen keskustelun valossa?

Itse yhtiön kannalta suurimmat ongelmat koskevat yhtäältä sen rajallisia taloudellisia voimavaroja, jotka perustuvat hallituksen määrittämään lupamaksuun, ja toi-

Budjettirahoitusta ei Britanniassa näytä kannattavan kukaan.

Kaupallisen median tavoitteena on, että yleisradioyhtiöiden online-palvelut saisivat rajoittua vain radio- ja televisio-ohjelmistoa koskeviin ohjelmatietoihin.

saalta voimistuvaa kilpailua kaupallisten yhtiöiden taholta. Kaupallisten kilpailijoiden erityisenä huolena on ollut BBC:n vahvan panostus online-palveluihin, joissa yhtiöllä on nähty olevan markkinoita vääristävää vaikutusta. BBC:n vastauksena arvosteluun on ollut voimavarojen uudelleen suuntaaminen. Yhtiö on ilmoittanut vähentävänsä online-palvelujen määrärahoja 25 prosentilla vuoteen 2013 mennessä. Lisäksi BBC:n maailmanlaajuisten World Service -palvelujen määrärahoja supistetaan 16 prosenttia, mikä merkitsee muun muassa sen Venäjälle, Intiaan ja Kiinaan sekä portugalkieliseen Afrikkaan suunnattujen lähetysten lopettamista. BBC:n pääjohtaja **Mark Thompsonin** mukaan säästytävät voimavarat käytetään yhtiön muun televisio- ja radiotoiminnan kehittämiseen.

Ainakin perinteisten BBC:n yleisöjen huolena on puolestaan se, miten yhtiön ohjelmiston ja muiden palvelujen laadun käy kovenevassa kilpailussa kaupallisten toimijoiden kanssa. Myös poliittinen paine yhtiötä kohtaan konservatiivihallituksen olloissa on kasvanut. BBC on viime vuosina ollut arvostelun kohteena sekä uutistoiminnan osalta että viihdeohjelmien laadun ja valtavien palkkioiden vuoksi. Uutistoimittajat kertovat poliittisesta painostuksesta, joskaan tilanne ei ainakaan tällä hetkellä ole yhtä tuhkala kuin 2000-luvun puolivälissä. Silloin BBC:n senaikaisen pääjohtajan **Greg Dyken** ja toimittaja **Andrew Gilliganin** oli erottava yhtiöstä, kun Gilligan oli paljastanut Blairin hallituksen valehdelleen suurelle yleisölle vuoden 2003 Irakin sodan valmisteluisa. Kohu BBC:n palkkioista viihdemailman tähdille nousi, kun vuonna 2006 BBC:n kerrottiin maksaneen ristiriitaista kuuluisuutta nauttivalle **Jonathan Rossille** kolmivuotisesta sopimuksesta yhteensä 18 miljoonaa puntaa. Huolimatta arvostelusta yhtiö on kyennyt säilyttämään hyvin sekä maineensa

että katsojaosuutensa. Vuonna 2010 BBC:n osuus katsojista oli 32,90 prosenttia, kun sen pääkilpailijan ITV:n osuus oli 22,86. Vuonna 2001 osuudet olivat 38,13 (BBC) ja 26,96 (ITV), joten vaikka molempien suhteellinen osuus on laskenut, on niiden keskinäinen suhde pysynyt samana.

Mitä eroa ja yhteistä on Britanniassa BBC:stä ja Suomessa Yleisradiosta käytävässä keskustelussa? Onko budjettirahoitusta pidetty Britanniassa vakavasti otettavana vaihtoehtona? BBC:tä moititaan joskus korkeakulttuuriseksi, mutta sillähän on myös viihdettä ja populaarikulttuuria. Miten suhtaudut ajatukseen, että Yle ei saisi lähettää viihdeohjelmia, vaan ne pitäisi antaa kaupallisille kanaville?

BBC:stä käytävässä keskustelussa ovat esillä periaatteessa samanlaiset aiheet kuin Yleisradiotakin koskevassa. Yksi teema koskee lupamaksua, joka on jatkuvan keskustelun kohteena. Kuitenkaan lupamaksulle ei ole Britanniassa esitetty mitään selvää vaihtoehtoa. Budjettirahoitusta ei siellä näytä kannattavan kukaan. Myös mainosrahoitusta pidetään ongelmallisena, samoin tilauspohjaista rahoitusta. Lupamaksun jättää Britanniassa maksamatta noin 5 prosenttia kotitalouksista – luku on pysynyt pitkään vakiona, eikä osuus ole kasvanut internetin yleistymisen myötä peloista huolimatta. Lupamaksut kerätään Britanniassa samalla tavoin kuin Suomessa: kerätyt rahat kootaan erityiseen kulttuuriministeriön alaiseen rahastoon, josta ne on tuloutettu perinteisesti kokonaan BBC:lle. Esillä on ollut myös vaihtoehto, että lupamaksuja käytettäisiin myös muun kuin BBC:n ohjelmatuotannon tarkoituksiin, mutta tästä on ainakin toistaiseksi luovuttu.

Yhtenä lupamaksukritiikin ponttimena on ollut BBC:n tuhlailevaksi moitittu rahankäyttö. Edellä viittasin jo kritiikkiin viihdeohjelmia kohtaan. Kilpailu suosituista juontajista veti BBC:n mukaansa 2000-luvun lopulla, ja

julkisen arvostelun lopputuloksena oli muun muassa se, että Jonathan Rossin sopimusta ei enää vuonna 2010 uusittu ja BBC ilmoitti muutenkin luopuvansa huippujuontajien vaatimista palkkioista. Samalla myös BBC:n johtajien palkkoja ja etuuksia supistettiin.

Toinen teema, joka Britanniassa on ollut voimakkaasti esillä ja johon jo edellä olen viittänyt, koskee BBC:n panostusta internet-palveluihin. BBC:n sivustot ovat vuosien mittaan paisuneet ja rönsyilleet, ja erityisesti sanomalehtiteollisuus on käynyt niistä kärkeväkin keskustelua. Kaupallisen median tavoitteena on, että yleisradioyhtiöiden online-palvelut saisivat rajoittua vain radio- ja televisio-ohjelmistoa koskeviin ohjelmatoihin, eivätkä yleisradioyhtiöt saisi tuottaa verkkoon mitään uutta, radio- ja televisio-ohjelmistosta riippumatonta sisältöä. Tätä koskevaa keskustelua on Suomessakin käyty, mutta enemmän kulussien takana – Yleisradion resurssit omaan online-tuotantoon ovat toki paljon rajallisemmat kuin BBC:n.

Kolmas aihe, jota Suomessakin erityisesti kaupalliset toimijat pitävät esillä, koskee yleisradioyhtiöiden julkisen palvelun määritelmää ja sen laajuutta. Viime vuosina erityisesti **James Murdoch**, muun muassa *The Times* -lehden ja Sky-televisiokanavan omistavan News International -yhtiön toimitusjohtaja ja **Rupert Murdochin** poika, on vaatinut voimakkaasti, että BBC:n tulisi keskittyä vain radion ja television uutistoimintaan ja muuhun kaupallisesti kannattamattomaan ohjelmatoimintaan ja jättää kaikki viihde-, urheilu- ja muu kaupallisesti kannattava ohjelmatuotanto sekä online-palvelut kaupallisille yrittäjille. Samalla hän on hyökännyt voimakkaasti BBC:n nykyistä hallintomallia kohtaan, koska se ei hänen mukaansa takaa yhtiöstä riippumatonta ulkopuolista valvontaa. Samanlaisia äänenpainoja kuulee myös Suomessa Yleisradiota koskien, vaikka ei ainakaan vielä samalla volyyymilla.

Yleisradioyhtiöt yhä korvaamattomia

Täysin kaupallinen radio- ja tv-laitos ei ole missään saanut varauksetonta kannatusta. Yhdysvalloissa julkinen radio- ja televisio toiminta ikään kuin kaatui yliopistojen hoidettavaksi, kun valtio ei

Hannu Nieminen tuntee hyvin englantilaista julkisuutta, josta hän on myös väitellyt.

perustanut yleisradioyhtiötä. Miten näet julkisomisteisen yleisradiolaitoksen taroituksen nykyaikana?

Julkisen palvelun yleisradioyhtiöt ovat yhä tänäänkin korvaamattomia ainakin kolmessa suhteessa: silloin kun ne toteuttavat poliittisista ja taloudellisista vallankäyttäjistä riippumattoman tiedonvälityksen tehtäviä; kun ne tarjoavat sellaista korkeatasoista kulttuuri- ja viihdeohjelmistoa, jota kaupalliset toimijat eivät tarjoa; ja kun ne palvelevat sellaisia sosiaalisia ja kulttuurisia yleisryhmiä, joita muut mediat eivät palvele. Vaikka nämä kriteerit eivät suinkaan aina täyty, ja vaikka niiden toteuttamistavat vaihtelevat eri maissa suurestikin toisistaan, muodostavat julkisen palvelun yleisradioyhtiöt Euroopassa edelleen välttämättömän vastapainon yhä vahvistuneelle kaupalliselle medialle.

Toisaalta valtiollinen monopoli on luonnoton tilanne. Eikö voida sanoa, että BBC piristyi, kun kaupallinen tv-kanava ITV perustettiin 1954? Heitän ajatuksen, että vastuullista ja laadukasta journalismia on tuotettu oloissa, joissa kaupallinen ja julkinen sektori kilpailevat kohtuullisen tasapainoisesti. Jomankumman liiallinen vahvistuminen johtaa epäterveisiin ilmiöihin. Miten kommentoit ajatusta?

On muistettava, että Britanniassa myös ITV luetaan julkisen palvelun televisioyhtiöksi. Sille on asetettu hallituksen myöntämässä toimiluvassa tiettyjä uutistoimintaan ja kulttuuriohjelmistoon liittyviä velvoitteita, joiden perusteella sen määritellään toteutettavan julkista palvelua 100-prosenttisesta

Julkisen palvelun yleisradioyhtiöt muodostavat Euroopassa edelleen välttämättömän vastapainon yhä vahvistuneelle kaupalliselle medialle.

mainosrahoitteisuudesta huolimatta. Siten BBC:n televisio toiminnan kilpailu kaupallisten toimijoiden kanssa on alusta alkaen ollut säänneltyä. Tämä on ehkä turvannut myös osaltaan brittiläisen televisiomaiseman korkeaa laatua. Toisaalta puhdas kaupallisuuskään ei merkitse välttämättä huonoa laatua: brittiläisen sanomalehdistön esimerkki osoittaa, että korkeatasoista journalismia voi kehittyä myös markkinaehtoiselta pohjalta, kuten *The Guardian* ja *The Independent* osoittavat. Samaan aikaan viimeaikaiset tapahtumat Britanniassa osoittavat tietysti myös aivan päinvastaista: *News of the World* -lehden ja muiden News Corporationin julkaisujen tapaukset ovat osoittaneet, että koventunut kaupallinen kilpailu voi johtaa journalismissa totaaliseen moraaliseen ja poliittiseen korruptioon.

Uuden hallituksemme ohjelmassa »selvitetään» Yleisradion rahoitusta ja tulevaisuutta. Mitä sanoisit ministereille brittiläisen keskustelun perusteella?

Brittiläisen keskustelun pohjalta on vaikeaa antaa mitään ohjeita Suomen tilanteeseen, maiden olosuhteet poikkeavat toisistaan niin suuresti. Kahta asiaa voisi kuitenkin Suomessakin pohtia: ensiksi, mistä mahtaa johtua brittiläisessä keskustelussa esiintyvä selvä vastahakoisuus yleisradio toiminnan budjettirahoitusta kohtaan, kun sitä Suomessa samaan aikaan ajetaan vakavissaan? Toiseksi, brittikeskustelussa ollaan yleisesti ottaen tyytyväisiä BBC:n nykyiseen hallintomalliin, eikä sen muuttamiseksi ole ainakaan välittömiä poliittisia paineita. Ehkä tästäkin voisi ottaa Suomessa opiksi. ▀

Hollannissa budjettirahoitus johti leikkauksiin

Kaiken piti mennä hyvin, mutta kuinkas sitten kävikään? Hollannissa siirryttiin julkisen yleisradion NPO:n budjettirahoitukseen vuonna 2000.

»Julkisen radion on oltava itsenäinen», painottaa kansanedustaja Jasper van Dijk.

JO VUONNA 2002 Hollannin keskusta-oikeistolainen hallitus leikkasi Yleisradio-yhtiö NPO:n rahoitusta 30 miljoonaa euroa. Seuraava hallitus vuonna 2003 leikkasi 80 miljoonaa lisää. Kesällä 2011 kriisi syveni, kun budjettia taas leikattiin ja 250 työntekijää joutui irtisanottavien listalle. Jäljelle jääneiden palkkoja leikattiin.

Hollannin radion työntekijät arvioivat, että julkisen radion budjettia on vuosien varrella leikattu 200 miljoonaa euroa.

Hollannin sosialistipuolueen kansanedustaja **Jasper van Dijk** kertoo, että puolue oli tukemassa budjettirahoitusta. Nyt hän varoittaa hätköidyistä ratkaisuksista ja kehottaa käymään kunnollisen kansalaiskeskustelun. Hollannissa kaikki merkittävät yksityiset kanavat ovat ulkomaalaisomistuksessa, jolloin kansallinen radiolaitoksen kulttuurinen merkitys on korostunut.

»Julkinen yleisradio on tärkeä. Yksityiset kanavat eivät korvaa sitä, mutta yhdellä ehdolla: julkisen radion on oltava itsenäinen. Se ei saa olla valtion toiminto, mutta valtio voi tukea sen toimintaa. Julkisen radion on voitava sanoa asioita puolueista ja poliitikoista riippumatta.»

»Riippumattomuus turvattava lailla»

»Tärkeintä on yleisön luottamus uutis- ja ajankohtaisohjelmiin. Ne ovat julkisen radion ydinalue, jolle on turvattava riittävät resurssit», sanoo Jasper van Dijk.

»Kaupallinen radio ja televisio pyrkivät ensisijaisesti rahan tekoon, mutta en silti ole

»Julkisen radion on voitava sanoa asioita puolueista ja poliitikoista riippumatta.»

niitä vastaan. Myös yksityiset kanavat tuottavat ajoittain laatua. Hyvä julkinen palvelu täydentää niitä.»

»Tietenkin meilläkin käydään loputonta keskustelua, milloin palvelu on hyvä. Mielestäni uutis- ja ajankohtaisohjelmat Hollannissa ovat melko hyvin toimitettuja, mutta tässä on jatkuvan seurannan paikka. Tulee pyrkiä siihen, että lakisääteisesti varmistetaan tämän ydinalueen riippumattomuus.

»Ongelmia syntyy silloin, kun hallitus on julkista radiolaitosta vastaan. Silloin on vaara, että budjettirahoituksen avulla leikataan julkisen radion resursseja.»

»Tehkää mitä haluate, mutta miettikää ensin. Kannattaa käydä kunnollinen kansalaiskeskustelu ja säätää sitten laki, joka takaa julkisen radion riippumattomuuden.»

Jasper van Dijk, 40, on politologi ja dosentti. Hän mainitsee vielä, että viime vuosina valtio on budjetoinut Hollannin julkiselle NPO/NOS:lle 600–700 miljoonaa euroa vuodessa.

Yleisradion nykyisten palvelujen turvaamiseen tarvittaisiin noin 450 miljoonaa euroa vuodessa. Hollannin asukasluku ja bruttokansantuote ovat yli kolminkertaiset Suomeen verrattuna. ▽

ELOKUVAN ELINEHTO

Muu kuin kaupallinen elokuva ei pärjäisi Suomessa ilman Yleä. Tämänsuuntaisesti arvioivat kaikki kolme Kulttuurivihkojen kyselyyn vastannutta elokuva-alan ammattilaista. Muutenkin varsin yhdensuuntaisissa vastauksissa keskeiseksi uhkakuvaksi mainitaan Ylen ulkopuolisilta tilaaman ohjelmiston määrän vähentäminen.

JOUKO AALTONEN

Dokumenttielokuvien tekijä

1. Dokumenttielokuvan kannalta Yle on välttämättömyys: se on paitsi levityskanava myös rahoittaja. Yle on foorumi, joka on esittänyt laajasti suomalaista riippumatonta ja luovaa dokumenttielokuvaa. Ja juuri dokkarit ovat tärkeitä kansakunnan oman itseymmärryksen, historian kipupisteiden, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten ongelmien hahmottamisen kannalta. Tällaisen keskustelun ja ymmärryksen ylläpitäminen, kehittäminen ja haastaminen on nimenomaan julkisen palvelun televisiokanavan tehtävä, josta Ylen on syytä olla ylpeä. Tämän tietoinen alasajaminen murentaa koko Ylen legitimizeettiä julkisesti rahoitettuna kanavana. Kansainvälisestikin Ylen maineen yksi keskeinen kulmakivi on yhtiön maine dokumenttikanaavana. Nyt tämä maine on vaarassa kadota.

2. Yle on yksi kolmesta keskeisestä rahoittajasta elokuva-alalla, kaksi muuta ovat Suomen elokuvasäätiö ja Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus. Usein Ylen tuotantopäätös sysää tuotannon liikkeelle, ja elokuvasäätiö edellyttää, että tuettavalla

elokuvalla on tv-levitys. Viime keväänä Ylen Yhteistuotannot, joka vastaa ulkopuolisista hankinnoista, ilmoitti leikkaavansa omaa rahoitusosuuttaan uusista tuotannoista heti 40 prosenttia ja seuraavan kahden vuoden aikana 30 prosenttia. Lisäksi tilattavien elokuvien määrä romahtaa, koska Yle vähentää dokumenttielokuvan ohjelmapaikkoja ja purkaa varastojaan näyttämällä esittämättömiä ohjelmia ja uusintoja. Alalle nämä leikkaukset voivat olla kohtalokkaita. Dokumenttielokuva tekevät pienet tuotantoyhtiöt, jotka vitikkäästi kutsuvat itseään riippumattomiksi (independent). Tosiasiassa koko ala on Ylestä täysin riippuvainen. Tänä syksynä elokuva-ala alkaa hiljetä, ja se tuottamisen ammattitaito ja struktuuri, joka on kehittynyt vuosikymmenten myötä, rapautuu. Pahimmillaan siirrytään aikaan ennen 1990-luvun alkua, jolloin alalla toimi vain huijareita, idealisteja

»Mieleen tulee ajatus, että rahoitusotkun takana on pyrkimys murtaa Yleisradio ja parantaa kaupallisten kilpailijoiden toimintaedellytyksiä.»

— JOUKO AALTONEN

Kysymykset

1. Miten luonnehtisit Ylen merkitystä oman taiteenalasi näkökulmasta?
2. Millaisia ongelmia tai uhkakuvia Ylen toiminnassa tällä hetkellä on taiteenala-si kannalta? Miten tilannetta voitaisiin parantaa?
3. Mikä olisi toisin, jos Yleä ei olisi tai se olisi huomattavasti nykyistä heikompi?

Kysymykset toimitettiin noin 20 taiteilijalle ja muulle kulttuurivaikuttajalle. Muistutuksistaikin huolimatta vastaukset saatiin vain kolmelta.

ja amatöörejä. Pitkällä tähtäimellä Yle kuitenkin tarvitsee ympärilleen luovia, innovatiivisia tuottajia ja tekijöitä.

Jos Yle ei hoida kulttuurista ja yhteiskunnallista tehtäväänsä, se murentaa legitimizeettinsä. Miksi se silloin saisi kerätä lupamaksuja tai mediamaksua? Jos Yle sanoutuu irti suomalaisen kulttuurin ja taiteen tukemisesta, rahoitusjärjestelmää pitää muuttaa. Mediamaksusta voidaan ottaa päältä esimerkiksi 20 prosenttia, joka rahastoidaan ja josta jaetaan tukea itsenäisille tekijöille ja tuotantoyhtiöille. Tällainen järjestelmä toimii joissakin maissa varsin hyvin.

3. Jos Yleä ei olisi, ei olisi suomalaista kuistoistavaa dokumenttielokuvaa. Kaupalliset kanavat näyttävät kaikenlaista töhnää dokumenttielokuvan nimikkeellä, mutta eivät oikeasti ole vaihtoehtoja Yleisradiolle. Ruo-honjuuritaso toimijan vainoharhaiseen mieleen tulee väijäämättä ajatus, että koko rahoitusotku ei olekaan poliittista taitamattomuutta vaan tahallaan aiheutettu kriisi, jonka takana on pyrkimys murtaa Yleisradio ja parantaa kaupallisten kilpailijoiden toimintaedellytyksiä. Siksi käsittämätöntä tuo poliittinen suhmurointi on ollut. Mutta ajatushan on fiktiota, se ei kuulu meille dokumentintekijöille.

ALEKSI BARDY*Käsikirjoittaja ja tuottaja*

1. Yle on kotimaisen elokuvan merkittävä rahoittaja ja mahdollistaja. Dokumenttielokuvan, lyhytelokuvan ja pienempien yleisöjen pitkien fiktioelokuvien (karsastan nimitystä taide-elokuva, koska myös isojen yleisöjen elokuvat ovat taidetta) osalta Yleisradion merkitys on ollut ratkaiseva, koska muut televisiokanavat ovat olleet niiden saralla vähemmän aktiivisia.

Yle tuo yleisöille laajasti kotimaista elokuvaa ja parhaimmillaan voi tuoda myös ylittäviä ja epätodennäköisiä teoksia, kuten kulttuurilaitokselle on ominaista.

EU:n rahoitussäännösten takia vaikeita teoksia ei voi kokonaan rahoittaa julkisella tuella, esimerkiksi elokuvasäätiön tuella. Siksi Ylen osuus on suhteellisen pientä rahoitusosuuttaan merkittävämpi.

»Yletön tai heikolla Ylellä varustettu Suomi olisi paska maa.»

—ALEKSI BARDY

2. Yle on vähentänyt ulkopuolisilta yhtiöiltä tilattavan ohjelmiston (mukaan lukien elokuvat) määrää radikaalisti. Ylen tarkoituksena on käyttää omaa henkilökuntaa entistä enemmän. Ylellä onkin hyvää osaamista monella sektorilla, mutta silti suurin osa mielenkiintoisesta ja uudesta elokuva- ja televisio-ohjelmistosta on tuotettu talon ulkopuolella. Ylen omille ohjelmille ei saa ulkopuolista rahoitusta, mikä tarkoittaa myös sitä, että miljoonan rahoitusleikkauksella ohjelmiston laatu laskee 4–5 miljoonaa (luvat ovat todellisuudessa isompia).

Kansainvälisesti verrattavat yleisradioyhtiöt, kuten SVT tai BBC, ovat luopuneet esimerkiksi draaman tekemisestä itse. Syynä on

juuri luovuuden ja isojen organisaatioiden epäparisuus: tekijät hakeutuvat pieniin yksiköihin.

Ylen kannattaisi keskittyä omiin vahvuusalueisiinsa ja hankkia entistä isompi osa ohjelmistaan ulkopuolelta. Työpaikkojen näkökulmasta pitäisi olla sama, kohdistetaanko leikkaukset ostettuihin ohjelmiin vai omiin: ostettujen tapauksessa työtä häviää vapailta tuotantoyhtiöiltä, omien tapauksessa Ylen kuukausipalkkaisilta.

Toinen vaara on entistä tiukempi kanava-profilointi ja kohderyhmäajattelu, joka tekee Ylestä elokuvien ja ohjelmien ostajana entistä voimakkaammin kaupallisia muistuttavan toimijan. Minusta on hyvä, että Yle hankkii yleisönsä ja profiloii kanaviaan, mutta sen pitäisi jättää tilaa myös epätodennäköisille, antipopulääreille teoksille, joille muualla ei ole sijaa. Mainstreamkin tarvitsee avantgardea vastapainokseen, kehittyäkseen. Taide ei kehity ilman riskinottoa, uusi populaari syntyy marginaalista.

3. Kaupallinen elokuva kestäisi sen, mutta dokkareille ja epäkaupallisille elokuville Yle on ollut korvaamattoman arvokas. Yletön tai heikolla Ylellä varustettu Suomi olisi paska maa.

KANERVA CEDERSTRÖM*Elokuvantekijä, dokumenttielokuvan professori Taideteollisessa korkeakoulussa 2003–2010.*

1. Yleisradion TV1:n yhteistuotannoilla oli 1990-luvulla ratkaiseva merkitys vapaan dokumentaarisen elokuvan esiinmarssille Suomessa. Se tuki hyvin erilaisia tekijöitä ja tunnusti dokumentaarin osaksi elokuvataidetta maassamme. Sain itse varauksetonta tukea ja rohkaisua silloiselta Yhteistuotantojen johtajalta **Eila Werningiltä**, joka antoi vapaat kädet eikä puuttanut sisällöllisiin tai tyyllillisiin ratkaisuihin. Tällä kaudella nousi esiin lukuisia dokumentaarisen elokuvan

»Vaatimukset 'yleisöystävällisestä' ja muun muassa 'alle 45-vuotiaille suunnatusta' dokumentaarista elokuvasta kertovat valtavasta muutoksesta Ylen linjassa.»

—KANERVA CEDERSTRÖM

tekijöitä, joiden ansiosta suomalaisen dokumentaarisen elokuvan asema kansainvälisesti vakiintui.

2. Uhkakuvat ovat ne jo hyvin tunnetut: Yle säästää yhteistuotannoissa eli riippumattoman ulkopuolisen dokumentaarisen elokuvan asema on vaakalaudalla. Ulkopuolisten tuotantojen määrä pienenee, ja moni-ilmeisyys kärsii väistämättä. Uusien, nuorten ja/tai kokeilevien elokuvantekijöiden mahdollisuudet tällä alueella supistuvat. »Uusi Kino»-ohjelmapaikan elokuvien pituutta on lyhennetty. Paineet »main stream»-elokuvaan, poliittisesti korrektiin »dokkarituotantoon» kasvavat yhtiön sisällä. Kun Ylessä on nyt enää yksi »ovi» tälle ulkopuoliselle tuotannolle, vaikuttaa tämän portivartijan näkemys väistämättä tasoon ja sisältöön. Vaatimukset »yleisöystävällisestä», ja muun muassa »alle 45-vuotiaille suunnatusta», dokumentaarista elokuvasta kertovat valtavasta muutoksesta Ylen linjassa. Tilannetta voisi parantaa jakamalla vastuuta useammalle henkilölle, joilla on myös elokuvataiteellista sivistystä. Yle Teemalle olisi osoitettava oma dokumentaarisen elokuvan ohjelmapaikka ja sille rahoitus.

3. Se merkitsisi elokuvalla kovaa taistelua kaupallisten paineiden ja vaatimusten kurimuksessa, ja yksipuolisesti voittoatuottavan elokuvateollisuuden vahvistumista. ▶

Kun radiossa soi jazz

Säveltäjille ja muusikoille radio on media ylitse muun. Yleisradiolla on nykyään neljä valtakunnallista radiokanavaa. Yksityisiä radioita on kymmeniä, sekä paikallisia että valtakunnallisia.

YLI PUOLET RADIOIDEN ohjelmista on musiikkia, ja joillakin kanavilla on lähes yksinomaan musiikkia. Tilastojen mukaan kaupallisten radioiden musiikista 36 prosenttia oli vuonna 2010 kotimaista. Ylen valtakunnallisen radion musiikista kotimaista oli 39 prosenttia ja maakuntaradioiden musiikista 50 prosenttia.

Radio tekee säveltäjiä ja muusikkoja tunnetuksi. Toisia soittolistaradiot samalla työntävät unohdukseen.

Säveltäjä **Pekka Airaksinen**, 65, on pitkän uransa aikana kokenut monenmoista radiosaa. *Kulttuurivihkot* kysyi Airaksisen säveltäjäurasta ja mietteitä radiosta.

Kerroit taannoin Ylen haastattelussa aloittaneesi pianonsoiton 10-vuotiaana. Teini-iässä mukaan tuli jazz ja myöhemmin rock. Tuliko innostus ystävä- tai sukulaispiiristä, äänilevyistä vai esimerkiksi radiosta?

Pianonsoittoharrastus alkoi perhe- ja sukulaispiirin musiikkiharrastuksesta. Isä soitti pianoa, viulua ja haitaria, monet sedät soittivat ja yksi oli Porin kaupunginorkesterin kapellimestari. Jazz tuli ensin levyjen muodossa. Helsingissä myytiin **Benny Goodmanin** ja **Louis Armstrongin** levyjä. **Nat Hentofin** kirja *Jazzin Vaiheita* oli käännetty suomeksi ja luin sitä melko ahkerasti Elokuva *Jazz on a summer Day* (*Jazzin juhlaa*, **Bert Strenin** dokumentti vuodelta 1960 kuvaa Newportin jazz-juhlia 1958. toim. huom.) teki minusta jazz-uskovaisen. **Thelonious Monkin** teki suurimman vaikutuksen, mutta myös muut.

Radio alkoi olla tärkeä 50-luvun loppupuolella. **Miles Davisin**, **Nat Adderleyn**

ja **Charles Mingusin** kuulin ensi kertaa radiosta. Erityisen merkittävä radio oli tutustuttamaan nykymusiikkiin. Radio oli hyvin ajan tasalla ja **Stockhausenit** ja muut tulivat sitä kautta tutuksi. Koulussa oli valvutuneita musiikin harrastajia ja esim. jazz-musiikki-info tuli sitä kautta.

Olin alkanut tilata *Down Beat* ja *Orchestrer Journal* -lehtiä ehkä noin 1959 alkaen. Ystäväpiiriin kuului myös **Pekka Gronow**, joka seurasi aktiivisesti musiikkijulkaisuja ja oli perustanut Akateemisen Jazz-kerhon. Pekan kautta tutustuin ESP-levymerkkiin ja muihin mielenkiintoisiin jazz ja blues-levyihin. **Ilkka Lehtinen** oli luokkatoverini koulussa ja hän oli hyvin tietoinen pop-musiikista. Ilkka kertoi ensimmäisenä mm. **Jimi Hendrixistä** ja englantilaisista bändeistä. Jossain vaiheessa 60-luvulla lopetin radion kuuntelun.

Aloitit musiikkiurasi 1960-luvun lopulla. Silloin alkoi muuttua myös Yleisradio, joka oli vuosikymmeniä ollut hyvin konservatiivinen ja säilyttävä institutio Suomessa. Miten Yle suhtautui 1960-70-lukujen taitteen avantgardemusiikkiin, jonka tekemisessä olit mukana?

Televisio teki yhtyeestämme ohjelmaa 60-luvun loppupuolella, mutta radio ei muistaakseni ollut erityisen aktiivinen. **Otto Donner** perusti radion kokeellisen musiikin studion, ja olin siinä mukana ja osallistuin toimintaan. Sekin muuttui ajan myötä jähkemmäksi ja byrokraattiseksi.

Sinulla on pitkä julkaisuluettelo, muun muassa yli 60 julkaistua äänilevyä. Miten Yle on vuosien varrella suhtautunut tuotantoosi? Onko suhtautuminen muuttunut?

Pekka Airaksinen.

Jazz on a summer Day teki minusta jazz-uskovaisen.

Ylessä on yksi ohjelma, jossa musiikkiani soitetaan silloin tällöin. Soittolista-ajattelu ja genre-sidonnaisuus rajaa erilaisuuden tehokkaasti ulos.

Miten ulkomaiset radioyhtiöt esittävät musiikkiasi?

Kuulen silloin tällöin, että musiikkia on esitetty esimerkiksi Pariisissa tai New Yorkissa. Tietoa tulee sattumalta. Rojalteja ei ole näkynyt.

Jos ajattelet radiota ja Suomessa etenkin Yleä, niin mikä sen merkitys on säveltäjälle ja muusikolle?

Radio on tärkeä media. Se on varmaan vaikuttanut siihen, että moni tietää jotain minun tekemisistäni. ▴

Televisioteatteri

– KLASSIKOITA, DRAAMAA JA TODELLISUUTTA JOKAISEEN OLOHUONEESEEN!

Televisioteatteri syntyi sotien jälkeiseen Suomeen, uuden tiedotusvälineen vaatimuksesta tuottaa ohjelmavirtaa niille harvoille, jotka saattoivat sijoittaa rahaa vastaanottimeen. Televisiossa oli tulevaisuus, ja aluksi se oli mustavalkoinen.

TELEVISIO NÄHTIIN ALUSTA asti mahdollisuutena esittää kansalaisille korkealaatuista ja taiteellisesti kunnianhimoista yhteiskunnallista viihdettä. Televisioteatterin henkilökunta koostuikin tunnetuimmista näyttelijöistä ja eturivin kirjailijoista.

Tv-teatteriadaptatioita tehtiin sekä maailmankirjallisuuden ylittämättömistä klassikoista että taiteen eturintaman viimeisimmistä teksteistä. Yleisradion televisioteatterin taiteellisesti ja poliittisesti radikaali ohjelmapolitiikka sai aikaan välikysymyksiä eduskunnassa, yleisönosastokirjoituksia ja loputtomasti yleisöpalautetta. Samanaikaisesti uuden median sitominen edeltäneiden vuosisatojen taiteelliseen traditioon teki hallaa molemmille taiteenlajeille. Televisioteatteria tehtiin teatterin, ei teoksen ehdoilla. **Tuula Viitaniemen** siteeraamassa haastattelussa (*Antenni* 30/1967) **Timo Bergholm**, Ylen silloinen vastaava teatteripäällikkö, kritisoi Televisioteatterin sidonnaisuutta 1960-luvun uudesta näkökulmasta: »Tähän asti tv-teatteri on epätoivoisesti pyrkinyt toteuttamaan teatterin tyyliä televisiossa. — Televisio on ihan

eri väline kuin teatteri. Sen esteettiset ominaisuudet ovat erilaiset.» Bergholmin tavoite teatteriosaston päällikkönä oli muuttaa Televisioteatterin kysymyksenasettelua ja kysyä »kuvaako tämä todellisuutta?» sen sijaan, että kysyisi onko se teatteria.

Televisioteatteri ja teatteritalenteet

Televisioteatteri erosi aikansa elokuvista ja myöhemmistä tv-sarjoista näyttämöilmänsä, harjoittelukautensa ja kuvaustapansa puolesta. Näytelmien valmisteleminen lainattiin lähes sellaisinaan laitosteattereiden käytännöistä. Uusi kameratekniikka toi näyttelijöiden ilmeet lähikuvassa yhdenvertaisesti kaikkien tv-katsojien eteen, mutta samalla menetettiin yleisön ja esiintyjän elävä suhde, jota on pidetty teatteritaiteen erityispiirteenä. Elävä teatteri edellyttää esiintyjien ja yleisön välitöntä suhdetta jaetussa tilassa. Klassisten teatterisalien arkkitehtuuri saattaa yleisön suhteeseen toisiinsa nähden ja pyrkii sijoittelullaan ja akustiikallaan takaamaan kaikkien katsojien esteettömän nauttimisen esityksestä. Elokuva, samoin kuin televisio,

mahdollistaa katsojan suhteen suoraan valkokankaaseen. Televisio ja elokuva palvelevat yksinäisiä ihmisiä: »On mahdollista nauttia suurta mielihyvää tuntien elokuvasta, vaikka olisi ainoa katsoja salissa,» teatteriteoreetikko **Denis Guénoun** kirjoittaa.

Testikuvaa haluttiin nähdä yhä vähemmän

Televisioteatteri oli Yleisradion ja Mainos-TV:n vastaus vaatimuksiin laajemmasta televisiotarjonnasta. Yleisradion yhden näytännön teatteriesitykset mahdollistivat television vaatiman volyymin, mutta kuluttivat loppuun näyttelijöitä, käsikirjoittajia ja ohjaajia. 1960-luvulla yhdellä ohjaajalla saattoi olla viisi tai seitsemänkin ensi-iltaa vuodessa. Ylen Televisioteatteriosastolla oli oma vakituinen näyttelijäkuntansa, jollaista ei ollut missään muualla maailmassa. »Paisi ehkä DDR:ssä,» nauraa Viitaniemi, joka on juuri saattanut päätökseen dokumentin Ylen Televisioteatterista. Hänen työhuoneessaan Ylen tuotantokompleksissa on viimeisen vuoden aikana haastateltu kaikkia elossa olevia Televisioteatterin merkkihenkilöitä. Televisioteatteri ei ole suomalaisen tv-historian eriytynyt oikku, vaan osa 1950-60-lukujen televisioviihteen koeteltua valtavirtaa. Yleisradion Televisioteatterin ensimmäinen johtaja **Seppo Wallin** oli opiskellut tv-työskentelyä Yhdysvalloissa, jossa NBC:n suosittu Kraft Television Theatre esitti hillittyä draamanäytelmää tunnin ajan jokaisena keskiviikkona yli kymmenen vuoden ajan. Iso-Britanniassa parasta katseluaikaa hallinnoivat ABC:n *Armchair Theatre* -sarja ja BBC:n *The Wednesday*

Tuula Viitaniemi.

Televisioteatterin radikaali ohjelmapolitiikka sai aikaan välikysymyksiä eduskunnassa ja loputtomasti yleisöpalautetta.

Tv- teatterin filmatisointi Veijo Meren Manillaköydestä on osa vanhempien sukupolvien kansallista muistia.

Play -antologia, jotka seurasivat amerikkalaisista televisioviihdeteollisuutta ja välittivät vaikutteita suomalaisille ohjaajille.

Koko kansan sähköinen teatteri

Televioteatterin alku oli aineellisilta edellytyksiltään vaatimaton. Viitaniemen dokumentti kuvaa, miten alussa oli kahdeksan ihmistä, studio, kaksi kameraa ja yksi ompeelukone jossain pukuhuoneessa. Siitä huolimatta luvanmaksajien rahoilla haluttiin tuottaa jokaiselle jotakin, tavoittaa ja vängätä jokainen katsoja television kantoalueen sisäpuolella. Tosin alkuaikoina, 1950-luvun lopulla, ei vastaanottimia vielä kovin monilla ollutkaan.

Vuonna 1960 koko maassa oli vain 92 524 vastaanotinlupaa, mutta ohjelmistossa saattoi olla viisi näytelmäensi-iltaa viikossa kahdella eri kanavalla. Kulta-aikanaan televisio-

oteatterin ohjelmat saattoivat tavoittaa alle viiden miljoonan ihmisen valtiossa yli kaksi miljoonaa katsojaa. Viitaniemi huomauttaa, että sellaiset filmatisoinnit kuin *Kustaa III* ja *Manillaköysi* ovat osa edellisten sukupolvien kansallista muistia. Kyseessä oli Suomen suurin teatteri: televisiolla oli yksiselitteisesti laajin yleisö ja eniten ensi-iltoja.

Ensimmäiset lähetykset olivat paitsi taiteellista myös teknistä pioneerityötä. Yleisradion ensimmäiset koelähetykset olivat jo vuonna 1958, ja kevätkaudella 1959 televisioteatteri sai säännöllisen ohjelmapaikan. Ohjelmia saatettiin kuitenkin tallentaa ja leikata vasta vuonna 1961. Siihen saakka jokainen televisionäytelmä kuvattiin ja esitettiin suorana Studio 1:stä, joka nyt toimii *Kotikatu*-sarjan omana studiona. Televioteatterin tallenteita sen ensimmäiseltä kahdelta vuosikymmeneltä, 1960- ja 1970-luvuilta, on

Vuonna 1960 koko maassa oli vain 92 524 vastaanotinlupaa, mutta ohjelmistossa saattoi olla viisi näytelmäensi-iltaa viikossa kahdella eri kanavalla.

säilynyt kokonaisina vain nelisenkymmentä, koska uudet näytelmät kuvattiin edellisten päälle. *Suomen suurin teatteri* -dokumentissa näytetään filmikelojen loppumetreiltä säästyneitä loppukohtauksia.

Televioteatteri katosi

Televisio normalisoitui olohuoneen viihdekeskukseksi viimeistään 1980-luvulla, televisionäytelmä syrjäytyi vähitellen ja jatkuva-juoniset sarjat ja televisioelokuvat nousivat parhaan katseluajan kiistattomiksi valtiaksi. Katsojakunnalle tarjottiin laajempaa kanavavalikoimaa, yleisö pirstaloitui, televisio viihteellistyi ja ensimmäistä kertaa mitattiin ohjelmien katsojalukuja. Televioteatteri katosi viimeistään vuoden 1994 kanavauudistuksen myötä. Teatterillinen näyttelijäilmaisus, diktaatio ja paperikulissit ovat kadonneet televisiosta. ▴

SUOMALAISTA keskustelua teatteritallenteista johtaa tamperelainen Tutkivan Teatterityön Keskus hankkeellaan Teatteri mediana. Tutkimusprojektin tavoitteena on palauttaa televisioteatteri, tutkia teatteriesitysvideoiden mahdollisuuksia ja kulttuurisia vaikutuksia. Tähän mennessä tutkimusprojektissa ovat valmistuneet videoteokset **Leea Klemolan Kohti Kylmempää** (2008) ja **Kristian Smedsin Tunteeton sotilas** (2009). Syksyllä 2011 Yleisradio kuvaa yhdessä Kansallisteatterin kanssa kantaesityksen *Paperiankkurit*, joka lähetetään suorana 12.10.2011.

Lähteet:

TUULA VIITANIEMI: *Suomen suurin teatteri*, dokumenttisarja, jonka ensimmäinen osa esitetään 10.10.2011 klo 21.00 Yle Teemalla. Ensimmäinen aihetta käsittelevä dokumentti syntyi vuoden tutkimustyön tuloksena ja se kattaa Televioteatterin historian aina sen synnystä yhteen viimeisistä televisionäytelmistä, Jotaarkka Pennasen ohjaamaan Hamlettiin vuonna 1992.

MARJATTA LOHIKOSKI (toim.): *Televioteatteri*, dokumentteja 1960-, 70- ja 80-luvuilta, Yleisradio 1987.

Ilta teatterissa - Paperiankkuri esitetään suorana tv-jä nettilähetyksenä Kansallisteatterin ensi-illasta 12. 10. 2011 Klo 18.50.

TUULA KOSKENNIEMI & JORMA BLONQVIST: »Thalian ja sosiologian avioliitto tuottaa tv-teatterin katsojille viihtyisiä ongelmia», *Antenni* s. 6-7, 30/1967.

MIKKO KANNINEN: »Digitalisoitua teatteri», *Niin & Näin* nro 68 1/2011.

DENIS QUÉNON: Näyttämön filosofia, *Like* 2007.

Viestintävirasto, Vuositilastot televisio- ja radioluvista, 1926-2011.

The Museum of Broadcast Communications, <http://www.museum.tv>

Archive of American Television, <http://www.emmytvlegends.org>

Suomalaista kuunnelmaa hahmottamassa

Kuunnelman olemukseen liittyy monenlaisia mielikuvia. Ylen rooli suomalaisessa kuunnelmataiteessa on kiistaton.

»KUUNNELMA ON SAMALLA tavalla visuaalista taidetta kuten kirjallisuus tai musiikki. Mielikuvitus on sekä visuaalisesti että tilallisesti vapaa eteen kuvitellusta, mikä luonnehtii muitakin visuaalisia taiteita. Tämä on ja olisi vielä nykyistä enemmänkin kuunnelman vahvuus. Kuunnelma ruokkii visuaalisia ja tilallisia mielikuvia – niin tekstissä kuin äänissäkin. Kuunnelma eroaa kirjallisuudesta siinä, että silmät on vapautettu. Korvat on sidottu kuuntelemiseen kuten musiikissakin. Tämä vapauttaa kuunnelman käyttöyhteyden. Kuunnelmia voi kuunnella kaikkialla, minne äänen voi viedä. Kuulokeiden avulla ääntä voi viedä lähes kaikkialle kuten lenkille, pimeään ja ihmisjoukon keskelle,» aloittaa Yle Draaman Radioteatterin ohjaaja-dramaturgi **Juha-Pekka Hotinen** kuunnelman olemuksen kuvailemisen.

Ennen ohjaaja-dramaturgin pestiä Hotinen on toiminut muun muassa Yle Draaman Radioteatterin vastaavana tuottajana sekä Teatterikorkeakoulun dramaturgian koulutusohjelman vt. professorina. Hän on käsitteellisesti kirjoittanut esimerkiksi näytelmiä ja librettoja sekä ohjannut performansseja, oopperoita ja kuunnelmia. Hän on julkaissut vuonna 2002 teoksen *Tekstuaalista häirintää – kirjoituksia teatterista, esitystaiteesta* ja vuonna 1985 hän toimitti yhteistyössä **Satu Kiljusen** ja **Kimmo Takalan** kanssa teoksen *Taidehalli Performance*. Reilun kolmen vuosikymmenen aikana Hotinen on kirjoittanut satoja artikkeleja ja esseitä moniin lehtiin ja kirjoihin. Viime vuonna valtakunnallinen teatterialan Thaliagaala myönsi Hotiselle ensimmäisen Thaliapalkinnon. Hotisen uusin kuunnelmaohjaus **Tuomas Kyrön** *Kerjäläinen ja jänis* lukeutuu Radioteatterin vuoden 2011 tuotantoon.

»Kuunnelman olemukseen liittyy runsaasti väärinkäsityksiä, joista on tullut aikojen saatossa luonnonlakien kaltaisiksi luultuja 'totuuksia'. Kuunnelmaa on pidetty lavateatterin sisarena, vaikka on olemukseltaan lähempänä elokuvaa tai musiikkia. Myös kuunnelman kerronta- ja tuotantotavat, näyttelemisen ja äänityö ovat lähempänä elokuvaa kuin teatteria. Kuunnelma on kylä erityinen, mutta vain yhdistelmänä. Siinä

ei ole mitään sellaista, mitä ei olisi toisessa taidelajissa. Taiteena erityisen kuunnelmasta tekee myös sen toimintaympäristö. Kuunnelmat lähetetään muun ohjelmiston seassa; toimintaympäristö on varsin kirjava. Lähetysketkellä itsenäisestä kuunnelmasta tulee osa radiota, kuten itsenäisestä elokuvasta tulee osa televisiota», Hotinen jatkaa.

Ylen rooli suomalaisessa kuunnelmataiteessa

Suomalaista kuunnelmaa on tehty 1920-luvulta alkaen Ylessä, ja tuotanto on edelleen Ylen varassa. Jos Ylen rahat kuunnelmien tekemiseen loppuisivat, se olisi samalla suomalaisen kuunnelmataiteen loppu.

»On hyvin helppo sanoa, että ilman Yleä suomalaista kuunnelmaa ei olisi. Kuunnelmien tekeminen on suhteellisen kallista radio-ohjelman tekemistä.»

Mikä kuunnelmissa sitten maksaa?

»Kuunnelma on samalla tavalla visuaalista taidetta kuten kirjallisuus tai musiikki.»

Tuomas Kyrön kuunnelmaa Kerjäläinen ja jänis tehtiin viime talvena eri puolilla Helsinkiä. Kuvassa näyttelijä Seppo Merviä (vas.), äänisuunnittelija Anders Wikstén ja ohjaaja-dramaturgi Juha-Pekka Hotinen.

»Kuunnelmien tekemiseen tarvitaan enemmän ihmisiä kuin yksi musiikkia tai suutaan ja puhelinta soittava toimittaja. Tämän vuoksi kaupallisilla radiokanavilla ei ole varaa kuunnelmien tekemiseen. Jos kotimaisia vertailukohtia olisi, se helpottaisi Ylen Radioteatteria kuunnelmataiteen kehittämisessä. Muiden kanavien ja asemien kuunnelmayritykset ovat erittäin tervetulleita ilmiöitä, kuten Lähiradion minikuunnelmat viime talvena. On valitettavaa, jos ja kun nämä yritykset jäävät lyhytaikaisiksi.»

Kuunnelmien tekeminen on kallista myös siitä syystä, että kuunnelmat kuuluvat ohjelmistoon, joka vaatii keskittyneitä kuuntelemista. Hyvin harvat musiikki- tai hupikuunnelmat soveltuvat niin sanottuun taustakuuntelemiseen. Kuuntelija vaatii kuunnelmalta huolellista ja laadukasta jälkeä. Kuunnelmien työstäminen on melko hidasta eli kalliimpaa verrattuna esimerkiksi läpänheittoon suorassa lähetyksessä.

»Tällä hetkellä olemme vielä kaukana siitä, että kuunnelmia voisi ladata Spotify-tyyppisesti itselleen tai ostaa muistitikulla huoltoasemalta automatkoille.»

Mutta mitä kuuluu Ylelle kuunnelmien näkökulmasta? Tähän Hotinen haluaa vastata sekä yleläisen että yksityishenkilön ja taiteilijan näkökulmasta:

»Yleläisenä koen, että Ylellä ei ole mitään ongelmia. Yhtiö on dynaamisessa muutok-

sen tilassa. Se tarjoaa edelleen ja yhä enemmän valtavia mahdollisuuksia. Yksityishenkilönä ja taiteilijana koen, että kuunnelmia koskevat samat ongelmat kuin Yleä muutenkin: rahoitus, organisaatio, byrokratia, kulttuurilaitoksen muuttuminen mediayhtiöksi, yleisradion muuttuminen yleistelevisioksi... Keskustelukulttuuri on hieman vulgaari: se keskittyy sisällön sijaan erilaisiin määriin kuten rahaan sekä käyttäjä- ja työntekijämääriin.»

Hotisen mukaan kuunnelmien tilannetta olisi helppo kohentaa. Sisältöpäätökset voitaisiin tehdä tekijöiden keskuudessa, uudet tekijäsukupolvet, kirjailijat, muusikot ja elokuvantekijät voitaisiin ottaa vahvasti mukaan kuunnelmien tekemiseen. Jos eri kanaville annettaisiin lisää lähetyaika, mobiili- ja nettikuunnelmatuotanto polkaistaisiin viimein käyntiin; myös tiedottaminen ja markkinointi voisi olla näkyvämpää...

Tulevaisuuskuvia

Yle on muutoksen tilassa, mikä vaikuttaa tietenkin kuunnelmiinkin. Radio elää myös vahvaa nousukautta, ja Euroopassa puhutaankin radion uudesta tulemisesta.

»Muutokset koskevat myös radiofiktiota ja kuunnelmaa. Lajit, lajityypit, kestot sekä teko- ja tuotantotavat monipuolistuvat. Kuunnelma on ilmaisultaan ja kerrontatavaltaan vielä varsin kaukana omien mahdollisuuksiensa täydestä hyödyntämisestä. Tämä ei ole suinkaan vain suomalainen ilmiö. Muutos koskee myös jakelutapoja. Tällä hetkellä olemme vielä kaukana siitä, että kuunnelmia voisi ladata Spotify-tyyppisesti itselleen tai ostaa muistitikulla huoltoasemalta automatkoille. Jos Ylellä ymmärretään radion ja radiofiktion mahdollisuudet ja voima, kuunnelmalla ei ole hätää», Hotinen maalailee kuunnelman tulevaisuutta. ▽

Marxin ylistys

Juuri Kommunistinen manifesti ennusti, että kapitalismista tulisi maapallon laajuinen ja että sen epätasa-arvoiset piirteet kärjistyisivät vakavasti.

KARL MARXIN YLISTÄMINEN saattaa vaikuttaa yhtä perverssiltä kuin sanoa jotain hyvää Bodomin murhaajasta¹. Eivätkö Marxin ideat olleet vastuussa despotismista, joukkomurhasta, työleireistä, taloudellisista katastrofeista ja siitä, että miljoonat miehet ja naiset menettivät vapautensa? Eikö yksi hänen uskollisista oppilaistaan ollut vainoharhainen gruusialainen **Stalin**-niminen talonpoika ja toinen julma kiinalainen diktaattori, jonka käsissä on ehkä noin 30 miljoonan hänen omaan kansaansa kuuluneen ihmisen verta?

Totuus on se, että Marx ei ole vastuussa kommunistisen maailman harjoittamasta hirvittävästä sorrosta sen enempiä kuin **Jeesus** on vastuussa inkvisitiosta.

Ensinnäkin Marx olisi tyrmännyt ajatuksen, että sosialismi voisi juurtua toivottaman köyhtyneisiin, kroonisen takapajuisiin yhteiskuntiin kuten Venäjälle tai Kiinaan. Jos se olisi juurtunut, tulos olisi ollut pelkkä »yleinen niukkuus», jolla hän tarkoitti sitä, että silloin riistetään jokaista eikä ainoastaan köyhiä. Se olisi merkinnyt »vanhan likaisen liiketoiminnan» kierrättämistä – tai ilmaistaikseni asian räävimmin, »samaa vanhaa paskaa».

Marxismi on teoria siitä, miten rikkaat kapitalistiset kansakunnat pystyisivät käyttämään valtavia voimavarojaan luodakseen kansoilleen oikeutta ja hyvinvointia. Se ei ole ohjelma, jonka avulla kansakunnat, joita on riistetty aineelliset resurssit, kukoistava kulttuuri, demokraattinen perintö, kehittyvät teknologia, valistuneet vapaamieliset perinteet ja ammattitaitoinen työvoima, lingotaisiin moderniin aikaan.

Marx tahtoi aivan varmasti nähdä oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin kukoista-

van. Hän kirjoitti ärhäkkäästi ja kaunopuheisesti Britannian polkemista siirtomaista, ei vähiten Irlannista ja Intiasta. Ja se poliittinen liike, jonka hänen työnsä pisti käyntiin, on auttanut pieniä kansakuntia heittämään niskoiltaan imperialistiset herransa enemmän kuin mikään muu poliittinen virtaus.

Marx ei kuitenkaan ollut niin hölmö, että olisi kuvitellut, että sosialismi voitaisiin rakentaa sellaisiin maihin ilman edistyneempien kansakuntien apuun tuloa. Ja se merkitsi sitä, että tavallisen kansan oli edistyneissä maissa riistettävä tuotantovälineet hallitsijoittensa käsistä ja autettava niillä maapallon kurjuudessa eläviä kansoja. Jos näin olisi tapahtunut 1800-luvun Irlannissa, nälänhätä ei olisi vienyt miljoonia miehiä ja naisia ennenaikaiseen hautaan ja pakottanut toisia kahta tai kolmea miljoonaa lähtemään maapallon kaukaisiin ääriin.

TIETYSSÄ MIELESSÄ KOKO Marxin kirjallinen työ tiivistyy muutamaan hämmentävään kysymykseen: Miten on mahdollista, että kapitalistiset länsimaat ovat koonneet enemmän voimavaroja kuin ihmiskunnan historia on

Marx ei ole vastuussa maailman harjoittamasta hirvittävästä sorrosta sen enempiä kuin Jeesus inkvisitiosta.

millloinkaan nähnyt ja kuitenkin ne näytävät oleman kykenemättömiä poistamaan köyhyyttä, nälänhätää, riistoa ja epätasa-arvoisuutta? Mitkä ovat niitä mekanismeja, joilla vähemmistön yltykkylläisyys näyttää saavan aikaan kärsimystä ja nöyryytystä niin monille? Miksi yksityinen varallisuus näyttää kulkevan käsi kädessä julkisen kurjistumisen kanssa? Onko niin, kuten helläsydäminen liberaali uudistusintoilija esittää, että emme ole vielä ehtineet siivota näitä kurjuuden pesiä, mutta tulemme kyllä niin tekemään kun aika on sille kypsä? Vai onko todennäköisempää, että kapitalismissa itsessään on luontaisesti jotain, joka saa aikaan riistoa ja epätasa-arvoisuutta?

Marx oli ensimmäinen ajattelija, joka puhui noilla käsitteillä. Tämä virkavallan vainoama emigrantti juutalainen oli mies, joka huomautti kerran, että kukaan ei ole kirjoittanut niin paljon rahasta ja omistanut sitä niin vähän kuin hän.

Marx antoi meille perinnöksi kielen, jonka avulla pystymme hahmottamaan kokonaisuutena sen järjestelmän, jonka alaisuudessa elämme. Sillä kielellä kapitalismin sisäiset ristiriidat on analysoitu, sen sisäinen dynamiikka paljastettu, sen historialliset lähtökohdat tutkittu ja sen mahdollinen tuho ennustettu.

Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että Marx olisi pitänyt kapitalismia vain Pahana Asiana, semmoisena kuin **Timo Soinin** ihailemista tai tupakan savun puhaltamista lasten kasvoille. Päinvastoin, hän on tuhlailevan ylistelevä puhuessaan yhteiskuntaluokasta, joka loi kapitalismin. Tämä on tosiasia, josta hänen arvostelijansa ja oppilaansa ovat sopivasti vaienneet.

Mikään toinen yhteiskuntajärjestelmä, hän kirjoitti, ei historian aikana ole osoittautunut niin vallankumoukselliseksi. Vain muutamassa vuosisadassa kapitalistiset keskiluokat pyyhkivät pois likipitään kaikki feodaalisten vihollistensa jäljet maan päältä. Ne kasasivat kulttuurisia ja aineellisia aarteita, keksivät ihmisoikeudet, vapauttivat orjat, kukistivat itsevaltiaat, hajoittivat imperiumit, taistelivat ja kuolivat ihmisten vapauden puolesta ja laskivat perustan todella maapallon laajuiselle sivilisaatiolle. Yksikään kirjoitus ei jakele niin paljon korusanaisia kohteliaisuuksia tälle valtavalle historialliselle saavutukselle kuin *Kommunistinen manifesti*, ei edes *The Wall Street Journal*.²

Tuo oli kuitenkin vain yksi puoli tarinaa. On niitä, jotka pitävät nykyajan historiaa kiehtovana menestyskertomuksena, kun taas jotkut muut näkevät sen pitkänä painajaisena. Omapäisenä ihmisenä Marx ajatteli, että se oli kumpaakin. Sivilisaation jokainen edistysaskel on avannut mahdollisuuksia uusiin raakuuksiin. Keskiluokan vallankumouksen suurenmoinen iskulause – »Vapaus, Veljeys, Tasa-arvo» – oli myös Marxin tunnusoja. Hän vain yksinkertaisesti tutki, miksi noita ajatuksia ei koskaan voitu soveltaa käytäntöön ilman väkivaltaa, köyhyyttä ja riistoa.

KAPITALISMI OLI KEHITTÄNYT inhimillisen voiman ja tuotantokyvyn yli kaikkien aikaisempien mittojen. Kuitenkaan se ei ollut käyttänyt noita kykyjään vapauttaakseen miehet ja naiset hedelmättömästä raadanasta. Päinvastoin, se oli pakottanut nämä tekemään työtä kovemmin kuin koskaan. Maapallon rikkaimmat sivilisaatiot puurtavat otsansa hiessä aivan yhtä paljon kuin kivikautiset edeltäjänsä.

Marx katsoi, että tämä ei johtunut luonnollisesta niukkuudesta. Se johtui siitä omittuisen ristiriitaisesta tavasta, jolla kapitalistinen järjestelmä loi satumaisen vaurautensa. Tiettyjen ihmisten välillä vallitseva tasa-arvo merkitsi epätasa-arvoa muille, ja joidenkuiden vapaus tuotti sortoa ja onnettomuutta toisille. Järjestelmän kyltymätön vallan ja voiton tavoittelu oli muuttanut vieraat kansakunnat orjuutetuiksi siirtomaiksi ja ihmiset sellaisten taloudellisten voimien leikkikaluiksi, joita he eivät kyenneet valvomaan. Se oli turmellut planeettamme saasteella ja

joukkonälänhädällä ja haavoittanut sitä julkisilla sodilla.

Jotkut Marxin arvostelijoista viittaavat oikeutetun kauhistuneina kommunistisen Venäjän ja Kiinan joukkomurhiin. He eivät yleensä muista samanlaisella inholla kapitalismin tekemiä kansanmurhan kaltaisia rikoksia: 1800-luvun jälkipuoliskon nälänhätää Aasiassa ja Afrikassa, joissa lukemattomat miljoonat menehtyivät, ensimmäisen maailmansodan verilöylyjä, joissa imperiaalistiset kansakunnat teurastivat toistensa työtätekeviä miehiä taistelussa maapallon voimavaroista sekä fasismien kauhujä – siinä hallintotapa, johon kapitalismilla on taipumus tukeutua, kun se on selkä seinää vasten. Ilman Neuvostoliiton ja muiden kansakuntien uhrauksia natsihallinto olisi ehkä yhä vallassa.

Marxistit varoittivat fasismien vaarasta samaan aikaan, kun niin sanotun vapaan maailman poliitikot vain ihmettelivät, oliko Hitler todella niin paha kaveri kuin miksi hänet kuvattiin. Lähestulkoon kaikki Marxin kan-

Myös kapitalismi taottiin veressä ja kyynelissä, ja Marx todisti sen omin silmin.

nattajat hylkäävät nykyään Stalinin ja Maon kaltaiset roistot, kun taas monet ei-marxistit saattavat yhä pontevasti puolustaa Dresdenin ja Hiroshiman tuhoamista. Useimmat nykyajan kapitalistiset kansakunnat ovat hedelmiä historiasta, johon kuuluu kansanmurhaa, väkivaltaa ja tuhoamista, täsmälleen yhtä kauheita asioita kuin kommunismin rikokset.

Myös kapitalismi taottiin veressä ja kyynelissä, ja Marx todisti sen omin silmin. On vain niin että kapitalistinen järjestelmä on toiminut niin kauan, että useimmat meistä ovat unohtaneet tuon tosiseikan.

Poliittisen muistin valikoivuus saa merkiliisiä muotoja. Ottakaamme esimerkiksi 9/11 (= 11. 9.). Tarkoitoin ensimmäistä 9/11, joka tapahtui tarkalleen 30 vuotta ennen World

Trade Centerin sortumista, kun Yhdysvallat auttoi kukistamaan demokraattisesti valitun Salvador Allenden hallituksen Chilessä ja asettamaan hänen tilalleen vastenmielisen diktaattorin, joka murhautti paljon enemmän ihmisiä kuin kuoli tuona hirvittävässä päivänä New Yorkissa ja Washingtonissa. Kuinka monet yhdysvaltalaiset ovat tietoisia tästä? Kuinka monta kertaa siitä on kerrottu Fox Newsin³ uutisissa?

MARX EI OLLUT mikään unelmoiva utopisti. Päinvastoin, hän aloitti poliittisen uransa väittelemällä kiivaasti ympärillään olevien unelmoivien utopistien kanssa. Täydellinen inhimillinen yhteiskunta kiinnosti häntä lähes yhtä paljon kuin se kiinnostaa jotakuta Clint Eastwoodin filmien henkilöä, ja hän ei puhu milloinkaan niin absurdein käsittein. Hän ei uskonut, että miehet ja naiset voittaisivat hurskaudessa arkkienkeli Gabrielin. Sen sijaan hän uskoi, että maailmasta voisi ehkä tehdä huomattavasti paremman paikan. Tässä kohdin hän oli realisti, ei idealisti. Ne, jotka kiistävät radikaalin muutoksen mahdollisuuden, ovat henkilöitä, jotka todella pistävät päänsä hiekkaan – tämän maailman moraalisia strutseja. He käyttäytyvät ikään kuin Kotikatu ja monivärinen hammastahna olisivat kuvassa mukana vielä vuonna 4000. Koko ihmiskunnan historia todistaa tämän näkökannan vääräksi.

Radikaali muutos ei tietenkään välttämättä merkitse muutosta parempaan. Ehkä ainoa sosialismi, jota koskaan pääsemme todistamaan, on se, johon kourallinen ihmisiä päätyy ryömiessään esiin ydinsodan tai ekologisen katastrofin jälkeen. Marx puhuu myös tyyliä mahdollisista »kaikkien osapuolten vastavuoroisesti aikaansaamista raunioista». Mies, joka todisti teollis-kapitalistisen Englannin kauhut, tuskin katseli tähtisilmin kansaihmissiään. Hän tarkoitti ainoastaan, että planeettallamme on tarpeeksi voimavaroja enimpien aineellisten ongelmien ratkaisemiseksi, aivan kuten Britanniassa oli 1840-luvulla tarpeeksi ruokaa, jolla nälänhätää kärsinyt Irlannin väestö olisi voitu pelastaa ainakin muutama kertaan.

Olennoista on se, miten organisoimme tuotantomme. Kuten tiedämme, Marx ei ikävä kyllä antanut meille ohjeita siihen, miten voisimme tehdä asiat toisella tapaa. Hänellä on tunnetusti hyvin vähän sanottavaa

tulevaisuudesta. Tulevaisuus kajastuu vain nykyisessä epäonnistumisessa. Hän ei ole mikään kristallipalloon tuijottava profeetta. Hän on profeetta sanan aidossa, raamatullisessa merkityksessä, henkilö, joka varoittaa meitä, että ellemme muuta epäoikeudenmukaisia tapojamme, tulevaisuudesta tulee todennäköisesti erittäin epämiellyttävä. Tai sitten mitään tulevaisuutta ei tule.

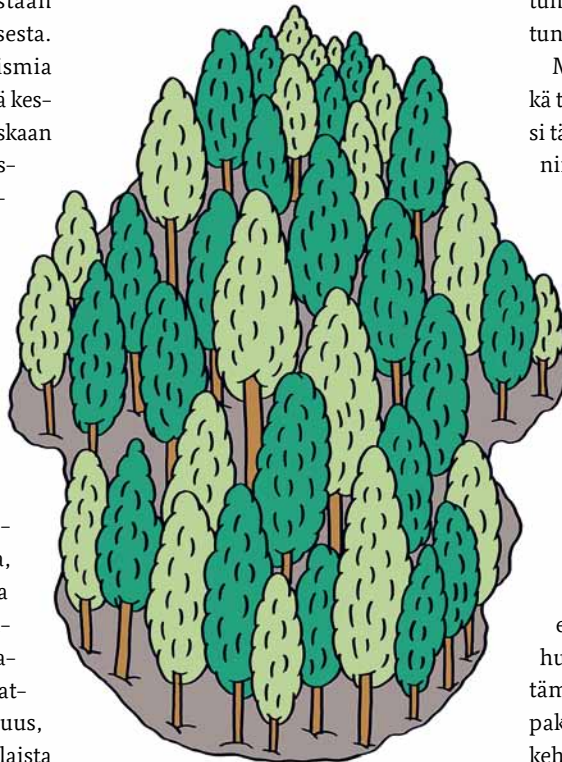
Näin ollen sosialismi ei riipu mistään ihmisluonnon ihmeellisestä muutoksesta. Jotkut niistä jotka puolustivat feodalismia kapitalistisia arvoja vastaan myöhäisellä keskiajalla, julistivat, että kapitalismi ei koskaan toimisi, koska se on ihmisluonnon vastaista. Jotkut kapitalistit sanovat nyt samaa sosialismista.

Varmaankin jossain Amazonasin alueella elää heimo, joka uskoo, ettei mikään yhteiskuntajärjestys säily, jos se sallii miehen menevän naimisiin kuolleen veljensä vaimon kanssa. Meillä kaikilla on taipumus tehdä omista elineidoistamme ainoita oikeita. Sosialismi ei torjuisi mustasukkaisuutta, kateutta, aggressiota, omistamisentarvetta, isännöimistä eikä kilpailua. Maailmassa olisi edelleen aivan riittävästi päällepäsmäreitä, petkuttajia, siivelläeläjiä, vapaamatkustajia ja ajoittaisia psykopaatteja. Olisi vain niin, että mustasukkaisuus, aggressio ja kilpailu eivät enää saisi sellaista muotoa, että tietyt pankkiirit valittaisivat sitä, kuinka heidän bonuksiaan on vähennetty vaivasiin viiteen miljoonaan dollariin, kun miljoonat muut kamppailevat pysyäkseen hengissä vähemmällä kuin kahdella dollarilla päivässä.

MARX OLI SYVÄLLISEN moraalinen ajattelija. Hän puhuu *Kommunistisessa manifestissa* maailmasta, jossa »jokaisen vapaa kehitys olisi kaikkien vapaan kehityksen ehto». Tämä on ihanne, joka ohjaa meitä, ei tila, jota voisimme koskaan täysin saavuttaa. Mutta sen kieliasu on kaikesta huolimatta merkittävä.

Kunnon romanttisen ajan humanistina Marx uskoi yksilön ainutlaatuisuuteen. Tämä ajatus kulkee hänen kirjoitustensa läpi päästä päähän. Hän tunsu intohimoa aistikkaaseen yksityiskohtaisuuteen ja selkeää vastenmielisyyttä abstrakteja ideoita kohtaan, kuinka tarpeellisia hän niitä toisinaan saattoi pi-

tääkin. Hänen niin sanottu materialisminsa koskee lähtökohtaisesti ihmisen ruumista. Yhä uudestaan ja uudestaan hän puhuu oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta, joka on sellainen, että siinä miehet ja naiset pystyvät toteuttamaan omat ainutlaatuiset voimansa ja kykynsä omalla ainutlaatuisella tavallaan. Hänen moraalinen päämääränsä on

Kunnon romanttisen ajan humanistina Marx uskoi yksilön ainutlaatuisuuteen.

mielihyvää tuottava itsensä toteuttaminen. Tässä hän on yhtä mieltä suuren mentorinsa **Aristoteleen** kanssa, joka ymmärsi, että moraalisuus merkitsee ihmisen kukoistamista niin rikkaasti ja nautittavasti kuin mahdollista, eikä ensi sijassa (kuten nykyään tuhoisasti kuvittellaan) lakeja, velvollisuuksia, sitoumuksia ja vastuita.

Miten tuo moraalinen päämäärä sitten eroaa vapaamielisestä individualismista?

Ero on siinä, että todella toteuttaakseen itsensä ihmisten on Marxin mielestä löydettävä toteutus toinen toisestaan ja toistensa kautta. Kysymys ei ole siitä, että jokainen hoitaisi omat asiansa täysin erillään toisistaan. Se ei olisi edes mahdollista. Toisen ihmisen on oltava itsensä toteuttamisen lähtökohta samaan aikaan, kun kukin luo omat elinehtonsa. Henkilöiden välillä tämä suhde tunnetaan rakkautena. Poliittisella tasolla se tunnetaan sosialismina.

Marxille sosialismi on yksinkertaisesti mikä tahansa instituutioiden joukko, joka sallisi tämän molempuolisuuden kehittyvän niin pitkälle kuin suinkin.

Ajateltakoon kapitalistisen yhtiön ja sosialistisen osuuskunnan välistä eroa: edellisessä enemmistö tekee työtä muutamien harvojen hyväksi, kun taas jälkimmäisessä oma hankkeeseen osallistumiseni lisää kaikkien muiden hyvinvointia ja päänvastoin. Kyse ei tässä ole mistään pyhimyksenomaisesta uhrautumisesta. Muutosprosessi on rakennettu instituutioiden sisään.

MARXIN PÄÄMÄÄRÄNÄ ON vapaa-aika, ei työ. Paras syy olla sosialisti, jos ei ota huomioon epämieluisien ihmisten ärsyttämistä, on se, että inhoat työn tekemisen pakkoa. Marx ajatteli, että kapitalismi oli kehittänyt tuotantovoimat pisteeseen, jossa toisenlaisten sosiaalisten suhteiden vallitessa niitä voisi käyttää miesten ja naisten enemmistön vapauttamiseen työnteon kaikkein alentavimmista muodoista.

Entä mihin me sitten käyttäisimme vapaa-aikamme hänen mukaansa? Mihin ikinä haluaisimme. Jos suuren irlantilaisen sosialistin **Oscar Wilden** tavoin päättäisimme vain maata kaikki päivät väljissä heleissä hepenissä absinttia siemaillen ja lukien toisillemme **Homerosta** sivun sieltä toisen täältä, olkoon niin. Olennaista olisi kuitenkin, että tällainen vapaa toiminta olisi kaikkien ulottuvilla. Emme enää sietäisi tilannetta, jossa vähemmistöllä olisi vapaa-aikaa enemmistön raataessa.

Marxia kiinnosti toisin sanoen se, mitä joku hiukan harhaanjohtavasti voisi kutsua henkiseksi, eikä niinkään aineellinen. Jos aineelliset elinehdot muutettaisiin, vapautuisimme taloudellisten ehtojen tyranniasta.

Hän itse oli lukenut ällistyttävän laajalti maailman kirjallisuutta, nautti taiteesta, kulttuurista ja sivistyneestä keskustelusta, iloitsi sukkeluudesta, huumorista ja henkevydestä ja rikottuaan katulamppuja kapakkakerroksen yhteydessä joutui kerran poliisin takaa-ajamaksi.

Tietenkin Marx oli ateisti, mutta ihmisen ei tarvitse olla uskonnollinen ollakseen henkevä. Hän oli yksi monista suurista juutalaisista kerettiläisistä, ja hänen kirjalliset työnsä pursuavat juutalaisuuden suurista aiheista: oikeudenmukaisuutta, vapautusta, tuomiopäivää, rauhan ja yltäkylläisyyden valtakuntaa, köyhien pelastusta.

Mutta entä pelottava tuomiopäivä? Eikö Marxin ihmiskuntaa koskeva visio edellyttäisi veristä vallankumousta?

Ei välttämättä. Hän itse ajatteli, että jotkin kansakunnat kuten Iso-Britannia, Hollanti ja Yhdysvallat saattaisivat saavuttaa sosialismin rauhanomaisesti. Jos hän olikin vallankumouksellinen, hän oli myös vankka uudistumisen kannattaja. Joka tapauksessa ihmiset jotka väittävät olevansa vallankumousta vastaan, tarkoittavat tavallisesti, että he tuntevat vastenmielisyyttä vain tietynlaisia vallankumouksia kohtaan. Ovatko vallankumouksia vastustavat amerikkalaiset yhtä vihoissaan USA:n kuin Kuuban vallankumoukselle? Vääntelevätkö he käsiään äskeitä Egyptissä ja Libyassa tapahtuneiden kansannousujen takia tai niiden voimien takia, jotka suistivat Aasian ja Afrikan siirtomaaherrat vallasta?

Me olemme itse menneisyydessä sattuneiden vallankumousteollisten mullistusten tuotteita. Tietyt uudistusliikkeet ovat tahriintuneet paljon enemmän veren kuin jotkin vallankumousten aikana tehdyt teot. On sekä samettivallankumouksia että väkivaltaisia vallankumouksia. Bolshevikkien vallankumous tapahtui huomattavan vähäisin kuolonuhrein. Sen synnyttämä Neuvostoliitto luhistui 70 vuotta myöhemmin lähes täysin ilman verenvuodatusta.

JOTKUT MARXIN KRIITIKOISTA hylkäävät valtion johtaman yhteiskunnan. Mutta niin hänkin. Hän inhosi poliittista valtiota miltei yhtä paljon kuin Tea Party -liike⁴ jos kohta vähemmän »persumaisista» syistä. Feministit saattavat kysyä, oliko hän viktoriaaninen patriarkka. Taatusti. Mutta kuten jotkut (ei-marxilaiset) nykyajan kommentaattorit ovat

Marx oli liian luova ja aitoperäinen ajattelija, jotta hänet voisi luovuttaa vihollistensa karkeiden kliseiden armoille.

huomaattaneet, juuri sosialistien ja kommunistien leireistä lähteneet miehet olivat niitä, jotka aina naisasialiikkeen uuteen nousuun saakka 1960-luvulla pitivät naisten tasa-arvoisuutta esillä keskeisenä kysymyksenä muille poliittisen vapautumisen muodoille.

Sana »proletaari» tarkoittaa niitä, jotka antiikin yhteiskunnassa olivat liian köyhiä palvellakseen valtiota muulla tavoin kuin kohtunsa hedelmällä. »Proles» tarkoittaa »jälkeläistä». Nykyään kolmannen maailman hiostavissa työpajoissa ja pienillä maataloilla tyypillinen proletaari on yhä nainen.

Paljolti sama koskee kansallisuusasioita. 1920- ja -30-luvulla käytännössä ainoat miehet ja naiset, jotka julistivat rotujen välistä tasa-arvoisuutta, olivat kommunisteja. Useimmat siirtomaavaltoja vastustaneet liikkeet saivat herätteensä Marxilta. Sosialismia vastustanut ajattelija **Ludwig von Mises** kuvasi sosialismin »voimakkaimmaksi historian tuntemaksi uudistusliikkeeksi, se oli ensimmäinen ideologinen suuntaus, joka ei rajoittunut tiettyyn osaan ihmiskuntaa, vaan sitä tukivat kaikkia rotuja, kansakuntia, uskontoja ja sivilisaatioita edustaneet ihmiset.» Marx joka osasi historiansa hiukan paremmin, olisi muistuttanut von Misesiä kristinuskosta, mutta tuo lausuma on silti vakuuttava.

Mitä ympäristöön tulee, Marx ennakoiki hämmästyttävällä tavalla omaa vihreää

politiikkaamme. Luonto ja tarve pitää sitä liittolaisenaamme mieluummin kuin vastustajanaamme oli yksi hänen jatkuvista huolenaiheistaan.

MIKSI MARXILLE KUULUISI paikka toimintaohjelmassamme? Ironista kylläkin, vastaus on: kapitalismin takia.

Joka kerta kun kuulet kapitalistien puhuvan kapitalismista, tiedät järjestelmän olevan vaikeuksissa. Tavallisesti kapitalistit pitävät parempana käyttää rauhoittavia ilmauksia kuten »vapaa yritteliäisyys». Äskeitä pörssiromahdukset ovat pakottaneet meidät taas kerran ajattelemaan järjestelmää kokonaisuutena, ja Marx oli ensimmäinen joka mahdollisti tämän. Juuri *Kommunistinen manifesti* ennusti, että kapitalismista tulisi maapallon laajuinen ja että sen epätasa-arvoiset piirteet kärjistyisivät vakavasti.

Onko Marxin työssä mitään vikoja? Sa-doittain. Mutta hän oli liian luova ja aitoperäinen ajattelija, jotta hänet voisi luovuttaa vihollistensa karkeiden kliseiden armoille. ▶

Käännös Kaarlo Voionmaa

→ Alkuperäinen teksti: The Chronicle of Higher Education. 10.4.2011. chronicle.com/article/In-Praise-of-Marx/127027/

Viitteet:

- 1 Suomennoksessa on tietyt viittaukset briteille tuttuihin asioihin korvattu suomalaisilla esimerkeillä.
- 2 *The Wall Street Journal* on englanninkielinen kansainvälinen päivälehti, jota julkaisee Dow Jones & Company-yhtiö New Yorkissa. Levikiltään se on Yhdysvaltojen suurin sanomalehti, jonka painos on 2,1 miljoonaa. Tähän sisältyy 400 000 suoramaksettua tilausta.
- 3 Fox News Channel on yhdysvaltalainen kaapeli-TV-kanava, joka lähettää uutisia vuorokauden ympäri. Se kuuluu Fox Entertainment Groupiin, jonka omistaa Rupert Murdochin valvoma News Corporation-

yritys. Kanava on USA:n katsotuimpia kaapelikanavia ja samalla sen taloudellisesti menestyvimpiä TV-yhtiöitä.

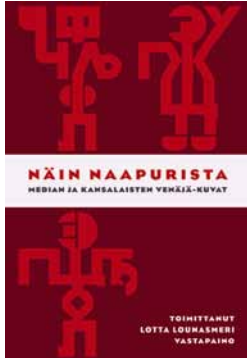
- 4 Tea Party-liike (eng. Tea Party Movement) on ääri-konservatiivinen protestiliike USA:ssa, joka sai alkunsa 2009, kun siellä järjestettiin sarja paikallisia ja valtakunnallisia mielenosoituksia. Protestien pääkohde oli pankkisektorin pelastamiseksi tehdyt toimet (Emergency Economic Stabilization Act of 2008 ja American Recovery and Reinvestment Act of 2009), mutta myöhemmin liikkeen silmätikkuna on ollut sairaanhoitoudistus, jonka presidentti Barack Obama vei läpi 2010.

Sivistävää luettavaa

Lotta Lounasmeri
(toim.)

Näin naapurista

Median ja kansalaisten
Venäjä-kuvat
250 s. • 32 €
syyskuu

Ilpo Helén
(toim.)

Reformin pirstaleet

Mielenterveyspolitiikka
hyvinvointivaltion jälkeen

320 s. • 35 €
lokakuu

Anu Koivunen,
Mikko Lehtonen
(toim.)

Kuinka meitä kutsutaan

Kulttuuriset
merkityskamppailut
nyky-Suomessa

240 s. • 34 €
lokakuu

Politiikka ja mediajulkisuus

224 s. • 35 €

Kyösti Pekonen

Puhe eduskunnassa

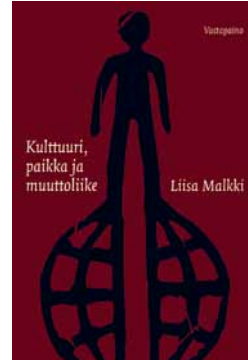
248 s. • 33 €

Tuomas
Ylä-Anttila

Politiikan paluu

Globalisaatioliike ja julkisuus

269 s. • 37 €

Liisa Malkki

Kulttuuri, paikka ja muuttoliike

240 s. • 33 €
lokakuu

Pierre Rosanvallon

Demokraattinen oikeutus

Puolueellisuus,
refleksiivisyys, läheisyys

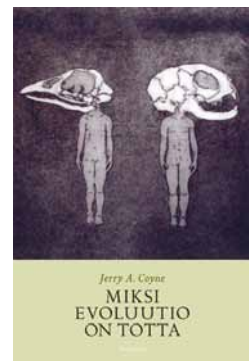
380 s. • 34 €
tammikuu 2012

Petri Koikkalainen,
Paul-Erik Korvela
(toim.)

Klassiset poliittiset ajattelijat

470 s. • 37 €
joulukuu

Jerry A. Coyne

Miksi evoluutio

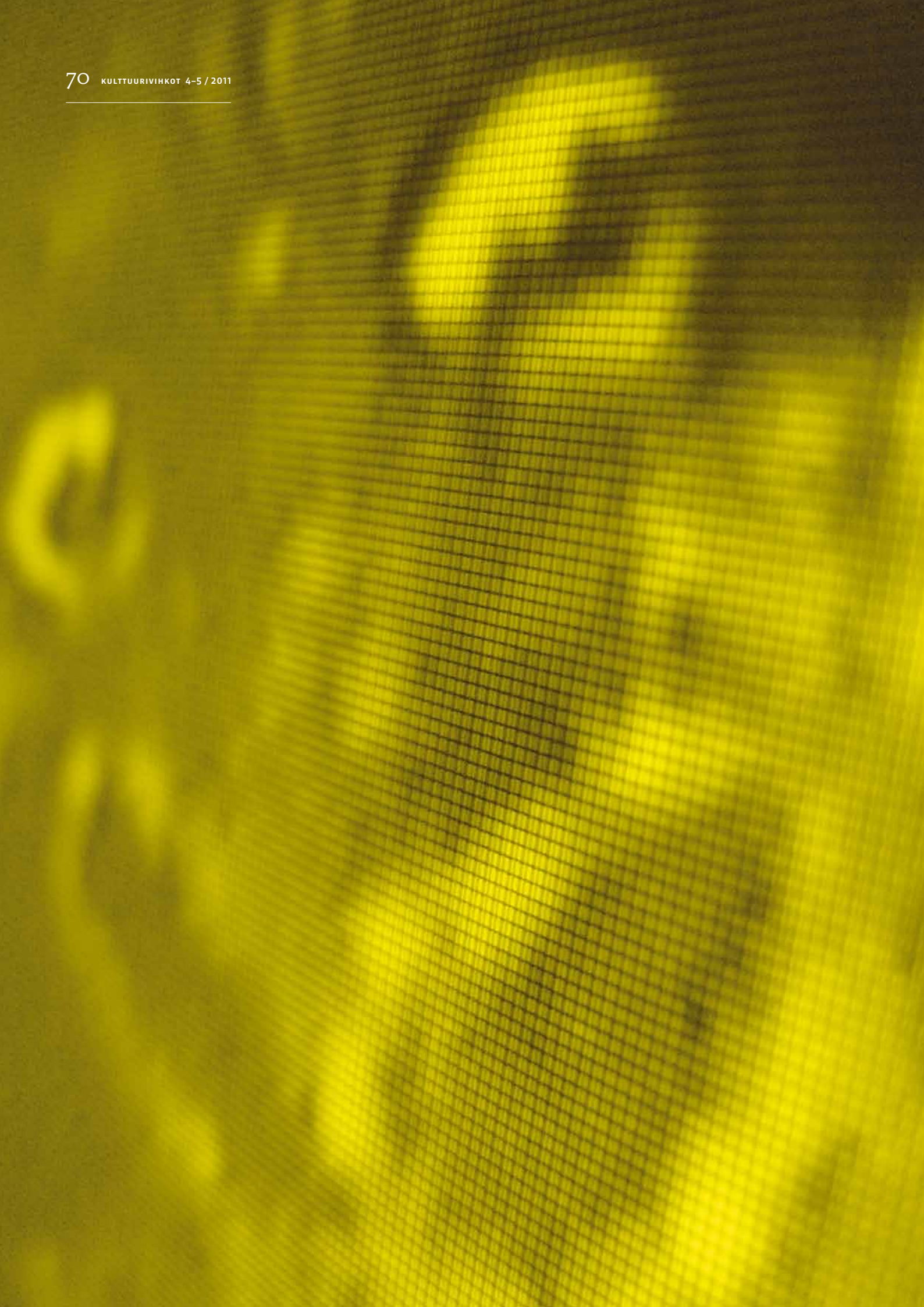
on totta
320 s. • 36 €
syyskuu

Yrjö Kallinen, Juha Koivisto,
Lauri Lahikainen,
Antti Ronkainen
(toim.)

Kurssi kohti konkurssia

Taluskriisin syyt ja
seuraukset
220 s. • 33 €
lokakuu

Postmodernismi on elävää historiaa

Harva esiintyy enää avoimesti postmodernina, mutta silti vasemmistolaiset ajattelijat yhä valtaosin nojaavat postmodernismiin ja siihen liittyvään kyseenalaiseen Nietzsche-tulkintaan. Nämä opit ovat tosiasiallisesti kaukana vasemmiston perusihanteista, väittävät ruotsalaiset filosofit David Brolin ja Göran Fredriksson.

KAKSI VUOTTA SITTEN julkaistiin kokoelmateos *Svar på frågan: Vad var det postmoderna?* («Vastaus kysymykseen: Mitä oli postmoderni?») Kirjan voi tulkita yhdeksi akateemisen »nyansoituu» valepukuun kääriytyksi »postmodernin» kunnianpalautukseksi. (Häpeänurkkaan, »ei-nyansoituneena» kriitikkona, sijoitetaan antipostmodernisti **Jürgen Habermas**.) Mutta kirjoittajat, joilla on vaikeaa itse käsitteen kanssa, eivät halua (enää) oikein tunnustaa sitä. Julkaisun toimittaja, filosofi **Sven-Olov Wallenstein**, vaikuttaa pitävän huvittavana sitä, että postmodernismista on tänä päivänä tullut halventava ilmaisu »normeja hajottavalle kulttuurirelativismille, epäluulolle ja liioitellulle skeptisismille objektiivista tietoa kohtaan, liialliselle uskolle kielen rooliin.»¹ Eräs toinen kirjoittaja, **Hans Ruin**, on sitä mieltä, että termi ei kuvaa todellisuuden ja ajattelun moninaisuutta; se johtaa vain »reaktiiviseen ei-position».²

Niille entisille postmodernisteille, jotka uskovat postmodernismin kuuluvan menneisyyteen, haluamme vastata: se on historiaa aivan toisessa merkityksessä – nimittäin *elävää historiaa*. Meidän käsityksemme mukaan kiinnostavia ovat siteet entisen ja nykyisen ajan välillä. Mutta niiden havaitseminen vaatii historiankirjoitusta, ideologiakriittistä metodologiaa, joka ei tyydy peruutuspeiliin katsumiseen vaan näkee myös kauhistuttavat jäljet nykyajassa. Tällainen analyysi antaa tulokseksi, että monet niistä, jotka ottavat etäisyyttä postmodernismiin »reaktiivisena

ei-position», sisäistävät sen epäsuorasti, päivitetynä versiona, näköjään vähemmän velvoittavana post-ajatteluna – passiivisen taantumuksellisenä positiona.

Että käsite »postmodernismi» on moniselitteinen ja täynnä ristiriitoja, ei merkitse, että ilmiö olisi lakannut olemasta tai ettei sille olisi löydettävissä käyttökelposta määritelmää.³ Voimme erotella kolme peruserkitystä. Ensiksikin siinä on kysymys itse ajasta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa elämme. Sitä on usein nimitetty postmoderniksi tai »postmoderniteetiksi». Toiseksi se viittaa esteettiseen tyyliuntauukseen ennen kaikkea arkkitehtuurissa. Kolmanneksi sillä voidaan tarkoittaa tietynlaista filosofista ja poliittista teorianmuodostusta. Tässä meitä kiinnostaa kolmas peruserkitys. (Postmodernismin monimutkaisen historian ja eri haarat jätämme tässä sivuun, kuten sen käytön tyyli- tai aikakausikäsitteenä. Jälkistrukturalismin näemme pääasiassa ranskalaisena suuntauksena, joka oli oppositiossa 1960-luvun strukturalismia vastaan; se sisältyy yhtenä momenttina postmodernismiin.)⁴

Kaikella postmodernilla teoriolla on filosofista ja ideologisista elementeistä koostuva teoreettinen ydin: 1) epäluulo maailman totaliteettina näkevää kokonaisuusajattelua kohtaan; 2) »eroavaisuuden» (differenssin), »ristiriitojen» ja »moninaisuuden» suosiminen samankaltaisuuden ja yhdenmukaisuuden sijasta; 3) epäluulo alkuperäajatteluun ja järjestävää periaatetta (yhtenäisyysperiaatetta) kohtaan. Ne filosofis-poliittiset

(ontologiset ja tietoteoreettiset) näkökannat, joihin tämä johtaa, ovat yhtäältä *nominalismi*, siis näkemys, että todellisuus muodostuu ainoastaan yksityiskohdista,⁵ toisaalta *anti-essentialismi*, joka (ainakin retorisesti) torjuu kaikki iritykset löytää »olemuksia», toisin sanoen historian ja yhteiskunnan syväluotuvuuksia, ja edelleen *antiuniversalismi*, joka yhtä ilmeisesti hylkää kaikki yleispätevät moraaliset ja poliittiset doktriinit.⁶

Tutkittaessa unohtuneita yhteyksiä »klassisen» postmodernismin ja nykyisen post-ajattelun välillä on tärkeää todeta, että nämä teoreettiset ydinelementit suurelta osin toistuvat nykyisessä uusnietzscheläisessä (poliittisessa) filosofiassa. Tässä meillä on punainen lanka, joka voi paljastaa jotain olennaista jatkuvuudesta silloisen ja nykyisen välillä. On kuitenkin kysyttävä, onko uusnietzscheläinen lanka kovin punainen. Jos palautamme sen aatehistoriallisen perspektiivin, joka näkee Nietzschin antisosialistisena ja antidemokraattisena ajattelijana, jolla oikeistovallankumouksellisine toimintaohjelmineen, joudumme poliittisen paradoksin eteen: intellektuaalinen vasemmisto rakentaa »post-ajatteluaan» lievästi sanoen kyseenalaisen, profasistisia aineksia sisältävän poliittisen filosofian tulkinnan varaan.⁷

Toteamusta tuskin tekee vähemmän paradoksaaliseksi se, että tätä kulttuurivasemmistoa vastaan, joka käytännössä estää pätevästä järjestelmäkritiikistä historia- ja yhteiskunta-analyysin, hyökätään pääsääntöisesti oikealta.

On muodostunut kulttuurikonservaatiivinen »kahden rintaman sota» uusliberalismia ja politisoitua vasemmistoestetiikkaa vastaan.⁸ Me yhdyimme joiltakin osin tähän kritiikkiin, mutta katsomme, että se kuitenkin johtaa eksyksiin juuri sikäli, että postmoderni rapio väärintulkitaan vasemmistonäköalan ilmaukseksi.

Nietzschen paluu nomadisena kapinallisena

Postmodernismi ja jälkistrukturalismi saivat muotonsa historiallisessa tilanteessa, jossa vuoden 1968 kapina ehtyi ja marxismi – erityisesti sen ranskalainen strukturalistinen muunnelma – joutui kriisiin. Strukturaalimarxisti **Louis Althusserilla** ja hänen opetuslapsillaan oli tärkeä asema yliopistoissa ja julkisuudessa, mutta 1970-luvun loppua kohden Althusserin koulukunta ajautui kohti hajaannustaan samaan aikaan, kun Nietzsche vahvisti asemaansa uuden tyyppisenä kapinallisena. Kuinka **Nietzsche** sai näin keskeisen roolin? Hänen filosofiaansa tulkittiin, tehtiin käyttökelpoiseksi ja siihen saatettiin uudelleenkytkettyä tilanteessa, jota leimasivat hajoaminen ja merkitysten häviäminen.⁹ Nietzschen ideat »voittivat kannatusta niiden akateemikkojen sukupolvessa, jotka 1960-luvun poliittiset epäonnistumiset olivat saaneet menettämään illuusionsa», kirjoittaa amerikkalainen aatehistorioistija **Richard Wolin**.¹⁰

Saksalaisajattelijan suuri merkitys ranskalaiselle filosofialle 1960- ja 70-luvuilla täytyy ymmärtää myös ranskalaisen filosofian erityispiirteiden asettamaa taustaa vasten. Tärkeää roolia esitti filosofinen vastareaktio **G. F. W. Hegelin** vaikutukselle. Nietzsche-renessanssin takana oli paljolti halu päästä irti Hegelin otteesta. **Michel Foucault** selitti, että meidän aikakautemme yrittää »karttaa Hegeliä»,¹¹ ja tämä tehdään nostamalla Nietzschen siipiä. (Jopa Althusser-koulukunta lienee epäsuorasti ollut syynä Nietzschen suosioon, harjoittamalla omalla tavallaan kovaa kritiikkiä Hegel-inspiroituneita **Marx**-tulkintoja kohtaan.) Hegel oli ranskalaisille nietzscheiläisille dialektiikan, sovun ja identiteetin filosofi. Nietzsche sai edustaa vastakohtaa: fragmentaarista, antimetafyysistä ja anti-systemaattista differenssin ajattelua vailla järjestävää periaatetta.

Intellektuaalinen vasemmisto rakentaa post-ajatteluaan lievästi sanoen kyseenalaiselle tulkinnalle poliittisesta filosofiasta, jossa on proto-fasistisia aineksia.

Postmoderni Nietzsche-renessanssi ei kuitenkaan olisi ollut mahdollinen ilman **Gilles Deleuzen** teosta *Nietzsche et la philosophie* (1962), jota on kutsuttu »postmodernismin raamatuksi». Siinä luotiin perusta ranskalaiselle ja tietystä määrin myös angloamerikkalaiselle Nietzsche-tulkinnalle: Nietzsche »myöntäjänä» (affirmaation ajattelijana) ja antidialektikkona. Kymmenen vuotta myöhemmin Deleuze lanseerasi eräässä esseessään hänet uudelleen »nomadina» ja »sotakoneena», joka kaivoi maata kaikilta järjestyksiltä ja koodeilta, mutta luomatta, toisin kuin marxismi ja freudilaisuus, uusia byrokraatioita ja instituutioita.¹² Siten Nietzschen hyväksi puoleksi Marxiin verrattuna luettiin, ettei hän näyttäytynyt uuden valtiollisen sorron puolestapuhujana. 1970-luvulla Deleuzen sotaretoriikka vei ajatukset sen ajan vasemmistoterrorismiin. Mutta hänen kohdallaan ei ollut kyse Molotovin cocktaileista vaan väkivaltaisesta filosofisesta diskurssista ja esoteerisestä kielenkäytöstä.¹³

Tällä pseudoradikalismilla postmoderni Nietzsche valloitti yliopistot, kun protestit hävisivät kaduilta.

Suuret osat postmodernista ohjelmas-ta on omaksuttu Nietzscheeltä. Mutta tämän todettuumme täytyy Nietzsche kääntää postmodernisteja vastaan. Sillä nomadinen kapinallinen Nietzsche on kaukana mistään epäsystemaattisesta tai fragmentaarisesta ajattelijasta, jolta puuttuisi »ydin». Nietzschen »ero» on aina yhdistetty arvo-

eroon – mitä hän kutsuu arvojärjestykseksi, *Rangordnung* – ihmisten, moraalien ja yhteiskuntajärjestelmien välillä. Koska postmodernit teoreetikot uskovat voivansa jättää huomiotta Nietzschen poliittiset ideat – tai vaihtoehtoisesti uskovat kykenevänsä metaforisesti uudelleenmuotoilemaan ja demokratisoimaan niitä –, he tulevat sokeiksi sille, kuinka Nietzsche käytännössä soveltaa teoreettisia doktriinejaan (esimerkiksi »perspektivismiä») hierarkioiden luomiseen. Postmodernistit ja jälkistrukturalistit työskentelevät »Toisen» suvaitsemisen ja kunnioittamisen puolesta, mutta tukeutuvat ajattelijaan, joka tuskin voisi olla kauempana näistä ihanteista.¹⁴

Onko postmodernismi vasemmistolainen näkökanta?

Miltä näyttää postmodernismin poliittinen ydin? Onko sillä yhtenäistä poliittista näkökanta? Tänä päivänä se yhdistetään – kriittisesti tai nostalgisesti – »vuoden 1968 kapinaan» ja sitä pidetään usein vasemmistolaisena projektina. Ranskalaiset liberaalit filosofit **Luc Ferry** ja **Alain Renaut** kuvaavat postmodernismia ja jälkistrukturalismia yhtenä osana antihumanistista, antiliberaalia ja anti-individualistista filosofista aateperintöä, sitä mitä he kutsuvat »vuoden 68 ajatteluksi»¹⁵ Ilmaisu on hivenen harhaanjohtava. Vuoden 68 ajatteluun kuului yhtä paljon **Sartren** humanismia kuin Foucault'n antihumanismia, mikä mutkistaa teesiä, että postmodernismi olisi syntynyt yksiselitteisesti vasemmistoradikaalista vuodesta 1968. Kuva luonnollisesti mutkistuu vielä enemmän siitä, että itse ideologinen esi-isä on nimeltään Friedrich Nietzsche. Kuten edellä on mainittu, kun vuoden -68 radikalisoitumisaalto murtui, saattoi Nietzsche – postmodernisti tulkittuna – korvata Marxin.

Alkuaan postmodernismia tuskin myöskään käsitettiin vasemmistoprojektina. Eurooppalaiset vasemmistointellektuellit päivittäin reagoivat esiin pulppuvaa postmodernia aaltoa vastaan hyvin voimakkaasti. Jürgen Habermas kävi 1980-luvun alussa hyökkäykseen ranskalaista postmodernia poliittista filosofiaa vastaan, jonka hän liitti yhteen valistusvihamielisyyden, antimodernismin ja saksalaisen nuorkonservatismien kanssa. Toinen näkyvä kriitikko oli amerikkalainen kirjallisuustieteilijä **Fredric Jameson**,

joka sijoitti postmodernismin nousun sosiohistoriallisiin kehyksiinsä ja esitti siitä käsitteanalyysin. Hän kuvaili postmodernismia marxistisessa hengessä ylärakenteilmiönä ja seurauksena globaalin kapitalismin uusista tuotanto- ja organisaatiomuodoista. Jamesonin määritelmä kuului: »myöhäiskapitalismin kulttuurinen logiikka»¹⁶.

Nyt voimmekin jo harpata nykyaikaan ja Richard Woliniin: »Tavanomaisen käsityksen mukaan sekä jälkistrukturalismi että postmodernismi ovat liikkeitä, jotka kuuluvat poliittiseen vasemmistoon. Mutta se on väite, joka lähemmin tarkasteltaessa nopeasti romahtaa. Vasemmistohan on historiallisessa perspektiivissä tarkastellen ollut kaikesta huolimatta uskollisesti rationalistinen ja universalistinen, puolustanut demokratiaa, tasa-arvopyrkimyksiä ja ihmisoikeuksia.»¹⁷

Aatehistorioitsija **Svante Nordin** ajoittaa humanististen aineiden »kriisin» Ruotsissa 1960- ja 1970-luvuille – kriisin, jonka postmodernismi hänen mukaansa vei 1980- ja 1990-luvuilla päätökseensä.¹⁸ Tämä kehityshahmotelma vihjaa katkeamattoman ideologisen linjan olemassaolosta. Nordinilta kysyttiinkin eräässä lehtihaastattelussa, eikö postmodernismi »pikemminkin tullut oikealta». Vastaus kuului: »minähän en käsitä sitä vasemmistolaisena näkökantana – sitä vastoin käsitän sen vasemmiston näkökantana!»¹⁹ Tässä meillä on siis itse ongelma – ja myöskin paradoksi – pätkinänkuoressa. Vasemmistointellektuellit pitävät kiinni ideoista ja teorioista, jotka missään järkevässä mielessä eivät ole vasemmistolaisia ideoita.

Postmodernismin haamu: post-ajattelu

Postmodernismin haastaminen radikaalista positiosta käsin tuntuu tänä päivänä turhalta yritykseltä. Paitsi että kaikki kritiikki voidaan torjua konservatiivisena (yhdessä tai toisessa merkityksessä), kukaan ei enää halua tulla kutsutuksi postmodernistiksi. Tämä koskee myös niitä, jotka on saatu omaksumaan meidän postmoderneina pitämiämme premissejä ja metodeja. Mutta huolimatta siitä, että ilmaisu itse nähdään epämodernina, tämän päivän kulttuuri-ilmastossa postmodernistisen suuntauksen perustavimmat piirteet on hyväksytty laajasti. On myös ilmeistä, että monet tällä hetkellä maineensa kukkuloilla olevat filosofiset ja poliittiset teoreetikot

On tarkkaan valtelty kysymystä siitä, kuinka paljon Nietzsche oikeistoradikaalia filosofiaa sisältyy Foucault'n valtavasti vaikuttavasti sisältävään valtakäsitykseen.

– esimerkiksi **Giorgio Agamben, Antonio Negri, Jacques Rancière, Ernesto Lac-lau ja Chantal Mouffe** – ovat omaksuneet teorioita ja käsitteitä postmodernismista ja jälkistrukturalismista. On tapahtunut aavemainen intellektuaalinen näyttämönvaihdos: postmodernismi on kuollut ja kuopattu – mutta tulee kaikesta huolimatta uudelleen esiin. Tätä tunnettua ja samalla tunnistamattomaa haamua me olemme päättäneet kutsua *post-ajatteluksi*.

Niillä avarilla kentillä, joille post-ajattelu levittäytyy, voidaan panna merkille erilaisia muunnelmia jälkistrukturalismista (esimerkiksi Foucault & Deleuze), postkoloniaalisista tutkimuksista ja postmarxilaisesta teoriasta (esimerkiksi **Hardt & Negri, Lacan & Mouffe**), ehkä myös postfeminismistä. Äsken mainitut ajattelijat ovat suurissa osissa humanistisia ja yhteiskuntatieteitä, kulttuurianalyttisissä teksteissä arvostetuilla kulttuurisivuilla ja sofistikoituneissa kulttuurilehdissä, saaneet maineen kaikista jännittävimmän ja uusimmasta uusimman edustajina. Kehrätkäämme nyt eteenpäin lankaa »esi-postin» (Nietzsche), klassisen postin (postmodernismi) ja post-postin (post-ajattelu) välillä.

Teoreettisesti kevytkenkäinen post-ajattelu kärsii intohimoisesta ihastuksestaan uusnietzscheläiseen, Nietzsche jälkisinon-tuun perustuvaan filosofiaan. Se inspiroi tyylilajin mestariajattelijoina ja painaa leimansa sen perustaviin problematiikkoihin ja analyysialueisiin. Tuskin 50 vuotta sitten

Gilles Deleuze tulkitsevästi väärin Nietzsche'n sosiaalisesti hierarkisoivaa käsitettä *Wille zur Macht* (tahto valtaan) tekemällä virheellisen vertauksen 1600-luvulla eläneen filosofin **Baruch Spinozan** demokraattisesti suuntautuneeseen käsitteeseen *potentia agendi* (toimintakyky). Deleuzelainen operaatio – jota saksalainen filosofi **Jan Rehman** kutsuu intellektuaaliseksi skandaaliksi²⁰ – on tämän jälkeen muuttunut rutiiniksi ja jatkanut leviämistään koko postmodernin tradition läpi nykyiseen Nietzsche-tutkimukseen asti.

Södertörniläinen filosofi **Fredrika Spindler** painiskelee yhä nietzscheläisen vallantahto-ongelman kanssa. Tuoreessa tutkimuksessa²¹ hän haluaa osoittaa sen radikaalin ajankohtaisuuden, joka »nietzscheläisellä analyysillä» on modernille poliittiselle filosofialle, vaieten samalla historiallisen Nietzsche'n äärikonservatiivisista teeseistä. Mutta mikä ero on Nietzsche'n poliittisella filosofialla ja nykyisen poliittisen ajattelun »nietzscheläisellä» lisäpanoksella? Kautta koko Spindlerin kirjan Nietzsche itse muotoilee referaateissa ja sitaateissa ajattelua, joka lopulta päättyy »nietzscheläiseen» näkemykseen politiikasta. Vaikka Nietzsche'n pahennusta herättävimmät poliittiset lausumat kitkettäisiin pois, jäävät kuitenkin jäljelle hänen filosofiset peruskäsitteensä, kuten arvoasteita määrittelevä vallantahto.

Juuri tässä Spindleriltä katoaa totuuden tavoittelun intressi, ja halusta ideologisesti luoviin uustulkintoihin tulee vastustamattomaa. Intellektuaalisesti hänen poliittinen ajankohtaistamisprojektinsa on kuolleena syntynyt – mutta se on opettavainen siinä mielessä, että se antaa pedagogisesti selvän kuvan siitä, miten uusnietzscheläisyys tarkastelee tieteellistä työtä, miten se soveltaa aivan omaa, luonteeltaan lähinnä anti-intellektualistista metodologiaansa. Ennen kaikkea Spindlerin kirja antaa käsityksen uusnietzscheläisen analyysin epähistoriallisista, epäsosiaalisista ja antipoliittisista implikaatioista.²² Spindler vie eteenpäin postmodernismin kaavamaista – ellei pitäisi sanoa essentialistista – modernin projektin kuvaa (mukaanlukien moderni poliittinen filosofia). Kun hän puhuu »meidän» modernista perinteestämme, hän myöntää, että kuva on yksinkertaistettu, mutta ei myönnä, että yksinkertaistus on suunniteltu helpottamaan hänen »filosofisen» perusteeseinsä

naulaamista: Nietzsche vastaan kaikki muut. (Kohtaamme pian uusnietzscheläisen muunnelman, joka ajaa aatehistoriallista yksinkertaistusta aina siihen saakka, että Nietzsche itse voidaan sisällyttää moderniin valistusprojektiin.)

Vallan metafysiikka, retoriikan valta

Ruotsalaisessa humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa Michel Foucault on ennenkuulumattoman suosittu. Hänen kannatuksensa perustuu hänen »uuteen» ja »monimutkaisempaan» ymmärrykseen vallasta. Mutta on tarkkaan vältetty kysymystä siitä, kuinka paljon Foucault'n laajalti omaksuttuun valtakäsitykseen sisältyy Nietzschen oikeistoradikaalia filosofiaa. Hänen suorittamansa »vallan» ja »tietämisen» (*pouvoir/savoir*) yhteensulatus on sinikopio Nietzschen tavasta johtaa totuuden tavoittelu vallantahdosta. Foucault'lla uusnietzscheläinen retoriikka »mikrofyysisen» vallan monimuotoisuudesta kätkee sisäänsä essentialistisen käsityksen arvoituksellisesta voimasta tosiasiallisten yhteiskunnallisten suhteiden takana; tämä on valta-analyysia, joka on sokea antagonististen yhteiskunnallisten vastakkainasettelujen (työ-pääoma ja niin edelleen) esiintymiselle ja merkitykselle.²³ Tällä on pitkällemeneviä seurauksia suurelle osalle tämän päivän tutkimusta ja politiikkaa. Kuinka pannaan vastaan abstraktille, ikuiselle ja määrittelyä väistävälle vallalle? »Jos todella on niin, kuten Foucault väittää, että 'valta' on kaikkialla, silloinhan vaikuttaa melkoisen turhalta kamppailla sitä vastaan.»²⁴

Foucault'n kaikkialla läsnäolevan vaikutuksen tarkastelu paljastaa uusnietzscheläisyyden piilevän merkityksen teorianmuodostukselle myös postkolonialistisissa tutkimuksissa.²⁵ Tämä pätee myös kolmen huomattavan filosofin, Giorgio Agambenin, Michael Hardtin ja Antonio Negrin, voittokulkuun postdiskursiivisilla ulapoilla. He tuskin voivat valittaa ruotsalaisessa julkisuudessa saamastaan vastaanotostaan. *Dagens Nyheter* -lehdessä **Stefan Jonsson** on pitkään kriitikittömästi nostanut esiin kolmikon suurta merkitystä kansainväliselle intellektuaaliselle debatille.²⁶ Hän on sitä mieltä, että Hardt ja Negri »imperiumi»-käsitteellään onnistuvat määrittelemään meidän aikamme »suvereenin vallan», sen

Post-ajattelu syrjäyttää ja estää historian yhteyksien ja prosessien tutkimukset sekä analyysit ja selitykset, jotka lähtevät yhteiskunnan rakenteista ja aineellisesta perustasta.

vallan muodon, joka Agambenin mukaan lepää »biopoliittisella» perustalla. Mahdollisesti juuri purjehtiminen näiden kolmen kiintotähden mukaan vei Jonssonin poliittisesti hengenvaaralliseen johtopäätökseen, että »uusliberalismi sellaisenaan» on kuollut – merkillinen väite yliopisto-opettajalta, joka päivittäisissä töissään kamppailee yhä markkinasopeutuneemman tutkimus- ja koulutuspolitiikan kanssa yhä enemmän ostamiseen ja myymiseen keskittyvässä korkeakoulussa.

Postmodernismi korvasi yhteiskunnallisesti ankkuroituneen ideologia-analyysin vapaasti leijailevilla foucault'laisilla »diskursseilla» tai lyotard'laisilla »kertomuksilla». Post-ajattelussa kukoistaa hampaaton kertomusmuunnelma. Jonssonin teesi uusliberalismin ideologisesta romahduksesta kätkeytyy post-tyyppillisesti »uusliberaalin kertomuksen» termeihin. Hänen kollegansa, aatehistorioitsija **Anders Burman**, väittää, että postmodernit teoriat mahdollistavat »tylsistyttävien kertomusten» kriittisen tarkastelun ja voivat saada aikaan merkitystä luovan vaihtoehdon; »kertomuksien

Nietzsche on muutettu valistusajattelijaksi!

ja vastakertomuksien ei tarvitse sulkea pois kriittistä, teoreettista perspektiiviä»²⁷ Muotoiltuna epäkriittiseksi, epäteoreettiseksi kertomukseksi »kertomusten» radikaalista potentiaalista hänen narratiivisesta teesistään tulee vain hurskas toivomus. Itse asiassa populaari kertomusperspektiivi on osa yhteiskunta-analyysin kulttuuristumista; pikemminkin kuin paljastaa median tyhmyyttä, se kuvastaa poliittisen debatin yleistä estetisointumista. Burman esittää postmodernismin (lue: Derridan ja Foucault'n) »nöyränä ajatteluna», »valistusmyönteisenä» »Montaignen ja Nietzschen hengessä»²⁸

Nietzsche on muutettu valistusajattelijaksi! Erotuksena klassisiin postmodernisteihin, kuten **Jean-François Lyotardiin**, meidän aikamme post-ajattelijat eivät enää uskalla seistä johdonmukaisen valistuskriittikin takana. Asennemuutos liittyy siihen, että postmodernismin valistuksen vastaiset ja profasistiset juuret (Nietzsche, **Heidegger, Klages**) on paljastettu. Sen lisäksi postmodernismin saattoi huonoon huutoon sarja »juttuja» (Heidegger, **de Man, Sokal**) 1980- ja 90-luvuilla. Näiden takaiskujen jälkeen hyökkääminen järkeä ja valistusta vastaan ei ollut enää yhtä käypää. Tämä on tausta puheelle postmodernismista »uutena valistuksena».²⁹

Keisarin uudet vaatteet

Ruotsalaiset kulttuurilehdet ja kirjankustantajat (*Glänta*, *Site*, *Fronesis*, Tankekraft-kustantamo ynnä muut) tuottavat suorastaan hyökynä manner-Euroopan post-ajattelijoiden kirjoitusten käännöksiä – arkipostmodernisteista Foucault'sta ja Deleuzestä **Paul Virnoon**, Agambeniin, Mouffeen ja Negriin. Viimeksimainittuun kohdistuva ihailu antaakin näkyvän merkin postmodernismin suhteellisen vahvasta asemasta maassamme. Ranskalaisen jälkistrukturalismin leimaama Hardtin ja Negrin *Imperiumin* (2000) valtat teoria päätty poliittiseen analyysiin, joka antaa ymmärtää, että vallalta puuttuu keskus, että Yhdysvallat ei ole enää hegemonisessa asemassa, että imperialismi on historiaa ja että kansallisvaltioiden peli on pelattu. Työväenluokka ja kansa hajaavat haaveelliseksi »väeksi» (*multitude*). Italialaisen filosofin **Domenico Losurdon** sanoin *Imperiumin* Yhdysvaltoja puolustava asenne todistaa »länsimarxismin» itsetuhoisuudesta.³⁰ Ti-

mothy Brennanin mukaan taas Hardtin ja Negrin teorit »imperiumista» ovat keisarin uusia vaatteita, jotka koostuvat kolmasosaltaan popularisoidusta Deleuzesta, kolmasosaltaan eurooppalaisen poliittisen teorian referaatista ja kolmasosaltaan futurologisista spekulatioista.³¹

Post-ajattelun vasempana sivustana post-marxismi on tehokkaasti panostanut siihen, että vuosikymmeniä käyty kansainvälisesti vilkas, järjestelmäkriittinen marxilainen keskustelu on Ruotsissa lähes tuntematonta. Tämän aatteellisen perinteen hävitys tarkoittaa, että uusliberalismille on jätetty kenttä vapaaksi esiintyä normaalitieteenä ja poliittisena yli-ideologiana alueilla, joita post-ajattelu pitää epäkiinnostavina (esimerkiksi yhteiskunnallis-taloudellinen todellisuus).

Kaikkea muuta post-ideologiaa muistuttavasti postmarxismi sekoittaa keskenään periaatteellisesti epädogmaattisen asenteen ja periaatteettoman teoreettisen eklektismin – jälkimmäisessä on kyse käsityksestä, jonka »avoimuus» tekee mahdottomaksi kriittisen ja vakavan tieteellisen keskustelun täsmälleen samassa laajuudessa kuin dogmatismi, jonka metodologisena vaihtoehtona se esitetään.

Idealistisella post-ajattelulla ei tosin ole hegemonista asemaa yhteiskunnan laajassa merkityksessä kulttuurisessa sfäärissä ja se tuskin muodostaa mitään uhkaa itsenäisenä ideologiana. Mutta samaan aikaan kun se dominoi tiettyjä julkisen keskustelun kannalta tärkeitä kenttiä – akateemisia instituutioita ja aloja sekä kulttuurijournalismia –, post-ajat-

telulla on epäsuorasti kohtalokas ideologinen vaikutus. Se syrjäyttää ja estää historian yhteysien ja prosessien tutkimukset sekä sellaiset analyysit ja selitykset, jotka lähtevät yhteiskunnan rakenteista ja aineellisesta perustasta. Post-ajattelun kiehtovuus estetiikalle, sen yksipuolinen kulturalismi ja perusteiltaan epäpoliittinen keskittyminen identiteettipoliittikaan johtavat pois uusliberalistisen kapitalismin rationaalista analyysistä ja kriittisistä ja kaivavat maata sosiaalisten oikeuksien sekä laajennetun demokraattisen julkisuuden puolustamisen alta. ▴

Artikkeli on ilmestynyt alkujaan ruotsiksi verkkolehdessä Tidningen Kultur 11.3.2011. Suomentanut Elias Krohn.

Viitteet

- Wallenstein, Sven-Olov (red): Svar på frågan: Vad var det postmoderna? Axl Books, Stockholm 2009.
- Ruin, Hans: »Filosofin och postmoderniteten: En kritisk återblick» teoksessa Wallenstein (red) 2009, s. 29.
- Jos palaamme postmodernismin läpimurtoon Ruotsin kulttuurijulkisuudessa 1980-luvun keskivaiheilla, huomaamme jo silloin epämiellyttävän tunteen »piinallisesta käsitteestä», joka on muuttunut »arvostelijakliseeksi», mutta joka ei ole välttävissä. Katso Ruth, Arne: »Frigörelse – eller hot mot etiken?», Dagens Nyheter 28/6 1986.
- Rehmann, Jan: Postmoderner Links-Nietzscheanismus. Deleuze & Foucault. Eine Dekonstruktion, Argument Verlag, Hamburg 2004 s. 10f; Liedman, Sven-Eric: Mellan det triviala och det outsägliga. Blad ur humanioras och samhällsvetenskapernas historia Daidalos Göteborg 1998 s. 153. Jälkistrukturalismia ei siis tietenkään pidä ymmärtää vastakäsitteenä kokoomakäsitteelle postmodernismi (joka sisältää myös sellaisia ajatussuuntauksia kuin dekonstruktio).
- Liedman (1998) s. 149.
- Ranskalainen filosofi ja entinen vasemmistoajattelijana Jean-François Lyotard popularisoi postmodernismi-käsitteen pienessä kirjoituksessaan *La condition postmoderne* (Postmoderni tila). Siinä kiteytettiin mainitut peruseriaatteet ja näkökannat. Lyotard kritisoi kaikkia kaikenkattavia »suuria kertomuksia» – »metakertomuksia» – ja näihin kertomuksiin sisältyvää uskoa yhteyksiin, merkitykseen ja päämääriin. Metakertomuksiin Lyotard luki uskonnot ja poliittiset ideologiat. Ennen kaikkea hän kääntyi marxismia vastaan.
- Brolin, David: Friedrich Nietzsche. Liv, filosofi, politik Häften för kritiska studier, Stockholm 2010.
- Katso Lundberg, Johan: »Smakrevolt» i Expressen 5/11 2008.
- Katso Olsson, Anders: »Varför detta enorma intresse för Nietzsche? Meningsförlust i stor skala», Dagens Nyheter 13/8 1986.
- Wolin, Richard: »Frigörelsen förvandlas till förtryck» i Axxes 5/2007.
- Sitaatti: Eribon, Didiers: Michel Foucault (1926-1984) Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1991 s. 64.
- Se Deleuze, Gilles: »Nomadtänkande», Res Publica 5-6 1986.
- Rehmann, Jan: »Deleuze och Foucault. Postmodern ny Nietzscheanism dekonstruerad», Häften för kritiska studier nro. 200/2011.
- Katso Brolin (2010) luku 7: Nietzsche och fascismen.
- Ferry, Luc & Renaut, Alain: French Philosophy of the Sixties. An Essay on Antihumanism The University of Massachusetts Press 1990.
- Jameson, Fredric: »Postmodernismen eller senkapitalismens kulturella logik» teoksessa Mikael Löfgren och Anders Molander (red): Postmoderniteter Stockholm 1986. Jfr Rehmann (2004) s. 15.
- Wolin (2007).
- Nordin, Svante: Humaniora i Sverige: Framväxt – Guldålder – Kris Atlantis 2008.
- Nordin, Svante, »Professor på krigsstigen», Dagens Nyheter 29.3.2008.
- Rehmann (2011).
- Spindler, Fredrika: Nietzsche. Kropp, konst, kunskap Glänta 2010.
- Se Fredriksson, Göran: »Drabbad av Nietzsche, fängslad av Deleuze», Häften för kritiska studier nr 200/2011
- Rehmann (2011).
- Wolin (2007).
- Brennan, Timothy: »Postkoloniala studiers europeiska rötter. En undertryckt idéhistoria», Häften för kritiska studier nr 197/2008.
- Esimerkiksi »Åren då vi lärde oss leva med katastrofer», Dagens Nyheter 13.12.2009.
- Burman, Anders: »Pomo-vänstern granskar fördommande berättelser» i Arena nr 6/2008 s. 37-28
- Burman, Anders: »Habermas, det postmoderna och upplysningens aktualitet» teoksessa Wallenstein, Sven-Olov (toim.) 2009, s. 54.
- Teoksen Burman (2009) lisäksi katso Sven-Olov Wallensteinin arvostelu Jean-François Lyotardin Postmoderni tilanne –kirjasta. Arvostelua leimaa pyrkimys sisällyttää Lyotardin järkikritiikki kantilaiseen valistustraditioon: »Tillbaka till framtiden», Aftonbladet 17.10.2009.
- Losurdo, Domenico: »Wie der 'westliche Marxismus' geboren wurde und gestorben ist» teoksessa Die Lust am Widerspruch. Theorie der Dialektik – Dialektik der Theorie Symposium aus Anlass des 80. Geburtstag von Hans Heinz Holz trafo verlag, Berliini 2008 s. 53.
- Brennan, Timothy: »Imperiets nya kläder: Agamben, Hardt & Negri», Häften för kritiska studier nro 200/2011.

Postmoderni Nietzsche menee maille

Marxilaisuuden menettäessä kannatustaan postmoderni Nietzscheen nojaava teoretisointi tarjosi sivistyneistölle mukavan lokeron, jossa saattoi esiintyä »kriittisenä» kääntymättä uusliberalistiksi, mutta samalla vaarantamatta asemaansa radikaaleilla kannanotoilla. Nyt tätä ilmiötä on alettu vakavasti kyseenalaistaa.

FILOSOFIAN KENTÄLLÄ ON **Friedrich Nietzsche** ympärillä viime vuosina tapahtunut vaivihkaisia, mutta selviä tektonisia siirtymiä. Ensimmäinen muutoksen merkki oli italialaisen marxistin, Urbinon yliopiston professorin **Domenico Losurdon** 2002 ilmestynyt järkälemäinen volyyymi *Nietzsche, il ribelle aristocratico* (2002), josta saatiin äskettäin myös saksankielinen käännös.¹ Losurdo kyseenalaistaa teoksessaan voimakkaasti tähän asti niskan päällä olleet postmodernistiset Nietzsche-tulkinnat. Kirja on saanut erittäin hyvän vastaanoton kaikkialla, Saksassa sitä äityi kehuaan jopa konservatiivinen *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, joka piti kirjaa vakuuttavana tieteellisenä saavutuksena.

Samoihin aikoihin ilmestyi saksalaiselta Argument-kustantamolta **Jan Rehmannin** kriittinen analyysi »postmodernista vasemmistonietzeläisyydestä». ² Rehmann keskittyi ennen kaikkea **Gilles Deleuzen** ja **Michel Foucault'hon**, jotka molemmat ovat omassa teoretisoinnissaan vahvasti nojautuneet Nietzscheen. Rehmannin mukaan nämä ranskalaisfilosofit olivat 1960-luvulla onnistuneet muuttamaan siihen asti vallinneen Nietzsche-kuvan niin, että entinen herrakansaideologi ja antihumanismin teoreetikko yllättäen alkoikin näyttäytyä vasemmistosivistyneistölle sopivana radikaalina ajattelijana. Lopusta on sitten akateeminen »Foucault-teollisuus» pitänyt huolen. Nietzsche-tulkitseminen edistykseksi ja jopa

vasemmistolaiseksi ajattelijaksi on postmodernin yliopistovasemmiston piirissä nykyisin vakiintunut dogmi, jota juuri kukaan ei ole uskaltanut kyseenalaistaa.

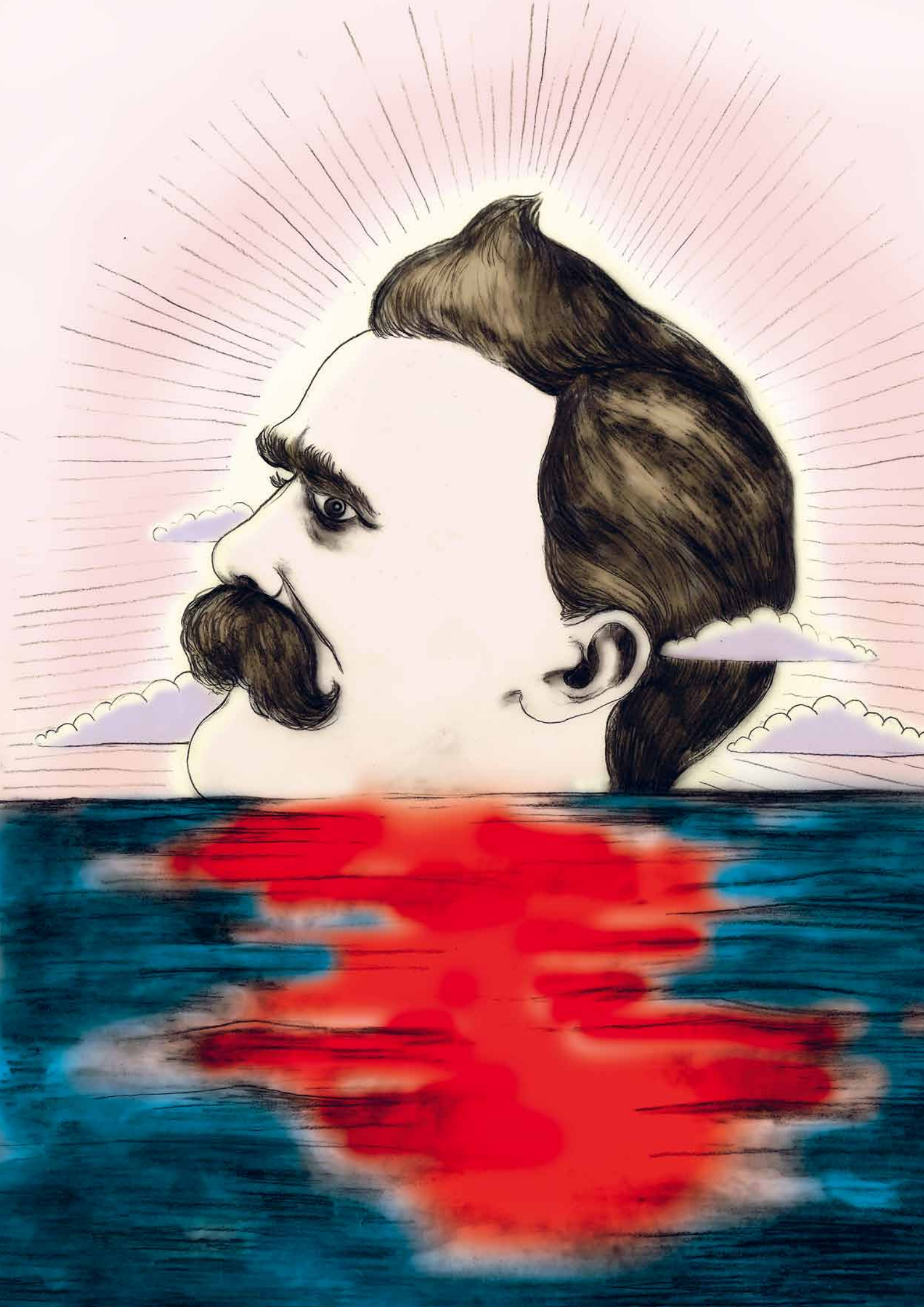
Uudelleenarviointi on nyt ehtinyt myös meille Pohjoismaihin, kun ruotsalainen **David Brolin** viime vuonna julkaisi kirjaan *Friedrich Nietzsche – Liv, filosofi, politik*.³ Brolinin kirja on syntynyt edellä mainituista teoksista riippumatta ja reaktiona ruotsalaiseen ilmapiiriin, jossa Nietzscheen asema on ollut jopa vahvempi kuin Suomessa (muun muassa Nietzscheen koottujen ruotsinkielinen laitos on pitkään ollut ilmestymässä, toistaiseksi on viisi huolellisesti toimitettua nidettä nähnyt päivänvalon). Brolin tulee silti pääasiassa samoihin lopputuloksiin kuin Losurdo ja Rehmann. Kaikki ovat sitä mieltä, että Nietzscheä on luettu »epäpoliittisesti» ja ummistettu silmät hänen ajattelunsa demokratian ja humanismin vastaiselta sisällöltä. Näin ovat tehneet heidän mukaansa etenkin postmodernistit.

Nietzschent antidemokratismi, naisviha ja vahvemman oikeuden ylistäminen eivät voi olla pistämättä kenenkään ennakkoluulottoman lukijan silmään.

Onkin outoa, että suuri osa itseään edistykseksi, jopa radikaalina pitävästä länsimaisesta sivistyneistöstä on enempiä kyselemättä hyväksynyt Nietzscheen, vaikka suurta osaa siitä, mitä Nietzsche sanoo demokratiasta, tasa-arvosta, naisista, kolonialismista, rauhasta ja niin edelleen, vain vaivoin onnistuu sovittamaan yhteen humanististen arvojen kanssa. Brolin kysyy aiheellisesti, analysoituaan ensin suuren määrän Nietzscheen lausuntoja, mitä ihmeen järkeä on siinä, että käytetään valtavasti aikaa ja vaivaa demokratian ihanteiden perustelemiseksi juuri Nietzscheen teksteillä, vaikka muitakin ajattelijoita löytyisi, joiden avulla radikaalia demokratiateoriaa voisi pohjustaa paljon yksinkertaisemmin ja helpommin.

Nietzsche konventiot rikkovana radikaalina

Vielä nytkin yliopistointellektuellien parissa muodissa oleva Nietzsche-tulkinta syntyi 1960-luvulla. Tärkeä merkkipylväs oli Gilles Deleuzen vuonna 1962 ilmestynyt *Nietzsche et la philosophie*. Sitä seurasivat pian Michel Foucault'n valta-analyysit, jotka olivat saaneet melkoisesti vaikutteita Nietzscheen valta-teorioista. Tämän uuden, postmodernistisen Nietzsche-tulkinnan, jonka taustalla häällyy **Martin Heideggerin** varjo, perussanomana oli esittää Nietzsche kaikki konventiot rikkovana radikaalina. Nietzscheen ajattelussa olisi tämän mukaan kyse dynamisesta filo-

sofiasta, jossa todellisuuden viime kädessä nähdään koostuvan ekspressiivisistä, itseään jatkuvasti myöntämään pyrkivistä voimista. Tämä myöntäminen, olemassaolon periaatteessa affirmatiivinen luonne taas perustelee – näin Deleuze – luovuutta, joka ei suostu sitoutumaan mihinkään ennalta annettuihin sääntöihin tai dogmeihin, vaan on luonteeltaan subversiivista, kaikki ylhäältä päin tulevat kontrollointirytykset torjuva.

Juuri Nietzschen uudelleentulkinta *subversiivisen asenteen filosofiksi* lienee ollut tärkein yksittäinen syy »postmodernin Nietzschen» menestykselle niissä sivistyneistöpiireissä, jotka 1970-luvulta lähtien alkoivat kadottaa uskoaan marxilaisuuteen ja sosialismin näköaloihin, mutta toisaalta eivät kuitenkaan halunneet suoraa päätä hakeutua **Thatcherin** ja uusliberalismin vavanteen. Postmoderni Nietzscheen nojaava teoretisointi tarjosi tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa mukavan lokeron, jossa ei tarvinnut tehdä omaa uraa mahdollisesti vaarantavia poliittisia kannanottoja, mutta saattoi silti esiintyä »kriittisenä».

Ongelmana vain on, että – mikäli yleensä oletetaan, että kullakin ajattelijalla on tietty autenttinen ydin, joka pysyy samana erilaisista vaihtelevista pintatason tulkinnoista huolimatta – postmodernistinen Nietzschekuva on yksinkertaisesti väärä. Domenico Losurdo kutsuu sen edustamaa tulkintaa »viattomuutta korostavaksi lukutavaksi» (*lettura innocentista*), jolla hän tarkoittaa yrityksiä pestä Nietzsche puhtaaksi kaikesta vastuusta siitä, mitä todella tuli sanoneeksi. Nietzschen antidemokratismi, naisviha ja vahvemman oikeuden ylistäminen eivät voi olla pistämättä kenenkään ennakkoluulottoman lukijan silmään, mutta postmodernistinen tulkinta pyrkii silti sivuuttamaan ne jotenkin epäolennaisina.

Orjuuden välttämättömyys

Huolellisesti dokumentoidussa työssään David Brolin tarkastelee, esitettyään ensin yleiskuvan Nietzschen henkisestä kehityksestä, neljää painopistealuetta (Nietzschen suhde työväestöön, sosialismiin, rotuajatteluun ja juutalaisiin). Keskeinen idea, joka jo varhain esiintyy Nietzscheillä ja kulkee punaisena lankana läpi koko hänen tuotantonsa – sitä voisi kutsua hänen kuningas-

ajatukseksi – on vakaumus, että orjuus on aidon sivistyksen ja kulttuurin enemmän tai vähemmän välttämätön edellytys. Jo varhaisessa, aikoinaan julkaisematta jääneessä tekstissä *Der griechische Staat* (Kreikkalainen valtio, 1872) hän kirjoitti:

»Jotta taiteen kehityksellä voisi olla laaja, syvä ja antoisa maaperä, täytyy ylivoimaisen enemmistön olla orjallisesti alistettu palvelemaan vähemmistöä, elämän välttämättömyyttä yli oman yksilöllisen tarpeensa. Enemmistön kustannuksella, heidän tekemänsä lisätyön ansiosta etuoikeutettu luokka vapautuu olemassaolon taistelusta luodakseen nyt uusien arvojen maailman ja nauttiakseen siitä.»⁴

Tästä »perusoivalluksestaan» lähtien Nietzsche sitten soimaa modernia ihmistä, ettei hän voi, toisin kuin antiikin ihminen, hyväksyä tätä kaiken kulttuurin perustosiasiaa, vaan pakenee kaikenlaisiin idealistisiin konstruktioihin: »Meillä modernin ajan ihmisillä on, toisin kuin kreikkalaisilla, kaksi käsitettä, jotka on annettu ikään kuin lohdukseenne sille orjamaaisesti esiintyvälle

Teesi orjuuden välttämättömyydestä määrää viime kädessä myös Nietzschen näkemyksen työväenluokasta ja sosialismista.

maailmalle joka tämän takia ahdistuneesti välttelee sanaa 'orja': me puhumme 'ihmisen arvokkuudesta' ja 'työn arvokkuudesta'».⁵

Teesi orjuuden välttämättömyydestä määrää viime kädessä myös Nietzschen näkemyksen työväenluokasta ja sosialismista. Hän ei millään lailla sympatisoi työläisten emansipaatiopyrkimyksiä, päinvastoin hänestä esimerkiksi työväen sivistysjärjestöt ovat sosiaalinen ja poliittinen vaaratekijä, ne kun luovat »kommunismien edellytykset». Aivan johdonmukaisesti onkin »kreikkalaisten palkkatyötä kohtaan tuntema halveksunta eräs Nietzschen poliittisen filosofian peruspilareita», kuten Brolin huomauttaa.⁶ Esimerkiksi 1881 ilmestyneen *Aamurusko*-teoksensa pykäläs-

sä 173 Nietzsche kirjoitti: »'Työn' ylistyksessä, väsymättömässä puheessa 'työn siunauksesta' näen saman taka-ajatuksen kuin yleis-hyödyllisten, ei-persoonakohtaisten tekojen ylistyksessä: kaikkea yksilöllistä kohtaan tunnetun pelon...»⁷ Toki siteerattu kohta voitaisiin ensi kättelyssä lukea myös kapitalistisen palkkatyön kritiikkinä. Mutta sen tarkempi analyysi osoittaa Brolinin mukaan, että »Nietzsche kääntyy seuraamaan Marxille täysin vieraita jälkiä asettaessaan *palkan* ja *henkisyyden* näin jyrkästi vastakkain». Työläiskysymys ei Nietzscheelle loppujen lopuksi ole mikään palkkakysymys – sen sijaan pätee periaate »itse kullekin laatunsa mukaisesti». Työläisten tulee olla tyytyväisiä osaansa eikä kuunnella »sosialististen rotanpyytäjien houkutusävelmiä». Poliittisen aktiivisuuden sijasta Nietzsche suosittelee työläisille epikurolaisten ja stoalaisten oppien mukaista yksinkertaista ja vetäytyvää elämää. Yhtenä mahdollisuutena välttää palkkatyön vaivat on tosin muuttaa maasta, mutta siinä tapauksessa yhteiskunnan on täytettävä näin syntyvät aukot tuomalla maahan uutta halpaa työvoimaa, esimerkiksi Kiinasta. Onhan työtä tekevä alaluokka aivan välttämätön kulttuurin korkeampien kerrostumien kannattelijana.

Näyttää siltä kuin Nietzschen nurjaa asennetta työväenluokkaan olisi vahvistanu eräs erityisen traumaattinen kokemus, nimittäin Pariisin kommuuni 1871. Säikähtänyt porvarillinen lehdistö julkaisi »voimakkaasti liioiteltuja ja kokonaan keksittyjä uutisia kommunardien vandalisista ja murhapolitoista», huomauttaa Brolin. Erityisen paljon kohuttiin niin sanotuista »petroljööseistä», *les pétroleuses*, alaluokan naisista, joiden väitettiin syyttäneen tuleen Louvren ja sen mittaamattoman arvokkaat taidekoelmat. Tuolloin 26-vuotiaalle Nietzscheelle nämä väitetyt tapahtumat olivat jonkinlainen »alkunäky», joka jatkossakin väritti hänen suhtautumistaan alaluokkaan. Hän piti sitä tuhoavana ja kykenemättömänä luomaan kulttuuria. Brolin siteeraa Nietzschen kirjettä Carl von Gersdorffille 1871, missä hän puhuu »tuosta kansainvälisestä hydrasta joka yhtäkkiä on nostonut päätään näin kauhealla tavalla – Kun sain kuulla Pariisin tulipaloista olin muutaman päivän ajan täysin maassa – -: koko tieteellinen ja filosofis-taiteellinen toiminta vaikutti mi-

nusta pelkästään absurdilta, kun kerran yhdessä ainoassa päivässä oli mahdollista tuhota mitä ihanimpia taideteoksia, aivan, kokonaisia taiteen aikakausia –».

Nietzscheä säikäyttänyt »kansainvälinen hydra» näyttää olleen Marxin johtama, 1864 perustettu Internationaali, joka juuri Pariisin kommuunin aikana toimi aktiivisesti ja jota myös syytettiin – sinänsä aiheetta – kommunistikapinan lietsomisesta.

Myös Nietzschen kritiikki kristinuskoa kohtaan tulee nähdä yhteydessä hänen vakaumukseensa orjuuden välttämättömydestä. Brolin osoittaa vakuuttavasti, että Nietzsche piti kristinuskoa orjien uskontona, heikkojen ja tyhmien uskontona, ja siksi se oli hylättävää. Nietzschen ateismi on toisin sanoen *epähumaania* ateismia. Sillä ei ole mitään tekemistä sen uskontokritiikin kanssa, jota esimerkiksi 1700-luvun valitusajattelijat esittivät ja jonka tarkoituksena oli vapauttaa ihmiset taikauskon ja klerikalismien kahleista. Nietzschen uskontokritiikillä ei ole tällaisia emansipatorisia tavoitteita. Itse asiassa Nietzschen tunnetuimpiin kuuluva, mutta useimmiten puutteellisesti siteerattu aforismi osoittautuu, kun sen lukee kontekstissaan Zarathustra-teoksesta, toteamukseksi, että tasa-arvo on kuollut: »Jumalan edessä! – Mutta nyt tämä Jumala on kuollut. Rahvaan edessä emme toki halua olla tasa-arvoisia. Te, korkeammat ihmiset, jättäkää markkinat!».

Oliko Nietzsche profasisti?

Nietzschen perintöä arvioitaessa eräs toistuvasti esiin tuleva kysymys on, missä määrin hänen ajatuksensa ovat vaikuttaneet myöhemmän fasismien ja natsilaisuuden ideologiaan. Vanhemmassa marxilaisessa kirjallisuudessa vedettiin aika suoraviivaiset yhtäläisyysmerkit Nietzschen yli-ihmisopin ja Hitlerin ideoiden välille. Näin esimerkiksi **Georg Lukács** vaikutusvaltaisessa kirjassaan *Zerstörung der Vernunft* (Järjen tuho, 1948). Lukács piti Nietzscheä fasistisen antihumanismin tärkeimpänä aatteellisena valmistelijana. Arvostelijoiden oli helppo huomauttaa tähän, että Nietzschen ja natsismin välillä oli toki tärkeitä eroja: ennen kaikkea Nietzsche ei ollut mikään raivoisa antisemiitti, vaan hänen teksteistään löytyy jopa arvostavia huomautuksia juutalaisista.

Laajassa Nietzsche-tutkielmassaan Domenico Losurdo, vaikka itsekin lukeutuu marxilaisiin, ottaa kuitenkin etäisyyttä Lukácsin selitysmallista. Ennen kaikkea Lukácsin näkökulma on Losurdon mielestä liian eurosentrinen – itse asiassa Lukács analysoi natsismia ikään kuin se olisi täysin ja puhtaasti Saksan sisäinen asia, tulosta juuri saksalaisesta aatehistoriallisesta kehityksestä »Schellingistä Hitleriin» (kuten Lukácsin kirjan esipuheen kuuluisa muotoilu toteaa). Losurdon mukaan Nietzschen viljelemä orjuuden ja »yli-ihmisen» ihailu tulisi nähdä laajemmasta perspektiivissä: loppujen lopuksi kyse on sa-

»Hitleriä ja Nietzscheä yhdistää 'suuren' ihmisen petomaisuuden hyväksyntä ja käsitys, että täydellinen ihmisyyttä edellyttää rikosta.»

masta ideologiasta »valkoisen miehen» yliver-taisuudesta »alkuasukkaiden» ja »neekerien» rinnalla, joka oli tyypillistä kaikille eurooppalaisille siirtomaavaloille ja niiden edustajille 1800-luvun loppupuolella. Tässä asiassa ei Nietzsche kovinkaan paljoa eroa esimerkiksi **Kiplingistä**, brittiläisen imperiumin ylistyslaulajasta. Sen sijaan, että puhuttaisiin natsismista vain täysin poikkeuksellisen saksalaisen erityiskehityksen tuloksena (kuten erityisesti anglosaksit mielellään tekevät, oman siirtomaaherruutensa rikokset sivuuttaen), on Losurdon mukaan paikallaan nähdä hitleriläisyydessä yrityksen soveltaa kolonialismin oppeja ja ihmiskuvaa Euroopan »valkoiseen» väestöön. Jos kerran britit ja ranskalaiset saavat siirtomaissaan tuhota kokonaisia kansanheimoja ilman, että kukaan räpäyttää silmänsäkään, niin miksi eivät saksalaiset saisi tehdä samaa ainakin Itä-Euroopassa?

Jos kysymystä Nietzschen profasismista tarkastellaan tästä globaalista näkökulmasta, monet kiistelyt herättäneet tulkinnan solmut aukeavat. Nietzsche julisti *herrakansaidologiaa*, joka peruspiirteissään oli enemmän tai vähemmän samaa kuin ajan eurooppalaiset kolonialismin ja »valkoisen miehen taakan» ideologiat. Natsismi oli tämän saman ajat-

telutavan hieman myöhäisempi ja ehkä radikaalisoidumpi sovellutus – joka tapauksessa natsismin ideologiset juuret eivät olleet pelkästään saksalaisia.

Brolin korostaa kuitenkin kirjassaan Nietzschen suhdetta fasismiin ja natsismiin enemmän kuin Losurdo. Tosin mitä »juutalaisuuskysymykseen» tulee, niin läpikäytyään Nietzschen lausuntoja Brolin päätyy toteamaan, että Nietzschen kohdalla ei voida puhua mistään *rotuantisemitismistä*. Silloinkin kun Nietzsche puhuu juutalaisista, hän säilyttää aristokraattisen ihmiskuvansa ja jakaa nämä »rahvaaseen» ja kulttuuria kannatteleviksi »yli-ihmisiksi». Tästä huolimatta Brolin katsoo, että »Nietzschen ja fasismien välillä on sisäinen yhteys». Hänestä kosketuskohtia on niin paljon, että mikään muu johtopäätös ei ole mahdollinen:

»Hitleriä ja Nietzscheä yhdistää 'suuren' ihmisen petomaisuuden hyväksyntä ja käsitys, että täydellinen ihmisyyttä edellyttää rikosta. Molemmat ovat samaa mieltä siitä, että 'barbaari' ei ole mitään kielteistä, vaan päinvastoin hyväksyttävää. Hitler julisti: 'Aivan, olemme barbaareja. Me *haluamme* olla heitä. Se on kunnianimitys. Me olemme niitä, jotka nuorentavat maailman.' Ja Nietzsche: 'Hallitseva rotu voi kasvaa esiin vain pelottavista ja väkivaltaisista aineksista. Ongelma: missä ovat 20. vuosisadan barbaarit?'».⁸ ▴

Viitteet

- 1 Domenico Losurdo, *Nietzsche, il ribello aristocratico*, Torino: Bollati Boringhieri 2002, 1167 s.; saksankielinen editio *Nietzsche, der aristokratische Rebell*, I–II, Berlin: Argument/InKrit 2009, 1061 s. Englanninkielinen laitos on valmisteilla, kustantajaksi ilmoitetaan hollantilainen Brill.
- 2 Jan Rehmann, *Postmoderner Links-Nietzscheanismus*. Deleuze & Foucault. *Eine Dekonstruktion*, Argument-Sonderband 298, Hamburg 2004, 227 s.
- 3 David Brolin, *Friedrich Nietzsche. Liv, filosofi, politik*, Stockholm: Häften för kritiska studier 2010, 352 s.
- 4 Nietzsche, *Werke in drei Bänden*, hg. von Karl Schlechta, München: Hanser 1954, Bd. 3, s. 277
- 5 Mt., s. 275
- 6 Brolin, mt., s. 87
- 7 Nietzsche, *Werke in drei Bänden*, hg. von Karl Schlechta, Bd. 1, s. 1129
- 8 Brolin, mt., s. 261

Stalinismi-keskustelu hakoteillä

»TEHÄN OLETTE ITSE samanlaisia stalinisteja!» tokaisi minulle jo vuosikymmeniä sitten *Kansan Uutisten* toimituksessa **Keijo Tamminen**, kun olin kertonut hänelle jostakin kiistasta »meidän» ja stalinisteiksi kutsuttujen »vähemmistöläisten» kanssa.

»Emmehän toki, me vastustamme tätä junttatoimintaa», yritin vakuuttaa.

Oliko Keijolla todella perusteltu käsitys »meidän ja heidän» samankaltaisuudesta? En tiedä. Nykytiedollani punniten hän oli kyllä melkoinen selvänäkijä.

Mutta stalinismi käsitteenä oli silloinkin jo paljon enemmän kuin pelkkä suomalaisten kommunistien järjestökiista. Se oli kansainvälinen termi, jolla lyötiin kaikkia kommunisteja. Vapautuksen tästä ahdistuksesta ja päänsilitystä saivat vain ne kommunistit ja heidän liittolaisensa, jotka olivat rohkaisseet mieltänsä ja uskaltautuivat kritisoimaan Neuvostoliiton politiikkaa.

Taustalla kommunisteja rokottivat **Stalinin** kauden rikokset ihmisyyttä vastaan. Ne hautasivat alleen monet senaikaiset imperialismin, kapitalistisen maailman ja sen etujoukkojen toimet kansojen vapauspyrkimyksiä vastaan. Kenties se oli tarkoituskin.

PUOLIVUOSISATAISELLA KOKEMUKSELLA kommunistisessa ja vasemmistolaisessa järjestöelämässä, olen tullut varsin »väärauskoiisiin» ajatuksiin yleisistä niin sanottuun stalinismiin liittyvistä väitteistä ja jopa teorioista. Kerettiläiset väittämäni on lyhyesti kerrottu.

Stalinismi ei ole itsenäinen ilmiö rikoksisia ihmisyyttä vastaan. Se ei luonut mitään uutta: siihen sisäistynyt väkivaltakoneisto oli vanhaa perua, ei ainoastaan tsaarien Venäjältä, vaan kuului vuosisataiseen perinteeseen yksinvaltaisesti johdetussa valtioissa. Sen eräs julmin vaihe koettiin natsi-Saksassa 1930–1940-luvuilla.

(Tätä aihetta tutkiessaan fil.tri. **Antero Holmila** [*Holokausti, tapahtumat ja tulkinat*, Atena 2010, 355 sivua] avartaa näkyvää holokaustin edeltäjiin: Afrikan siirtomaaisäntien julmiin toimiin kautta mantereen, joista tunnetuin kenties kuningas **Leopoldin** Belgian Kongo. On käynyt ilmi, että jopa **Adolf Hitler** ihaili vilpittömästi Pohjois-Amerikassa toteutettua intiaaniväestön, alemman rodun, tuhoamista. Eivätkä osatomiksi jää myöskään Britannian epäinhimilliset, nyt jo unohtetut toimet alistetussa Intiassa. Perinne on elänyt ja elää tänäkin päivänä kaikkialla maailmassa.)

Stalinismin kommunistiseen järjestöelämään tuoma ohjeistus ei myöskään ollut uusi elementti. Se oli laina itsevaltaisesti toimivista hallintoyhteisöistä. Keskeisin Stalinin teesi oli puolueen sisäinen kuri, jossa järjestön alempien puoluejärjestöjen piti alistua ylempien päätöksiin. Tämän ratkaisevan periaatteen, että vähemmistön piti noudattaa ratkaisussa enemmistön tahtoa, J. V. Stalin kanoniso **Leninin** kuoleman jälkeen vuonna 1924 Sverdlovin yliopistossa pitämässään luentosarjassa.

SUOMEN JULKISEEN puolue-elämään Stalinin opit kommunistisesta puolueesta rantautuivat välittömästi maamme sota-politiikan romahdettua vuonna 1944 ja SKP:n saadessa ensi kertaa julkisen toiminnan oikeudet. Puolueen hallitseman kirjapainon Yhteistyön kustannuksella ilmestyi jo vuonna 1945 J. Stalinin tekijännimeä kantava kirja *Leninismin perusteista*, 99 sivua. Se on perusteellinen kokoelma Neuvostoliiton kommunistisen puolueen silloisista teoreettisista lähtökohdista. Puolueen roolia luonnehditaan sivuilla 84–96.

(Itse muistan yhä elävästi ensimmäisen tutustumiseni näihin teorioihin ja periaatteisiin. Tampereen klassisen lyseon (!) tiloissa toimi vuonna 1946 marxilaisuuden kerho, jossa entinen punaupseeri **Lasse Suosalo** erittäin johdonmukaisesti selosti kommunistisen puolueen perusteita – tämän kirjan mukaisesti.)

Suomen kommunistisessa puolueessa noudatettiin viimeiseen (pääsihteeri/puheenjohtaja **Arvo Aaltoon**) asti vuonna 1924 pyhitettyä Stalinin luomaa puolueen periaatetta: vähemmistön on alistuttava enemmistön päätöksiin. Tästähän on monia esimerkkejä tuoreessa muistissa. Suomalaisen kommunistisen liikkeen paradoksi, siinä vaiheessa kun liike hajaantui, oli, ettei vähemmistöön jäänyt osapuoli alistunut tähän stalinilaiseen dogmiin, mutta tuli siitä huolimatta nimitetyksi »stalinistiseksi» ryhmäksi!

Olisi korkea aika sanoutua irti aivan erilaisiin olosuhteisiin luoduista puolueopeista.

¶ Stalinilaisten dogmien erikoista elinvoimaa osoittaa, että Vasemmistoliiton perustamisen jälkeen vanhat SKP:n lähes sata vuotta vanhat opit puolueesta jatkoivat eloaan uusissa raameissa virkeinä. Siitä ovat todistuksena monet puolueen ja eduskuntaryhmän »puhdistukset», joissa kommunisteja ja mielipiteissään vähemmistöön joutuneille jaettiin eropasseja. Vähemmistöön jääneet olivat jälleen stalinisteja!

¶ VIIME VUOSISADAN alkupuolen oloihin kehitetyt J. V. Stalinin puolueopit ovat saaneet paljon pahaa aikaan vasemmistolaisessa työväenliikkeessä, ennen kaikkea sodanjälkeisessä kommunistisessa puolueessa. Poimin vain yhden perustavan epäkohdan: pakkokeinoin (vähemmistö alistuu enemmistön...) ylläpidetty yksimielisyys kostautui erityisesti henkilöstöpolitiikassa. Valinnoissa suositettiin ensi kädessä »luotettuja» henkilöitä, jotka olivat samaa mieltä johtoryhmän kanssa. Mitä siinä menetettiin? Hyviä ideoita ja kehitysnäkökohtia. Seurauksia voi lukea myös

puolueen jatkuvasti alenneista kannatusluvuista.

¶ Pahimpana seurannaisena tästä henkilöstöpolitiikasta oli viime aikoina puolueen ainoan pätevän talousasiantuntijan **Esko Seppäsen** kohtelu eri vaiheissa. Esko on itse kirjoittanut havaintoja viimeisimmässä kirjassaan *Oma pääoma* (Into, 2011, 320 sivua). Joku lienee sanonut, että jos Seppästä ei olisi kohdeltu näin (stalinististen hallintooppien mukaisesti), Vasemmistoliitto olisi jopa voinut syrjäyttää Perussuomalaisen suosion ja vallata sen tilan. Siinä on varmasti vinha perä. Minua hieman huvitti ja ilahdutti, kun Seppäsen kirjassaan mainitsee myös »enemmistön stalinistit».

¶ Mikä vanhoissa puolueopeissa kouduttaa vielä nykyistä nuorta sukupolveakin? Ymmärrän, että vanha suola janottaa niitä vasemmiston puolueveteraaneja, jotka ovat tottuneet pärjäämään yksimielisen johdon tiiviissä sy-leilyssä. Mutta miksi jotkut näistä nuorista-kin? Eräs huomionarvoinen myönteinen ilmiö saattaa olla Vasemmistonuorten erimielisyys esimerkiksi viimeisessä hallitusratkaisussa.

Olisi ilmeisesti korkea aika sanoutua irti aivan erilaisiin olosuhteisiin luoduista puolueopeista ja etsiä uudenlaista poliittista käytöstä.

¶ EI OLE niin, että vain kommunistiset puolueet olisivat luoneet yksinvaltaisen johtamiskultin. Sekin on ikivanhaa perua ja tuttua kaikissa johtamisjärjestelmissä. Monet saattavat vielä muistaa suomalaisten porva-

rien oman vähäisen demokratia-kriisin. Taisi olla uusi kansanedustaja **Osmo A. Wiio**, joka hämmentyi aikanaan porvarien eduskuntaryhmän toiminnasta: hän huomasi, että kaikki asiat olivat jo ennakkoon sovittu.

Wiio havaitsi, ettei mitään demokratiaa ollutkaan: »on sovittu»-ryhmä päätti ennakkoon, millaisiin ratkaisuihin demokraattisesti valitut elimet lopulta päätyvät. Onhan siinä komiikkaa kerrakseen: tässä järjestelmässä enemmistö joutui alistumaan vähemmistön päätöksiin! Se teki sen kuitenkin vapaaehtoisesti. Ei kai vain stalinismia!

Niin toimittiin (ja toimitaan?) tosin usein myös vasemmistossa: enemmistössä on muutaman hengen ryhmä, joka laati nuotit.

»Näin on aina ollut ja näin on aina oleva», saattaisi **Mika Waltari** sanoa. Miten lie?

SAKARI SELIN

Kirjoittaja on pitkän linjan journalisti, joka aloitti vuonna 1947 demokraattisen nuorisoliiton Terä-lehdessä ja oli perustamassa samana vuonna kansandemokraattisten lehtimiesten järjestöä, Yleistä Lehtimiesliittoa. Oli toimittajana Unkarin radiossa 1954–1958 ja Kansan Uutisissa 17 vuotta erikoisalana muun muassa urheilu ja liikuntapolitiikka. Hän on toiminut freelancerina eri lehdissä ja julkaisut muutaman kirjan, viimeisin Kun valtiopetos oli isänmaallinen teko, 357 sivua (Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2011).

Eteinen

Vähintään taidemuseon johtaja piilottelee takataskuissaan varastettuja kinkkuja, koska ne on tarkoitettu seuraavan päivän näyttelyyn. Ulkomainen konsultti käy kilistelemässä raha-arkun lukkoa pohtien kuinka saisi liikutettua osan kilinästä mantereen yli Guggenheimin johtajille: he kärkevät kieli himosta vetisenä valtionkassasta vedettyjä lihasiivuja, mahdollisuutta jatkaa omien taidekokoelmiensa laajentamista. Illan isäntä, harvahampainen kalju mies, kilisyttelee valtion kassan avaimia virkamiesten silmien edessä. Tie kohti valtavia elimiä on auki. Ovi sulkeutuu kaikkien nenän edessä.

Oikeussali

Tuomarit jakavat ruumiinosia tammisen pöydän ääressä.
Paksulta lakikirjalta puuttuu nenä, toiselta silmä,
tuomareiden ruumiinosat yltävät kattoon asti.
Kun he nostavat hikisiä hattujaan,
kesälomat alkavat.
Paksu lakikirja lojuu pöydällä käyttämättömänä,
kesälomat eivät ole alkaneet.
Asiakkailta puuttuu usein nenä.
Tuomareiden ruumiinosat ovat tallella,
oikeudenkäynnin aikana he nostavat hattujaan.
Kunnianarvoisuus on taattu kun hiki valuu.

Juhlasali

Juhlasalissa tumma kaviaari kiiltää, lakeerikengät
näkevät naisen helman heilahduksen.
Kameran silmä avautuu ja sulkee sisäänsä
laulajattaren, linnunluut & klassikot
epäilemättä. Kirkollinen hiippa häivähtää.

Promootiosali

Jykevällä karttakepillä tohtori osoittaa merkkihenkilöitä.
Nämä avaavat suunsa, alkavat loksuttaa.
Professorien kilpajuoksu kuluttaa portaita.
Yleisö on jähmettynyt kivisiin penkkeihin.
Lehteriltä lausutut sanat ovat vasikan suusta
pudonneita kultarahoja, katoavat
äärimmäisellä nopeudella.

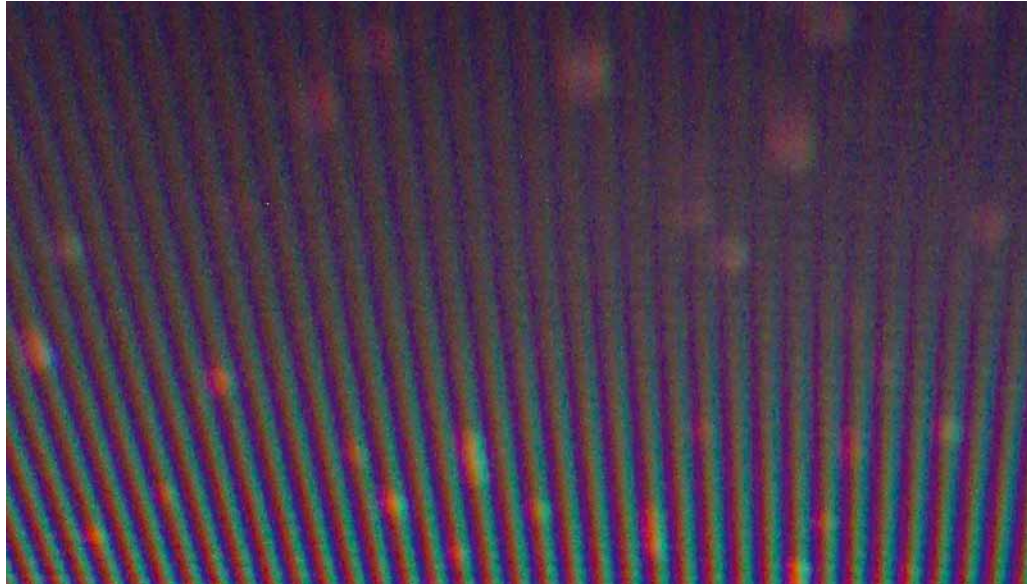
Makuuhuone

Sängyllä istuvat rahamiehet etsivät liivejä. Naisten
pyrstöjä ei kukaan pysty sammuttamaan. Mesenaatti
anastaa makuuhuoneen avaimen, korvaansa
rapsuttamalla taikoo esiin ihmeellisiä seteleitä. Naisen
paljasta selkää metsästetään kaiken aikaa kaikkialla. Liivit
hakeutuvat kohti dollareita; tämä liike pitää maailmaa
yllä. Liivit avautuvat automaattisesti, käsi hakeutuu
kohti pehmeää kumpua, joka muistuttaa ajasta jolloin
vaunuista näki vielä koko maailman.

Huvipursi

Auringon värjätessä meren siniseksi huvipursi lipuu
rantaan. Pukuasuinen mies ja hänen vaimonsa nielevät
rasvaisia makkaroita, huuhtelevat samppanjalla,
pyyhkivät suun pöytäliinaan. Hiljaisuuden rikkovat
purttia ympäröivillä kivillä maleksivat lokit. Avioparin
silmän välttäessä ne nousevat siivilleen, sieppaavat
pöydässä tirisevän makkaran. Saadakseensa sen takaisin
aviopari on valmis mihin tahansa rikollisiin tekoihin.

Rita Dahl (s. 1971), VTM, FM, on viisi runokokoelmaa ja kolme tietokirjaa julkaissut kirjailija, joka viihtyy maailman äärillä. Klassista laulua opiskeleva Dahl on kiinnostunut kaikesta kansainvälisestä politiikasta oopperaan.

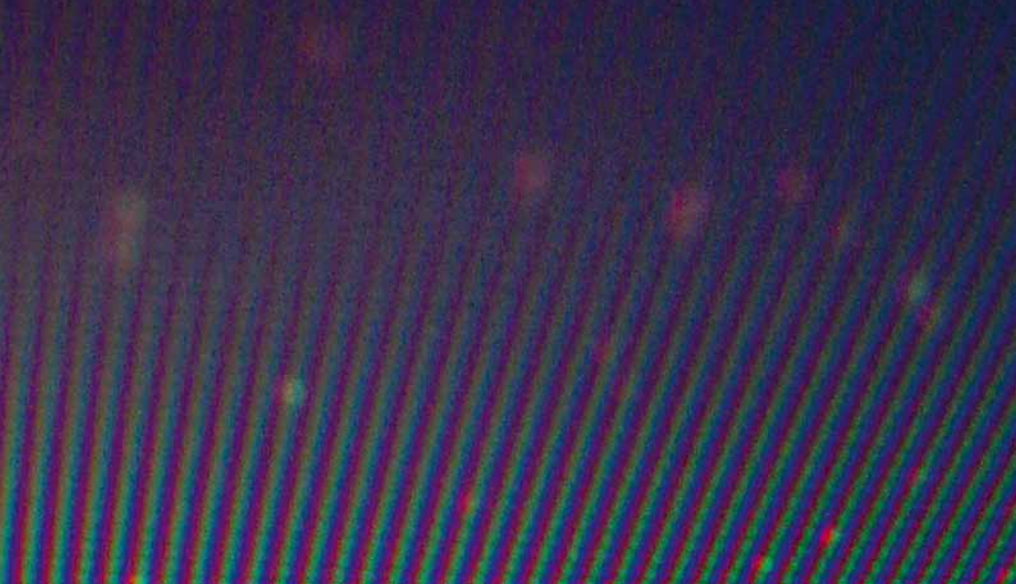

Menetät hiuksiasi
muttet mitään mitä olisit varjellut
oikean pupillisi malja vuotaa.

Varjoaine rummuttaa silmiesi yli
ja poskiesi yli
joku tarttuu sinua jalasta kiinni
koska ei muualta voi.

On jäänyt sanomatta jotain,
jotain joka kyyristyy kuin vihainen eläin.

Nostat kuparireunaisen suurennuslasin
sudenkorenonn siipisuoniston eteen
näet:
valkotukkainen poika
seisoo lasioven takana
todistus laskostettuna rintaa vasten.

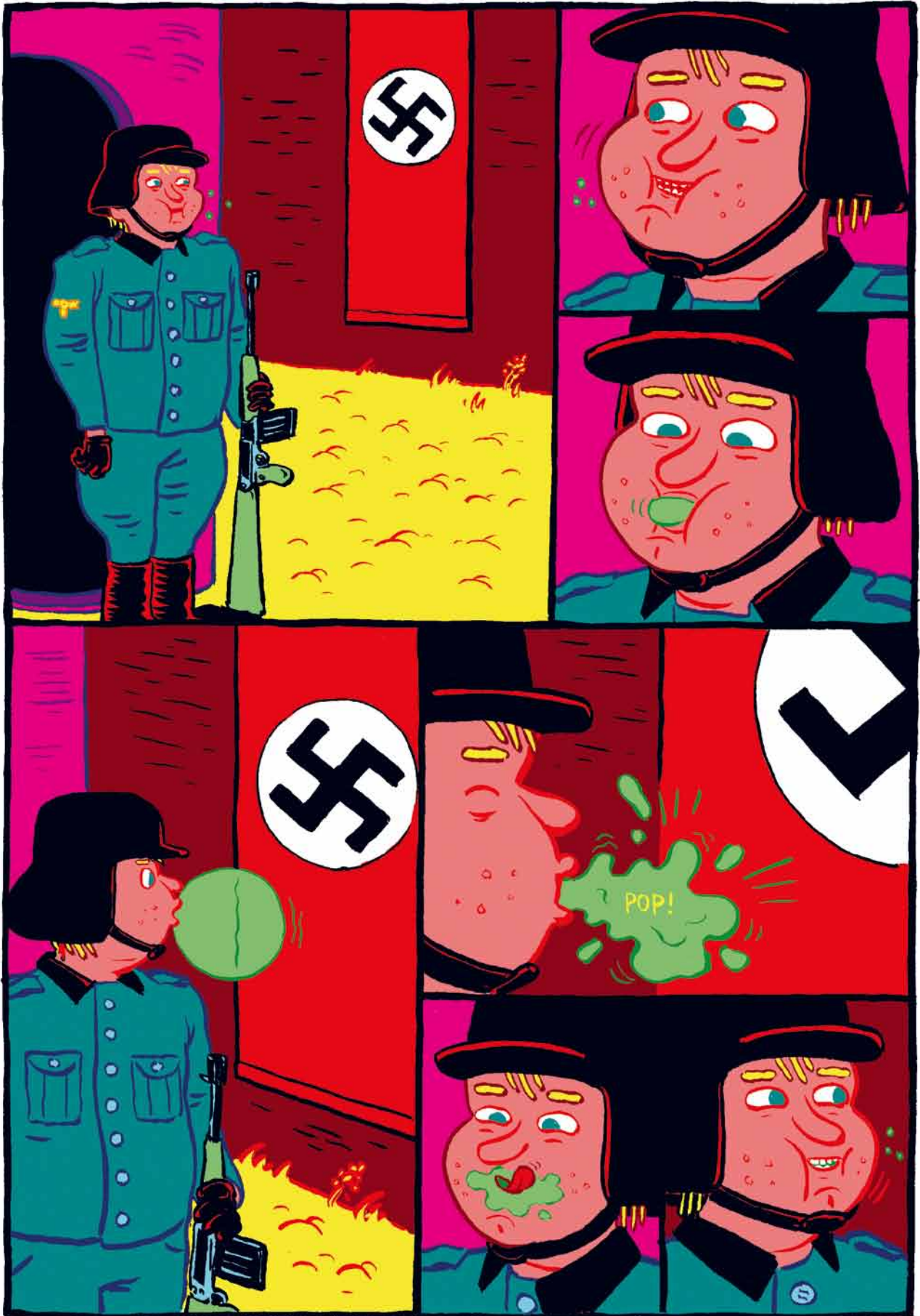
Lasket toinen toisensa poissulkevia selityksiä
selität jakamatonta: on oltava tunteen mekaniikka.
Näet yllesi kumartuvien kasvoilla
niin nopeita tapahtumia että ne hädin tuskin ovat,
jokin tunne voimakas tai kevyt kuin hyönteisen jalat.
Sänkyäsi siirretään huoneesta toiseen kuin kenen tahansa sänkyä.
Joskus sitä vain haalistuu
jokin lapsuudenkaltainen katoaa tai takertuu peiton käytäviin.

Kammiovärinä tärisyttää kahvilan seiniä
ja ennen kuin mitään ehtii tapahtua
on jokaiseen voimaan jo vaikuttamassa vastavoima
hävyttömän yksinkertainen teoria ja todennettavissa
huudat kuin olisit tilaamassa seuraavaa juomaa
heilautat kätesi seinälle muiden nahkakantisten kirjojen riviin.
Mutta et sinä ihmisten maailmoihin halua.
Katso nyt tätäkin
luistelukentän kaikenpolttavassa iltavalaistuksessa
leijuu puhkottua lunta.
Hetkellisen uupumuksen vallassa
jääpallomaalivahti nojaa selkensä maalin tolppaan,
leputtaa sotkuista päätään kämmeniensä varassa.

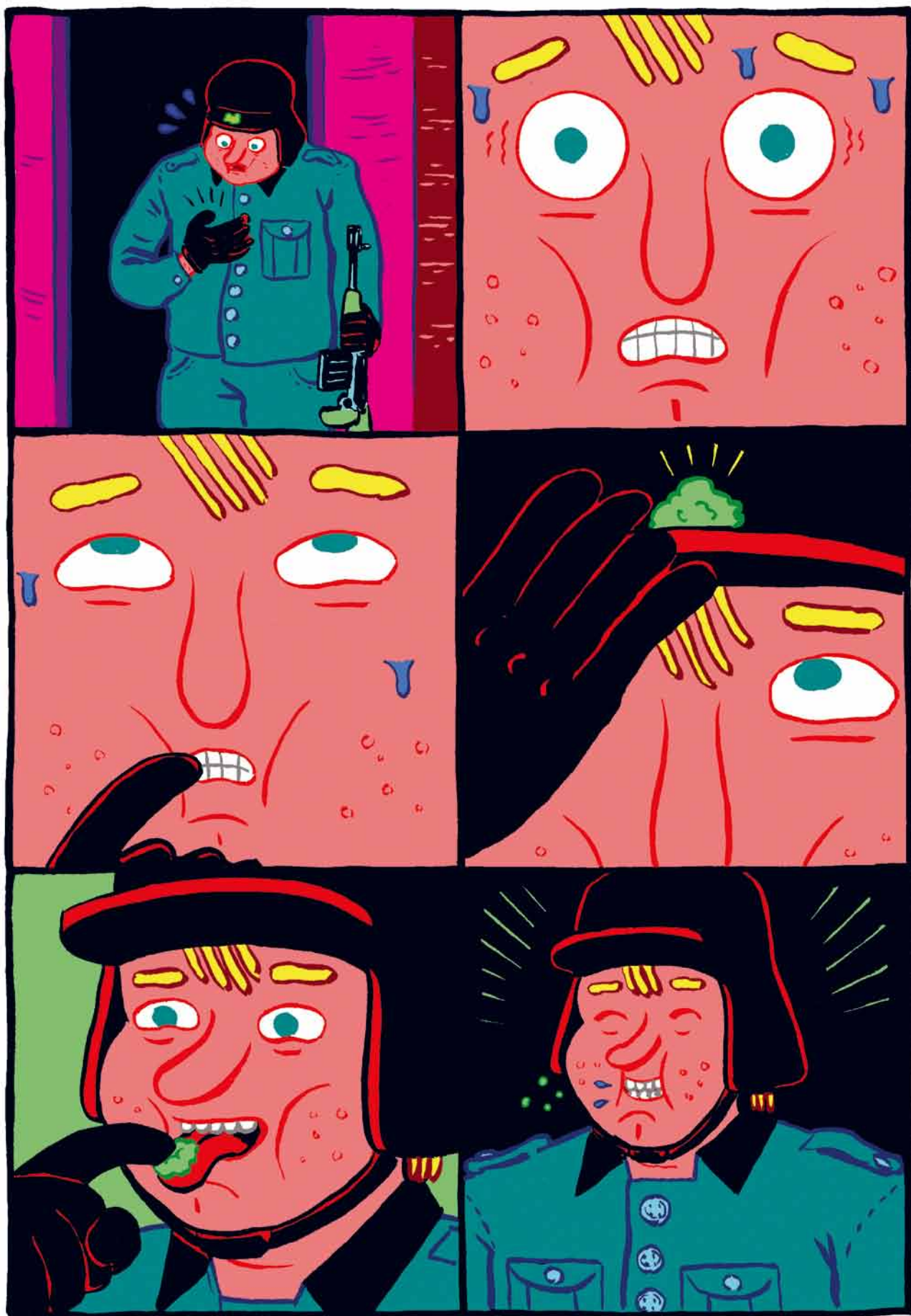

Mikko Rätty asuu ja kirjoittaa Helsingissä. Hänen runojaan on julkaistu eri antologioissa ja runouslehdissä ja hänen kirjoittamansa näytelmä TIPPA – yksinpuhelu alkoholista kantaesitettiin Valtimon-teatterissa Helsingissä keväällä 2011.

Norjalainen kuvittaja Martin Erntsen (s. 1982) on valmistunut Tukholman Konstfackista ja asuu Berliinissä.

Julkisuudesta ja animismista

OSALLISUUS ON syyllisyyttä. Kun presidentin turvamies horjuu komennukselleen Kesärantaan tukevassa tuitarissa, lööpin koristeena on presidentin kuva, ei turvamiehen. Kun kaupunginjohtajan sala-armastaja ajaa tutkaan ja puhalttaa villit lukemat, lööpissä komeilee kaupunginjohtajan kuva, ei salarakkaan. Miksi? Koska julkkis on kuin raha: kaikki liittyy häneen.

Maagista julkiksessa taas on se, että kaikki hänen ympärillään muuttuu merkitykselliseksi, ja kääntäen, jos samat asiat siirretään pois julkiksen piiristä, ne muuttuvat tavanomaisiksi. Julkkis saattaa jopa menettää julkiskisaisuutensa, kun hänet siirretään pois lööppitodellisuudesta (*lyhyempi kuin televisiossa-ilmiö*). Ajatus julkiksen tapaamisesta onkin miellyttävämpi vaihtoehto kuin julkiksen tapaaminen, mikä korostaa sekä julkismaailman henkilöönä että julkiksen asemaa jonkinlaisena *tabuna*.

MILLAISIA HENKIOLENNON piirteitä julkkis on ominut käsityksissämme? Varhaisemmassa antropologiassa puhuttiin primitiivisistä luonnonkansoista, joiden maailma oli tulvillaan demoneja ja henkiä. Heille mikään ei siis ollut elotonta. Ei ole lainkaan ihme, että julkiksiin liittyy hyvin runsaasti viittauksia hedelmällisyyteen; yllätysvauvoja, vauvakuumetta, miksei lehtolapsiakin.

Julkisuus on siis luonteeltaan *animistista*. Mediassa kaikki on jotenkin elävämpää ja merkityksellisempää kuin ulkopuolisessa maailmassa. Julkkiksen kosketuksen myötä tavanomainen muuttuu taianomaiseksi. Televisioruutuun ilmestyvä julkimon suosikkisapuska muuttuu joksikin muuksi, vaikka tiedämmekin, että sama vanha makkarapannuhan tämä on. Erona vain on se, että uuden rakkauten löytäneen visailujuontajan rasvaiseen ja kermaiseen satsiin asettuu jokin henki... katseiden, odotusten ja huomion voima, joka tiivistyy *transsubstantiaation* hetkellä tiriseväksi annokseksi, sekä tutuksi että oudoksi, arkiseksi ja kuitenkin henkiseksi...

Meidän huomiostamme ja katseistamme on siis syntynyt kammottavalla tavalla sekä todellinen että epätodellinen hahmo, *julkimo*, joka muuttaa kosketuksellaan tämän käristyksen arkiäjäntelun rajat kyseenalaistavaksi substanssiksi, joka sekä houkuttelee että pelottaa meitä. Julkkiksen esittelemä perintö-takki on hirvittäväällä tavalla sekä läsnä että kuitenkin tavoittamattomissa.

KOSKA JULKKIS on läsnä kaikissa häntä ympäröivissä tapahtumissa, kaikki palautuu häneen ja johtuu viime kädessä hänestä. Juuri siksi iltapäivälehdessä kirkkua lööppi ravintolajonossa muki-

Julkiksen kosketuksen myötä tavanomainen muuttuu taianomaiseksi.

loidusta liikemiesretkueesta saa jakamattoman huomiomme. Hän olivat juuri palaamassa tärkeän ja merkittävän tapaamisesta... Pahoimpitelyn todellinen syy ja vaikuttaja on siis samanaikaisesti läsnä ja kuitenkin poissa. Vain hän antaa tapahtumalle merkityksen. Merkitys taas on asioiden todellinen syy. Julkkiksen syällisyys on siis vain metafyyssistä, ei moraalista tai eettistä.

Juuri siksi julkisuuden ehto on alkuperän katoaminen. Kun tavallinen muuttuu julkikseksi, vain katseiden ja huomion voimasta olemassa olevaksi hahmoksi, hän menettää sekä ominaisuutensa että kaikki ne erottavat piirteensä, jotka liittyvät meidän tavallisten maailmaan. Julkkis on vain julkkis. Hän ei ole enää laulava parturikampaaja. Kaikki julkikset ovat samanlaisia, sillä henkimaailmassa eroja ei ole.

Osallisuus syyllisyytenä löytää kuitenkin tiensä myös tavallisten maailmaan – sairauteina. Koska köyhät sairastavat enemmän kuin varakkaat, sairaus on köyhän palkka. Vain sairauksistaan köyhä on rikas. Vapaassa maailmassa köyhyyskin on vain omalaatuinen elämäntapavalinta. Koska kaikki sairaudet ovat elämäntapasairauksia, sairaus on aina sairaan oma syy. Sairaus on aina poliittinen kysymys ja politiikka puolestaan on aina tahtokysymys. Henkimaailmassa politiikkakin tosin katoaa. Samalla häviää myös tahto.

Haluatko julkikseksi? Vastauksesi riippuu siitä, oletko valmis luopumaan tahdostasi. Ehkä tässä näyttäytyy halun ja tahdon ero?

→ Kirjoittaja on Kulttuurivihkojen toimittaja ja uusturkulainen ilonpilaaja.

Venäläisellä baletilla on kansainväliset juuret

VENÄLÄINEN OHJAAJA Dmitri Krymov toi elokuussa Helsingin Stage-festivaaleille **Ivan Buninin** novellista sovittamansa musiikaalisen ja visuaalisen näyttämötulkinnan Pariisissa, pääosissa **Mihail Baryšnikov** ja **Anna Sinjakina**. Mielikuvat venäläisestä baletista ovat iskostuneet siinä määrin syvälle, että perinteisistä näyttämöteoksista poikennut esitys jätti kriitikoille enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Kaikki eivät huomanneet sen irtautuneen tanssiteatterista ja kiinnittyneen performanssin ja kuvataiteen perinteeseen.

Merkitseekö kuvaa lähestyvä dramaturgia uuden metodin avusta baletissa? Ainakin se on merkki halusta tutkia uusia ilmaisumuotoja ja ohjata balettia ajan virtauksissa poikkitaideellisiin kokeiluihin.

Helsinkiläisyleisö odotti ehkä näkevänsä jotain venäläisen baletin perinteeseen liittyvää. **Vaslav Nijinskin** ja **Rudolf Nurejevin** rinnalla 1900-luvun merkittävien tanssija Baryšnikov muutti kuitenkin jo vuonna 1974 Kanadaan ja on sen jälkeen vaikuttanut Yhdysvalloissa ja Länsi-Euroopassa.

Työkennellessään muun muassa **Merce Cunninghamin** ja **Martha Grahamin** kansa hän omaksui vaikutteita tanssitaiteen uusista suuntauksista, joita Neuvostoliitossa ei arvostettu.

BARYŠNIKOV OPISKELI Vaganovan tanssiakatemiassa Pietarissa. Vuonna 1738 Keisarillisen teatterikoulun yhteyteen perustettu oppilaitos toimi aluksi Talvipalatsin tiloissa, tavoitteenaan kouluttaa Venäjän ensimmäinen ammattitanssijoiden ryhmä, keisarillinen venäläinen baletti. Esikuvat ja myös alkuaikojen opettajat olivat italialaisia ja ranskalaisia. Keisarillinen balettikoulu nimettiin 1957 tanssitaiteen tekniikan kehitykseen vaikuttaneen koreografian **Anna Vaganovan** mukaan.

Venäläisen baletin sisältö, muotokieli ja musiikki olivat 1800-luvun loppuun mennessä kehittyneet valmiuteen astua kansainvälisille näyttämöille. Samoihin aikoihin Länsi-Euroopassa baletin uudistumiselta näytti puuttuvan elinvoimaa. Venäjällä baletti oli omaksunut parhaat puolet italialaisen, ranskalaisen ja tanskalaisen koulukunnan menetelmistä. Edellytykset venäläisen baletin läpimurrolle vuosisadan vaihteessa olivat kypsyneet nimenomaan Pariisissa, joka oli Euroopan taiteen kiistaton keskus ja baletin kehto.

Venäläisen kulttuurin tuntemukseen Ranskassa vaikutti 1900-luvun alkupuolella ratkaisevasti kriitikko ja lehtimies **Sergei Djagilev** (1872–1929). Kulttuurivaihtoa oli molempiin suuntiin: vuonna 1902 Djagilev järjesti ranskalaisen musiikin konsertin Moskovassa ja viisi vuotta myöhemmin venäläisen musiikin kon-

Kokeilevat ja uudistuvat tyyliä ja teemat antoivat esityksille maailmanmaineen.

sertteja Pariisin oopperassa, jonne hän myöhemmin toi **Modest Musorgskin** oopperan *Boris Godunov*.

VUONNA 1907 Djagilev kokosi Pietarin Mariiinskin teatterin parhaista voimista oman balettiseurueen Les Ballets russes tarkoituksenaan viedä se Pariisiin ja Lontooseen. Ensimmäinen esitys oli Pariisiin Châtelet-teatterissa 18. toukokuuta 1909. Ensivierailulla oli sähköistävä vaikutus Pariisin uinahtaneeseen balettielämään. Venäläinen musiikki ja tanssijoiden taituruus, poikkeava ohjaus, **Mihail Fokinin** koreografia, **Leon Bakstin** ja **Alexandre**

Benoisin loisteliaat lavastukset herättivät Pariisin taidemaailmassa valtavaa kiinnostusta. **Igor Stravinsky** sävelsi venäläistä seuruetta varten suurenmoiset baletit *Tulilintu* (1910) ja *Kevätuhri* (1913).

Kokeilevat ja uudistuvat tyyliä ja teemat antoivat esityksille maailmanmaineen. Kahden vuosikymmenen aikana venäläinen baletti vieraili eri puolilla Eurooppaa ja Amerikoissa. Taiteellisin tavoittein alkanut projekti sai vastakaikua useilta kuvataiteilijoilta ja muusikoilta. Esitysten luomiseen osallistuivat Picasso, Matisse, Braque, Utrillo, De Chirico ja Rodin, Ravel, Debussy, Poulenc ja Satie.

Djagilevin balettiryhmän vetonaula olivat lahjakkaat ja ennakkoluulottomat nuoret tanssijat. Kirkkaimpana loisti Vaslav Nijinskyn tähti. Hänen tekniseen taituruuteensa yhdistyi liikkeiden tenhoava pehmeys, joka sai pariisilaisen yleisön hurmioon. Djagilevin projektin koreografiat ovat säilyneet tanssin historian merkkiteoksina.

Maailmansota keskeytti venäläisen baletin voittokulun. Venäjän vallankumous puolestaan jakoi maan baletin huippua, ja monet jatkoivat uraansa ulkomailla. Mutta Venäjän kulttuurin voima purkautui vielä kerran kokeilevan baletin subliimiin ilmaisuun, samaan aikaan kuin Pietarissa synnytetään uutta maailmaa.

Kolumnin laajempi versio internetissä: <http://www.kulttuurivihkot.fi>

→ **Martti Berger on helsinkiläinen kustantaja, kääntäjä ja kulttuurin monitoimimies. Hän kirjoittaa tällä palstalla Venäjään liittyvistä aiheista.**

August Macken teos *Ballet russes* (1912).

Virtahepo Italian olohuoneessa

NICCOLÒ AMMANITI (2011): *Juhla alkakoon*.

Suom. Leena Taavitsainen-Petäjä. Otava. 426 sivua.

HELLYTTÄVÄN tunaroivia saatananpalvojia, vuosikymmeniä katakombeissa eläneitä neuvostourheilijoita, megalomaanisit seurapiirijuhlat täynnä villieläimiä... **Niccolò Ammanitin** *Juhla alkakoon* on eriskummallinen ja hykerryttävä. Palkittu italialainen kirjailija ei tässä satiirisessa ilotulituksessa päästä maanmiehiään helpolla, mutta romaanin karnevalistisen kuoren alla sykkii moralistinen sydän, joka tuomitsee kuvailemansa överiksi menneen materialistisen pinnallisuuden. Roskavuorien keskeltä löytyy yhä rakkauden ja solidaarisuuden kipinöitä, jotka kuitenkin jäävät heiveröisiksi kakkienlevän typeryyden sirkuksen rinnalla.

JUHLA ALKAKOON on kuin Trimalkion pidot siirrettyinä 2000-luvulle. Nousukasmiljonääri Sasà Chiatti haluaa kerätä ympärilleen hovillisen hännysteleviä silmäätekeviä, ja järjestää tarkoitusta varten vuosisadan ökyippalot. Juhlat järjestetään vanhassa roomalaisessa puistossa, joka vilisee villieläimiä. Tarjoiluista vastaa bulgarialainen Rasputinia muistuttava huippukokki, jolla on hypnoottisia lahjoja, ja musiikista puolestaan suosittu pop-laulajatar Larita.

Kutsuvieraslistaan kuuluu myös yksi romaanin keskushenkilöistä, itseään täynnä oleva roomalaiskirjailija Fabrizio Ciba. Vuosien takaisten menestyskirjojensa tuotoilla Ciba elelee yhä leveästi ja esiintyy ahkerasti julkisuudessa »nuorena va-

semmistolaisena nykykirjallisuuden suuruutena». Fabrizio Ciban omahyväisyyden kulissit ovat kuitenkin murtumassa: uusista kynäily-yrityksistä ei oikein tule mitään ja kustantaja pitää häntä jo loppuun palaneena ja menetettynä tapauksena.

Chiattin juhliin on kuokkimassa myös pahaenteisempi seurue. Mantos-salanimenä käyttävä Saverio Moneta johtaa piskuista ja surkuhupaisaa saatananpalvojen ryhmää nimeltä Abaddonin pedot, joka jäsenkadon kourissa uhkaa huveta tyhjiin. Johtaja Saverio, vaimonsa ja appiukkonsa tossun alla kärvistelevä huonekalumyyjä, keksii hullun suunnitelman pitääkseen seuraajansa kassassa. Tarkoituksena on soluttautua Chiattin pirskeisiin ja surmata laulajatar Larita, jota saatananpalvojat inhoavat, koska tämä on alun perin ollut heviväandin solisti ja uskoon tultuaan vaihtanut hempeileviin rakkauslauluihin.

Kukasta kukkaan hyppelevä kirjailija Fabrizio Ciba puolestaan päättää juhlissa ihastuneensa laulajattareen ensi silmäyksellä, eivätkä saatananpalvontaryhmän jäsenetkään voi välttää Amorrin oikuttelevia nuolia. Sekä Abaddonin petojen että Chiattin kaavailut kohtaavat monta muttaa, kun juhlit muuttuvat farssimaiseksi sekasorrokksi.

Rocklyriikat ja Shakespeare käyvät sulassa sovussa käsikynkkää.

AMMANITIN romaanissa populaari ja korkeakirjallinen syleilevät toisiaan: rocklyriikat ja Shakespeare käyvät sulassa sovussa käsikynkkää. Välissä sivuilla tosin soljuu sen tason sivistyssanoja, että konkarilukijaltakin voi mennä sormi suuhun. Yhteiskunnan kerman mädännäisyydelle nauretaan avoimesti, ja oman osansa pilkasta saavat muun muassa egoistiset kirjailijat, vallastaan pöyhittyneet kustannustoimittajat sekä tyhjät näyttelijät ja urheilijat.

Itsekkyyks jyllää, ja Saatanaa etsivät päähän potkitut luuserit näyttävät arvomaailmaltaan po-

rukan inhimillisimmältä sakilta. Rikkaiden juhlaipaikan alla lymyilevät katakombeissa menneen maailman jäänteet, nyt maanalaiseen pimeyteen sopeutuneet 1960-luvun Italian olympialaisissa karanneiden neuvostoliittolaisurheilijoiden jälkeläiset, jotka tuovat vahvasti mieleen **H. G. Wellsin** *Aikakoneen* morlokkit.

Juhla alkakoon on hersyvän hauska ja samalla surumielisen synkkä maalaus **Berlusconin** nyky-Italian moraalista alennustilasta. Ammaniti osoittelee kuitenkin sen verran kansainvälisiä synettejä, etteivät satiirin pistot osu pelkästään saapasmaan rajojen sisään. Henkilöhahmot ovat lennokkaita karikatyyrejä, jotka herättävät sekaisin sympatian ja vastenmielisyyden tunteita, mutta saavat silti välittämään kohtaloistaan. Sen verran hurjaksi sekoiluksi meno kuitenkin loppua kohti yltyy, että tosikkojen tai järjestyksen ystävien ei kannata tämän romaanin pariin etsiä.

SINI HELMINEN

Eettisyys on näkökulma

LUC DARDENNE (2010): *Kuviemme takaa*. Ohjaaja-veljesten päiväkirja. Suom. Kristina Haataja.

Like. 224 sivua.

BELGIALAISET Dardennen veljekset **Jean-Pierre** (s. 1951) ja **Luc** (s. 1954) ovat tämän hetken eräitä arvostetuimpia elokuvantekijöitä koko maailmassa. Tästä kertoo jo se, että heidän viisi viimeistä elokuvaansa on palkittu Cannesin elokuvafestivaaleilla. *Kuviemme takaa* pohjautuu Dardennen veljeksistä nuoremman, Lucin, päiväkirjamerkintöihin vuosilta 1991–2005. Kirja valottaa yksityiskohtaisesti heidän elokuviensa syntyvaiheita aiheiden ideoinnista valmiiksi taideteoksiksi.

Dardennet työskentelevät samalla tavalla tiiviissä yhteistyössä kuin esimerkiksi italialaiset Tavianit tai yhdysvaltalaiset Coenit. Sama asiaa tähdentää Luc Dardenne. »Vaikka kirjoitankin muistiinpanoni yksikön ensimmäisessä persoonassa, tiedän että ne on kirjoitettu monikon ensimmäisessä persoonassa.» Tässä mielessä kirjan suomalainen alaotsikko »ohjaajaveljesten päiväkirja» on oikeutettu, vaikka se onkin sanatarkasti virheellinen.

TEOKSEN ensimmäiset kirjoitukset ovat ajalta, jolloin dokumentaristeina aloittaneiden Dardennen veljesten tulevaisuus elokuvantekijöinä oli epävarma. Vuonna 1992 valmistui veljesten toinen pitkä fiktioelokuva *Teitä ajatellen*, jota he pitivät epäonnistuneena. Kirjan sivuilta välitty turhautuminen, jopa neuvottomuus.

Kolmatta fiktioelokuvaansa tehdessään Dardennet jalostivat tyyliään, joka ei ole riippuvainen muotivirtauksista tai yleisön mielihaluista. Pitkäjänteinen ja tinkimätön työ johti tuloksiin. Vuonna 1996 valmistunut *Lupaus* sai jo laajalti suitsutusta. Cannesin elokuvajuhlilla palkittu *Rosetta* (1999) kohotti veljekset jo mestariluokkaan.

Dardennen veljesten elokuville on tunnusomaista dokumentaarinen lähestymistapa ja yhteiskunnallinen realismi. Niissä kuvataan pääsääntöisesti työläisiä, maahanmuuttajia ja pikkurikollisia. Veljesten elokuvat voidaan luokitella humaaneiksi. Toisaalta ne osoittavat ihmisten olevan luonnostaan kykeneviä julmuuksiin. Dardennet tekevät realistisia elokuvia, jotka eivät varsinaisesti perustu tositahtumiin. Heidän tavoitteenaan on Luc Dardennen mukaan päästä »inhimilliseen, todelliseen, kauniiseen todellisuuspakoon.»

Päiväkirjan viimeiset merkinnät ovat keväältä 2005, jolloin veljesten hienoin elokuva *Lapsi* (2005) oli jälkityövaiheessa. Hieman myöhemmin se voitti Kultaisen Palmun Cannesissa. Samana kesänä Dardennet vierailivat Sodankylän elokuvajuhlilla. Kirjan suomalaisen painoksen kanteen on jostain syystä painettu kuva veljesten seuraavasta elokuvasta *Le Silence de Lorna* (2008).

Miksei Dardenne-veljesten elokuvissa ole lainkaan taustamusiikkia? »Jotta silmänne eivät menisi lukkoon.»

MONET OVAT kummastelleet, miksei Dardenne-veljesten elokuvissa ole lainkaan taustamusiikkia. Vastaus löytyy Lucin päiväkirjamerkinnöistä: »jotta silmänne eivät menisi lukkoon.»

Luc Dardennen kirjoitustyylillä on sujuvaa, paikoin filosofista, joskus suorastaan runollista. Kirjasta näkyy laaja korkeakulttuurinen sivistys.

Teksti vilisee sitaatteja tunnetuilta taiteen ja tieteen edustajilta.

Erytisen suuresti Dardennen veljesparin ajatteluun on vaikuttanut ranskanjuutalaisen **Emmanuel Levinasin** (1906–1995) eettinen filosofia. Levinasia lainaten eettisyys ja moraalit ovat veljeksille tietoinen näkökulma. Tämä välittyy heidän elokuvistaan esimerkiksi empaattisella suhtautumisella yhteiskunnan vähäosaisiin sekä sorrettuihin vähemmistöihin.

Päiväkirjassaan Luc Dardenne kirjoittaa erityisen suurella myötätunnolla juutalaisten kokemasta sorrosta, etenkin holokaustista. Tätä järkyttävää aihetta katolilaisen kasvatuksen saaneet Dardennet ovat käsitelleet töissään vain vähän. Heidän ensimmäinen fiktio-ohjauksensa *Falsch* (1987) kertoi keskitysleiriltä elossa selvinneestä miehestä. Lisäksi veljekset ovat jo vuosien ajan kaavailleet elokuvaa Belgian juutalaisten kohtelusta toisen maailmansodan aikana. Toistaiseksi projekti on jäänyt toteutumatta.

Luc Dardennelle holokausti on selvästi hyvin tärkeä aihe. Hänen päiväkirjastaan löytyy mielenkiintoinen viittaus **Claude Lanzmannin** dokumenttielokuvaan *Sobibor 14. lokakuuta 1943, kello 16* (2001). Siinä kerrotaan kapinaan nousseista keskitysleirin vangeista, jotka surmasivat toistakymmentä SS-miestä ja useita leirin vartijoita. Dardenne kirjoittaa tapahtuneen olleen »inhimillinen, niin ylvyään inhimillinen teko.» On hämmäntävää huomata, että niinkin humaania taidetta luova henkilö suhtautuu ihmisten tappamiseen – olivatpa he ja olosuhteet minkälaiset hyvänsä – tuolla tavoin.

ANTEEKSIANTO on ollut tärkeänä teemana Dardennen veljesten elokuvissa, ennen kaikkea *Pojassa* (2002) ja *Lapsessa*. Luc Dardennelle juutalaisten kansanmurha on – toki aivan ymmärrettävästi – anteeksiantamaton rikos. Tässä asiassa hänen mielipiteissään on havaittavissa samanlaista ehdottomuutta kuin veljesten henkisen oppi-isän Emmanuel Levinasin tapauksessa. Levinas oli toisen maailmansodan jälkeen kaunassaan leppymätön aikaisemmin arvostamaansa saksalais-

kollega **Martin Heideggeria** kohtaan, koska tämä oli suhtautunut myötämielisesti natsiaatteeseen.

Luc Dardennen tunteellinen asennoituminen holokaustiin heijastuu hänen mielipiteisiinsä myös nykypäivän politiikasta. Dardenne toteaa melko suoraan pitävänsä kaikkea Israelia vastaan kohdistuvaa kritiikkiä pohjimmiltaan antisemitistisenä.

Belgialaisveljesten kanssa teemoiltaan hyvin samanlaisia elokuvia tekevä brittiläinen **Ken Loach** on asettunut israelilaisten ja palestiinalaisten selkkauksessa puolustamaan selväsanaisesti jälkimmäisiä. Päiväkirjansa perusteella Luc Dardennen näkemykset asiasta ovat aivan vastakkaiset kuin Loachilla. Dardenne kirjoittaa paikoin tuomitsevasti, peräti ennakkoluuloisesti islamististen liikkeiden pyrkimyksistä.

KAIKEN KAIKKIAAN *Kuviemme takaa* vaikuttaisi olevan avoin ja vilpitön kurkistus taitelijan sielunmaisemaan. Kirjan luettuana on helppo ymmärtää, miksi Cannesin festivaalin asiantuntevat raadit palkitsevat kerta toisensa Dardennen veljesten ihmisläheisiä elokuvia. Luc Dardennen päiväkirja paljastaa myös, että veljesten humaaniudella ja suvaitsevaisuudella on rajansa. Tämä on tietenkin vain inhimillistä.

EERO HIRVENOJA

Viiden vuoden odotusaika

ANNA PIHLAJANIEMI (2011): *Adoptiomatka*.

Tammi. 238 sivua.

»**JOS NAINEN** tulee raskaaksi ja menee neuvolaan, siellä ei kysytä ensimmäisenä, miksi hän haluaa lapsen. Minä joudun selittämään omaa toivettani jatkuvasti: virallisille tahoille, tuttaville, itselleni. En osaa. – – No kun haluan. Haluan! Haluan, eikö se riitä?»

Tässä on teos, joka osuu suoraan ajan hermoon. Se lyö vastaiskun netissä villinä rehoville keskustelupalstoille, joissa anonyymien kommenttien hampaissa ovat niin adoptio kuin maahanmuuttajat. Päiväkirja kertoo viiden vuoden adoptio-odotuksesta ja kuinka suomalainen kolmekymppinen aviopari lopulta saa tyttövauvan Kiinasta. Jo pitkä odotusaika on itsessään henkinen matka, ja lopulta pariskunta reissaa ensimmäistä kertaa Kiinaan.

Esikoiskirjailija **Anna Pihlajaniemi** (s. 1974) on helsinkiläinen toimittaja, joka on vuosien ajan avustanut *Kulttuurivihkojakin*. Kirjan julkaisseen Tammen sivuilla kerrotaan: »Hänen adoptio-odotusaiheinen bloginsa kokosi viikoittain tuhansia lukijoita, joista suurimmalle osalle adoptio-otema oli entuudestaan vieras. Monet heistä kertoivat hämmennyneenä itkeneensä ilosta, kun tuntemattomasta kirjoittajasta vuosien jälkeen vihdoinkin tuli äiti.»

ADOPTIOMATKAN lukee varmasti suurella mielenkiinnolla moni, joka vielä odottaa omaa lastaan

kotiin tai vasta harkitsee adoptiota. Kirjaa voi silti suositella myös muille kuin adoptiovanhemmille. Itse en suunnittele adoptiota enkä muutenkaan perheen perustamista, mutta teos kosketti minua syvästi ja toi välillä kyneleet silmiin. Uskon, että tämä tarina liikuttaa ketä tahansa.

Kertomus sopii myös ennen kaikkea niille, joiden elämä poikkeaa normista ja jotka ovat saaneet puolustaa elämäntyyliään epäilijöille – elämäntyyliään, jota ei edes koe valinnaksi vaan ainoaksi onnelliseksi tekeväksi vaihtoehdoksi itselleen.

Kirjaa lukiessa myötälää yhden pariskunnan tuskan, ilon ja kaipuun hetket. Teos näyttää konkreettisesti, mitä lukuisia byrokraattisia vaiheita ja tunnemyllerryksiä adoptioon kuuluu. Kirjankannet ovat myös ilahduttavan kauniit ja värikkäät, mikä houkuttelee avaamaan teoksen.

»**EIKÖ OLISI** helpompaa ja halvempaa tehdä lapsi itse?»

»Adoptiolapset eivät koskaan opi kunnolla suomea.»

»On se ihanaa, että jotkut ovat noin epäitsekäitä ja kasvattavat ihan vierasta lasta omanaan. Minä en kyllä pystyisi.»

Muun muassa tällaisia sammakoita päästi suutaan moni tuttava adoptiolastaan odottavan Pihlajaniemen edessä. Ihmisten törppö käytös hämmästyttää, naurattaa ja puistattaa. Nykyään adoption ei luulisi olevan täysin vieras ilmiö kenellekään, kun yhä useampi heteropariskunta kärsii hedelmättömyydestä, äidiksi haluava sinkkunainen ei löydäkään rinnalleen puolisoa ja on paljon sateenkaari-perheitä. Eniten ihmetyttävät kommentit, joissa päivitellään sitä, ettei adoptoitaessa voi yhtään tietää, millainen lapsi on tulossa. Eihän sitä voi tietää silloinkaan, kun itse synnyttää lapsen!

Itselläni lukukokemus avasi silmiä. En ollut tiennyt, kuinka paljon ymmärtämättömiä kannanottoja adoptiota harkitsevat saavat päin naamaansa niin tutuilta kuin tuntemattomilta. Harva tajuaa, että voi vain onnitella ja kysellä ystävällisesti, miten adoptio etenee. Joidenkin mielestä adoptio on ainoastaan erikoisuuden tavoittelu,

vaikka syynä on pakottava tarve tulla vanhemmaksi. Kärkkäimmin kansainvälisen adoption tuomitsevat useimmiten ne, joilla on asiasta asiasta faktatietoa ja kokemusta. Onneksi Pihlajaniemi ja hänen miehensä eivät antaneet periksi epäilijöiden ilkeiden puheiden takia.

PIHLAJANIEMI antaa kirjassaan kymmenen neuvoa, kuinka keskustella tulevien adoptiovanhempien kanssa:

»1. Yritä olla käyttämättä sanaparia 'oma lapsi' biologisen lapsen synonyyminä adoptiokeskustelussa. — Adoptiolapsi on ikioma.»

Nämä ovat hyviä neuvoja, koska moni voi vain tietämättömyyttään ja ajattelemattomuuttaan loukata vahingossa.

Kun biologisen lapsen yrittämisestä oli luovuttu ja adoptioprosessi oli käynnistynyt, Pihlajaniemi kirjoittaa oivaltaneensa, että juuri näin lapsen pitikin tulla heille. Adoptio alkoi tuntua ainoalta oikealta vaihtoehdolta.

»Ajatuslapsi kulkee mukana, vaikkei ehkä ole vielä syntynytäkään.»

Pihlajaniemi ja hänen miehensä saivat odottaa lasta paljon kauemmin kuin luulivat, koska 2000-luvulla adoptioajat Kiinasta yhtäkkiä venyivät useilla vuosilla. Kukaan ei tiedä syytä tähän. Moni tuttu ihmetteli, miksei Pihlajaniemi sitten vain vaihtanut lapsen synnyinmaata. Pihlajaniemi tuo esiin sen, ettei lasta valita huolettomasti kuin nameja irtokarkkipuodissa: tänään Kiinasta tyttö, huomenna Venäjältä poika... Pihlajaniemelle ja hänen puolisolleen oli syntynyt vahva, selittämätön tietoisuus siitä, että heidän lapsensa on nimenomaan kiinalainen.

REHELLISYYS ja avoimuus tekevät tarinasta kiinnostavan. Kirjan kirjoittaminen on ollut rohkea teko. Lapsen odottaminen ja epätietoisuudessa eläminen on kuvattu usein itkuisena tuskana. Vanhem-

maksi haluavalle kyseessä on elämän ja kuoleman kysymys. Vaikka elämä on muuten onnellista – on rakastava puoliso, kiinnostava työ, hyviä ystäviä ja terveys kunnossa –, niin yksi iso asia puuttuu. Ajatus omasta lapsesta on aina läsnä.

»Ajatuslapsi kulkee mukana, vaikkei ehkä ole vielä syntynytäkään. Toisinaan hämmästyn, kun bussista pois noustessa seisonkin pysäkillä yksin. Pitkän ajomatkan aikana olen ehtinyt kuvitella pienen viereiselle penkille, nojaamaan ikkunaan.»

Kirjoittajan mielen täyttää katkeruus siitä, kun vuoron perään kaikki samanikäiset kaverit saavat lapsia. Kukaan ei nuorena osaa varautua siihen, ettei lapsen saaminen omalla kohdalla olisikaan helppoa. Lisäksi biologisen lapsen vanhempi saa olla lähes millainen vaan, mutta adoptiolapsen vanhemmat laitetaan tiukkaankin syyntiin, mikä tuntuu raskaalta. Välillä pariskuntaan iskee epärealistinen pelko, että virkailijat toteavat, etteivät he kelpaakaan vanhemmiksi. Kirjassa on silti mukana myös paljon huumoria ja lämpöä. Hyvinä päivinä lapsen odotus on leikkisää ja kuin »herttainen sailaisuus».

Pihlajaniemi pohdiskelee adoption tiimoilta monia vaikeita ja hyviä kysymyksiä: Miten suhtautua siihen, että oma ilo lapsesta on toisen äidin suru, kun hän taas on joutunut luopumaan lapsestaan? Onko oikein viedä lapsi pois synnyinmaastaan? Mitä ajatella siitä, että sukupolvien pitkä ketju loppuu siihen, kun ei saakaan biologista jälkeläistä? Mitä sairauksia ja vammoja tulevala lapsella saa olla?

HUOMAA, ETTÄ kirjan on kirjoittanut toimittaja, jolla on ammattitaitoa tuottaa sujuvaa tekstiä, silmää löytää elävöittäviä yksityiskohtia ja tehdä napakan lyhyitä lukuja. Kaunokirjalliseksi teoksen tekee runollisen kaunis kieli. Pihlajaniemellä on tunnustettava oma tyyli kirjoittaa herkkävireisiä lauseita. Kirja kuvaa ennen kaikkea tavallista kauropuoroa, mihin monen on helppo samaistua.

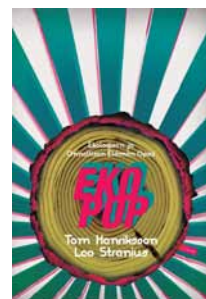
Päiväkirjajaisessa opuksessa on aitoutta. Tästä kirjalaisuuden pitäisi aina olla: tulla suoraan

sydämeistä. Yhden perheen kohtalo laajenee universaaliksi tarinaksi kaipuusta, kutsumuksesta, toivosta ja rakkaudesta. Kertomus on syntynyt paperille spontaanisti, mikä tekee siitä elämänmakuisen.

Meitä ihmisiä koskettaa se, kun joku sitkeästi tavoittelee haluamaansa, takaiskujen jälkeen nousee aina uudelleen ylös maasta, ja lopulta saa kaipaamansa.

Kuka on voinut valmistautua äidiksi paremmin kuin vuosia lastaan odottanut adoptioäiti?

ELISA HELENIUS

Onnellisen ekoelämän polkuja

TOM HENRIKSSON JA LEO STRANIUS (2011):

Ekopop. Ekologisen ja onnellisen elämän opas.

344 sivua. Avain.

JOS JOKU väittää, että voimme rillestää pallolla juuri niin kuin huvittaa, uskaltaisin sanoa, että tältä joltakulta on mennyt jotain hyvin ajankohtaista ohi korvien ja silmien. Jo vuosia on keskusteltu siitä, että nykyisellä elämäntyyliillämme meidän sukupolvemme ei anna maapalloa tuleville sukupolville siinä kunnossa kuin sen saimme.

Aktivistit ympäri maailmaa ottavat kantaa jatkuvasti syveneviin ympäristökriiseihin. Tutkijat argumentoivat ilmastonmuutoksen todellisuudesta. Viesti on vahva: jotain on tehtävä nyt! Informaatiotulvan keskellä ihmellään, mitä juuri minä voisin tehdä. Kesän kynnyksellä julkaistu

Tom Henrikssonin ja Leo Straniuksen *Ekopop* – ekologisen ja onnellisen elämän opas tarjoaa raikaita näkemyksiä, miten elää ekologisesti ja onnellisesti.

TOUKOKUUSSA 2009 valtio-opin opiskelija ja kansalaisaktivisti Tom Henriksson (s. 1988) järjesti Helsingin Meri-Rastilassa partiolaisille Scouts of the World -koulutusleirin, jonne hän pyysi puhujaksi Leo Straniuksen (s. 1974), joka on Luonto-Liiton pääsihteeri, Suomen Luonnonsuojeluliiton Uudenmaan ympäristönsuojelupiirin puheenjohtaja sekä aktiivinen ympäristöbloggaaja. Myöhemmin Henriksson ehdotti Straniukselle yhteistä kirjaprojektia, josta muodostui *Ekopop*.

Ekosuorittaminen ei mene kovin hyvin yksin onnellisuuden kanssa.

Kirjan sivut käyvät läpi Henrikssonin tarinan kohti ekologisempaa ja onnellisempaa elämää; Stranius toimii oppaana. Henriksson testaa vegaanista ruokavaliota, kysyy neuvoa ekologisemman asunnon etsintään, hioo arkielämän käytäntöjä ympäristöstävällisemmiksi... Matkallaan Henriksson käy ympäristöaiheisia keskusteluja Straniuksen lisäksi esimerkiksi maailmanpolitiikan professori **Teivo Teivaisen** ja yrittäjä **Kirsi Pihan** kanssa.

Kirja on jaettu seitsemään haasteeseen. Haastelukujen lopussa on kirjattuna salimerkit. Ne on partioperinteen mukaisesti jaettu kahteen tasoon: kisälliin ja mestariin. Molemmat tasot sisältävät erilaisia aktiviteetteja. Kisällille suositellaan viikoittaista kasvisruokapäivää, kun taas mestarille ehdotetaan vegaaniksi tai vegetaristiksi ryhtymistä sekä dyykkaamista.

Dyykkaamisen ja kierrättämisen vankkumattomana kannattajana jännitin kuumeisesti ennen kirjan korkkaamista, onkohan kaksikko ottanut huomioon dyykkaamisen, sillä mielestäni dyykkai-

lu, kierrätyskatosten koluaminen ynnä muu ovat ekoiulun peruspilareja. Aihe oli huomioitu, eli ei tarvinnut allekirjoittaneen reviskellä pelihousujaan.

EKOPOPIN KALTAISELLE tuhdille ekoelämän tietopakettile on ollut tilausta. Muutaman kriittisen huomautuksen tahdon kuitenkin heittää ilmoille. Paikka paikoin kirjan sivuilta kuultaa läpi ekovilvoittelu. Jos kerran kirja haastaa kerskakulutuksen ja kestävämmän elämäntavan, miksi ei haasteta myös ekovilvoittelua. En tiedä sitten, olenko ainut, jota puistattaa ajatus siitä, että omaa suihkussa käyntiä mitataan sekuntikellon kanssa.

Armoton suorittaminen ei johda yleensä hyvään. Ekosuorittaminenkin on hyvästä tarkoituksesta huolimatta suorittamista, joka voi pahimmassa tapauksessa syöstä ihmisen ahdistavaan kierteeseen, jota ei katkaista kuin pitkällä sairauslomalla. Ekosuorittaminen ei mene kovin hyvin yksin onnellisuuden kanssa. Kirjan reseptit eivät kovin tehokkaasti pura stereotyyppiä vegaaniruuan ankeudesta. Come on, lisää mausteita, vihanneksia, kaurakermaa ja papua resepteihin, kiitos!

Ennen kaikkea *Ekopop* voi olla alkusysäys ekoiulun tielle. Pitkän linjan hipeille se edustaa kertaus on opintojen äiti-osastoa. Kirjan kaksikko on aidosti innostava ja tarjoaa luovia näkökulmia ekoelämään. Turha syyllistäminen ja tätä kautta lukijan masentaminen on heitetty kaukaisimpaan takanurkkaan! Tiskiön on isketty toimintamalleja, jotka ratkaisevat. Hieno opus, »ekojeesukset»!

SANNA LÄYLÖNEN

Lampaita kasvattava reggaetähti

KATI RAJASAARI, JUKKA ROUSU JA KAJ LIPPONEN
(2011): *Jukka Poika*. Johnny Kniga. 374 sivua.

JUKKA POIKA eli **Jukka Rousu** on eräs Suomen kovimmista reggaemusikoista, joka viimeistään viime vuonna ilmestynyt *Kylmästä lämpimään* -levynsä myötä nousi muidenkin kuin reggaefanien tietoisuuteen. Levyä on pidetty lyriikoiltaan hämmästyttävän avoimena »erolevynä», ja **Kati Rajasaaren**, **Jukka Rousun** ja **Kaj Lipposen** kirjoittama *Jukka Poika* lupaa kurkistaa levyn luoneen miehen ajatuksiin.

Jukka Poika on kuvaus Jukka Pojasta ja Suomen reggaen historiasta viimeisten 15 vuoden aikana. Se on haastattelukirja, jossa kuullaan monipuolisesti Jukka Pojan lähimpiä: äitiä, sisarusia, ex-vaimoa, anoppia, ystäviä, bändikavereita ja muita työtovereita. Samalla kirja on kurkistus Jukka Pojan arkeen.

Jukka Poika on monisyinen hahmo: muusikko, kolmen lapsen isä ja taiteilija, joka viljelee maata ja kasvattaa lampaita. Kirjassa hän puhuu musiikin ohella uskonnosta, meditaatiosta, seksistä, lastenkasvatuksesta, faneista, avioerostaan, henkisestä kasvustaan, päihteistä ja raittiudesta. Jukka Pojan suhdetta kannabikseen käsitellään myös, niin kuin reggaemusikosta kertovalta kirjalta voi odottaa.

MUUSIKKONA *Jukka Poika* on ilmeisen lahjakas ja tuottelias, ja kirja keskittyykin suurelta osin hänen tuotantoonsa, luomistyöhönsä ja polveileviin vaiheisiinsa eri kokoonpanoissa. *Jukka Pojan* lyriikat

herättävät ajatuksia, joten on mielenkiintoista tutustua niiden syntyprosesseihin ja mieheen niiden takana. Lukiessa tekeekin mieli kaivaa levyt hyllystä ja kuunnella kirjassa eriteltyjä kappaleita uusin korvin.

Toisaalta Jukka Poika on omienkin sanojensa mukaan hörhö, ja tämä voi miehen tuotantoon vähemmän tutustuneille lukijoille olla jopa kiinnostavampaa kuin hänen roolinsa muusikkona. Jukka Poika on raitistunut muusikko ja kasvissyöjä, joka on kiinnostunut taolaisuudesta ja ayurvedasta.

Lukiessa tekee mieli kaivaa levyt hyllystä ja kuunnella kappaleita uusin korvin.

Vaikka Jukka Poika on ollut mukana kirjoittamassa kirjaa, esitellään hänet silti ristiriitaisena hahmona: hän elää kuten opettaa, mutta ehtii kirjaa varten tehtyjen haastatteluiden välillä jo luopua rastauskonnostaan. Hän hajottaa enemmän vanhoista koulutovereistaan koostuvan yhtyeensä Soul Captain Bandin sen ensimmäisen levyn ilmestyttyä, juuri kun yhtyeellä olisi tilaisuus nousta suureen suosioon.

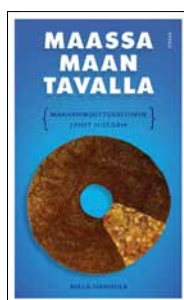
Elämäkerran kirjoittaminen 29-vuotiaasta artistista voi tuntua oudolta, mutta Jukka Poika on nuoresta iästä huolimatta ehtinyt paljon, ja hänen elämässään ja näkemyksissään olisi aineksia useampaankin kirjaan. Kirjoittajan mukaan Jukka Poika »tykittää» ajatuksiaan niin monimutkaisesti ja nopeasti, ettei kuulija tahdo pysyä perässä. Sama runsaudenpula vaivaa myös kirjaa – tekstimassaa ja haastattelupätkiä on paljon ja punainen lanka tuntuu välillä häviävän.

JUKKA POIKA on oikeastaan nimettömän kertojan vuoropuhelua eri hahmojen kanssa. Tämä nime-
tön kertoja-kirjoittaja osoittautuu kirjan lopussa Rajasaareksi, ja hänen tyyliinsä muistuttaa jossain määrin **Jaana Rinteen** tyyliä; kirjoittajan omat näkemykset ja mielipiteet tulevat vahvasti esiin kysymysten ja välihuomautusten kautta.

Kirjoittajan mielestä oikeasta henkilöstä kirjoitetut kirjat ovat aina fanikirjoja, ja Jukka Pojan faneille *Jukka Poika* on epäilemättä mieluisaa luetavaa – kirja on monipuolinen ja sen pohjatyö on hyvin tehty.

Vaikka Jukka Poika itse tuntuu haluavan tehdä eroa Jukka Pojan ja Jukka Rousun välille, välittyy kirjasta kuitenkin käsitys, että Jukka Pojan viimeisimmänkin levyn kappaleet kertovat Jukka Rousun elämästä. Kirja on hämmästyttävän avoin, ja muutenkin Jukka Poika tuntuu liputtavan avoimuuden puolesta, sillä »olisi palvelus, jos asioista puhuttaisiin avoimesti». *Jukka Poika* ei kuitenkaan tunnu pahasti tirkistelyltä, ehkä siksi, että sillä on Jukka Pojan siunaus: »En ole halunnut sensuroida – – sillä tähän sisältyy minulle opetus: Varo suutasi, Poika.» Faniensa iloksi »Poika» ei ole sitä vielä oppinut tekemään.

ANNA RUOHONEN

Globaalia solidaarisuutta vastaan

MILLA HANNULA (2011): *Maassa maan tavalla. Maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*. Otava. 240 sivua.

VALTIOTIETEIDEN maisteri **Milla Hannula**, joka on aiemmin tutkinut muun muassa nationalismia, käy *Maassa maan tavalla* -kirjassaan läpi maahanmuuttokriittiseksi nimittämänsä liikkeen tähänastista toimintaa Suomessa.

Kaikki alkoi marginaalisista kansallismielisistä ja oikeistohenkisistä piireistä 1990-luvulla, kun

poliittinen ilmapiiri oli muuttunut Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Esillä olivat muun muassa Karjalan palauttaminen, »pakkoruotsin» ja »elintasopakolaisuuden» vastustaminen sekä talvi- ja jatkosodan muistelu. 1930-luvun Isänmaallinen Kansallisliike (IKL) elvytettiin, hivenen muutetulla nimellä Isänmaallinen Kansallis-Liitto. Paljon merkittävämmäksi tekijäksi 1990- ja 2000-luvun mittaan nousi kuitenkin Suomalaisuuden Liiton nuorisjärjestönä aloittanut, sittemmin kansalaisjärjestöksi muuttunut Suomen Sisu ja sen keskustelusivusto internetissä.

Ajankohtainen maahanmuutto nousi järjestössä ja sen sivustolla yhä keskeisemmäksi teemaksi. Siellä alettiin pohtia myös puoluepolitisoitumista. IKL:n, Suomen Kansan Sinivalkoisten ja muiden puoluevirittelmien jäätyä ilman mainittavaa kannatusta alettiin kiinnostua Perussuomalaisista, erityisesti **Tony Halmeen** vuoden 2003 eduskuntavaaleissa saaman äänivyöryn jälkeen. Loppu onkin jo tunnetumpaa historiaa: maahanmuutto ja sen vastustaminen on noussut poliittisessa keskustelussa vaali vaalilta näkyvämmiksi esille.

Ennen viime kevään eduskuntavaaleja kirjoitettussa kirjassa keskeisenä näyttäytyy erityisesti niissä kansanedustajaksi nousseen **Jussi Halla-ahon** ja hänen bloginsa rooli. Halla-ahon blogin vieraskirjasta sai alkunsa myös vuonna 2009 perustettu Homma-foorumi, joka on nykyään tärkein maahanmuuttokriittinen suomalainen keskustelupalsta.

Hannulan läpikäymä liikkeen lyhyt historia osoittaa ainakin sen, että aktiivisuus kannattaa: pienessäkin piirissä alkanut kansalaistoiminta voi saada aikaan lumipalloehtin, joka muuttaa merkittävästi yhteiskunnallista ilmapiiriä. Tässä voisi olla opittavaa toisenlaisiakin suuntauksia edustavilla liikkeillä ja myös liberaalin maahanmuuttopolitiikan kannattajilla, jotka ovat viime aikoina olleet altavastaajan osassa.

HANNULAN tietokirja ei kuitenkaan ole vain maahanmuuttokriittisen liikkeen historian läpikäyntiä, vaan hän ottaa myös itse kantaa, sekä rivien välis-

sä että avoimemmin. Johdannossa hän kertoo itsekin aiemmin osallistuneensa liikkeen toimintaan. Hän ottaa etäisyyttä rasistisimpiin kannanottoihin ja kiihkeimpään retoriikkaan, mutta puolustaa kansakunnan kulttuurisuuden homogeenisuuden ajatusta ja humanitaarisen maahanmuuton tiukkaa rajoittamista.

Hän toistaa jatkuvasti sellaisia termejä kuin »tabu» ja »poliittinen korrektius», joita maahanmuuton vastustajat hänen mukaansa ovat onnistuneesti murtaneet ja muuttaneet siten yhteiskunnallista keskustelua »moniäänisemmäksi». Monesti hän asettaa ikään kuin samalle viivalle maahanmuuttokriitikot ja »monikultturisteita» (joka sivumennen sanoen on kyseenalainen termi, mikäli ei vastaavasti puhuta yksi- tai monokultturisteista). Vaatimuksena on molempien suuntausten pääseminen tasapuolisesti esille mediassa, mikä ei Hannulan mukaan ole toteutunut, varsinkin takavuosina.

Ajatus kaikkien mielipidesuuntausten tasapuolisesta kohtelusta on ongelmallinen, eikä sillä välttämättä ole tekemistä sananvapauden saati sensuurin kanssa, kuten Hannula useasti antaa ymmärtää. Kuuluhan sananvapauteen myös median vapaus valita näkökulmansa ja teemasensa. Valtamedia on tietysti suurpääoman asialla, johon sen maahanmuuttomyönteisyyskin saattaa nivoutua. Toisaalta syynä joidenkin näkemysten esittämiseen kielteisessä valossa tai niistä vaikeutumiseen saattaa olla sekin, että niitä pidetään perustellusti virheellisinä tai esimerkiksi ihmisyyden vastaisina.

Viime kädessä Hannulan ja hänen siteeraamiensa maahanmuuton vastustajien mediakriittikki näyttäytyykin osana poliittista kamppailua eikä sananvapauden puolustamisena sananvapauden itsensä vuoksi. Eräässä yhteydessä Hannula mainitsee tabuna »toisen maailmansodan tapahtumien tarkastelun häviäjän näkökulmasta». Arvelen, että hän ei kuitenkaan nimittäisi tabuksi Suomen talvisodan tai Viron historian tarkastelua Neuvostoliiton näkökulmasta, vaikkei sellaiseenkaan tarkasteluun julkisuudessa kovin

myönteisesti suhtauduta. Sama pätee kääntäen joihinkin neuvostokommunismien puolustajiin.

MAAHANMUUTOKESKUSTELUA käydään ehkä liiaksi metatasolla: maahanmuuton vastustajat vaahtoavat sananvapauden puutteesta, puolustajat taas – etenkin Norjan tapahtumien jälkeen varsin ymmärrettävästi – vihapuheesta. Analyttinen keskustelu maahanmuuton lukuisista eri muodoista, ilmiöistä ja taustoista jää helposti vähemmälle.

Moniko maahanmuuttokriitikko mahtaa kuulua kehitysyhteistyötä toteuttaviin kansalaisjärjestöihin tai oikeudenmukaisempaa talousjärjestelmää vaatimaan Attaciin?

Hannula esittelee hyvin erilaisia kannanottoja, jotka hän katsoo kuuluvaksi maahanmuuttokriittikin piiriin. Kriitikki voi hänen määrittelynsä mukaan olla myös vasemmistolaisia, vaikka hänen käsittelemänsä liikkeen valtavirta edustaakin oikeistohenkistä arvomaailmaa. Mukaan on päässyt esimerkiksi Vasemmistoliiton kansanedustajan **Merja »Kylläsen»** (oikeasti **Kyllösen**) eduskunnan kyselytunnilla esittämä kysymys työlupakäyttäjien löysäämisestä, joka hänen mukaansa voi mahdollistaa ulkomaisen halpatyövoiman laajan maahantuonnin. Kyllösen kritiikissä oli kyse suomalaisten työehtojen ja samalla maahanmuuttajien oikeuksien puolustamisesta. Näkökulma on siis hyvin erilainen kuin valtavirtaisessa maahanmuuttokriitikkissä, jossa syyttävä sormi kohdistuu erityisesti humanitäärisistä syistä maahan tuleviin ja heidän »hyysääjiinsä», ei maahanmuuttajien työvoiman hyväksikäyttöön.

LEIMALLISTA Hannulan käsittelemälle liikkeelle on ahdas kansallinen näkökulma. Monien kohdalla

»kriittisyys» juontuu omista huonoista kokemuksista maahanmuuttajien kanssa, josta vedetään pitkällekin meneviä johtopäätöksiä. Ilmiöiden asettaminen laajempiin konteksteihin ja mittasuhteisiin on vähäistä. Poikkeuksiakin toki on, kuten kirjassa »kriitikoiden» joukkoon liitetyt **Keijo Korhonen** ja **Eero Paloheimo**.

Viime kädessä Hannulan esittämä liike suuntautuu globaalia solidaarisuutta vastaan. Näkemykset, joiden mukaan ihmisiä pitää auttaa ensi sijassa heidän omassa maassaan pakolaisuuden sijasta, ovat tietysti järkeenkäyviä. Kuvaavaa kuitenkin on, että tätä argumenttia käyttävät eivät yleensä tee mitään pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden lähtömaiden elinolojen kohentamiseksi, vaan »kriitisoivat» eli vastustavat yhtä lailla esimerkiksi kehitysapua ja aloitteita, joilla edistettäisiin globaalia oikeudenmukaisuutta. Moniko maahanmuuttokriitikko mahtaa kuulua kehitysyhteistyötä toteuttaviin kansalaisjärjestöihin tai oikeudenmukaisempaa talousjärjestelmää vaatimaan Attaciin?

Yksi kehitysmaihin liittyvä aktiviteetti sentään tulee kirjassa esille: Homma-yhteisön mikroluotokeräys kehitysmaiden yrittäjille.

Hannula muistuttaa, että Suomella ei ole siirtomaahistoriaa, josta aiheutuisi moraalista velkaa kehitysmaiden asukkailla. Tässä hän jättää huomiotta sen, ettei maailmanjärjestelmän epätasapainoisuus loppunut siirtomaavallan kaatumiseen. Koko »jälkitekollisen» maailman aineellinen rikkaus perustuu paljolti globaalin Etelän luonnonvarojen, työvoiman ja ihmisoikeuksien riistoon, jossa suomalaisyhtiötkin ovat vahvasti osallisina. Myös laiton pääomapakko köyhistä rikkaisiin maihin on monin verroin kehitysapua suurempaa.

Globaalia solidaarisuutta vastustavan liikkeen vaikutusvallan kasvu onkin nykyisessä maailmantilanteessa huolestuttava ilmiö. Siksin solidaarisuuden puolustajien kannattaa perehtyä tähän liikkeeseen, kuunnella sen kannattajia, otettava sen menestyksestä opiksi ja haastettava se painavin argumentein, ei ylimalkaisella leimaamisella.

Nuijafiktio on vastustanut uskontoa mutta puoltanut rasismia

EDELITYKSET PALEOFIKTIOILLE, tarinoille vuosituhsia sitten eläneistä nuijamiehistä, syntyivät 1850-luvun Ranskassa ja Englannissa, kun tarpeeksi laaja joukko koulutettuja ihmisiä hyväksyi ajatuksen ihmiskunnan menneisyydestä, joka ulottui paljon kauemmaksi kuin Raamatun kronologia oli sallinut. Syntymästään saakka paleofiktio onkin ollut lähes poikkeuksetta uskonnonvastaista, joskin sen kirjoittajat ovat olleet kiinnostuneita selittämään uskonnon ja uskonnollisen kokemuksen alkuperää. Patriarkaalista monoteismia, sellaista kuten kristinusko, on paleofiktiossa pilkattu erityisen barbaariseksi taikauskon muodoksi.

Alusta alkaen suuren yleisön oli kuitenkin vaikea hyväksyä **Charles Darwinin** ajatusta apinat ja ihmiset yhdistävästä esisästä. Vaikka esimerkiksi neandertalinihmisen jäännöksiä oli jo löydetty, ne tulkittiin enemmän apinan kuin nykyihmisen kaltaiseksi olennoiksi. Tutkijat joutuivat turvautumaan evoluution yksinkertaistavaan tikapuumalliin, johon täydennettiin apinan ja ihmisen eroavuudet selittäviä hybridioioita.

Paleoantropologian uudet löydöt eivät riittäneet muuttamaan aiemmin muodostuneita mielikuvia, vaan loivat tilaa uusille spekulatioille. Kun 1910-luvulla vahvistui käsitys siitä, etteivät todisteet neandertalilaisesta sopineet nykyihmisen sukupuuhun, jäi tikapuumalliin entistäkin ammottavampi aukko, puuttuva linkki apinan ja nykyihmisen välille. Tätä linkkiä selittämään kelpasivat fiktiiviset tarinat.

KUN KATSOO juuri teattereihin tullutta elokuvaa *Apinoiden planeetan synty*, ei voi olla ajattelemaan miten monella tapaa rotu- ja lajisortoon perustuvat fantasiat kukoistavat myös nykypäivänä.

Nykyihmisen ytimessä piilevä »luonnollinen» väkivaltaisuus on selvästikin aihe, joka on kiehtonut Apinoiden planeetan ja muiden nuijamiestarinoiden soveltajia. Väkivallan väistämättömyyttä on selitetty paitsi kilpailevilla ihmislajeilla myös todistelu sukupuolten välisenä, »luonnollisen» taisteluna.

Varhaisessa paleofiktiossa vedettiin hyvinkin suoria yhtäläisyyksiä lajien ja rotujen välille. Eläimellisten neandertalinihmisten vastakohtana saattoi esiintyä edistyskellinen »arjalainen» laji. Rotuoppiin perustuvat eugenistiset ajatusmallit ehtivät vaikuttaa paleofiktioon eikä niistä ole päästy täysin eroon edes natsien hirmutekojen paljastuttua.

Evoluutioteorian mukaan meistä jokaisella on yhtä alhainen alkuperä.

Laji- ja rotukäsitteiden sekoittumisessa olivat syynä paleoantropologian hulluimmat hypoteesit siitä, että nykypäivän etniset ryhmät »periytyisivät» kivikaudelle yltävistä lajieroavuuksista. Tällainen idea ei vastaa alkuunkaan nykypäivän tieteen käsityksiä. Erityisesti geeniperimään perustuvissa tutkimuksissa on todettu, että kaikilla nykypäivän ihmisillä on yhteiset juuret hyvin pienessä Afrikassa eläneessä hominidiryhmässä (ajalta 100–200 000 eaa.).

Maailmansotien jälkeen käsitykset rotuerosta muuttuivat siinä määrin, että aiempia tyypittelyjä lempeistä/väkivaltaisista tai alkeellisista/kehittyneistä ihmislajeista ei ole voitu kääntää nuijafiktiossa edes parodiaksi valintoja perustelematta.

Toisaalta oman aikamme tapa tulkita paleofiktiota ja evoluutiota ei ole välttämättä yhtään neutraalimpi kuin viktoriaanisen aikakauden sivistyneistöllä.

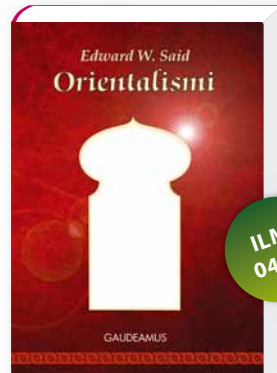
Saatamme tuntea itsemme nöyryytyiksi, koska evoluutioteorian mukaan meistä jokaisella on yhtä alhainen alkuperä. Toisaalta saatamme olla salaa ylpeitä siitä, miten korkealle juuri me länsimaiset ihmiset olemme »kohonneet» verrattuna syrjäisten maailmankolkkien ihmisveljiin.

Ehkä kriittiselle nuijafiktioille olisi vielä töitä?

→ Markku Soikkeli on tamperelainen kriitikko ja kirjailija.

Asiaa ja elämyksiä. Tilaa syksyn luettelomme verkosta.

ILM.
04/11

Edward W. Said
Orientalismi

ILM.
08/11

Sari Elfving & Mari Pajala (toim.)
Tele-visioita
Mediakulttuurin muuttuva maailma

ILM.
09/11

Minna Eväsoja (toim.)
Itämainen estetiikka

ILM.
10/11

Andrei Sergejeff
Afganistanin historia

ILM.
10/11

Martha C. Nussbaum
Talouskasvua tärkeämpää
Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä

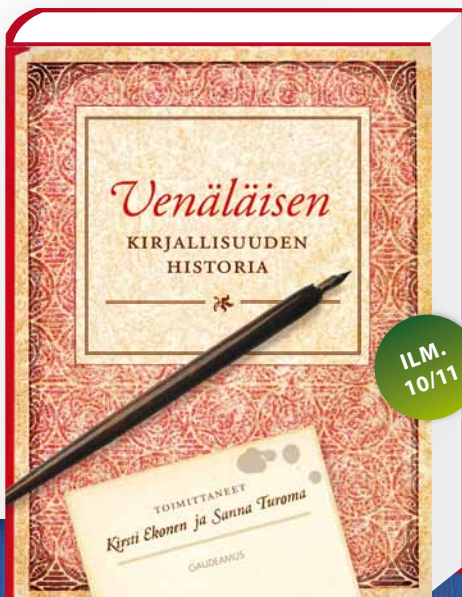
ILM.
10/11

Alain Badiou
Apostoli Paavali
Universalismin perustaja

ILM.
04/11

Annika Teppo (toim.)
Afrikan aika
Näkökulmia Saharan eteläpuoleiseen Afrikkaan

ILM.
10/11

Kirsti Ekonen ja Sanna Turoma (toim.)
Venäläisen kirjallisuuden historia

Ensimmäinen suomenkielinen johdatus venäläisen kirjallisuuden tuhatvuotiseen historiaan!

Komea teos ehkäpä maailman upeimman kirjallisen perinteen kehittymisestä Nestorin kronikasta näihin päiviin. Runsaasti kuvitettu *Venäläisen kirjallisuuden historia* on kiehtovaa luettavaa kaikille Venäjän kulttuurista ja historiasta kiinnostuneille. Oivallinen lahjakirja syksyn ja talven juhliin!

ILM.
11/11

Martta Heikkilä (toim.)
Taidekriitikon perusteet